

derleyen ve çeviren: soner torlak

slavoj žižek ile söyleşiler

kültür ve diğer suçlar
can yakan kırtuluşlar
pornoğrafinin sonu

dih
www.dih.org.tr

hayalci hücre #49 άύών kitaplığı #6 | slavoj žizek ile söyleşiler: kültür ve diğer suçlar, can yakan kurtuluşlar, pornografinin sonu | slavoj žizek ©2024 hayalci hücre | bu kitabın türkçe yayın hakları slavoj žizek ve hayalci hücre yayın'a aittir. | yayına hazırlayan: bilgesu savcı | derleyen ve çeviren: soner torlak | kapak tasarım-dizgi: nail düNDAR | baskı-cilt: repar tasarım matbaa, yenibosna merkez mh. cemal ulusoy cd. no: 43 bahçelievler/istanbul (sertifika no: 40675) | 1. baskı 2024 / istanbul | isbn no: 978-625-6597-39-6 | sertifika no: 73832 | hayalci hücre yayın lema yayıncılık basım dağıtım kırtasiye ticaret limited şirketi sinanoba mahallesi aktay caddesi A3-27 blok no: 6a iç kapı no: 6 büyükçekmece / istanbul | <https://hayalcihucre.com>

slavoj žižek
ile söyleşiler

kültür ve diğer suçlar
can yakan kurtuluşlar
pornografinin sonu

Slavoj Žižek

Slovenyalı Marksist filozof ve psikanalist. Eleştirel teori ile popüler kültürü hem mizahi hem de düşündürücü bir şekilde birbirine bağlama konusundaki yeteneğiyle tanınan Žižek, dünyanın en yüksek profilli entelektüellerinden biridir. İnanılmaz derecede üretken ve geniş kapsamlı bir yazar olan Žižek, *The Guardian* ve *London Review of Books* gibi dünya çapında tanınmış gazetelerden bloglara ve akademik dergilere kadar çeşitli yayınlar için yazmaktadır. Birçok dilde çalışan Žižek'in en büyük yeteneklerinden biri, dünyadaki olaylara neredeyse her zaman anlık karşı sezgisel eleştirel yanıtlar verebilmesidir. Žižek, kitaplarıyla büyük bir okur kitlesine ulaşmış olmakla birlikte, destekçileri kadar şiddetli karşıtları da olan bir düşünür olarak öne çıkmaktadır. Žižek, 1949 yılında Komünist Yugoslavya döneminde Slovenya'nın başkenti olan Ljubljana'da orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Ljubljana Üniversitesi'nde felsefe ve sosyoloji okudu ve 1971'de burada asistan araştırmacı olarak işe başladı. Yugoslavya akademisinden yüksek lisans tezinin "Marksist olmaması" nedeniyle atıldı. Sonraki dört yılını Yugoslav ulusal ordusunda geçirdi ve zorunlu askerliğini yaptı. 1970'lerin sonunda Ljubljana Üniversitesi Sosyoloji Enstitüsü'nde araştırmacı olarak işe alındı ve 1981'de Alman İdealizmi üzerine doktorasını tamamladı. Daha sonra Paris'te Jacques Lacan'ın damadı Jacques-Alain Miller ile psikanaliz çalıştı ve habilitasyon tezini (Lacan, Hegel ve Marx üzerine) tamamladı. Žižek akademi dışında Slovenya Liberal Demokrat Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı ve 1990'da dört üyeli kolektif Slovenya cumhurbaşkanlığı için adaylığını koydu ve seçilmeyi kıl payı kaçırdı. Žižek'in ilk İngilizce eseri olan *The Sublime Object of Ideology*'nin [İdeolojinin Yüce Nesnesi] 1989'da yayınlanması popüler yazarlık kariyerinin en önemli başlangıç noktası oldu. Lacan ve Hegel'in bir karışımını temelde Marksist bir sorunsala uygulayarak gelecekteki sayısız yayını için bir model oluşturdu.

“İnsanlığa lafım yok
ama insanların %99’u sıkıcı aptallar”

11

“Hegel, Beni Rahatsız Edip Durma
Be Adam!”

23

“İyi Bir Teoriniz Varsa,
Gerçekliği Unutun Gitsin!”

43

Bir Sonraki Gün

55

“Pandemi gerçek kriz için sadece bir
test!”

69

Kültür ve Diğer Suçlar Üzerine

79

Can Yakan Kurtuluşlar

97

“Aman Allahım,
Bazı Solcular Bunun İçin
Beni Linç Eder” [Bölüm I]

135

“Pornografinin Artık Hiçbir
Cazibesi Kalmadı” [Bölüm II]

149

“Bizi Ancak Süper-İnsanmerkezlilik
ve Hegel Okumak Kurtarabilir”

165

Ek: Slavoj Žižek Külliyatı Üzerine
Derinlemesine Bir Analiz*

Matthew Sharpe

175

derleyen ve çeviren: soner torlak

slavoj žižek ile söyleşiler

kültür ve diğer suçlar
can yakan kırtuluşlar
pornoğrafinin sonu

dih
www.dih.org.tr

1
**“İnsanlığa lafım yok
ama insanların %99’u sıkıcı aptallar”***

*

Finansal krize karşı yanıtlara sahip bir dahi mi? Yoksa felsefenin Borat'ı mı? Kültürel kuramcı Slavoj Žižek ile aşk, seks ve neden hiçbir şeyin aslında görüldüğü gibi olmadığının üzerine karmakarışık bir sohbet...

Slavoj Žižek Ljubljana'da yaşadığı dairenin kapı numarasını bilmiyor. “Bir önemi yok,” diyor onunla görüşmek için evine gelmek isteyen bir fotoğrafçıya. “Binanın kapısından içeriye gir, ardından radikal sağcı siyaset gibi düşün; önce soldan sağa dön, ilerle, koridorun sonunda tekrar sol.” Fakat gelen kişinin bulamaması durumunda, dairenin kapı numarası kaç? “Galiba 20,” diye tahminde bulunuyor Žižek, “fakat kimbilir? Bir gidip bakayım.” Böylece koridora gidip dairenin kapısını açıyor ve bir göz atıyor.

Žižek fotoğrafçıyı başından savdıktan sonra tam karşıda uzanan Slovenya'nın başkentini eliyle işaret ediyor. “Orada bir tür karşı-kültür düzeni hüküm sürüyor – onlar benden nefret ediyor, ben onlardan. Tam nefret ettiğim solcu tipleri var orada. Babaları çok zengin olan radikal solcular.” Diğer binaların çoğu ise, diye ekliyor, bakanlık binaları. “Nefret ediyorum.” Žižek dikkati çeken herhangi bir estetik ayrımın bulunmadığı, hastalık derecesinde düzenli, ufak, uzun ince fakat işlevsel bir mekan olan oturma odasına geri dönüyor; bu tekdüzeliği bozan iki şey ise duvarda asılı olan bilgisayar oyunu *Call of Duty: Black Ops*'a ait poster ve Joseph Stalin'in bir fotoğrafı. Žižek Disney kahramanlarının süslediği McDonald's bardaklarına Coca Cola Zero dolduruyor, fakat mutfak dolaplarından birini açtığında dolap gözünün giysilerle dolu olduğunu görüveriyorum.

“Deli gibi yaşıyorum yahu!” diye haykırıyor ve bana mutfak dolaplarının neden giysilerle dolu olduğunu göstermek için dairesini gezdiriyor. “Görüyorsun ya, başka yer yok ki!” Yine bütün odaların duvarları tavandan yere kadar

DVDler ve kitaplarla dolu; sadece kendi 75 kitabı ve kitaplarının farklı dillere yapılmış çevirileri bir odayı tek başına doldurmuş durumda.

Žižek’in kitaplarını okumuşsanız onu benden daha iyi tanıyorsunuzdur. 1949 doğumlu, muhalifliğinden kaynaklanan şüphelerinin onu akademinin kıyısına köşesine sürdüğü eski Yugoslavya’da Tito’nun iktidarında büyümüş olan Slovenyalı filozof ve kültür eleştirmeni kendisi. Žižek Batılıların dikkatini 1989 yılında kendisinin büyük kahramanı Hegel’in bir diğer kahramanı psikanalist Jacques Lacan’ın bakış açısından yeniden okuyan İngilizce yayımladığı ilk kitabı *İdeolojinin Yüce Nesnesi* ile çekti. Bu kitaptan sonra *Ahir Zamanlarda Yaşarken* gibi kitaplardan filmlere –*Bir Sapığın Sinema Rehberi*– ve saymakla bitmeyen makaleye kadar pek çok eser ortaya koydu.

Kültürel kuram standartları açısından, Žižek yelpazenin daha erişilebilir ucunda yer alıyor – fakat tam olarak ne civarda yer aldığına dair size bir fikir vermek adına onu biraz daha kavrayabilmemize yardımcı olmaya niyet etmiş olan Žižek: *A Guide for the Perplexed* adlı kitaptan tipik bir alıntı yapayım: “Žižek, Gerçek’i fenomenin içindeki kendini-bölme ve kendini-ikiye-katlama’nın karşılıklı ilişkisi olarak görerek Lacan’a Hegel içinde bir yer bulmaktadır.”

Žižek’in küresel fanatik takipçilerini üzme riskine girerek Žižek’in eserlerinin pek çoğunun anlaşılmasız olduğunu söylemeden geçemeyeceğim. Fakat Žižek keyif veren bir hevesle yazıyor ve onun öne sürdüğü merkezi tezler eleştirmenlerinin bile düşünmeyi kışkırtan şeyler olduğunu kabul ettiği üzere kendisini okuyanlara bir bakış açısı sunuyor.

“Tıpkı bir organik elma satın aldığınızda bunu ideolojik nedenlerle yapmış olmanız ve bunun size iyi hissettirmesi gibi: ‘Toprak Ana için bir şeyler yaptım’ vb. Fakat burada hangi anlamda bir bağlılık sergilemiş oluyoruz? Bu sahte

bir bağılıktır. Paradoksal bir şekilde, bu türden şeyleri gerçekten bir şeyler yapmaktan kaçınmak için yaparız. Bunlar size iyi hissettirir. Geri dönüşüm yaparsınız, Somalili bir yetime ayda beş paund yollarsınız ve görevinizi yerine getirmiş olursunuz.” Fakat gerçekte statükonun ona meydan okunmadan varlığını sürdürmesine izin veren emniyet supaplarının işletilmesiyle kandırılıyor muyuz yani? “Evet, aynen öyle.” Žižek’e göre Batılı liberallerin kimlik siyasetine dönük takıntısı aslında dikkatleri sınıf mücadelesinden kaçırmak içindir ve Žižek bugüne kadar uygulamaya konmuş herhangi bir komünizm türünü savunmamakta ve kendisinin deyimiyle devrimci ideallere sahip bir “karişık Marksist” olmaya devam etmekte.

Eleştirmenlerinden birine göre, Žižek skandal etkisi yaratmak amacıyla durmaksızın aşırıya kaçan açıklamalarda bulunup duran bir “felsefenin Borat’ı”. Örneğin, “Hitler’in sorunu yeterince gaddar olmamasıydı.” ya da “Ben bir insan değilim. Ben bir canavarım.” Kimileri Žižek’i aptal bir polemik düşkünü olarak yok sayarken; kimileri ise yeni-Marksist totalitaryanizmin ajitatörü olarak görüp ondan korkuyor. Fakat finansal krizin patlak vermesiyle birlikte, Žižek bu sefer de kendisine onu bir entelektüel deha olarak görüp hayran olan sıkı takipçiler edinmesini sağlayan şekilde bir tür küresel ekonomik durgunluk dönemi meşhuru haline getirilecekti. Žižek’in popülaritesi esasen Žižek’in hoşuna giden türden bir paradokstan başka bir şey değil; kendisinin deyişiyle, çünkü popülaritesi bu kadar yüksek olmasaydı kimseyle tek kelime etmezdi.

Bizi karşılaştığındaki nazikliğinin enerjik rüzgarından tahmin edilemiyorsa da, Žižek bu nezaketinin aslında insanları sevmiyor oluşunu kamufle ettiğini hemen söyleyip durumu açıklığa kavuşturuyor. “Bana göre cehennem diye bir şey varsa Amerikan tarzı partilerdir. Benden bir konuşma yapmamı istediklerinde ve ‘Konuşmanın sonra-

sında küçük bir resepsiyon olacak' gibi bir şey söylediklerinde, işte cehennem budur. Bu, konuşmanın son kısmında size bir tane soru sormayı beceremeyen ezik aptalların yanınıza gelip genellikle şu şekilde söze girecekleri anlamına geliyor: "Profesör Žižek, yorgun olduğunuzu biliyorum ama..." Peki, hadi siktir git. Eğer yorgun olduğumu biliyorsan neden bana bir şeyler soruyorsun be? Gerçekten giderek Stalinistleşiyorum desem yeridir. Liberaller sürekli totaliterlerin aslında insanlığı sevdiğini fakat gerçek etten kemikten insanlara karşı hiçbir hoşgörüyeye sahip olmadığını söyleyip dururlar ya, öyle değil mi? Tamam, bana her türlü uyar. İnsanlık mı? Evet, sorun yok – birtakım büyük konuşmalar, birtakım büyük sanatlar. Etten kemikten gerçek insanlar mı? Aman aman, %99'u sıkıcı aptallar."

Žižek'in en tahammül edemediği kesim ise öğrenciler. "Kesin olarak. Örneğin bir keresinde ABD'de ben ders anlatmaya devam ederken –ki bir daha asla yapmayacağım bir şey– bir öğrenci yanıma geldi ve bana şunu söyledi: 'Profesör, dün anlattıklarınız ilgimi çekti ve ben de düşündüm ki yazacağım makalenin konusunun ne olması gerektiğini bilmiyorum. Bana biraz daha fikir verir misiniz, böylece benim de aklıma bazı başka fikirler gelebilir.' Siktirsin gitsin! Onu da mı ben yapayım?"

Žižek tahammül edemediği öğrenciler yüzünden Avrupa ve Amerika'daki öğretim görevliliği işlerini bırakmak zorunda kalmış. "Özellikle de bana kişisel sorunlarıyla ilgili konuşmaya gelmelerinden nefret ediyorum. Bu duruma karşı standart yanıtlım şu: 'Bana bak, şu tiklerime bak, benim deli olduğumu görmüyor musun? Delinin tekinden kişisel sorunlarına yardımcı olmasını istemeyi nasıl düşünebilirsin, değil mi?'" Žižek'in –arada kendi yüzünü pençeleyen, konuşmasının her hecesinin arasında burnunu çeken, homurdanan ve alini kolunu sallayıp duran bir boz ayıyı andıran– oldukça korkutucu fiziksel görünümüne şöyle bir baktığınızda ne demek istediğini görüyorsunuz aslında.

“Fakat işe yaramıyor işte! Hâlâ bana bel bağlıyorlar. Bundan nefret ediyorum çünkü –Amerikan toplumunda sevmediğim şey de bu– bu açıklığı sevmiyorum; hani biriyle daha ilk defa tanışırsınız ve size kendi cinsel yaşamından bahsetmeye başlar ya, onun gibi. Nefret ediyorum, nefret ediyorum!”

Burada izninizle bir kahkaha patlatayım, çünkü Žižek de daha ilk tanıştığımız buluşmada hemen kendi cinsel yaşamından konuşmaya başlayacak. Daha asansördeyken kendiliğinden eski bir kız arkadaşının sürekli ona kendisinin “rıza dayalı tecavüz” olarak adlandırdığı şeyin ne anlama geldiğini sorup durduğunu söylüyor. Žižek’in evine giderken Hegel üzerine olan son kitabını tartışacağımızı beklerken, o aslında seks üzerine konuşmaya hevesli gibi görünüyor.

“Evet, çünkü burada aşırı romantik bir yerde duruyorum. Korktuğum şey ne biliyor musun? Seks konusundaki bu postmodern, aşırı hoşgörölü, pragmatik adabımuaşeret. Korkunç bir şey. Seksin sağlıklı olduğunu söylüyorlar; kalbe, kan dolaşımına iyi geliyormuş, sizi rahatlatıyormuş. Hatta öpüşmenin de iyi bir şey olduğunu çünkü oradaki kasları geliştirdiğini falan söylüyorlar – korkunç, hey allahım!” Žižek çöpçatanlık sitelerinin aşk macerası riskini (moda tabirle) *outsource* etme vaadinden ise dehşete düşüyor. “Artık mesele mutlak tutkudan çıktı. Aşkın bir parçası olarak seks fikrini seviyorum, bir düşün: ‘Sadece seni sonsuza kadar becerebilmek için kendi annemi köle diye satmaya hazırım.’ Burada güzel, aşkın bir şey var. İflah olmaz bir romantiğim hâlâ.”

Tam bir soru sorarak müdahale etmem gerektiğini düşünmeye başlıyorum ki Žižek tekrar lafa dalıyor. “Tuhaf sınırlarım var. Ben fazlasıyla – yine detaya daldık, siktir et. Ben hiçbir zaman –bir kadın istese dahi– annal seks yapamadım.” Annal seks mi? “Yanlış oldu, anal seks yani. Ne-

den yapamadım biliyor musun? Çünkü kendimi karşı tarafın bundan gerçekten hoşlanacağı konusunda ikna edemedim. Hep şöyle bir kuşkuya düştüm; ya kendisini benim açımdan daha çekici kılabilmek adına öyleymiş gibi yapıyorsa? Oral seks de aynı şekilde; hiçbir zaman bir kadının ağzına boşalmadım, yine çünkü bunun öyle çok lezzetli bir sıvı olduğu düşüncesinde değildim. Ya öyleymiş gibi yapıyorsa?”

Žižek’in –söylediğine göre– o güne kadar yattığı kadınların sayısı iki elin parmaklarını geçmiyor, çünkü bütün bu gönül işlerini sinir törpüsü bir şey olarak görüyor. “Tek gecelik takılmalarla işim olmaz. Yapabilenlere imreniyorum; harika bir şeydir eminim. Kendimi iyi hissediyorum, haydi gidelim, bam bam – oh be! Fakat benim açımdan burada fazlasıyla saçma bir mahremlik söz konusu – yani, hey Allahım, bir başka kişinin karşısında çıplak olmak berbat bir şey, anlarsın ya? Eğer diğer kişi ‘Ha ha göbeğine bak’ gibi kötü bir şey söylerse, her şey berbat olur, değil mi?” Bununla birlikte, Žižek sonsuza kadar birlikte olacaklarını düşünmüyor olması halinde kimseyle birlikte uyuyamıyormuş. “Bütün ilişkilerim –ki bu kadar az sayıda olması da bu yüzden– sonsuzluk bakış açımın lanetine uğradı. Bu pek kullanışlı olmayan terimle kastım, belki de devam edeceklerdi.”

Fakat Žižek üç kere boşanmış biri aynı zamanda. Bununla nasıl başa çıkmış peki? “Bak sana anlatayım. Genç Marx’ı biliyorsun –Marx’ı idealize etmem, edepsiz bir adam, kişisel olarak yani– fakat harika bir mantığa sahip. Diyor ki: ‘[Boşanmayla] sadece bir evliliği sonlandırmış olmazsınız; boşanmanın anlamı sizin geçmişe dönük olarak o ilişkinin aslında gerçek aşk olmadığını belirlemenizdir.’” Peki Žižek de böyle mi yapıyordu? “Aynen! Tamamen silerim. Sadece artık aşık olmadığımı inanmakla kalmam. Aslında hiçbir zaman aşık olmamış olduğuma inanırım.”

Bu söylediklerini sergilercesine saatine bir bakıveriyor; yakınlarda yaşayan 12 yaşındaki oğlu birazdan gelecekmış. Çocuk geldiğinde röportajı nasıl yapacağız? Endişelenme, diyor Žižek, anası biraz ağırkanlıdır, kesin geç kalır o: “Karım olduğunu iddia eden kaltak...” Hayda, evli değiller miydi? “Maalesef evet.”

Žižek’in iki oğlu var –diğer oğlu 30lu yaşlarda– fakat hiçbir zaman bir ebeveyn olmak istememiş. “İki oğlumu neden sevdiğimin formülünü sana anlatayım. Bu benim liberal, tutkulu tarafım işte. Birisi incindiğinde, kırılğan olduğunda vs. dayanamıyorum. Bu anlamda tam da çocuklarımın olmasını tam anlamıyla istememiş olmam nedeniyle onları daha çok seviyorum.”

Sohbette henüz Žižek’in yeni kitabı *Hiçten Az: Hegel ve Diyalektik Materyalizmin Gölgesi*’nden tek kelime bile bahsedebilmiş değiliz. Bunun yerine Žižek bana Dubai’de yaptığı tatilin havasını atmakla meşgul. “Neden olmasın ki? Neden olmasın yani? Çılgın şeyler yapmayı seviyorum. Fakat Marksist görevimi de yerine getirdim. Bana ve oğluma gerçekte yaşananları gösteren Pakistanlı taksiciye yakın davrandım. Oradaki işçilerin nasıl yaşadığına, nasıl kontrol altında olduklarına dair bütün yapıyı öğrendim. Oğlum zaten dehşete düştü.” Bu yaz da Singapur’daki 50 katlı gökdelenlerin tepesinde yüzme havuzlarının bulunduğu bir yapay adaya gidiyorlarmış. “Böylece orada yüzerken şehre de tepeden bakacağız: ‘Ha ha, sikeyim sizi.’ Yapmayı sevdiğim şeyler bunlar – tamamen çılgınca şeyler.” Oğlu daha küçükken tatiller o kadar da eğlenceli değilmış. “Fakat artık belirli bir ritim tutturduk. Öğlen 1’e kadar uyuyoruz, sonra kahvaltıya gidiyoruz, sonra şehre iniyoruz –ki kültür falan yok, sadece tüketicilik veya benzeri salakça şeyler– sonra akşam yemeği yiyoruz, sonra bir sinemaya falan gidiyoruz, en son da ‘sabah 3’e kadar’ oyun oynuyoruz.”

Žižek’in bütün o çalışkan genç takipçilerinin bu konuştuklarımızdan bir anlam çıkarıp çıkaramayacağını merak

ediyorum ve Žižek'ten bu kadar saat daha ciddi birkaç kelime koparamamış olmam nedeniyle bana kızacaklarından korkuyorum. Fakat Žižek açısından, Dubai bize dünya hakkında en az bütçe açıkları üzerine yapılan tartışmanın anlatabileceği kadar çok şey anlatıyor. Tatlı ve nazik oğlu geldiğinde, Žižek ile sohbeti finansal kriz konusuna ve bu krize karşı bir radikal yanıt formüle etmek konusunda takipçilerinin kendisinden oynamasını bekledikleri role doğru çekmeye çalışıyorum.

“Her zaman vurgularım: benden bunu beklemeyin. Benim gibi bir adamın görevinin bütünlüklü çözümler önermek olduğunu düşünmüyorum. İnsan bana bu ekonomi konusunda ne yapmak lazım diye soruyorlar, ben ne bileyim yahu? Bence benim gibi insanların görevi yanıtlar sunmak değil, doğru soruları sormak.” Žižek demokrasiye karşı değil, esasen demokratik kurumlarımızın küresel kapitalizmi denetim altına almak açısından artık yeterli olmadığını düşünüyor. “Karşılıklı mutabakata dayanan iyi reformlar işe yarayabilir, belki, yerel düzeyde.” Fakat burada yerelcilik organik elmalar ve geri dönüşüm ile aynı kategoridedir. “Bunlar sizin iyi hissetmeniz için yapılır. Fakat günümüzün büyük sorusu, otoriter yönetimlere dönmeksizin o devasa uluslararası düzeyde küresel olarak hareket etmenin nasıl örgütleneceğidir.”

Bu nasıl olacak peki? “Tehlikeli zamanlara yaklaştığımızı düşünmem anlamında ben bir kötümserim. Fakat tam da aynı nedenle iyimserim de. Kötümserlik işlerin daha da berbat hale gelmeye başladığı anlamına geliyor. İyimserlik ise bu zamanların değişimin olanaklı olduğu zamanlar olduğu anlamına geliyor. Peki, gidişatın değişmeme olasılığı nedir? “Evet, eğer gidişat değişmezse yavaş yavaş bir yeni *apartheid*ci otoriter topluma doğru gidiyoruz demektir. Bu otoriteryanizm biçimi, tüketici toplumu olmaya devam eden yeni bir biçim olacak.” Bütün dünya Dubai gibi mi

olacak yani? “Evet ve Dubai’de, biliyorsunuz, zenginlerin dışındakiler gerçek anlamda köleler.”

Žižek’in bütün bu haşarı lafazanlığında açıklanamayan şekilde dokunaklı bir şeyler var. Aslında onun sevebilecek biri olabileceğini beklemiyordum, fakat Žižek gerçekten keyifli ve hoşsohbet bir adam. Söyleşiyi yapmaya gelirken ya bir dahi ya da bir manyak ile karşılaşacağımı bekliyordum – maalesef hangisi olduğunu bir türlü anlayamadım. Žižek’e ciddi ciddi onu nasıl görmemiz gerektiğini soruyorum, bana en çok da bir palyaço olarak görülmekten korktuğu cevabını veriyor. “İnsanların çoğu benim espriler yapıp durduğumu, abartarak konuştuğumu düşünüyor – fakat hayır, böyle biri değilim. Önce espriyi yaparım, sonra ciddileşirim. Hayır, sanat espriler yaparken ciddi mesajı verebilmektir.”

İki yıl önce ön dişi düşmüş. “Oğlum benim iyi bir arkadaş olduğumu biliyor, gey değiliz, sadece iyi arkadaşız. Oğlum beni ön dişim düştükten sonra gördüğünde şunu söyledi: ‘Bu neden oldu biliyorum.’ Bakın oğlum diyorum! 10 yaşındaydı! Bana ne dedi biliyor musun? Düşün bakalım, en pis cevabı düşün.” Sanırım tahmin edebilirim. “Aynen! Emmekten! Bana arkadaşımın orada diş olmasından rahatsız olduğunu söyledi.” Žižek burada bir babanın guru ruyla kükrercesine kahkahayı patlatıyor. “Burada trajikomik olan ne biliyor musun? Oğlum bana bunu söyledikten sonra ekledi: ‘Baba, espriyi güzel yapabildim mi?’”

2

“Hegel, Beni Rahatsız Edip Durma Be Adam!”*

* “Hegel Don’t Bother Me!”: An In-depth Interview with Slavoj Žižek by Simon Joseph Jones. High Profiles E-Journal. highpro-files.info/interview/slavoj-zizek/

Hegel, Beni Rahatsız Edip Durma Be Adam!

*Slavoj Žižek hem 'kültürel teorinin Elvis'i' hem de 'Batı'nın en tehlikeli filozofu' olarak anılıyor. 17 Nisan 2015'te Simon Joseph Jones onu Ljubljana'daki evinde ziyaret etti ve üç saatlik bir konuşma boyunca ağzından tek kelime almaya çalıştı.**

Simon Joseph Jones: *Bir psikanaliz öğrencisi olarak, neden çocukluğunuzla başlamak istediğimi anlayacaksınız. Bize o yıllardan biraz bahsedebilir misiniz?*

Slavoj Žižek: Annem, babam, her ikisi de kararlı birer ateisti. Bir keresinde ilk gençlik yıllarımda babamın beni İncil okurken yakaladığını hatırlıyorum –zaten kitap satın alıyordum– ve beni oturtup bunların ne kadar saçma olduğuna ikna etmeye çalıştığını falan filan. Onun tarafından baştan çıkarılacağımdan çok korkuyordu. Şok olmuştum –gerçekten ateistse neden bu kadar endişeliydi? Bazı şüpheleri mi vardı?

İntihar bombacılarının psikolojisi üzerine uzmanlaşmış bir psikiyatrist bana onların çok büyük şüpheleri olduğunu ve sanki 'eylem yaparak' kendilerine gerçekten inandıklarını kanıtlayacaklarını söylemişti. Ama beni büyüleyen bunun tam tersi: [aslında] günlük hayatında itiraf etmeye hazır olduğundan çok daha fazlasına inanan ateist. Bugün sadece inançsız olmadığımız, inançlarımızın ritüellerimizde ve benzerlerinde somutlaştığı motifini seviyorum. Toplumsal olarak fiilen işleyen inançlara sahip olabilirsiniz, çünkü hiç kimse 'gerçekten inanıyorum' demeye hazır olmasa da insanlar pratikte bu inançlara itaat ederler. Ortaçağda bile

* "Hegel Don't Bother Me!": An In-depth Interview with Slavoj Žižek by Simon Joseph Jones. High Profiles E-Journal. highprofiles.info/interview/slavoj-zizek/

inançların bu kadar doğrudan olmadığını iddia etmek istiyorum. Belki de bu birinci şahıs inancı –ben, kendime inanıyorum–erken modernitenin –Protestanlık ve benzeri– getirdiği bir şeydir.

Yahudi arkadaşlarımın hepsi bana aynı hikayeyi anlatır; ergenlik çağındayken hahamlarına gidip “Bir sorunum var: Tanrı’ya gerçekten inanmıyorum” demişler. Hepsinin aldığı cevap aynıymış: ‘Neden beni iç kargaşanla rahatsız ediyorsun? Ben de inanmıyorum. Benim görevim size kurallara uymayı öğretmek.’

Bunda benim için güzel denebilecek bir şey var. Belki de beni bu kadar derinden etkileyen şey şudur: gençlik yıllarımda sık sık alıntı yaptığım bir kitap okudum, Aldous Huxley’in *Gray Eminence*’ı¹ Otuz Yıl Savaşları sırasında Kardinal de Richelieu’ya hizmet eden Peder Joseph’in hikayesini anlatıyordu. Politik olarak son derece kötü, ilkesiz ve acımasız biriydi ama şimdi sürpriz geliyor: Her akşam günün kirli işleri bittiğinde, en güzel mistik düşüncelerle meşgul olurdu. Hiç şüphe yok ki, Ávilalı Teresa ve Haçlı John’un ‘büyük hitleri’ seviyesinde (biraz müstehcen olabilirsem) otantik [deneyimleri] vardı. Bu nasıl mümkün olabilir? Dolayısıyla, en başından beri bu ‘içsel hakikat’ dini kavramına karşıydım. Bunun temelinde etik bir boşluk var.

Affedersiniz, bir şey söylemek istemiştiniz.

Şey, ben -

Ve biliyorsunuz - tekrar böldüğüm için özür dilerim! - Budist bir rahip tarafından yazılan *Zen at War*² adlı bir kitap var ki, bugüne kadar okuduğum en öğretici ve aynı za-

¹ Grey Eminence: A study in religion and politics (Chatto & Windus, 1941)

² Brian Daizen Victoria, Zen at War (Rowman & Littlefield, 2nd ed 2006)

manda dehşet verici kitaplardan biri. Japon Zen topluluğunun 1930'lu ve 40'lı yıllarda savaş çabalarını nasıl desteklediğini – ve sadece desteklemekle kalmayıp haklı çıkardığını anlatıyor. Örneğin, otuzlu yılların sonlarında, hippy yıllarında Zen'in en büyük popülerleştiricisi olan D. T. Suzuki, Japon yetkilileri asgari bir Zen eğitiminin askerlerin eğitiminde muazzam bir yardımı olabileceğine ikna etmeye çalıştı.

Diyelim ki sizinle savaş alanında karşılaştım: Benim namus anlayışım var, seni nasıl öldürebilirim? Suzuki der ki: Evet, ama yalnızca bu yanılsamalar aleminde kalırsam ve sizin ve benim gerçek kişiler olduğumuzu düşünürsem böyle hissederim. Ama eğer benliklerimizin olmadığını ve gerçekliğin sadece görünüşlerin dansından ibaret olduğunu görürsem, bu artık bir sorun olmaktan çıkar: elimdeki kılıç sadece bu dansın bir parçasıdır ve bir şekilde senin bedeninin onun üzerine düşer ve bunun benimle hiçbir ilgisi yoktur.

Hem derin, otantik bir ruhani deneyime sahip olup hem de acımasız bir ölüm makinesi olabilmenin dehşet verici bir yanı yok mu? Ve sonra [Yugoslavya'nın dağılmasını takip eden savaşlar sırasında] 'Şiir olmadan etnik temizlik olmaz' formülüne ulaştım. Dediğim gibi, çoğumuz için öldürmek zordur ve bu yüzden bunu yapmak için güçlü bir şiirsel, mitik veya dini vizyona ihtiyacımız var, değil mi?

Dolayısıyla benim gördüğüm tek çözüm, üç 'kitaplı din' olan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın içsel deneyime doğru dönüşüdür. Ben Yahudiliğin ikonoklazmını böyle okuyorum. Neden Tanrı'nın resmini yapmamalıyız? Sadece Tanrı bizim temsilimizin çok ötesinde olduğu için değil, Tanrı burada, bizim boktan meditasyonlarımızda değil, diğer insanlara nasıl davrandığımızda mevcut olduğu için. Önemli olan budur: içsel inancınız ya da başka bir şey değil, ne yaptığınızdır.

Ancak Hristiyanlığı farklı kılan şey, bir 'kitaplı din' olmasına rağmen, ona bir kişi, 'Tanrı-İnsan' aracılığıyla girilmesidir – sanırım buna bir yerde 'radikal Öteki ile travmatik karşılaşma' demiştiniz.

Asıl dramatik nokta Hristiyanlıkta ve bu yüzden, (itiraf etmeliyim ki) bir ateist olmama rağmen, ancak Hristiyanlık yoluyla gerçekten ateist olunabileceğini düşünüyorum – ve bunu kelimenin tam anlamıyla kastediyorum. İsa'nın ölümünü bu şekilde okuyorum – burada [şöyle diyen] Hegel'i takip ediyorum: Çarmıhta ölen şey Tanrı'nın kendisidir.

İsa'nın sonunda söylediği şu sözleri ciddiye alıyorum: *Eloi, Eloi, lama sabachthani?* Gerçekten muazzam bir şey oluyor. G. K. Chesterton (kendisine hayranımdır) bunu harika bir şekilde ifade eder: Sadece Hristiyanlıkta Tanrı'nın kendisi bir an için ateist olur.³

Ve bence - bu benim okumam - Tanrı'nın öldüğü, tamamen terk edildiğiniz ve yalnızca 'Kutsal Ruh' adı verilen 'kolektivitene' sahip olduğunuz bu an, özgürlüğün gerçek anıdır. Bu özgürlüğe diğer dinlerde de sahipsiniz, ama yine de sadece 'öteki dünyada' – nirvana ve benzerlerinde. Sadece Hristiyanlıkta, sadece bu dünyada var olabilen eşitlikçi bir topluluk anlamında 'Kutsal Ruh'a' sahipsiniz.

İncil'de İsa'nın takipçileriyle birlikte olduğu ve birinin ona 'Dışarıda ailen seni bekliyor' dediği ve onun da 'Hayır, benim ailem bu kişilerdir' dediği hikayelerden çok etkilendim. Benim için Hristiyanlığın özgürleştirici özü, toplumsal hiyerarşi yapısının dışında, bu dünyada zaten mümkün olan eşitlikçi bir topluluğun var olmasıdır. O zaman da tabii ki bir sürü sorunlar ortaya çıkıyor: Ne kadar ileri gidebilirsiniz? Bütün bir toplumu bu çizgide oluşturabilir misiniz?

³ Chesterton *Orthodoxy* (1908) kitabında şöyle yazmıştır: 'Bırakın ateistler kendileri bir tanrı seçsinler. Yalnızlıklarını dile getiren tek bir ilah bulacaklardır; Tanrı'nın bir an için ateist gibi görüldüğü tek bir din.'

Ancak bu bana göre Hristiyanlığın muazzam başarısıdır. Yahudilik bunu yapmaya cesaret edemiyor. Yahudilik hâlâ, bilirsiniz, ‘Anne babanıza saygı gösterin’ ve bunun gibi şeyler. Hristiyanlık sadece bir inanç değil, belli bir zihinsel alan, manevi alan ya da fikirler alanı diyelim. İddia ediyorum ki orada yaşananlar kesinlikle eşsizdir.

Ve –bir adım daha ileri giderek– bugün gerçekten tehdit altında olan şeyin bu olduğunu iddia ediyorum. Amerika Birleşik Devletleri’ne dair üzücü izlenimim şu ki, çoğunluk hâlâ sözde Hristiyan olsa bile, fiili duruşları giderek daha fazla benim ‘aydınlanmış Budist hedonizmi’ olarak adlandırdığım, ‘otantik yaşam’ ve ‘kendine karşı dürüst olma’ çağrısıdır.

Pardon, sorabilir miyim –

Lütfen sözümü kesin! Gördüğünüz gibi, benim için tek yol bu...

Pek çok insan için Hristiyanlıktaki temel unsurlardan biri, diriliştir. Zihninizde buna da yer var mı?

Burada muhtemelen aynı fikirde değiliz. Tamam, biraz ironi yaparak sert terimler kullanacağım: İncil’in tüm finali –Armageddon, İkinci Geliş– boş ver! Benim için anahtar, İncil’de Mesih’in ‘Öleceğim [ama] geri geleceğim’ sözlerini sarf ettikten sonra birisinin ‘Ama nasıl bileceğiz?’ sorusuna karşılık o meşhur sözleri söylemesi: “İkinizin arasında sevgi olduğunda, ben orada olacağım.”⁴ İddia ediyorum, bu kadarı yeterli. Benim radikal diriliş okumamda bütün mesele, Mesih’i arayan topluluğun zaten Mesih’in yaşayan bedeni olduğudur. Aptallar açısından O’nun tekrar bir kişi olarak gelmesini beklemek gerekir. Hayır! O zaten burada, [bizim] sevgimizin içinde.

Bunun çılginca, kendine özgü bir okuma olduğunu biliyorum ama bence en radikal haliyle Hristiyanlık bu ‘büyük

⁴ Bkz. Matthew 18:19f.

Öteki' ihtiyacını kesin olarak reddeder. Tüm 'büyük Öteki' kavramı çarmıhta ölür. [Bunun yerine] elde ettiğiniz şey 'Kutsal Ruh'tur –hepsi bu– herhangi bir garanti olmaksızın, bilirsiniz, yukarıda –ya da her yeryüzünde– kontrolü elinde tutan büyük, yaşlı bir adam var ya da (o kadar da ilkel değil) yaratılıştta daha derin bir anlam var, bu yüzden çok fazla endişelenmeyin!

Yahudi arkadaşlarım, Hristiyan [geleneğinin] bir parçası olan bizleri, sadece Yahudilikte Tanrı'nın kaygı uyandıran erişilmezliğiyle yüzleştirdiğimizi, ancak Hristiyanlıkta "Endişelenme, Tanrı seni seviyor!" gibi kolay bir çıkış yolu bulduğumuzu söyleyerek suçluyorlar. Bence öyle değil. Bence Mesih öldüğünde bu garantiyi kaybedersiniz – uçurum daha da derin ve güçlüdür. Hristiyanlığın mesajı Tanrı'nın bizi sevdiği değildir; asıl mesele Tanrı'nın sevgi olduğudur – ki bu sevgi bizim içimizdedir.

Ve bu öylesine radikal bir mesajdır ki, bugün bile kabul edilemez. Şimdi can alıcı noktadayız! Yahudilikte ya da bir pagan dininde Hristiyanlık tarafından bastırılmış daha zengin bir deneyim bulmaya çalışan postmodern düşünürlerin aksine, bence: Hayır, kurumsal Hristiyanlık tarafından bastırılan şey kendi kurucu jestidir. Sanki bir din olarak Hristiyanlık kendi aşırılığıyla savaşıyor.

Bir ateist olmanıza rağmen Tanrı ve Hristiyanlık hakkında çok konuşuyorsunuz. Bunun nedeni nedir?

Bunun büyük bir soru olduğuna katılıyorum. Bir yandan Richard Dawkins ve arkadaşlarına karşıyım – o kadar agresif olmayanlar bile dinin nasıl işlediğini anlamıyorlar, esas meseleyi kaçırıyorlar. Öte yandan, solcuların dini kabul ettiklerinde, bunu genellikle dolaylı olarak manipülatif, hatta ırkçı bir şekilde yaptıklarına katılıyorum: 'Tanrı'nın olmadığını biliyoruz ama biraz daha ilkel olan yerlerde insanları harekete geçirmek için din gibi bir şeye ihtiyacınız

var. İnsanlara umut verir,’ her neyse. Hayır! Ben her şeyi çok daha ciddiye almak istiyorum.

Eğer bir materyalist isem, ilahi bir boyut deneyimini faydalı bir illüzyona indirgmeden nasıl konuşabilirim? Burada cevabım ikili. Birincisi, Rowan Williams Dostoyevski üzerine yazdığı ve çok sevdiğim kitabında⁵ harika bir şey söylüyor: ona göre dini deneyimin en derin boyutu iyi bir adam olan Tanrı fikri değil, basitçe bir tür - buna ‘ontolojik huzursuzluk’ diyelim: tamamen bu dünyaya ait olmadığınızı, yapısal olarak yanlış bir şeyler olduğunu hissediyorsunuz. Ve işte benim hilem: bu başka bir dünya olduğu anlamına gelmiyor, sadece bu dünyaya tam olarak ait olmadığımız hissi.

İkinci boyut ise bu harika karşı olgu kavramıdır. Belki arkadaşım [filozof] Jean-Pierre Dupuy’u duymuşsunuzdur? Bence o neredeyse bir dahi. Çok sevdiğim şu basit örneği verir. ‘Eğer Hamlet’i Shakespeare yazmadıysa, başka biri yazmıştır’ dersem, bu şüphesiz doğrudur, çünkü Hamlet vardır. Ama ‘Shakespeare Hamlet’i yazmasaydı, başka biri yazardı’ dersem, bu çok daha sorunlu bir ifadedir, çünkü Hamlet gibi bir oyun yazmak için bir tür baskı olduğu anlamına gelir.

Standart Marksist Napolyon teorisini bilirsiniz: Fransız Devrimi’nin mantığı, bir tür emperyal rejime [dönüşmesi] gerektiği ve Napolyon olmasaydı, bu işi yapmak için muhtemelen başka bir adam seçilecekti. Ama diyelim ki Stalin 1923’te bir kaza geçirdi, Stalinizm yine de başka bir adamla mı gerçekleşecekti? Yoksa bu Stalin’in kişiliğine mi bağlıdır?

Dupuy bu soruya harika bir yanıt veriyor: Olasılıksal olarak gerçekleşir, ancak bir kez gerçekleştiğinde geriye dönük olarak gerekli hale gelir. Julius Caesar’ın Rubicon’a

⁵ Dostoevsky: Language, Faith and Fiction (Continuum, 2008).

[ulaştığında] yıldızlarda [onu geçeceği] yazılı olmadığı gibi; ama bir kez gerçekleştiğinde, geriye dönük olarak kendi zorunluluğunu yaratır. Buradaki en iyi örnek şu olabilir: tamamen tesadüfi bir şekilde aşık olursunuz –ne bileyim, sokakta [bir kadına rastlarsınız]– ama bir kez gerçekleştiğinde, sanki tüm hayatınız boyunca bunu yaşarsınız –

Önceden belirlenmiş olması anlamında mı?

Evet! Ve şimdi Dupuy'un argümantasyonunun güzelliği ortaya çıkıyor: bunun sadece sonradan ortaya çıkan bir yanılsama olmadığını [ama] şeylerin kendi içlerinde ontolojik olarak açık olduğunu kanıtlamaya çalışıyor - bir bakıma şeyler geriye dönük olarak tam olarak ne iseler o hale geliyorlar. Bu da bizi Hristiyanlığa geri götürüyor. Mesih olumsuzdu, ama bir kez burada olduğunda mutlak bir zorunluluktur. Ve bir başka nokta – şimdi her şey çok önemli hale geliyor! Bence kefareti ve benzerlerini bu şekilde okumalıyız: geçmiş olgusal olarak değil –elbette olan oldu– ama *karşıolgusal* olarak değiştirebiliriz. Olaylar sadece gerçekleşmekle kalmaz, aynı zamanda *gerçekleşmiş de olabilir* ve geriye dönük olarak tüm seçenekler dokusunu değiştirebilirsiniz.

Örneğin, Hitchcock'un *Vertigo* filminde Madeleine (daha sonra gerçekte Madeleine olmadığını anlarız) [çan kulesinden] atladığında ne olur? Scottie aşkını kaybeder, değil mi? Tamam, ama filmin sonuna doğru, Madeleine'in aslında hiç var olmadığını, çünkü aşık olduğu kadının bir taklitçi olduğunu keşfettiğinde ne olur? Bu şekilde geçmiş, sadece karşıolgusal olarak değiştirilir.

Şimdi, buradan başka bir sonuç daha çıkarabiliriz: bir şey olmamış olsa bile, hangi anlamda olmadığının hâlâ önemli olduğu. Örneğin, Tanrı'nın var olmadığını söyleyebilirsiniz, ama hangi Tanrı yok? Çünkü karşıolgular karşıolgular olarak var olurlar ve toplumsal olarak, sembolik olarak etki yaratırlar. Bu nedenle, materyalist olsanız bile,

sahip olduğumuz Tanrı kavramı için karşı olgusal olarak mücadele etmek son derece önemlidir.

Bir yalandan [bahsetmek] istemiyorum, çünkü kulağa çok aşağılayıcı geliyor, ama Tanrı benim için gerçeği görmek için kesinlikle ihtiyaç duyduğunuz karşı olgusal bir şey anlamında bir yalan. Size bir örnek vereyim. Polanski'nin *The Ghost Writer* [2010] filmini izlediniz mi? Açıkça Tony Blair'e dayanan emekli bir İngiliz başbakanının CIA tarafından eğitildiği [ortaya çıkıyor]. Bu filmle ilgili harika bir eleştiri vardı: Elbette doğru değil – ama doğru olsaydı, her şeyi açıklardı.

İşte can alıcı paradoks budur: karşıolgusal olan biçimsel olarak bir yalandır, ama kesinlikle gerçekliğe içkin bir yalandır. Yalanı sildiğinizde gerçekliğin kendisini de kaybedersiniz. Basitçe şöyle diyemezsiniz: Tanrı yoktur. Bir arkadaşımın bana anlattığı harika bir hikaye var. Bir haham genç bir çocuğa Talmud'dan eski bir hikaye anlatıyormuş ve çocuk şöyle demiş: 'Bu harika! Bu gerçekten oldu mu? Doğru mu?' Haham ne diyor biliyor musunuz? 'Olmadı ama doğru.' Tanrı'nın faydalı bir yanılsama olduğunu söylemek yeterli değildir; Tanrı ontolojik olarak gereklidir. Bu anlamda Tanrı'dan kurtulamayız.

İsa Rab'bin Duası'nda 'gökte olduğu gibi yeryüzünde de' dediğinde, cennet yararlı bir yanılsama mıdır?

Karşıolgusal. İllüzyon değil. 'İllüzyon' terimiyle ilgili sorun nedir biliyor musunuz? İllüzyonun karşıtı gerçekliktir, ancak bu gerçeklik illüzyon yoluyla inşa edilir. Tanrım, sizin ampiristleriniz bile bunu biliyordu. Jeremy Bentham'ın *Kurgular Teorisi*'nde mesele 'Evrensel kavramlarımız kurgulardır. Kendinizi gerçekliğe açın!' değildir. Eğer kurguları silerseniz gerçekliğin kendisini kaybedeceğinizi biliyordu. Ve şimdi meselenin güzel tarafı geliyor. Şunu söylemiyorum: Bizim gerçekliğimiz sadece başka bir yanılsamadır. Ben postmodernist değilim! Bir gerçeklik var.

Paradoks da bu. Bazen, sadece karşıolgusal olarak var olan bir şey tüm gerçekliğini derinden belirleyebilir.

Peki, söyleyin bana, inanmadığınız Tanrı hangisi?

Beni son derece ilgilendiren şey, her şeye gücü yeten ama aynı zamanda kaprisli olan bir Tanrı fikridir. *Eyüp Kitabı*'nda –ki (bu cümleyi tekrarlamama izin verirsiniz) ‘tüm insanlık tarihinde ideoloji eleştirisinin ilk alıştırması olarak sayılabilir’⁶– üç arkadaşı ona gelir ve her biri çektiği acıya ideolojik bir gerekçe sunar - ve sonra güzellik gelir: Tanrı geldiğinde şöyle der: Hayır, bu saçmalık!

Onlar ‘tamamen ortodoks ve tamamen yanlıştı’.

Evet! Eyüp sorar: ‘Tamam, ama neden acı çektim? Bu ne anlama geliyor? Ve Tanrı o çılgın konuşmaya başlar: “Sen kimsin ki bana bunu soruyorsun? Ben o canavarları yaratırken sen neredeydin?”’⁷ Chesterton bunu nasıl okuyor biliyor musunuz? Tanrı’nın Eyüp’e söylediği gibi: ‘Başının belada olduğunu mu düşünüyorsun? Evrene bir bak! Her şey karmaşa içinde.

Bunu [Tanrı fikrini] şimdi nerede buluyorsunuz biliyor musunuz? Johnny Cash’in ‘The Man Comes Around’ şarkısında. Kıyamet Günü’nün orada sahnelenme şekli neredeyse bir toplama kampında olanlara benziyor. Hepimiz toplanmışız ve Tanrı sadece şöyle diyor: ‘Sen gel. Sen git.’ Kader, Tanrı’nın tamamen keyfi olduğu fikri değil midir? O sadece zar atıyor, her neyse, bilmiyoruz.

Protestanlığın bu anlayışının teolojik açıdan çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bana tüm o Katolik şeylerden çok daha yakın, çünkü daha az yozlaştırıcı, anlıyor musunuz? Kurtuluşunuzun iyi işlerinize bağlı olduğunu kabul ettiğiniz anda, pazarlığa düşmüş olursunuz: “Bunu yapmalı mı-

⁶ Living in the End Times (Verso, 2010).

⁷ Eyüp Kitabı, 38–41.

yım, böylece şunu elde edeyim?” vb. Hayır! Eğer Hıristiyanlığın etik özünü ciddiye alıyorsanız, kurtuluşu iyi işlere bağlı kılamazsınız.

Ama bir şekilde, her şeye gücü yettiği için kötülüğün sınırında olan o çılgın Tanrı’yı medenileştirmeniz gerekir, anlıyor musunuz? Bence Protestanlığın büyük keşfi budur. Katoliklikte Tanrı, düzenli ve hiyerarşik bir evrenin en üst noktasıdır. Tanrı’nın mutlak aşırılığı, mistiklerin Tanrı’nın ‘deliliği’ dediği şey kaybolmuştur.

Bence insanların anlamadığı paradoks budur. Bu çok derin bir Protestan mantığıdır; Tanrı mutlak bir zalimdir ve ancak mutlak aşağılama yoluyla modern özgür bireysellik kavramına ulaşırsınız. Hatta Luther şöyle der: Bizler Tanrı’nın anüsünden düşen pislikleriz. Ve bu hiçliğe indirgeme tuhaf bir şekilde özgürleştirici, biliyor musunuz?

Bence Protestanlığın bu barbar unsuru modern insan özgürlüğünün zorunlu karşıtıdır. Bu anlamda pek de modaya uygun değilim! Bunu bir keresinde Rowan Williams ile tartıştım ve ona –tamam, onu kıskırtıyordum– ‘Ben iktidara geldiğimde, sen bile yeniden eğitim kampına gideceksin’ dedim, çünkü onun Doğu Ortodoksluğuna karşı biraz hassasiyeti var. Ben burada tamamen Batı Avrupalıyım. Doğu Ortodoksluğu en kötüsü, çünkü bence tamamen yanlış olan şu formüle sahip: Tanrı insan oldu, böylece biz de Tanrı olabiliriz.

Burada Bolşevizm ile bazı güzel benzetmeler var – örneğin Gorki ve Lunacharsky, *bogograditelk’stvo*, ‘Tanrı’nın inşası’ dedikleri şeyi önerdiler: insanlığın yavaş yavaş kendini tanrılaştıracığı fikri. Hayır! Hayır! Bence Luther’e sadık kalmalıyız, bilirsiniz, özgürlüğün tek alanı ilahi bir bok olmaktır.

‘İktidara geldiğimde’ dediniz ve aslında 1990’da Slovenya cumhurbaşkanlığı için aday oldunuz. Bunu neden yaptınız?

Partime yardım etmek için. Çok mütevazı bir partiydi, çok solcu bile değildi, adı Liberal Demokrat'tı. Yine de muhaliftik ve korkumuz Slovenya'nın sadece iki siyasi bloğa sahip olmasıydı: bir noktaya kadar gerçekten popüler olan eski Komünistler ve (çoğunlukla muhafazakâr) milliyetçiler. Yani amaç üçüncü bir yol oluşturmaktı! Ve neredeyse 20 yıl boyunca bu işe yaradı ve Hırvatistan ve Sırbistan'da yaşanan o tehlikeli dinamiklerden kaçındık.

Neden daha sonra el yordamıyla siyaset yapmaktan neredeyse tamamen teorisyen olmaya geçtiniz? Öğretmekten hoşlanmadığınızı biliyorum –

Bundan nefret ediyorum, aktif olarak.

- Ancak popüler kültüre atıfta bulunma şekliniz, fildişi kulenin dışındaki insanlarla iletişim kurabileceğiniz anlamına geliyor. Ulaşmaya çalıştığınız bir şey var mı, yoksa bir filozof iletişim kurmanın yollarını bulmalı mı, yoksa fikir sahibi olmanın ne anlamı var?

Burada iki seviye var. Birincisi benim jargon korkum. Her zaman şunu söylerim: Bir şeyleri açıklamaya çalıştığım muhatapım, aptal halkım değil, kendimim. Gençliğimde filozofların sadece jargon kullandıkları ve insanların ne demek istediklerini anlamadıkları korkunç anılarım var.

Diğer bir seviye ise, geleneksel olarak, bir entelektüelin bir tür kamusal sorumluluğunu hissediyorum – en azından doğru soruları gündeme getirmek için. İnsanlar bana soruyor: 'Bugün politik olarak, ekolojik olarak ne yapmalıyız?' Boş ver! Ben ne biliyorum ki? Cevaplarım yok. Önemli olan doğru soruları sormak, çünkü günümüzde ideolojinin işleyiş biçimi bence tam da bir sorunu nasıl algıladığımız düzeyinde. İdeoloji, gerçek bir sorunu ele aldığı anda en tehlikeli halini alır ancak sorunu tanımlama biçiminde bir mistifikasyon vardır.

Örneğin: cinsiyetçilik, ırkçılık vb. Bugün bunları otomatik olarak hoşgörü ve taciz bağlamında ele alma eğilimindeyiz ve ben her ikisini de sorunlu buluyorum. Elbette taciz var, ancak bunun içinde komşunuzdan korkmak gibi bir şey de yok mu? Şöyle ifade etmeme izin verirseniz, bu günümüzün baskın Hristiyanlık karşıtı tutumudur. Hristiyan tutumu ‘Komşunu kendin gibi sev’ şeklindedir, ancak bu komşuya bir mesaj verir: ‘Bana çok yaklaşırsan beni taciz edersin’. Bence bu, narsist benlik algımızın bir parçası.

Bu nedenle hayır kurumlarına bağışta bulunmaya da karşıyım, çünkü bence bunun gerçek amacı tam da acı çeken komşuyu uzakta tutmaktır.

Ekoloji konusunda da durum aynı. Özellikle nefret ettiğim şey, yine ekolojinin sözde süperegö ile kişiselleştirilmesi. Sistemik değişiklikler yerine kişisel olarak terörize edilmeniz gibi: Tüm gazetelerinizi ve tüm kola kutularınızı geri dönüştürdünüz mü? Bu sizin sorunuz haline geliyor ve tabii ki her zaman suçlu hissediyorsunuz – ama aynı zamanda, eğer her şeyi geri dönüştürürseniz, ‘Oh, ben görevimi yaptım. Bu benim sorum değil’ vb.

İşlerin nereye varacağını düşünüyorsunuz?

Ben Hegelci bir iyimserim. Hegel’e göre Fransız Devrimi yanlış gitti ama yine de onun mirasını korumak istedi, yani *eski rejime* dönüş olmadı. Ve düşünüyorum: Bugünkü sorumuz da benzer değil mi? Komünizm bir fiyaskoydu ama onu yaratan sorunlar hâlâ burada. Ekolojiye bakın – piyasa yeterli değil. Örneğin, Japon hükümeti Fukushima’daki patlamadan iki, üç gün sonra bir ya da iki gün boyunca tüm Tokyo bölgesini tahliye etmek zorunda kalacaklarını düşündüklerini [itiraf etti]. 30 milyon insan ya da her ne kadarsa işte! Üzgünüm ama bunun için ihtiyacınız olan şey piyasa değil, tam anlamıyla askeri bir organizasyon. Şu anda bir tür Stalinist rejime geri dönüşü vaaz etmi-

yorum; sadece bundan kaçınmak için gerçekten yeni bir büyük kolektif karar mantığı bulmamız gerektiğini söylüyorum.

Eğer işler bu şekilde devam ederse –bu benim hâlâ Marksist inancım– evrensel bir felaket değil ama kişisel özgürlüklerimizin çoğunu koruyacağımız –eşcinsel hakları, kürtaj, ne isterseniz– hatta bir noktaya kadar ifade özgürlüğü – ama kilit kararların başka bir yerde, giderek daha aşılmaz, dokunulmaz olan küresel bir süreçte alındığı çok üzücü yeni bir otoriter toplum olabilecek bir son noktaya yaklaşıyoruz – dört başı mamur kapitalizm. Beni endişelendiren de bu.

Kapitalizm demokrasiye giderek daha az ihtiyaç duyuyor ve özgürlüklerimizin tadını çıkardığımız ama siyasetin uzmanlara bırakıldığı bu depolitize topluma çok derinden girmiş durumdayız. Bazı ülkelerde sadece Hristiyan muhafazakarlar gerçek anlamda angaje olmuş durumda ve eğer sol buna cevap vermezse, korktuğum şey, muhalefetin teknokratik bir merkez ile Hristiyan (ama kötü anlamda) köktendinciler arasında olduğu bir toplum. Ve kabul edin, Fransa’da, İskandinavya’da ve [diğer] ülkelerde buna doğru ilerliyoruz. İngiltere’de, belki de değil?

Yani ben Marksist bir determinist değilim. Bence, eğer bir şey varsa, tarihin [yörüngesi]...

Aşağı doğru mu?

Evet! Hâlâ nispeten iyi hayatlarımız olsa da, korkarım uzun vadede işler aşağıya doğru gidiyor.

Ne yapabiliriz ki? Belki de hiçbir şey yapmayacağız. Hiçbir şey yapmazsak işler gerçekten kötüye gidecek – ama ben tüm sorunların fazlasıyla farkındayım. Benim için en büyük travma hâlâ Stalinizm. Faşizm nispeten basit bir şeydi: kötü [şeyler] yapmak istediklerine karar veren kötü adamlar vardı ve iktidarı ele geçirdiklerinde bunları yaptı-

lar. Ancak Komünizm, ne derseniz deyin, başlangıçta özgürleştirici bir patlamaydı, ancak tam bir kabusla dönüştü. Bunun nedenine dair hâlâ iyi bir teorimiz yok.

Peki, [alternatif] nedir? Bir noktada, sosyal demokrat bir refah devleti [gibi] görünüyordu, ancak küreselleşme ve benzerleri ile bu bitti. Yunanistan Maliye Bakanı dostum [Yanis] Varoufakis’in Brüksel bürokrasisine ve Almanya’ya önerdiği şey, 40-50 yıl önce çok ılımlı bir sosyal demokrasi olarak görülebilecek bir şeydi, ama şimdi [bunu önerirseniz] deli olduğunuz söyleniyor vs. Bu beni gerçekten üzüyor. Yunanlıların talep ettiği şey mütevazı. Çok rasyonel bir şekilde tartışıyorlar.

Fransız ekonomist Thomas Piketty gibi, insanların daha fazla vergi ödemesini sağlayabilirsek sistemin esasen iyi olduğunu savunanlara karşı fazlasıyla eleştirel oldunuz. İnsanların daha fazla vergi ödemesini sağlamanın, bir devrim yapıp tüm sistemi yeniden inşa etmekten daha olası olmadığına işaret ediyorsunuz.

Bu argümanı sevdim. Troçkist Marksist [kültür eleştirmeni] Alberto Pascano’nun dediği gibi, belki de mütevazı reformizm nihai ütopyamızdır, biliyor musunuz? Piketty kapitalizmin küresel olduğunun fazlasıyla farkında, bu da tek bir ülkenin [kendi başına vergileri artırmayı göze alamayacağı] anlamına geliyor; ancak vergileri küresel olarak artıracak bir konumda olsaydık, bu zaten kazanmış olacağımız anlamına gelirdi, çünkü tam yetkiye sahip dünya çapında bir hükümete sahip olurduk. Yani onun fikri şu: zaten kazandığımız zaman kazanacağız!

Burada, insanlar beni şiddet yanlısı olmakla suçladıklarında vurgulamaktan hoşlandığım bir şey daha söylemek istiyorum. İnsanlar şiddeti değişimle ilişkilendiriyor [ve bu yüzden] bir şeyleri değiştirmememiz gerektiğini söylüyorlar, ancak sorun, her şeyi olduğu gibi tutmak için giderek daha fazla ihtiyaç duyulan şiddettir. İnsanlar “Devrim riskli

değil mi?” diye sorduklarında onlara şunu söylüyorum: Demokratik Kongo Cumhuriyeti’ne bakın! Dokuz yıl önce *Time* dergisinde çıkan bir kapak haberinde son sekiz yılda dört milyondan fazla insanın doğal olmayan yollardan öldüğü bildiriliyordu. O zamanki genel yayın yönetmeniyle tanıştım ve bana büyük bir tepki [beklediğini] ama sadece birkaç mektup aldıklarını söyledi. Aman Tanrım! Kimsenin umurunda değil. Neden? Kongo [başarısız bir devlet] ama dünya pazarına tamamen entegre olmuş durumda ve yerel savaş ağaları bilgisayarlarımız ya da başka şeyler için [ihtiyaç duyulan nadir mineralleri] sağlıyor.

İşte bu yüzden –bu ağır bir provokasyondur!– Hitler’in sorununun yeterince şiddet yanlısı olmaması olduğunu söyledim. Hitler –burada ben klasik bir Marksistim– her şeyi temelde olduğu gibi tutmak için milyonları öldürdü. O bir korkaktı: gerçek değişimi riske atmaktan korkuyordu. Gandhi, kimseyi öldürmediği ama Britanya İmparatorluğu’nu yıktığı için Hitler’den daha şiddet yanlıydı.

Hristiyanlığın özgürleştirici mantığına inanan okuyucularımız ne yapabilir?

Size nasıl ‘reformist-devrimci’ olunacağına dair çok mütevazı bir öneride bulunacağım. “Katılarak ellerinizi kirletmeyin!” diyen ve oturup büyük olayı bekleyen sözde radikal solculardan hoşlanmıyorum. Bana umut veren şey tam da size Syriza ve benzerleri hakkında söylediklerim. Bu şekilde ilerlemeliyiz.

Örneğin, sizi şaşırtabilecek bir şey söylememe izin verin. Barack Obama tarafından hayal kırıklığına uğratılmak çok kolay. Bazı aptal solcu arkadaşlarım, eğer onları dinlerseniz – ne bekliyorlardı ki? Obama’nın komünizmi getireceğini mi? Tamam, birçok şeyi yanlış yaptı ama yapmadığı bazı şeyler de önemli. Örneğin, İran’a ya da Suriye’ye saldırmadı.

Uğruna mücadele ettiği evrensel sağlık hizmeti ılımlı bir başarıdır. Mesele şu: evrensel sağlık hizmeti devrim niteliğinde bir şey değil – Kanada’da var, Avrupa’nın çoğunda var – ama Amerika Birleşik Devletleri’nde devrim niteliğinde bir şeydir. Obama’nın Yüksek Mahkeme’ye sürüklediğini, ‘Amerika’yı gerçekten sevmiyor’ gibi gerekçelerle saldırıya uğradığını gördük. Tamam, ama bu nasıl [ilerlemeniz] gerektiğine dair bir model değil mi? Çok rasyonel, mütevazı bir talep seçersiniz ve bir yeniden düşünme sürecini tetiklersiniz.

Benim için sanat budur. Her ülkede doğru şeyi seçersiniz – örneğin en büyük demokrasi olmakla övünen Hindistan’da hâlâ kast sistemi var. Bunu bir deneyin! Kendi başına devrimci değil ama süreci tetikliyor. Çok kültürlülüğü eleştirdiğimi biliyorsunuz ama Türkiye’de bu Ermeniler için, Kürtler için adalet anlamına geliyor – bu devrimci bir şey. Ya da Avrupa’da Syriza’nın yaptığı şey.

Şimdi, son paradoksuma geliyorum. En büyük sanat, piyasayı kendisine karşı [kurmaktır]. Birkaç yıl önce CNN’de Mali’de çok iyi pamuk yetiştirdiklerini ve bunun Amerikan pamuğunun üçte biri fiyatına satıldığını anlatan bir haber izlemiştim. Peki, neden başarılı olamıyorlar? Çünkü Amerika Birleşik Devletleri pamuk çiftçilerine Mali’nin tüm devlet bütçesinden daha fazla mali destek veriyor. Bu yüzden Mali Maliye Bakanı şöyle dedi: ‘Yardıma ihtiyacımız yok. Sadece kendi piyasa kurallarınıza saygı gösterin ve hile yapmayın! Bize “devlet müdahalesi yok” diyorsunuz. Siz de [aynısını] yapın ve sorunlarımız bitsin!!

Biliyorsunuz, bugün küresel kapitalizmin sorunu bu: kemer sıkma değil, başkalarına dayattıkları kurallara uymamaları. Yani bu kötü bir şey ama aynı zamanda bize umut da veriyor bence. Bana sorarsanız, ilerlemenin yolu bu: büyük bir devrimci anı beklemek boşuna, sadece burada ve orada mütevazı bir şekilde başlamalı ve değişim sürecini tetikleyecek stratejik noktaları seçmeliyiz.

Aksi takdirde, ben gerçekten kötümser biriyim. Eğer Yunanistan başarısız olursa...

Anlaşıldığı kadarıyla siz ‘aklın kötümseri, iradenin iyimserisiniz’.

Evet, evet! Tamam, katılıyorum. Ya da şöyle söyleyeyim: Ben (söylemekten hoşlandığım gibi) fabrika ayarlarım itibarıyla bir Komünistim.

Ve bence –bunu söylediğimde insanlar bana kızıp bağır-maya başlıyor– Avrupa mirasımızda kurtarılmaya değer olan şeyleri rehabilite etmemiz gerekiyor: Hristiyanlık, demokrasi, her neyse. Sanki bundan utanmamız gerekiyor-muş gibi davranmayalım, her zaman suçlu olan biziz. Bugün solun bu sahte çokkültürlülük ve sürekli kendinden nefretle çok tehlikeli bir oyun oynadığını düşünüyorum, çünkü bu mirasın yerini alan şey korkunç bir şey.

3

“İyi Bir Teoriniz Varsa, Gerçekliği Unutun Gitsin!”*

* Slavoj Žižek: Interview, Living in the End of the World | The Marxist provocateur and bestselling philosopher on communism, poststructural theory and his reluctance to play poster boy for the fashionable European left. Sean O’Hagan. *The Guardian*, 27 Haziran 2010.

Marksist provokatör ve çok satan filozof Slavoj Žižek ile komünizm, postyapısalsal teori ve moda Avrupa solunun poster çocuğu olma konusundaki isteksizliği üzerine.

Barselona'daki Fransız Enstitüsü'nün büyük konferans salonu dolup taşıyor. İnsanlar duvarlara dizilmiş, koridorlarda oturuyor ve arka tarafta üçer kişi ayakta duruyor. Birkaç orta yaşlı, şık giyimli insanın yanı sıra uzun saçlı ve şapkalı bir avuç yaşlı solcu da var, ancak dinleyicilerin çoğunluğu genç ve şık bir şekilde dağınık, bir Hot Chip veya Vampire Weekend konserinde görmeyi bekleyeceğiniz türden insanlar.

Burada, küresel kapitalizm eleştirisi 20'den fazla dile çevrilmiş 50'den fazla kitaba ulaşan 61 yaşındaki Sloven filozof Slavoj Žižek'i dinlemek için toplanmışlar. Žižek kendisini "karmaşık bir komünist" olarak tanımlıyor ve işleri daha da karmaşıklştırmak istercesine, kapitalist ideolojinin kolektif hayal gücü üzerinde nasıl çalıştığını göstermek için merhum Fransız düşünür Jacques Lacan'ın psikanalitik teorilerini kullanıyor. "En basit, en doğrudan sorulara bile net cevaplar vermiyorum" diyor Žižek. "Sorunları karmaşıklştırmayı seviyorum. Basit anlatılardan nefret ederim. Onlardan şüphelenirim. Bu benim otomatik tepkimdir."

Žižek'in kitap başlıkları onun eğlenceli ve çoğu zaman kendisiyle çelişen teorik itkisini yansıtıyor. Bunlar arasında "Batı düşüncesindeki Kartezyen öznenin hayaleti"ni ele alan Gıdıklanan Özne; "görsel-işitsel medyanın akıl yürütme ve dünyayı anlama yetisini nasıl gölgelediğini" analiz eden *The Plague of Fantasies*; ve "liberal-demokratik konsensüs"ün sert bir eleştirisi olan harika başlıklı *Biri Totalitarizm mi Dedi?*.

Hangi siyasi görüşten olursa olsun gelenekçiler tarafından sevilmemesine neden olan demode duruşlar sergilemeye meyilli görünüyor. *In Defence of Lost Causes* adlı yakın tarihli bir kitap, felsefi-politik açıdan Heidegger'in faşist sempatilerinin ve Foucault'nun İran devrimini desteklemesinin "yanlış yönde atılmış doğru adımlar" olduğunu ileri sürmektedir. New Yorker'da yazan Rebecca Mead, onu "Marx'ın Kardeşi" olarak adlandırdı ve yaklaşımını şöyle tanımladı: "En sevdiği argüman biçimi paradoks, en sevdiği konuşma tarzı ise mutlak bir inanç görüntüsüyle desteklenen bir tür vodvil abartısıdır." Žižek'in düşüncesinin ciddiyetini ve diyalektiği ana akıma taşımayı başarma şeklini gözden kaçırması dışında.

"Slavoj, iki farklı ve çoğunlukla dışlayıcı yer arasında faaliyet göstermesi bakımından benzersizdir," diyor film yapımcısı Sophie Fiennes, *The Pervert's Guide to the Cinema* (Sapığın Sinema Rehberi) adlı belgeselde onu yönetti; belgesel, adından da anlaşılacağı gibi kışkırtıcı ama tamamen entelektüel bir şekilde. "Teoriyi akademinin fil-dişi kulesinden çıkarıp dünyaya taşıma konusunda inanılmaz derecede başarılı oldu. 'İdeoloji' gibi kelimelere karşı duyulan mevcut korkuya meydan okuyor ve bence doğru bir şekilde bu korkuyu bilgi kültürümüzün bir ürünü olarak görüyor. Bu korkunun aynı zamanda gerçek, derin siyasi düşüncenin huzursuzluk ve hoşnutsuzluk yaratabileceğine dair bir korku olduğunu savunuyor."

Žižek aynı zamanda siyasi bir provokatör ve absürdist bir şakacıdır. Kitaplarından biri için (reddedilen) kurgusal bir otobiyografik tanıtım yazısı yazmıştır: "Žižek boş zamanlarında çocuk pornografisi için internette gezinmeyi ve küçük oğluna örümceklerin bacaklarını nasıl koparacağını öğretmeyi sever."

Açık bir ateist olarak, *Kırılğan Mutlak*'ta yaptığı gibi tartışmakta bir çelişki görmüyor: Ya da Hristiyan Mirası Neden Uğruna Mücadele Etmeye Değer? adlı kitabında

yaptığı gibi, Hıristiyanların ve Marksistlerin “boş ruhaniliğin çağdaş saldırısına” karşı birleştiği bir dünya için tartışmakta bir çelişki görmüyor. Bu tür şeyler geleneksel analitik felsefecilerin pek hoşuna gitmez. Hitchcock’un yanı sıra Hegel, Leibniz ve David Lynch’teki Lacancı alt akımları aydınlatarak yüksek ve alçak kültürde özgürce dolaşma eğilimi de öyle. (Yeni kitabı *Living in the End Times*’da, Žižek’in “Lacancı teorinin önemli bir yönünün biraz naif ama yine de temelde doğru bir örneği” olduğunda ısrar ettiği son DreamWorks animasyonu *Kung Fu Panda* üzerine ciddi ve ciddi derecede komik bir deneme var.)

İkonoklazmına, kendisiyle çelişme eğilimine ve genel politik yanlışlığına rağmen ya da belki de bunlardan dolayı –ki bunların samimi olmaktan çok muzipçe olduğundan şüphelenilebilir– Žižek bugün Jacques Derrida 80’ler için neyse o: Avrupa’nın genç entelektüel öncüsü için tercih edilen düşünür. Bu durum onu dehşete düşürüyor. Ancak Derrida’nın aksine, geleneksel anlamda olmasa da kararlı bir şekilde sol görüşlü.

“Ben soyut olarak anti-kapitalist diyebileceğiniz biriyim” diyor. “Örneğin, tüm nefretlerini Amerika Birleşik Devletleri’ne yönelten eski solculara şüpheyile yaklaşıyorum. Peki ya Çin’in yeni sömürgeciliği? Sol bu konuda neden sessiz? Bunu söylediğimde tabii ki rahatsız oluyorlar. Güzel! Bir filozof olarak içgüdülerim, çok merkezli bir dünyaya doğru yol aldığımız yönünde; bu da yeni ve geleneksel sol için nahoş olan sorular sormamız gerektiği anlamına geliyor.”

Şık Derrida’nın aksine Žižek, ölü benizli denecek kadar solgun, sakallı, kilolu ve zahmetsizce eksantrik bir görünüm sergiliyor. 2005 yapımı *Žižek!* belgeselinde, yönetmen Astra Taylor’a mutfağında bir tur attırıyor, çekmeceleri ve dolapları açıyor, çatal bıçak ve porselenleri değil, çoraplarını, külotlarını, pantolonlarını ve gömleklerini sergiliyor.

Günlük tarzı –eğer bu çok abartılı bir kelime değilse– proleter kıyafetinin birkaç sıkıcı varyasyonundan oluşuyor; üzerine tam oturmayan tişört, bol kot pantolon, –üzerinde “Lufthansa en iyisidir” yazan– bedava havayolu çorapları ve her nasılsa Sovyet bloğunun çöküşünü kaçırmış Slovenyalı bir ayakkabı mağazası tarafından özel olarak satıldığı kesin olan lümpen ayakkabılar. (Sloven bir arkadaşı geçenlerde onu Ljubljana’da “Ben Güzelim” sloganlı bir tişörtle yürürken gördüğünü iddia ediyor; başka bir filozofun bunu yaptığını hayal etmek zor).

Konuşurken ya da yazarken Žižek canlanıyor ve düşünceleri kontrol edilemez bir şekilde teğet geçiyormuş gibi görünen sel gibi akıyor. Verdiği mesaj, en azından dağınık yaklaşımından çözülebildiği kadarıyla, hem siyasi açıdan kötümser hem de felsefi açıdan anlaşılması zor.

“Bana iyimser olup olmadığımı soracak olursanız, hayır demek zorundayım. O eski trajikomik Marksist tatminle, en azından tarih bizim yanımızda diyen eski moda komünistlerden değilim. Hayır. Aksine, tarih treni bir uçuruma doğru savruluyor. Bugün solcu düşünürün görevi, Walter Benjamin’den alıntı yapacak olursak, tarih trenine binmek değil, freni çekmektir.”

Barselona’daki Fransız Enstitüsü’nün tıklım tıklım dolu salonunda, Žižek iki buçuk saatten fazla bir süre boyunca bir kez bile frene basmadan konuştu. Yeni kitabı *Living in the End Times*’da da ele aldığı temel tezi, “küresel kapitalist sistemin kıyametvari bir sıfır noktasına yaklaşmakta olduğudur”. Ancak Žižek, merkezi bir tez fikrini, büyük caz saksafoncusu John Coltrane’in bir melodiyi değerlendirdiği gibi değerlendiriyor – üzerinde *riff* yapılacak, doğaçlama yapılacak ve yalnızca ilişkili tüm alt temalar tükendiğinde geri dönülecek bir şey olarak. Bu yaklaşımın sorunları var, en azından tek bir Žižek *riff*’inin belki de daha kârlı bir şekilde hem daha derin hem de daha aydınlatıcı olabilecek bütün bir konferansa genişletilebileceği duygusu. Örneğin,

bu gece, parçalanmış itibarına rağmen komünizme neden kararlılıkla inandığına neredeyse hiç değinmiyor.

“Benim yaklaşımında eski tarz komünizmle herhangi bir devamlılık görmüyorum. O halde neden komünizm diyorum?” diye sorduğumda ise şöyle diyor. “İçeriğine gelince, sorun hep aynı. Müştereklerin çitlenmesi. Marx bu konuda yazdığında toprak ve mülkiyetten bahsediyordu ama bugün fikri mülkiyet bizim müşterekimiz, bilgi bizim müşterekimiz. Marx’ın tahmin edemeyeceği bir şey bugün gerçekleşiyor: müştereklerin aynı türden çitlenmesine ve insanların fikri mülkiyet için Bill Gates gibi insanlara kira ödemek zorunda kalmasına garip bir gerilemeye tanık oluyoruz.”

Düşüncelerinin hızının esiri olmuş gibi görünüyor; ağzından çıkan sözler, aşırı kalabalık zihninin çılgınca hareketine zar zor ayak uyduruyor. Sessizlik, hatta nefes almak için duraklamak bile onu son derece rahatsız ediyor gibi görünüyor. Yabancılarla birlikte olmak da öyle. “Mümkün olduğunca diğer insanlardan uzak duruyorum. Benim için en büyük kabus, Amerika Birleşik Devletleri’nde onuruma verilen bir parti. Tartışmak ya da daha da kötüsü kibarca sohbet etmek isteyen yabancılarla, belki 20 ya da 30 kişiyle kaynaşmak ve konuşmak zorunda kalmak. Tanrım, her şeyden önce bundan nefret ediyorum ama trajik hayatımın doğası böyle.”

Žižek’in tam uçuşuna tanık olmak, kısmen felsefi ip cambazlığı, kısmen performans-sanat maratonu, kısmen entelektüel *roller-coaster* yolculuğu gibi harika ve zaman zaman endişe verici bir deneyim. En ürkütücü olanı ise her sözüne eşlik eden sinirsel tikler: sakalını ve dudaklarını sürekli silmesi, çatık kaşlarını sürekli karıştırması, kapalı gözleri, sıkılı yumrukları ve konuşmasını noktalayan garip gırtlaktan gelen sesler. Bir de peltek konuşması ve garip yanlış telaffuzları var – Barselona’da sürekli “bir dolar

sent” terimini kullanıyordu, aslında “ergen” demek istediğini fark edene kadar bunun bir mali iç jargon örneği olduğunu sanıyordum.

Not defterimde, konuşmasının ana hatlarını bir dizi başlıkla belirledim. Berlin Duvarı’nın yıkılışı ve ona göre kaçınılmaz olan bir tür post-dijital küresel komünizmin yeniden doğuşu ile başlıyor, Pascal’ın düşünceleri üzerinden sevgili Hegel’in yazılarına değiniyor. Ancak aniden, birçok kavramsal sapmanın ilkinde, komünizmin çöküşünü sessiz film döneminin sonuyla karşılaştırıyor ve bu da onu Chaplin’in Şehir Işıkları ve Hitchcock’un *Sapık* filmlerinde “bedensiz ses” tarafından temsil edilen ideoloji üzerine bir riffe götürüyor. Buradan, Dövüş Kulübü’nde Brad Pitt’in karakterinin kendi suratına yumruk attığı sahnenin devrim için nasıl bir metafor olduğunu öğreniyoruz: “Patronları yenmeden önce, önce kendini yenmelisin.”

Bu noktada, inançlılar büyülenmiş, meraklılar şaşırmış ve gelenekçiler tamamen şaşkına dönmüştür. Žižek ise daha yeni ısınıyor. Fransız ve Haiti devrimlerinden, Irak savaşından, Rumsfeld’in “bilinen bilinmeyenler” hakkındaki meşhur konuşmasından bahsediyor. (“Peki ya bilinmeyen bilinenler?” diye soruyor Žižek. “Kapitalist ideoloji tam da böyle işler; farkında bile olmadan bir yanılsamanın peşinden gidersiniz.”) Noel Baba mitini ideolojik endoktrinasyonun en iyi örneği olarak gösteriyor, Hollywood’un Dalai Lama sevgisini ve “tüm bu belirsiz, yavan Budist saçmalıklarını” reddediyor. Sinizmin nasıl batı kültürünün mevcut varsayılan modu haline geldiğini, Hıristiyanlığın komünizme neler öğretebileceğini ve Tanrı’nın neden esasen bir narsist olduğunu anlatıyor. Kaçınılmaz Richard Dawkins aracılığıyla biyogenik konusuna değiniyor –“Bu tür aşırı ateizm dinin amacını tamamen ısıkalıyor”– ve bilimin hakikat üzerindeki tekeli nasıl kaybettiğini gösteriyor. Sonunda dinleyicilerin konsantrasyonunun kolektif gücünün bir sınırı olduğunu fark ediyor ve başladığı gibi komünist

devrimle bitiriyor ve bir sonrakinin ancak özünde Hıristiyan, muhafazakâr sosyal nezaket ve hürmet görgü kurallarını benimsediği takdirde başarılı olacağını söylüyor. Başladıktan yaklaşık 155 dakika sonra, ter içinde kalmış ve alkışlara boğulmuş bir halde aniden durdu. Bunun üzerine yaşlı bir Troçkist ayağa kalkarak.... davaya ihanet ettiği için onu suçlayacaktı.

Ertesi sabah bana “Bu medeni tartışmalardan ve ardından izleyicilerin sorularından nefret ediyorum” dedi. “Bu yüzden bu sıkıcı ritüeli bozmaya devam ediyorum, ama her zaman ayağa kalkacak ve beni Stalinist olmakla suçlayacak eski, yeniden yapılanmamış bir solcu olacak. Bu,” diyor iç çekerek, “işte böyle oluyor.”

Sloven komünistlerin oğlu olan Žižek, 21 Mart 1949’da o zamanlar Yugoslavya olan ülkede doğdu. Babası bir devlet ekonomisti, annesi ise devlet tarafından işletilen bir şirkette muhasebeciydi. Ona Portoroz’da deniz kenarında büyürken mutlu bir çocukluk geçirip geçirmediğini soruyorum. “Hayır. Kaba bir Freudyen yaklaşımla, benim kitaplara kaçan mutsuz bir çocuk olduğumu söyleyebilirsiniz. Çocukken bile en çok yalnızken mutlu olurdum. Bu hiç değişmedi.”

Başkent Ljubljana’da yaşayan bir genç olarak, doymak bilmez bir şekilde okudu ve “müfredatı tamamen göz ardı etmeme rağmen lisede oldukça başarılıydım” diyor. 15 yaşında “film yönetmeni” olmak istemiş ama kısa süre sonra teori sevgisinin film tutkusunu bile aştığını fark etmiş. 1960’larda üniversitede, yeni dalga Fransız post-yapısalcı teorisyenler –Derrida, Michel Foucault, Julia Kristeva ve hepsinden önemlisi Jacques Lacan– tarafından baştan çıkarıldı. Lisansüstü tezi başlangıçta Marx’ı fazla eleştirdiği için reddedildi ve düzeltilmesine rağmen felsefe öğretmeye uygun görülmedi. “Marksist olmadığım için bana saldıran profesörlerin şimdi milliyetçi kesilip Marksist olduğum

için bana saldırmaları çok ironik. Ama gerçekten umurunda değil.”

Žižek 1970’lerde felsefe eserleri çevirerek geçimini sağladı ve bir ara dört yılına Fransa’ya gitti. Ayrıca Yugoslavya ordusunda dört yıl ulusal hizmet yapmış. Bu konuda hiçbir kırgınlığı yok. “Benim biçimlendirici deneyimim Yugoslav özyönetim sosyalizmiydi” diyor, “ancak Slovenya’da resmi bir felsefe olmadan komünist yönetim vardı, bu yüzden yüzeysel olarak başka herhangi bir yerden daha iyiydi.”

1978’de nihayet kendi deyimiyle “marjinal bir araştırma enstitüsünde” iş bulmuş. Bunun “bir tür sürgün ama aynı zamanda harika bir görev” olduğunu söylüyor. Sadece saf araştırma.” Fransa ve ABD’deki felsefe enstitüleriyle bağlantılar kurdu ve bu bağlantılar, nihayet çılgır açan kitabı 1989 tarihli *İdeolojinin Yüce Nesnesi*’ni yayınladığında işine yaradı. “Komünist baskı olmasaydı,” diyor oldukça ciddi bir şekilde, “şu anda Ljubljana’da yerel bir aptal felsefe profesörü olacağımdan kesinlikle eminim.”

1990 yılında Liberal Demokrat Parti adayı olarak seçimlere katılarak solcu arkadaşlarını ve destekçilerini şaşırttı. Beşinci oldu. “Siyaset benim trajedim,” diyor bana hüznle. “Beni gölgeliyor.”

Amerika ya da Avrupa’da seyahat etmediği ya da ders vermediği zamanlarda –Columbia ve Princeton’da görev yaptı ve Londra’daki Birkbeck College’da uluslararası beşeri bilimler direktörü– Žižek Ljubljana’da kitaplar, DVD’ler ve klasik müzik CD’leriyle dolu küçük bir dairede yalnız yaşıyor – “Ben sıkı bir Wagnerciyim ve bu sizi şok edecek, Elgar’ı bile seviyorum.” Kime inandığınıza bağlı olarak, iki ya da üç kez evlenmiş ve boşanmış. Söylemiyor. Bir Nisan Şakası günü, 2005’te, 27 yaşındaki eski bir iç çamaşırı modeli ve Arjantinli Lacancı bir akademisyenle evlendi. Biri 30’lu yaşlarının başında, diğeri dokuz yaşında iki oğlu var. Yanından ayrıldığımda, en küçük çocuğuna

hediye olarak bir iPad bulmaya gidiyor: “Ben ikiyüzlü bir komünistim, değil mi?”

Žižek gerçekte fotoğraflarından daha şeytani ve sağlıklı-sız görünüyor; keçeleşmiş saçları ve ağarmış sakalları, hiç güneş ışığı görmemiş gibi görünen bir yüzü çevreliyor. Göçebe yaşam tarzı ve manik mizacının pek de yardımcı olmadığı bir durum olan diyabetten muzdarip. “Bu İspanyol solcuların benden yerine getirmemi beklediği görevlerden birkaç saat uzak kalabilmek için sizi istismar ettim,” diyor selamlarken.

Hem hevesli hem de rahatsız görünüyor ve beni hızla üst kattaki geçici evi olan daireye götürüyor. Bir temizlikçi etrafta dolaşırken, ona özellikle gençler arasındaki popülerliğine şaşırp şaşırmadığını soruyorum.

“Tanrım, bu soruların cevabını bilecek en son kişi benim” diyor, gerçekten dehşete düşmüş görünüyor. “Ama gerçekten, artık üzerimde performans sergilemem için çok fazla baskı olduğunu düşünüyorum. Bundan gerçekten sıkılmaya başladım. Ben bir düşünürüm ama insanlar her zaman bu tür boktan siyasi müdahaleler istiyor: kitaplar, konuşmalar, tartışmalar ve benzeri şeyler.” İç çekiyor ve gözlerini kapatıyor ve gözlerimin önünde sönüyor gibi görünüyor. “Size sorunumu açıkça söyleyeceğim ve bunun için yayıncım benden nefret edecek. Siyasetle ilgili tüm o konuşmalar ve yazılar, kalbimin attığı yer burası değil. Hayır. Ben başka yöne sapmışım. Bu konuda gerçekten ciddiylim.”

Ahir Zamanlarda Yaşarken’in bir kopyasını açar ve içindekiler sayfasını bulur. “Şimdi size gerçeği söyleyeceğim,” diyor ve önce birinci, sonra ikinci bölümü işaret ediyor. “Saçmalık. Biraz daha saçmalık. Falan, filan, filan.” Sayfaları öfkeyle karıştırıyor. “Marx’ı yeniden okumaya çalıştığım 3. Bölüm belki iyi olabilir. Kafka’nın son öyküsünü analiz ettiğim bu bölümü ve *Heroes* dizisindeki dışlanmışlar topluluğunu komünist kolektif için bir model olarak kullandığım bu bölümü seviyorum. Ama bu bölüm, Mimari

Paralaks, tamamen blöf. Ayrıca *Avatar* filmini analiz ettiğim bölüm de tamamen blöf. Bunu yazdığımda filmi izlememiştim bile, ama ben iyi bir Hegelciyim. İyi bir teoriniz varsa, gerçekliği unutun gitsin.”

O halde, kitaplarının çoğunu beğenmediği ve konferans turuna hiç hevesli olmadığı düşünüldüğünde, neden Žižek şovuna bir son vermiyor? “Şu anda bunu yapıyorum!” diye bağırıyor. “Platon, Kant ve belki Heidegger’le ilgili olarak Hegel hakkında bir mega kitap yazıyorum. Şimdiden bu Hegel kitabı 700 sayfa oldu. Bu gerçek bir aşk eseri. Bu benim hayatımın gerçek çalışması. Lacan bile Hegel’i okumam için sadece bir araç. Benim için her zaman Hegel, Hegel, Hegel,” diyor ve tekrar iç çekiyor. “Ama insanlar sadece boktan politikaları istiyor.”

İngiliz Marksist eleştirmen Terry Eagleton, *In Defence of Lost Causes*’ı değerlendirirken, “Kafka’nın ya da John le Carré’nin inceliklerini kavradığından fazlasıyla emin, biraz abartmayı göze alabilen biri tarafından, entelektüel akademisyenliğin çılgın, eklektik bir parodisi” olduğu sonucuna vardı. Žižek’in tamamen ciddi olma konusunda ciddi olup olmadığını sadece zaman gösterecek, ancak parlak, zeki, biraz kaçık, tamamen tekil hayatının geri kalanını Hegel’e ve sadece Hegel’e adarsa, bu saf felsefe için büyük bir kazanç ve radikal, risk alan siyaset teorisi için büyük bir kayıp olacaktır.

Sophie Fiennes, “Hegel, çalkantılı, yüksek hızlı, bilgi odaklı yaşamlarımız için çok uygun bir düşünür” diyor ve ekliyor: “Tam da bu parçalanmış toplumda bir birey olarak kim olduğunuz konusunda durup düşünme özgürlüğünde ısrar ettiği için. Radikal bir *hip priest*’e ihtiyacımız var ve Slavoj pek çok açıdan bu kişiye denk düşüyor gibi.” Sanırım bu düşünce bile onu proleter çizmeleriyle –ve havayolu şirketinden verilen bedava çoraplarıyla– titretirdi.

4

Bir Sonraki Gün*

* Bu söyleşi Jonathan Meese/Slavoj Žižek'te yayımlanacak Almanca çeviriden alınmıştır: *Ernteschach dem Dämon*, Robert Eikmeyer tarafından Christoph Keller Editions & JRP|Ringier için derlenmiştir, Zürich, 2007.

*Aşağıdaki söyleşide Robert Eikmeyer, Slavoj Žižek ile
biyopolitika, fetiş olarak demokrasi,
kader olarak küreselleşme, ilkeli oportünizm,
maskelerin etkinliği, liberal komünizm, çokluk,
Vladimir Lenin ve Karl Marx'ın mirasını tartışıyor.*

Robert Eikmeyer - *Lenin üzerine yazdığınız makalelerde, 1917 Şubat ve Ekim ayları arasında Rusya'nın Avrupa'nın en demokratik ülkesi olduğunu iddia ediyorsunuz. Belki de bu yüzden Lenin devrimin gerekli olduğu konusunda ısrar etti.*

Slavoj Žižek - Bence Lenin devrimin uzun süremeyeceğini düşünmekte haklıydı. Devrim, yılın Şubat ve Ekim ayları arasında büyümlü bir şeydi. Ancak er ya da geç sona ereceği açıktı. Benim için gerçekten devrimci bir durumu tanımlayan şey budur. Reformist bir durumda gerçekçi olmak zorundasınız. Her şeye sahip olamazsınız. Sahip olabileceğiniz şeyler için mücadele edersiniz. Ancak bazen durum öyle bir hal alır ki, elinizdeki bir kısmını kurtarmak için bile daha fazlasını hedeflemeniz gerekir. Ve bence bu 1917'de Rusya için de geçerliydi. Bu gerçekten devrimci bir durumdu.

Kitaplarınızın çoğunda zorunlu seçim paradoksundan bahsediyorsunuz. Benim bundan anladığım sözde seçim özgürlüğünün aslında seçim yapamadığımız gerçeğini yansıttığı. Sizin fikriniz Batı kapitalist demokrasisinin özgürlük ve adaleti sağlayamadığı yönünde mi?

Burada daha net olmalıyız. Gerçekte herhangi bir seçim teşkil etmeyen biçimsel demokratik seçimlere yönelik bu indirgemeci Marksist eleştiriye çok karşıyım. Jacques Rancière bize Marx'ın ilke olarak haklı olduğunu gösterdi. İn-

san haklarının gerçekliği düşündüğümüz kadar tarafsız değildir. Aslında, gizliden gizliye insanı ve mülkiyetini ayrıcalıklı kılmıştır. Dolayısıyla, insan haklarının evrenselliğini söylemek –standart bir *Ideologiekritik*– aslında belirli çıkarları ayrıcalıklı kılan bir maskedir. Rancière insan haklarının bir maske olduğunu kabul ediyor. Ancak unutmayalım ki maske asla sadece bir maske değildir. Maskenin kendine özgü bir etkinliği vardır ve yeni olasılıklar üretebilecek belirli bir diyalektik yaratabilir.

Kadın Hakları Hareketi ve Haiti Devrimi örneklerine bakabiliriz; kadınlar ve siyahlar “Neden biz olmayalım?” diye sorduklarında Haiti Devrimi Fransız Devrimi olmadan gerçekleşemezdi. Arkadaşım Peter Hallward Haiti Devrimi hakkında bir kitap yazıyor. Bu olay gerçekten de bir *weltgeschichtliches* fenomenidir. Susan Buck-Morss’a göre Haiti Devrimi, [Georg Wilhelm Friedrich] Hegel için *Herrschaft und Knechtschaft*’ı yazarken örnek bir referanstı. Hegel, Fransız basınında Haiti hakkında çıkan haberleri okuyordu.

Sosyalizm, insan haklarının sahte demokrasisini eleştirebilirken, bu eleştirinin alanı burjuva demokrasisi tarafından açılmıştır. Özgürlüğü gayri resmi hale getirmek için önce resmi bir özgürlük ilkesi ilan etmelisiniz.

Proletarya diktatörlüğü kavramı üzerine bir kolokyum düzenlemek istiyorum. Neden diktatörlük? Benim için mesele demokrasiye karşı diktatörlük değil. Daha ziyade, her demokrasinin nasıl diktatoryal bir yönü olduğunun farkında olma ihtiyacıyla ilgili. İktidar mantığının ve devlet aygıtının kendine has bir ataleti vardır. Bir başka nokta da şu: demokratik olarak bir diyaloga sahip olabiliriz ama arka planda genellikle şiddet vardır. Alanın ne kadar açık olduğu önemli değil. Benim sizi demokratik olarak kabul etmem için size kurallar ve düzenlemelerden oluşan belli bir alanı dayatmam gerekiyor. Her kısmi siyasi mücadelenin altında

çok daha radikal bir mücadelenin yattığının farkında olmamız gerekiyor. Bu mücadele alan içinde kimin kazanacağı değil, alanı kimin belirleyeceği mücadelesidir.

Bugün proletarya terimini kullanmanın sorunlu olduğunu biliyorum, ancak bu terim nihai özgürleştirici öznelere bir topluluğun ya da devletin üyesi olan ancak onun içinde belirli bir yere ya da kimliğe sahip olmayanlar olduğu fikrini temsil ediyor. Bence tüm radikal özgürleştirici projeler, bir şekilde evrenselliği temsil etmesi beklenen ayrıcalıksız bir unsurun bu konumundan konuşmalıdır. Bu, günümüzün biyopolitikasının ya da farklılığa saygı duyan bu post-politik yaşam düzenlemesinin tam tersidir. Bugün demokratik biyopolitika ile proletarya diktatörlüğü arasında bir seçim yapmamız gerektiğini söylediğim insanlar benim deli olduğumu düşünüyor. Demokratik biyopolitikanın gerçekten demokratik olabileceğini düşünüyorum, ancak tüm alan, her grubun kendi yaşam tarzına sahip olduğu demokratik olarak hoşgörülü bir apartheid alanıdır. Burada radikal özgürleştirici evrensel itki tehdit altındadır.

İran Devrimi'nden önceki ve sonraki yıllarda Ayetullah Humeyni'nin bile proletaryaya atıfta bulunduğu bir açılım vardı. "İşçi sınıfı" ya da "kitleler" demek istemedi ve "ezilenler ve mazlumlar" anlamına gelen eski bir kelimeyi yeniden canlandırdı. Bence bu biyopolitika kavramını günümüz siyasetinin temel koordinatı olarak kabul etmemiz gerekiyor. Biyopolitika, dünyamızda var olan acımasız regülasyon biçimlerinin yanı sıra insanların acı çekmesini önleme arzusunu da içerir. Komünist ve sosyal demokrat refah devletlerinin eski sol paradigmaları kaybolmuştur. Ondan sonra gelen –benim ironik bir şekilde liberal komünizm olarak adlandırdığım– şey her şeyi kapsamıyor. Daha radikal, özgürleştirici bir sol düşünce ve eylem biçiminin yeniden icat edilmesi gerekiyor. Ve bugün bunun için mücadele edilmelidir.

Demokrasiden günümüz küresel kapitalizminin ana göstergesi olarak bahsettiniz.

Benim kaynağım her zaman Hollywood'dur. Hollywood filmlerinin bile anti-kapitalist olmayı göze alabilmesi paradoksal değil mi? Hollywood'da kötü bir mega-şirketin yer aldığı standart komplo gerilim filmlerini düşünün. Bu filmlerin ideolojisi, toplumlarımızın karşılık vermemiz için yeterince açık olduğu yönündedir. United 93 (2006) filmini izlediniz mi? Kaçırılan bir uçağın yolcuları tarafından yere indirilmesiyle ilgilidir. Film size karşılık verebileceğinize dair bir umut veriyor. Solcu bir eleştirmen çok zekice bir şey yazdı. Bu filmin gerçekten sarsıcı olması için bir şeyler yapılması gerektiğini öne sürdü. Aynı hikayeyi devam ettirin ama geri saldırdıkları o kurtarıcı an olmasın dedi. Bu şekilde durumun gerçek çaresizliği ile karşı karşıya kalacaktık.

Demokrasi nihai bir referans olarak kullanıldı. Bunu Amerikalıların kendi demokrasi biçimlerini dayattıkları şeklindeki standart fikirden daha derin bir düzeyde ifade ediyorum. Ve burada beni Amerikan yanlısı olmakla suçlayan ve ABD'nin yaptığı her şeyin otomatik olarak kötü olduğuna inanan bazı solcu arkadaşlarımdan bile çok daha alaycı ve açık konuşuyorum. Demokrasinin bugün kendisini bütünü organize eden bir ana gösterge olarak dayatmasından bahsediyorum. Bu bizim gerçek kısıtlarımızı ve sınırlarımızı görmemizi engelliyor. Bize sahte bir umut veriyor. Mesele demokrasiyi suçlamak değil, demokrasinin bugün nasıl işlediğini göstermek.

Küreselleşme, 1990'ların başında sosyalizm ve refah devleti alternatif olarak terk edilip parçalandığında kaderin dilini konuşmaya başladı. Tek seçeneğimiz ya ona uyum sağlamak ya da direnmektir. Direnirseniz bedelini ödersiniz – dışlanırsınız. İflas edersiniz ya da her neyse.

Neden Marx'ın Feuerbach tezini ve "Filozoflar dünyayı sadece çeşitli şekillerde yorumladılar; önemli olan onu değiştirmektir" düşüncesini yıkmanın gerekli olduğunu öne sürdünüz?

Spesifik olmak önemli. Bu fikri bana kim verdi biliyor musunuz? Marx'tan. 1870 yılında Marx, Engels'e çok endişeli bir mektup yazdı. Paris Komünü o dönemde ütöpik bir olasılık gibi görünüyordu ve bazıları Avrupa devriminin eli kulağında olduğunu düşünüyordu. Marx mektubunda şöyle der: "Ama bir dakika. Kapital'i henüz bitirmedim. Bekleyemezler mi?" İşte benim sevdiğim Marx bu: "Devrimi siktir et, kitabımı bitirmek istiyorum." Marx'tan ve onun teoriye daha fazla zaman ayırma fikrinden ders almıyoruz. Bu aciliyet söylemi günümüzde giderek daha baskın hale geliyor. Retorik olarak bile bunu iğrenç buluyorum. Bir sosyal eleştirmenin "Konuşmanızda kullandığınız her kelime için Afrika'da on çocuğun açlıktan öldüğünün farkında mısınız?" ya da "Söylediğiniz her cümle için bu ülkede bir kadının vahşice tecavüze uğradığını biliyor musunuz?" gibi şeyler söylediği konferanslara katılmaktan nefret ediyorum. Bu sözde aciliyet duygusundan son derece şüpheliyim. Bence bu, "düşünmek zorunda kalmamak için harekete geç" demekle aynı şey.

Bugün, düşünmek için her zamankinden daha fazla zamana ihtiyacımız var. Bu, protesto etmeyeceğimiz ya da mümkün olanı yapmayacağımız anlamına gelmiyor. Ancak her şey açıkmiş gibi davranmayalım. "Sadece harekete geçmemiz gerekiyor." Ama ne yapmalıyız? Nasıl harekete geçeceğiz? Bu konuda son derece şüpheliyim. Bugün nerede olduğumuza dair gerçekten ikna edici bir teorimiz olduğunu bile sanmıyorum. Ya "küreselleşme sadece kapitalizmin daha iyi hale gelmesidir" diyen liberal teoriler ya da "aynı şey oluyor" diyen Marksist teoriler gibi geleneksel teorilerimiz var. Bir de yeni bir şeyler olduğunu öne süren

post-teoriler ve teorisyenler var. Yine de nerede olduğumuzu bile bildiğimizi sanmıyorum. Yeni formlar açıkça şekilleniyor. Bugün sadece kapitalizmin yeni bir alt türünün ortaya çıktığı Çin'deki duruma bakmamız yeterli.

Bence bu aciliyet söylemi sadece kapitalizmle ilgili olarak yıkıcı değil, aynı zamanda alaycı bir şekilde *Liberal-kommunismus* olarak adlandırdığım şeye de mükemmel bir şekilde uyuyor. George Soros ve Bill Gates gibi geç kapitalist hümaniterler bu yardım söylemine katkıda bulunmuşlardır. Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahale etmesi gerektiğini savundum. Bu konuda Amerika Birleşik Devletleri'ni desteklemek istemiyorum. Ancak Alain Badiou da dahil olmak üzere Amerika'yı eleştirenler acıların azaltılmasından bahsetmeye devam ettiklerinde ne istiyorlar? Afrika'da insanların çektiği acılara dair korkunç örneklerimiz var. Acının o kadar korkunç olduğu durumlar var ki, yardım şeytandan gelse bile kabul ediliyor. Beni ilgilendiren Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı bu basit ahlakçı karşıtlık değil, bunun bir örnek olarak gerçek trajik boyutu.

Bir de Irak'taki savaş var. George W. Bush'un tutuklandığını ve 1930'ların Stalinist mahkemesinde yargılandığını hayal edelim. Kendisine yöneltilen suçlamalar açık olacaktır. Irak bir zamanlar İran'a karşı bir tür engel iken, şimdi birincisi az ya da çok siyasi olarak ikincisine teslim ediliyor. Vyshinsky tipi iyi bir savcının varacağı tek sonuç Bush'un bir İran ajanı olduğu olacaktır.

Ben sadece ahlaki açıdan ABD'ye saldırmıyorum. Sadece Amerikalıların Irak'ta olup bitenlerin bedelini nasıl ödeyeceklerini söylüyorum. Bush'un uzun vadede ABD için, hatta sermayenin çıkarları için bir felaket olduğunu iddia eden liberallere ve bazı zeki muhafazakârlara katılıyorum. Al Gore'un egemen sınıfın çıkarlarına hizmet etme konusunda çok daha iyi bir başkan olacağını düşünüyorum [gülüyor].

Sağ'ı, Sol'un acizliği maskeleyen ucuz ahlakçılığını benimsemeden eleştirmemiz gerektiğini düşünüyorum. "İlkelimize sadık kalalım" demek, oportünizmin en düşük biçimi olabilir. Yeni olanla yüzleşmeye gerçekten hazır olmadığınızı gösterir. Bugün gerçekten yeni bir şey ortaya çıkıyor. Bu hala kapitalizm, ama ne tür bir kapitalizm Michael Hardt ve Antonio Negri'nin analizinin ayrıntılarına katılmıyorum. Bence bu daha çok anti-kapitalizmin edebi bir teorisi. Ve bence tamamen uygulanamaz. Onların çokluk politikaları bir çıkmaza yaklaşıyor. Negri'nin çılgınca şeyler yapmasına şaşmamalı. Şimdi de geç dijital spekülatif kapitalizmin özgürleştirici potansiyellerini övmeyi seviyor. Brezilya'da kendisiyle röportaj yapılırken, en gelişmiş kapitalizmin pratikte zaten komünizm olduğunu söyledi. Onun fikri, ona katılmamız ve belli bir anda onu biraz değiştirmemiz gerektiği idi. Ben buna katılmıyorum.

Ancak Hardt ve Negri'nin yaptığı iki iyi şey var. Birincisi, nihayet, en azından sınırlı bir şekilde, bir tür büyük ölçekli siyasi hareketle ilişkili bir teoriye sahibiz. Bu, Frankfurt Okulu'nun son dönemleri ve Fransız yapıbozumcularının yirmi otuz yıllık hegemonyasından sonra kutlanması gereken bir şey. Belli bir tür Marksizm vardı ki, işler ters gittiğinde her zaman en iyisini yapıyordu ve bu da işlerin neden bu kadar ters gittiğine dair mükemmel bir Marksist teoriyle sonuçlanıyordu. Bu ilk şey. İkinci husus ise Hardt ve Negri'nin günümüz kapitalizminin yeni bir şey olduğunun farkında olmalarıdır. Onlar buna "imparatorluk" diyorlar. Onların çözümlerine katılmıyorum. Hatta sorunları formüle etme biçimlerine bile katılmıyorum. Ama en azından doğru sorunlarla ve bir tür kolektif öznellik ve kolektif eylem olasılığıyla uğraşıyorlar.

Belki de buradaki durum Lenin'in 1917'deki durumuna benziyor, çünkü biz de bir çıkmaza yaklaşıyoruz. Örneğin, bugünün kapitalizmi zaten bir çokluk kapitalizmi.

İnsanlar bana “Ama bugün yanlış olan ne?” diye soruyor. Görece müreffeh bir liberal demokrasiye sahip olabiliriz ama her gün işkence ve *apartheid* hakkında bir şeyler okuyorum. Her ikisi de zamanımızın işaretleri. Ben kötümserim. Şu anda sahip olduğumuz özgürlüklerle bile sistem bunları daha da kısıtlamak zorunda kalacak. Bazıları abarttığını iddia ediyor ama ben birkaç şeyin gerçekleşmesi gerektiğini düşünüyorum. Birincisi, ABD’nin demokrasiyi yayma hedefinden vazgeçmesi gerekecek. Bence küreselleşmenin gerçeği, ne kadar çok meta dolaşırsa o kadar çok nüfusun dolaşımının engelleneceğidir. Sorun daha fazlasını istememiz değil. Sorun, ya daha fazla ya da çok daha az olacak olmasıdır. Mevcut demokrasi modelinin, göreceli özgürlük seviyeleriyle, çok uzun süre hayatta kalabileceğini düşünmüyorum.

Ama kapitalizmin muazzam bir yenileyici gücü var. Durdurulamaz olduğunu düşünmüyor musunuz?

Burada eski moda bir Marksist olarak kalıyorum, çünkü kapitalizmin iç gerilimlerinin bir patlama noktasına yaklaştığını düşünüyorum. Bunun için bir dizi nedenim var. Bunların hepsi ekoloji ile ilgili değil. Bu dışsal şok teorisinin bazı ekolojistlerin gizli umudu gibi çalıştığını düşünmüyorum.

Hayır, daha çok kapitalizmin bu ekolojik sorunları çözeceği yönünde.

Bir mega felaket hayal edelim: Avrupa yavaş yavaş sularla kaplanıyor ve biz Kuzey Kutbu’na taşınmak zorunda kalıyoruz. Benim öngörüm bunun son derece verimli yeni bir kapitalist yatırım alanına dönüşeceği yönünde. Ben dış şok teorisine inanmıyorum. Beni daha çok bu sorunlar ilgilendiriyor. Bu bugünün dogması. Mülkiyet, maddi üretim araçlarının mülkiyeti değil, bilgi, patent ve entelektüel mülkiyettir. Ama benim için mülkiyetin bu biçimi sınırlarına

yaklaşıyor. Ben basitçe kapitalist ideolojinin bu noktada artık işe yaramayacağını düşünüyorum. Sınırlama işaretleri olsa bile, kapitalizmin yok edilemez olduğunu söylemek ayıltıcı bir adımdır. Bunu kabul etmek, en azından kapitalizmin kendi kendini mahvedeceğine dair eski Marksist umuda duyulan bu basit ve ahlaki güvenden kurtulmaya yönelik ilk adımdır. Çin'den daha büyük bir kanıt olabilir mi? Eğer gerçekten sonuna kadar gitmeye yönelik bir girişim varsa, o da Mao'nun Kültür Devrimi'dir. Ve şimdi onun nesnel sonucu bu. Şu anda hayal edebileceğiniz en patlayıcı ve gelişen kapitalist ekonomidir.

Son olarak, kapitalizmin alternatifleri hakkında konuşmamız gerektiğini düşünüyorum. AB'deki mevcut durum Komünist Manifesto günlerine benziyor. Bir alternatifin hayaletinden korkan kutsal bir ittifak var. Bu alternatif bugün nasıl görünüyor? Demokrasiyi mevcut toplumsal hiyerarşiyi örtbas eden ya da bulanıklaştıran bir fetiş olarak tanımlıyorsunuz. Alternatif komünizm değil, değil mi?

Burada isimler açık. Ben komünizm demeye bile hazırım. Ama bu ne anlama geliyor? Stratejik olarak "komünizm" kelimesine bağlı kalmaya hazırım ama çoğunlukla olumsuz nedenlerle. Daha radikal bir adımın gerekliliğine işaret etmek istiyorum. Bazen bir pozisyonu kendi içinde olduğu için değil, sadece olumsuz bir seçenek olarak var olan bir açık alan yaratmak için benimsemeniz gerekir. İşte bu nedenle ilerici Avrupa-merkezcilik hakkında yazdım. Bugün iki küresel modelimiz var: Amerikan tarzı kapitalizm ve Asya tarzı kapitalizm. Ben bunların tek seçenek olduğu bir dünyada yaşamak istemiyorum. Bu yüzden Avrupa beni daha çok olumsuz anlamda ilgilendiriyor. Az gelişmiş ülkelere o kadar büyük bir güvenim yok. Bence birçoğu süper gelişmiş ülkelerle bir tür sömürü ortak yaşamına girmeyi arzuluyor. Eğer yeni bir şey ortaya çıkacaksa, bunun bir zamanlar sanayi üretiminin merkezi olan ama şimdi

hala gölgede yaşayan post-endüstriyel ülkelerden geleceğini düşünüyorum. Henüz yeni ortaya çıkan küresel takım-yıldızına uyum sağlamanın bir yolunu bulamamış olanları düşünüyorum. Benim için Avrupa'nın ilginç yanı da bu. Açıkçası, şu anda küreselleşmenin ilerleyiş biçimiyle Avrupa kaybeden taraf. Ama bence tüm tarihsel ilerlemeler bu şekilde gerçekleşir. Küresel koordinatları yeniden tanımlamak için kaybedenin yeniden icat edilmesi gerekir.

Demokrasi bugün bir şeyleri görmemizi engelleyen bir fetiş gibi çalışıyor. Bu anlamda demokrasinin reddedilmesi değil, sorgulanması gerekiyor. Demokrasi ne anlama geliyor? Bugün nasıl işliyor? Bu sözde postmodern “ortaya çıkan özellikler” ve “kendiliğinden örgütlenme” ideolojisiyle bir şekilde yüzleşmek ve onu sorgulamak çok önemli. Bunun bir ideoloji olarak işlev gördüğü çok açık. Ancak bu işin sadece bir tarafı. Diğer yüzü ise devlet aygıtlarının duyulmamış bir şekilde güçlenmesidir. Amerika Birleşik Devletleri, son derece küresel bir savaş ve terör projesine giren son derece güçlü bir örgütlü devlet aygıtı olarak ortaya çıkmıştır. Bu sözde postmodern öz-örgütlenme büyü-sünü bozmamız ve bunun yerine büyük kolektif eylemlerin mantığını rehabilite etmemiz gerekiyor. Neden kolektif disiplin bile olmasın? Bence kolektif disiplini proto-faşist olarak gören bu postmodern liberal ideoloji hepimize fazlasıyla bulaşmış durumda.

Benim tek iyimserliğim kötümserliğimden geliyor. Demek istediğim, kapitalizm kendi alanı içinde gerilimler ve felaket potansiyelleri üretiyor. Kontrolü sonsuza kadar sürdüremeyecektir. Sonuç olarak, ütöpik bir şekilde hareket etmek zorunda kalacağız. Gerçek ütopya şu değildir: “Oh, iyi gidiyoruz ama neden daha iyisini yapmayı hayal etmiyoruz?” Benim için gerçek ütopya, mevcut koordinatlar içinde hayatta kalamayacağınız ve yeni bir şey icat etmenin bir hayatta kalma meselesi haline geldiği tamamen çaresiz bir durumda olmaktan doğar. Sanırım buna zorlanacağız.

Ancak elbette bu, sonucun olumlu olacağının garantisi değil.

Bence sol için bir diğer önemli Şey de devrimci olaya duyulan bu hayranlığın üstesinden gelmektir. Burada, her Şey normale dönmeden önce gerçekleŐen karnavalesk bir kurtuluş olarak olay fikrine atıfta bulunuyorum. Beni gide- rek daha fazla ilgilendiren Şey ertesini gün. Olayın büyüklü- günün tek ölçüsü, gündelik hayatı yapılandırmada ne kadar başarılı olduğudur.

Benim için asıl ilginç olan baŐarısızlıđın nerede gerçek- leŐtiđidir. Asıl savaş, gündelik yaşamın en temel ritüelleri- nin yeniden icat edilmesi gereken Ekim Devrimi'nden sonra yaşandı. Ama yine de durumun çok karanlık oldu- ğunu düşünüyorum. Bu sonsuza kadar devam edemez. Pat- lamalar olacak ama umarım bu bizi bir Şeylere iter.

Ő

5

“Pandemi gerçek kriz için sadece bir test!”*

* Interview with Slavoj iek. Tomasz Kurianowicz. Berliner Zeitung.
2 Aralık 2020.

*Yıldız filozof Slavoj Žižek Covid-19 üzerine kafa yoruyor.
Dün aşı olmak istedi ve bunu tarihsel bir dönüm noktası
olarak görüyor.*

Tomasz Kurianowicz: *Bay Žižek, şu anda neredesiniz?*

Slavoj Žižek: Ljubljana'daki evimdeyim. Şu anda Slovenya'da günde 50 Covid-19 ölüm vakası yaşıyoruz. Bunu ülkemizin büyüklüğüyle ilişkilendirirseniz, dünyadaki en kötü ölüm oranlarından birine sahibiz.

Siz kişisel olarak nasılsınız?

Depresif bir durumdayım. Tüm bu izolasyon bahara kadar devam edecek. Buna ek olarak, birçok insanın mantıksız direnişi beni suskun bırakıyor. Almanya'da da protestolar olmadı mı? Hırvatistan'da nüfusun yarısı aşı olmak istemediğini söyledi. Almanya'da durum nasıl?

Çoğunluk aşı olmak istiyor. Sanırım yaklaşık yüzde 40'ı şüpheli.

Aşılananlar aşılanmayanlardan korunacak.

Mümkün olan en kısa sürede aşı olacak mısınız?

Hemen, evet. Neden yaptırmayayım? Hemen aşı olacağım. 71 yaşındayım, şeker hastasıyım ve nispeten yüksek tansiyonum var. Listede sizi savunmasız kılan tüm noktaları yerine getiriyorum.

Son altı ay sizin için nasıl geçti? Tüm zamanınızı Slovenya'da, Ljubljana'da mı geçiriyorsunuz?

Evet. Ülke kilitlenmiş durumda. Ağustos ayında birkaç günlüğüne Slovenya sahillerine gittiğimde biraz daha rahatlamıştım. Ama denize yakın bile değildim. Bir apartman dairesinde kaldım. Yine de: İzolasyonda daha da kötüleşeceğini düşünmüştüm, ama aslında iyi.

Çalışmak benim için çok kolay. Her şeyi dizüstü bilgisayarda yapabiliyorum. Şimdi sosyal izolasyonun çok korkunç olduğunu söyleyen bu insanlara inanmıyorum. Amerikalı arkadaşlarımdan biri şöyle yazmış: “Şu anda sadece fiziksel izolasyon var. Bedeli ise sosyal olarak aşırı zorlanmamız.” Bu doğru! Uzun zamandır olmadığımız kadar sosyal olarak birbirimize bağlıyız. Devlet tarafından kontrol ediliyoruz. Yetkililer nereye gittiğimizi, ne yaptığımızı inceliyor. Devlet nasıl olduğumuzu, ne olup olmadığını soruyor. Ve tüm dijital değişiklikleri düşünün! Telefonu ya da bilgisayarı hiç bugünkü kadar çok kullanmamıştım. Sürekli e-postalarımı kontrol ediyorum. Bundan gerçekten nefret ediyorum. Aslında yalnız kalmayı seviyorum. Ama ev ofis aracılığıyla özel olarak bile bize ulaşmak çok daha kolay. Daha önce hiç bu kadar bağlı hissetmemiştim. Gerçekten özlediğim şey gerçek izolasyon, gerçek yalnızlık.

Sizce virüsün yayılma biçiminde kültürel farklılıklar var mı? Fransızların birbirlerini öpücüklerle selamladıkları ve bu nedenle virüsü daha hızlı bulaştırdıkları söyleniyor. Slav ülkelerinde durum nasıl? Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya şu anda dünyada en kötü durumda olan ülkeler.

Her şey paradoksal. Başlangıçta Çekler ve Polonyalılar virüsle mücadelede dünya şampiyonuydu. Yaz aylarında ne oldu da tüm bunlar değişti bilmiyorum. İlk başta Fransa da çok etkiliydi. Sonra sayılar patladı. Şimdi Almanya'nın sorunları var. Enfeksiyonların artmasının nedeni olarak kültürel özellikleri gösterme konusunda çok dikkatliyim. Başlangıçta solcu arkadaşlarım bana post-sosyalist devletlerin virüsle daha iyi mücadele ettiğini ve Batılı, klasik neoliberal ülkelere kıyasla birbirleriyle daha fazla dayanışma gösterdiklerini söylediler. Ancak bugün artık durum böyle değil. Dürüst olmak gerekirse: Enfeksiyon sürecini gerçekten açıklayamıyorum.

Şu anda Çin'in gerçekten iyi bir iş çıkardığını söyleyebiliriz. Neredeyse hiç enfeksiyon yok. Ne de olsa güçlü kontrol mekanizmalarına sahip sosyalist bir ülke.

Evet, Çinliler gerçekten çok iyi. Ama bu da bir şey ifade etmek zorunda değil! Neredeyse Çin kadar iyi durumda olan Batı odaklı bir ülke de var. Tayvan'dan bahsediyorum. Avustralya ve Yeni Zelanda da çok iyi durumda. Söylemek istediğim şu: kültürel klişeler analize yardımcı olmuyor. Almanya'da durum her geçen gün daha da kötüye gidiyor. Almanya disiplinli bir toplum olmasına rağmen çok daha fazla ölüm var. Peki liderler ne yapıyor? Durumun karmaşıklığını kabul etmek yerine, sürekli olarak suçlu taraflar gösteriliyor. Önce genç partililer. Sonra restoran sahipleri oldu. Şimdi de ofisler ve işyerleri. Asıl sinir bozucu olan ise virüs hakkında hala ne kadar az şey biliyor olmamız.

Siz ne düşünüyorsunuz: önümüzdeki birkaç ay içinde işler nasıl gidecek? Pandemics! Kitabınızda kasvetli bir tablo çiziyorsunuz.

Pandeminin psikolojik bir okumasını yapmaya çalışan Latin Amerikalı arkadaşlarımla konuştum. Haklı olarak ilk karantinanın hala hoş olduğuna işaret ettiniz. Birçoğu bunu bir tür tatil olarak gördü. Çocuklarla vakit geçirmek, biraz rahatlamak, zihinlerini kapatmak istediler. ABD'li uzman Dr. Fauci bile virüsün yaz aylarında yenilebileceğini düşünüyordu. İlk tecrit hoş bir travmaydı.

Peki ya şimdi?

Güvendiğim çoğu ekonomist bana 2021 baharında ekonomik koşulların vahim olacağını söylüyor. İnsanlar bundan şüpheleniyor. Birçoğu karantina ışığını savunuyor. Ama 2020 yazı bunun işe yaramadığını göstermedi mi? Karantina ışığı bir illüzyon! Bu orta yolun işe yaradığı fikrinden kurtulmalıyız. İşe yarayan tek şey sıkı bir tecrittir – ve ancak enfekte insan sayısı hala yönetilebilir durumdaysa. Avustralya bunun nasıl yapıldığını gösteriyor. O ülkeye

hayranım. Melbourne’de çok küçük salgınlar oldu. Bunun üzerine şehir bir ay boyunca sıkı bir tecrit altına alındı. Ekonomi şimdi eskisi kadar iyi işliyor. Vietnam da bunu doğru yapıyor. Bir başka başarı öyküsü. Erken ve sert karantina sadece işe yaramakla kalmıyor, aynı zamanda ekonomik açıdan da en iyi çözüm.

2020 yazı aynı zamanda protestoların da yazıydı. Siz nasıl deneyimlediniz?

Black Lives Matter protestoları çoğunlukla ABD’de gerçekleşti. Protestocuların Kant ve Hegel’den kurtulmak istediklerinden korkuyordum. Kant bugün ırkçı olarak nitelendirilebilecek birkaç açıklama yapmıştı. Gösterilere katılan Amerikalı bir arkadaşım, solun nihayet yeniden eski usul bir mücadeleye katılabildiği için mutlu olduğunu söyledi, bu mücadelede düşmanın kim olduğu açıktı – polis, ırkçılık vb. Bir an için Covid-19’u unutabilir ve normallik yeniden işliyormuş gibi davranabilirdiniz. İşin içinde sapkın bir şehvet vardı.

Solcu protestocuların virüsü neden ciddiye almadıklarını merak ettiniz mi?

Bugün de durum aynı! Rakamların bahardakinden çok daha kötü olması ve insanların durumu hâlâ ciddiye alınması garip. Alışverişe gidiyorlar. Sokaklar dolu. Bu bir tür inkâr stratejisi. Sağlıklı bir paniği özlüyorum. Bence insanlar çaresiz. Bir çağın sona ermekte olduğunu fark ediyorlar. Üçüncü dalga akıl hastalıkları dalgası olacak. Bu dramatik bir şekilde artacak. Bunu şimdiden çocukların ve ergenlerin psikolojik durumlarında gözlemlemek mümkün. Sosyal olarak izole edilmiş ve depresyondalar. Kimse onlara net bir bakış açısı vermiyor. Elbette aşı geliyor. Ama sosyolog Bruno Latour’un dediği gibi: Bu pandemi, daha sonra gelecek olan gerçek krizin sadece küçük bir örneği: diğer virüsler, küresel felaketler ve hepsinden önemlisi küresel ısınma.

İnsan hâlâ umut edebilir mi?

Umut edilebilir ama paradoksal bir şekilde! Ben umutsuzluk cesaretini savunuyorum. Eğer umut etmek istiyorsak, o zaman eski hayatımızın sona erdiğini kabul etmeliyiz. Yeni bir normal icat etmeliyiz. Gerçeklikle olan temel ilişkimiz değişti - dünyayı nasıl gördüğümüz, onunla nasıl etkileşimde bulunduğumuz. Gerçeklikle olan ilişkimiz radikal bir şekilde dağıldı. Bunu ne kadar çabuk kabul edersek o kadar iyi.

İtalyan filozof Giorgio Agamben hakkında ne düşünüyorsunuz? Kitabınızda onun hakkında yazıyorsunuz. Agamben virüsün gözümüzü korkutmaması gerektiğini düşünüyor.

Bu doğru. Güvenlik önlemlerine karşı. Agamben yakın zamanda “Ev Yandığında” başlıklı bir metin yazdı. Evin yandığını kabul ediyor ama aynı zamanda şöyle diyor: “Biz sadece felaketi gözlemleyebiliriz. Eğer onu değiştirmeye çalışırsak, sadece daha da kötüleştiririz.” Orta Çağ’daki insanlar gibi yaşamamız gerektiğini söylüyor - hiçbir tehlike yokmuş gibi yaşamaya devam etmeliyiz. Bu, arkadaşlarla buluşmak, öğleden sonra kahve içmek, her şey yolundaymış gibi davranmak anlamına geliyor. Her şeyin bittiğini bilsek bile. Agamben şöyle der: “Ölmenin tek onurlu yolu budur.”

Siz ne düşünüyorsunuz?

Ben öyle düşünmüyorum. Bir solcu olarak böyle düşünürseniz, Trump’a çabucak yaklaşırsınız. Sağcılar sokağa çıkıp maske takmanın ağızlık takmak gibi bir şey olduğunu söylüyor. Bunu ilginç buluyorum. Bu yüzden bilincimizde bir çatlak olduğunu söylüyorum. Agamben bu çatlağı görmezden gelmemizi ve eskisi gibi yaşamamızı istiyor. Bu, pandeminin yayılacağı ve daha fazla insanı hasta edeceği anlamına gelir. Bunun Agamben’in dediği gibi olacağını sanmıyorum - insanlar ölecek ama toplum bir bütün olarak

toplumsal onurunu koruyacak. Aksine toplum aşağılık bir barbarlığın içine düşecektir. Sadece ABD'ye bakmanız yeterli: şu anda orada kaç kişi ateşli silah satın alıyor? 20 milyon kadar. Daha fazla vahşet ve huzursuzluk olacaktır. Agamben'i takip edip virüsü görmezden gelseydik bir tür barbar, ortaçağ devletine düşerdik. Agamben gibi kim tartışıyor biliyor musunuz?

Kim mi?

Jared Kushner, Trump'ın damadı. Ne dedi biliyor musunuz? İronik anlamda çok güzeldi. Dedi ki: Trump Covid'i doktorlardan aldı ve halka geri verdi.

Agamben maske takmayı da eleştiriyor. "Tiran yüz­süz­dür" diyor.

Yüzdeki benliğin sonsuzluğunu kabul eden filozof Emmanuel Levinas'a atıfta bulunur. Yüzün gizlenmesiyle bu artık imkansız hale gelecektir. Çünkü kişi karşısındaki uçurumu, mutlak olanı göremez. Bence bu doğru değil. Şimdi bir Freudyen olarak konuşuyorum. Psikanalizde yüz tamamen önemsizdir. Yüz yüze konuşma her zaman analizde yalnızca bir ön aşamadır. Psikanalizde göz teması olmama­lıdır. Freud, "ben "in gerçek uçurumunu aydınlatmanın tek yolunun bu olduğunu açıkça belirtmiştir. Ben de derim ki: Tamam, maskeler var. Ama nihai maske yüzün kendisidir. Yüzümüz yalan söyler. Gözler gerçeği söyleyebilir. Ama yüz değil. Maskeye rağmen gözleri hala görebilirsiniz.

Devlet kontrolünden hiç korkmuyor musunuz?

Devlet öyle ya da böyle kontrol eder. Çin açıkça kontrol ediyor. ABD de kontrol ediyor, sadece farklı bir şekilde. Amerikalılar sadece özgür oldukları yanılsaması içinde yaşıyorlar. Peki şimdi ne oluyor? İnsanlar korona uygulamasından çok korkuyor. "Devlet beni kontrol ediyor" diyorlar. Ben de hep şöyle diyorum: Benimle dalga mı geçiyorsun? Tüm büyük devletler bunu 10 ya da 20 yıldır yapıyor. Çin de yapıyor, İsrail de tabii ki. İsrailli bir gizli servis ajanı

bana İsrail'deki tüm konuşmaların kaydedildiğini ve değerlendirildiğini söyledi. Julian Assange da bunu doğruladı: Facebook, Google, tüm bu şirketler Amerikan güvenlik güçleriyle birlikte çalıştı. Bu gözetleme aygıtı göz önüne alındığında, insanların nispeten zararsız bir korona uygulamasını protesto etmesi saçma.

Önlemlere karşı çıkanları hiç anlayamıyor musunuz?

İyi bir şey var: gündelik hayat şu anda bizi filozof yapıyor, aptal filozoflar da olsa. Bence artık maske takmayı protesto eden ve maskeleri ağızlıklarla, kendilerini de köpeklerle kıyaslayan insanların, tamamen normal ortalama insanların olması harika bir şey. Sonuçta, belki de hayatlarında ilk kez haysiyet ve insanlık hakkında düşünüyorlar. İnsan bunun harika bir şey olduğunu düşünebilir. Pandemi içimizdeki en iyi ve en kötü yönleri ortaya çıkardı. Birçok doktor ve hemşire başkalarının hayatını kurtarmak için hayatlarını riske atıyor. Bence bunlar saf güzelliğin örnekleri. Doktorlar alkış istemeden hayatlarını riske atıyorlar. Kant'tan alıntı yaparsak, "Yapabilirsin, çünkü yapmalısın." Sadece yapıyorlar. İşte bu yüzden diyorum ki onurumuz koruyucu önlemler ve maskeler tarafından tehdit edilmiyor. Aksine bu önlemler insanlığımızın kanıtıdır.

İyimser misiniz?

Gelecek hakkında mı?

Evet, kitabınızda felaket kapitalizminin panzehiri olacak bir "felaket komünizmi" umuyorsunuz. Şöyle yazıyorsunuz: Devlet sadece çok daha aktif bir rol üstlenmekle kalmamalı, maske, test kitleri ve solunum cihazları gibi temel malzemelerin üretimini organize etmeli, otellere ve diğer tatil yerlerine el koymalı, yakın zamanda işsiz kalanların yaşam koşullarını sağlamalı vb. Tüm bunları piyasa mekanizmalarını terk ederek yapmalıdır.

Ya çok daha kötüye gidecek ya da çok daha iyiye gidecek. Bu tamamen bize bağlı. Covid-19 öylece ortadan kalkmayacak. Aşılarla rağmen yeni bir şekilde hareket etmek zorunda kalacağız. Ama benim en büyük endişem başka bir şey. Sibirya'daki sıcaklığı fark ettiniz mi? Temmuz ayında orada 35 derecenin üzerinde sıcaklıklar ölçüldü. Bundan gerçekten korkmalıyız.

8

6

Kültür ve Diğer Suçlar Üzerine*

* *Interview with Slavoj Žižek: On Culture and Other Crimes.* Kerry Chance. *Exchange E-magazine*, University of Chicago.

Slovenya 'daki Sosyoloji Enstitüsü 'nde psikanalitik filozof ve kültür eleştirmeni olan Slavoj Žižek, son olarak Chicago Üniversitesi 'nde olmak üzere dünyanın dört bir yanında dersler verdi. Chicago 'daki "Tavuğun Cehaleti ya da Bugün Kim Neye İnaniyor" başlıklı ilk halka açık konferansı tam bir rock gösterisi gibiydi. Kalabalıklar kampüsün ana avlusuna yayılmıştı, bir 'merch' masasında son kitabı *Paralaks sergileniyordu ve konferans başladığında dışarıda hala bekleyen kalabalıklar vardı, insanlar tıklım tıklım dolu oditoryumun pencerelerinden içeri tırmandılar. Chicago 'dayken Žižek ayrıca Critical Inquiry Misafir Profesörü olarak Lacancı etik, politik doğruluk, Hegel 'de alışkanlık, Büyük Öteki, Stalin, teoloji, politika ve entelektüelin rolü gibi konularda bir seminer verdi. Žižek sayısız makale yazmış ve aralarında İdeolojinin Yüce Nesnesi, Gıdıklanan Özne, Biri Totaliteryanizm mi Dedi?, İnanç Üzerine ve Gerçeğin Çölüne Hoşgeldiniz 'in de bulunduğu elliden fazla kitabın yazarıdır. Slavoj Žižek ile kültür, Lacancı, bilişsel bilim, neoliberalizm ve çağdaş antropoloji projeleri hakkında sohbet ettik.**

I.

Kerry Chance - Sınıfta ve Chicago 'daki halka açık derslerinizde sık sık kültürden bahsettiniz ve bunu iki şekilde yaptınız: birincisi, daha önceki çalışmalarınızda teorize ettiğiniz şekliyle inanç açısından ve ikincisi Hegel 'in alışkanlık kavramı açısından. Lacancı terimlerle kültürü nasıl düşünüyorsunuz?

Slavoj Žižek - Geleneksel olarak Lacancılar kültürü basitçe, içinde dilsel olarak sınırlı bir anlam ufkunun bulunduğu sembolik sistem olarak tanımlamayı severler, ancak bence iki şeyin eklenmesi gerekir.

Birincisi, benim için kültürün sıfır toplamı olan şey, eğer doğaçlama yaparsam, utanç verici aşırılıklar hakkında ne yapılacağıdır. Birisi utanç verici bir şey yaptığında, örneğin yemek yedikten sonra geçirdiğinde, kültür, buna kibar bir şekilde nasıl tepki vereceğinizdir. Çok kaba olmak gerekirse, tüm baştan çıkarma ritüelleri, insanların birbirleriyle çiftleşmek istedikleri gerçeğiyle başa çıkmanın kültürlü yoludur. Şimdi birisi çıkıp “bir dakika, utanç gibi bir şey hissetmek için kültürün zaten orada olması gerekir” diyecektir. Hayır, ben öyle düşünmüyorum. Bir şekilde, utanç önce gelir. Başka bir deyişle, yine iğrenç, sosyal olmayan bir şeyle ilgili bir utanç ya da müstehcenlik veya zevk aşırılığı varsaymak zorundayız.

Yani yine, bu ilk belirleme olacaktır: Lacancı terimlerle ifade etmek gerekirse, önce gerçek olanın aşırılığı, utanç, şok – ve kültür bununla nasıl başa çıktığınızdır. Bu yüzden Lacan hoş ve tatsız bir şekilde, hayvandan insan krallığına geçişin bir ölçüsünün de bokla ne yapılacağı olduğunu söylemiştir. Bu örneği her zaman sevmiştir, bir hayvan tanımı gereği her yere sıçar, insanlar için bok her zaman utanç vericidir. Çocukken sirklerde hayvanların, atların ve özellikle fillerin büyük bir sıçış yapmaları ve genellikle arkalarına saklanmış, bokun hızla kaybolmasını sağlamaya hazır insanlar görmemiz beni hep eğlendirmiştir. Hayvanların umurunda değildir. İnsanların sorunu ise bu utançla ne yapacaklarıdır.

Beni ilgilendiren ikinci şey, ki bu çok daha somut bir tarihsel analizdir, bugün neden kültüre bu kadar takıntılı olduğudur. Neden bugün sadece kültür çalışmaları değil de her şey –her şey derken en azından beşeri bilimleri ve

hatta bazı insanlar için müspet bilimleri kastediyorum– kültür çalışmalarının bir alt türü haline geldi? Ağır bilimlerde insanlar Thomas Kuhn’un Bilimsel Devrimlerin Yapısı’nı izleyerek, tarihlerinin kültürün, paradigma değişimlerinin vb. tarihi olduğunu söyleyecektir. Her şey kültüre dönüşür.

Bu sizin inanç kavramınızla nasıl bağlantılı?

Yine, bu benim inanç kavramımla, inanç statüsünde bir şeylerin değişmekte olduğu fikriyle bağlantılı. Bugün baskın olan biçim, kültürün artık ciddiye alınmayan bir inancın adı olduğuna dair bir inançtır. Kültür şu anlama geliyor, örneğin ben bir Yahudi’yim ve Sina Dağı’nda aptal bir tanrının gelip insanlara aptalca şeyler haykırdığını düşünmesem de, yine de yaşam tarzıma saygı duyduğum için domuz eti yemediğimi söylüyorum. Bu bir kültür.

İşleri daha da karmaşık hale getirmek için, burada iki tuzaktan kaçınılması gerektiğini düşünüyorum. Diğer şeylerin yanı sıra, son birkaç yıldır çalışmalarımı bu tuzaklardan birine odaklamaya çalıştım. Birincisi, “bu bir zamanlar insanların kültürü ciddiye aldığı anlamına mı geliyor” demek çok basit. Sadece muhafazakârlar değil, ilericiler bile “ama bir zamanlar farklıydı, her şey daha özgündü” diyerek bugünü eleştirmeyi severler. Hayır, öyle değildi. İnsanlar daha önce inanmıyordu. Aksine, bugün daha fazla inanıyorlar. Sadece mesafenin şekli farklıydı. Önceden bu bir inanç meselesi değildi. Daha ziyade, ritüelin görünüşünün gücüne daha fazla bağlı olma ve buna daha fazla saygı duyma hissiydi. Sanırım bugün bu düzeyde bir şeyler değişti. Yani paradoksal olarak bu dışsal inanç işaretleri – “kimse hiçbir şeyi ciddiye almıyor”– eğer bir şey varsa, bugün sembolik ritüele, sembolik kuruma güvenmenin ne kadar zor olduğuna işaret ediyor. Ama yine de insanların ‘gerçekten ciddi’ olduğu bir zaman yok.

Antropolojiden bildiğim kadarıyla, yanılıyor da olabiliyim, tüm büyük hatalar fenomenolojik bir evrimsel yanlışla başlamıştır. Bence araştırmacılar gerçeklik ve inançlar arasında ya da biçim ve içerik arasında belirli bir boşluk bulduklarında, her zaman “ah, evrimin daha sonraki bir soyundan gelme durumumuz var, insanların bunu kastettiği daha önceki bir nokta olmalı” diye düşündüler. Hayal, insanların gerçekten ‘bunu kastettiği’ orijinal bir anın olmasıdır. Marksist geçmişimden bildiğim bir örnek, antropolojide onu 19. yüzyıldan tanıyor olmalısınız, Lewis Henry Morgan. Gençliğimde Engels’in ve diğer klasik Marksistlerin ona güvendiğini hatırlıyorum. Morgan, bazı kabilelerde bir kabilenin tüm erkeklerinin diğer kabilenin kadınlarına ‘kız kardeş eşleri’ olarak hitap ettiğini buldu. Buradan, bunun ilkel bir evlilik biçiminin dilsel kalıntısı olduğu sonucunu çıkardı. Ensest yasağı zaten yürürlükteydi, kendi kabilenizdeki kadınlarla değil, sadece başka bir kabiledaki kadınlarla seks yapmanıza izin veriliyordu. Kadınlar bir blok halinde, toplu olarak değiş tokuş edilirdi. Bu basit bir ensestti ama düzenlenmişti. Duyduğuma göre, antropologlar daha sonra bu güzel düzenlenmiş toplu seks partisinin hiçbir zaman olmadığını kanıtlamışlar. Yani yanlış sonuç, bu ‘kardeş eşler’ adından, bunun gerçekten kastedildiği bir nokta olduğu sonucuna varmanızdı. Hayır, boşluk en başından beri burada.

Bu örnekte de beni büyüleyen şey kurum mantığıdır. Kurum derken, bir şeyin inanç olarak işlev görebilmesi için basitçe “tamam, hadi öyleymiş gibi yapalım” diyemeyeceğinizi kastediyorum. Sanırım *Gıdıklanan Özne* (Verso, 1999) adlı kitabımda, bana göre kültürün bir kurum olarak ne olduğunu anlatan harika bir anekdot var. On beş yıl kadar önce ülkem Slovenya’da yapılan seçimlerle ilgili çılgınca bir hikaye. Aday olan eski bir arkadaşım bana - tamam, yerel seçmenlerin kışını öpmek gibi demokratik

oyunlar oynamak zorundaydı - yaşlı bir kadının ona geldiğini ve oyunu istiyorsa ona bir iyilik yapması gerektiğini söylediğini anlattı. Ev numarasında (24 numara, 13 bile değil) bir sorun olduğu, bu numaranın talihsizlik getirdiği fikrine kafayı takmıştı. İki kez hırsızlık olmuş, eve yıldırım düşmüş ve bunun numaradan kaynaklandığına ikna olmuş. Şehir yetkilileriyle görüşüp numaranın değiştirilmesini sağlayabilir mi dedi, 23a ya da başka bir şey, sadece 24 değil. Adam ona, “Ama hanımefendi, neden bu kadar uğraşıyorsunuz ki? Neden yeni bir numara çizip kendiniz değiştirmiyorsunuz?” Kadın, “Hayır, düzgün bir şekilde yapılmalı” dedi. Bu sadece bir batıl inanç olsa da, etkili olabilmesi için kurum tarafından düzgün bir şekilde yapılmalıdır. Oyunu ciddiye almak için asgari bir şeyleştirme olmalıdır.

Bu antropoloji için bir proje mi?

Bu, sorunuzun başka bir yönüne geri dönüyor. Yani, tüm bu kültür nosyonlarının bir başka dersi de yabancılaşmanın indirgenemezliğidir. Her kurumsallaşmanın geçmiş ve gelecek olmak üzere iki yönde şeyleşme anlamına geldiği şeklindeki bu eski fenomenolojik –ve bazılarına göre Marksist– motifi terk etmeliyiz. Geçmiş için bu, yabancılaşmanın olmadığı, ‘ciddiye alındığı’ bir anı yeniden oluşturmaya çalışmamız gerektiği fikridir. Gelecek içinse, anı izole etmek, anlamın şeffaflığının ve özgünlüğünün yeniden tesis edileceği anı hayal etmek ya da bu an için çalışmaktır. Hayır, bunun özgürleştirici yönünü de görmeliyiz.

Burada antropolojiden bildiklerime dönecek olursam, antropoloji yaklaşık yarım yüzyıl önce “hadi Güney Samoa’daki ya da Güney Pasifik’teki çiftleşme ritüellerini gözlemleyelim “den günlük yaşam ritüellerimize odaklanmaya geçti. Florida’yı, skandal seçimlerini ve ilk Bush zaferini hatırlarsınız. Afrika’da bir yerde bir adam bu tür gazetecilik haberlerini taklit eden bir makale yazdı, bilirsiniz, aydın Batılı bir gazeteci Afrika’ya gider, orada sözde bir seçim vardır ve seçimle alay eder, “ha, ha, ne yolsuzluk”.

Bu adam da Florida hakkında aynı şekilde yazmış, oyların kaybolduğunu, adayın kardeşinin yerel hükümet olduğunu söylemiş, Florida'yı bir Muz Cumhuriyeti vakası olarak tanımlamış. Harika bir sonuçtu. Antropolojinin en iyi örneği idi.

Sanırım beni ilgilendiren de bu, hayatlarımızın antropolojisi. Bu sadece siyaseten doğru bir yöntem değil –bu istisnai durumda ‘siyaseten doğru’ terimini olumlu anlamda kullanıyorum– aynı zamanda bunu her zaman yıkıcı bir yöntem olarak görüyorum. Başlangıç noktası her zaman antropoloğun örtük ırkçılığıdır: yabancı bir kültüre bakarsınız, onları bu tarafsızlıkla incellersiniz, “oh ne garip ritüeller” vb. Fenomenolojik hümanist cazibe, “Hayır, bu katılımcı saha çalışmasında kendimizi kaptırmalı, onları gerçekten anlamak için onlardan biri olmalıyız” demek olacaktır. Bu ön kabuller dizisini reddetmeliyiz. Onları anlamak için onlardan biri olmamız ne anlama geliyor? Genellikle kendilerini anlamazlar – insanların kural olarak geleceğin bir parçası olan ve kendilerinin de anlamadığı ritüelleri takip etmeleri temel deneyim değil midir? Bence hayatlarımızın antropolojisi, başkalarının eksantrikliğini inceleyen bu örtük ırkçı tutumdan kendimiz için de aynı görüşü benimsemeye yönelik gerçek bir atılımdır. Çifte yabancılaşma olarak çok daha iyidir.

Bu, çalışmalarımın bir başka ana motifiyle, sadece kurallara değil, aynı zamanda kurallara nasıl uyulacağını veya uyulmayacağını söyleyen alışkanlıklara olan bu takıntıyla bağlantılı. Özellikle toplumsal yasaklar hiçbir zaman göründükleri anlama gelmezler. Bu, çağdaş antropoloji için inanılmaz derecede zengin bir ideoloji konusu. Neden bu kadar önemli? Tam da post-ideoloji olarak adlandırılan bir çağda yaşadığımız için. Ben tam da bu düzeyde ideolojinin hayatta kaldığını iddia ediyorum.

Antropolojiye olan ilgimde beni her zaman büyüleyen şey, insanların asla söyledikleri şeyi kastetmedikleri ve bir

kültürün parçası olmak için bu boşluğu doldurmanız gerektiği idi. Burada müstehcenliğin önemli bir rolü var. Size komik bir macera anlatayım. Bu hafta sonu Duke’da Fred Jameson ile birlikteydim ve orada Fred yaşlı, çok seçkin bir Arjantinli beyefendiyi davet etti - size adını söylemeyeceğim, çok utanç verici – çünkü eşim de Arjantinli. Bu beyefendinin önünde o meşhur s... ile başlayan kelimeyi kullanmaktan korkarsınız, bu yüzden kendi kendime dedim ki, tamam, ona pis bir şey söyletebilir miyim? Ve onu baştan çıkardım, nasıl biliyor musunuz? Arjantin İspanyolcasının özellikleri Venezuela İspanyolcası ya da Meksika İspanyolcasından çok farklıdır. Ona nasıl İspanyolca öğrenmeye çalıştığımı anlattım ve sonra müstehcenliğe ilk adımımı attım. Ona İspanyolcada basitçe bir şeyi, ‘yakalamak’ anlamına gelen ‘cojo’ kelimesini bildiğimi söyledim, örneğin “bir taksiyi nasıl yakalarım?” Şimdi, bu kelime önemli olacak çünkü ona Arjantin’de bir yerde aptal bir İspanyolun Arjantin’e gelip “Nerede taksi bulabilirim?” diye sorduğu bir dizi şaka olduğunu duyduğumu söyledim. Arjantin İspanyolcasında ‘yakalamak’ burada o meşhur s... ile başlayan kelime anlamına gelir. Sonra, saygıdeğer beyefendi kısa bir süre gülümsedi ve gerçekten kötü bir örnek bildiğini gördüm. Bozulması da çok hoşuma gitti. İki ya da üç dakika sonra bozuldu ve “Doğama aykırı ama Arjantinlilerin daha da edepsiz bir şakası olduğunu söylemeliyim...” dedi, İspanyol bir adam “Taksiyi nasıl yakalarsın?” diye sorar, bu da taksiyi becermek anlamına gelir ve Arjantinli “Hayal edebildiğim tek pratik yol egzoz borusu” der. Bu seçkin beyefendiye bu espriyi söylettiğim için çok mutlu oldum. Benim için bu bir kültür. Benim için bu bir ihlal değil, otantik iletişime en çok yaklaşabileceğiniz şeydir.

II.

Chance - *Lacancı etik ve Lacan'ın arzunuzla tutarlı olma emri hakkında konuşmak istiyorum* –

Žižek - Lacan'ın buyruğuyla ilgili olan şey, ya arzunuz tutarlı değilse? Başka bir deyişle, Lacan'ı okuma biçimim, geç dönem çalışmalarında etik bir kategori olarak arzuyla değil, arzunun kendisini giderek daha fazla değersizleştirdiği yönündedir. Ellili ve altmışlı yılların Lacan'ı, arzunuzdan ödün vermemek, arzunun etiğidir. Ancak daha sonra, arzunun *a priori* olarak ikiyüzlü, tutarsız bir şey olduğunu giderek daha fazla vurgular. Bu anlamda arzu çoğunlukla elde edemeyeceğiniz gizli bir kodla düşünür, bütün ekonomi arzunun gerçekleşmesinden kaçınmaktır, bu yüzden Lacan fantezinin arzunun gerçekleşmesi olduğunu anlamıştır. Arzunun gerçekleşmesini, arzuladığınız şeyi elde etmek anlamında kastetmiyor, örneğin çilekli kek yemek istiyorum ve fantezide kendimi bunu gerçekleştirirken hayal ediyorum. Lacan için bu, arzunun ortaya çıktığı bir sahneyi sahnelemektir. Daha güzel bir örnek ne olabilir, diyelim ki çilek yeme arzum var ama arzular da her zaman olduğu gibi, ya hayal kırıklığına uğrarsam diye bir kuşkunuz var. Bir fantezi şöyle olabilir, örneğin, orada uyuyorum ve biri bana çilek getiriyor, sonra bir tane tadıyorum, sonra duruyorum ve bu devam ediyor. Bu 'devam etme' –çileklere asla tam olarak sahip olamam– fantezidir. Arzunun –kirli ağzınızı çilekle doldurmanın– farkına varmazsınız, sadece bu sahneyi hoş, umutlu bir arzu durumunda, tatminin eşiğinde ama henüz orada değilken sahnelersiniz. Her zaman bunu engelleyen hoş bir engel vardır. Bu fantezidir.

Lacan'ın hem erken hem de geç dönemindeki bu etik buyruk, siyasi alanda, özellikle de sınırsız basın özgürlüğü ile ötekine saygının karşı karşıya geldiği bir tartışma olan Muhammed'in karikatür tasvirleri bağlamında nasıl bir rol oynuyor?

Yazdığım makaleyi görüyor musunuz? Sansürlen *The New York Times*'teki değil – “The Antinomies of Tolerant Reason” (Bkz. “<http://www.lacan.com>”).

Orada pek çok solcu bana kızdı. Batılı liberallerle çok fazla uzlaştığımı, Müslüman-karşıtı uzlaşma konusunda fazla kaçırdığımı düşünüyorlardı. Ama bunu yapmamın nedeni, bu *political correct* erbabı Batılı liberallerden biraz bıkmış ve yorulmuş olmamdı - bu ikiyüzlülüğü fark etmediniz mi? Batı’da çok hassas olan aynı insanlar olduğunu fark ettim –sana bakıyorum ve bu zaten taciz olabilir gibi– ve birdenbire bunun farklı bir kültür olduğunu söylüyorlar, falan filan. Bazı feministlerin bile artık İslam’ın standart savunmalarından biri olarak kültüre başvurmalarından nefret ediyorum. Batı’da en azından resmi kadın eşitliği var. Çok üzgünüm ama orada, en azından baskın tarzda, açıkça kadın-karşıtı olan bir kültürünüz var. Tanrım, ama onlar bizim burada özgürleşmiş dişillğin altındaki anti-feminizm olarak ortaya çıkarmaya çalıştığımız şeyi açıkça yapıyorlar. Tanrım, artık bariz olanı söylememiz bile yasaklandı mı?

Klitoridektominin şu meşhur, ebedi siyaseten doğru örneğini biliyor musunuz? Bu örnek İslami değildir - İslam’dan bağımsız bir ritüeldir. Ama bazı Müslüman kadınların şöyle dediğini hatırlıyorum: Batı’da erkekler için çekici olmak için kadınların ince ve baştan çıkarıcı olması gerekmiyor mu; bu küresel bir klitoridektomi değil mi; çok daha kötü değil mi? Orada sadece klitoris, burada ise sanki tüm vücudunuz klitoridektomize edilmiş gibi. Bundan nefret ediyorum – gençliğimde Gulag hakkındaki gerçekleri hatırlıyorum. İnsanlar şöyle derdi: ama en azından burada Gulag’ın içinde ya da dışındasınız; tüm Birleşik Devletler tek bir ideolojik Gulag değil mi? Bilirsiniz, bu ucuz karşı evrenselleştirme. Ben buna inanmıyorum – o metinde söylemeye çalıştığım şey bu. İlk şey gerçek bir çıkmazı kabul etmek ve bu ikiyüzlülüğü durdurmaktır.

Bu metinde, bu saygı mantığına duyduğum öfkenin açık olduğunu umuyorum. Bazen saygı en saygısız kategoridir. Burada saygı, bir çocuğa onu incitmemek için yanlış şeyler söylemek gibidir. Burada saygı, onu ciddiye almamak anlamına geliyor. Bence “itidalli olmalısınız, İslam’a saygı göstermelisiniz” diye vaaz veren pek çok insan, en kötü türden patronluk taslıyor. Paradoksal olarak, İslam’ı şiddetle eleştirenler, en temel düzeyde, İslam’a, saygıdan dolayı ona saldırmayanlardan daha fazla saygı göstermektedir. Buna dönelim demiyorum ama en azından bu eleştirmenler insanları inananlar olarak ciddiye alıyor.

III.

Chance - Büyük teoriye dönmek ne anlama geliyor?

Žižek - Hatırlarsınız, yıllar önce büyük teorinin kendi tarihsel, somut, antropolojik koşullarını ve ön kabullerini gözden kaçırdığını söylemek modaydı. Naif olduğu söyleniyordu. Foucault, evrenin anlamının ne olduğunu sormadan önce, hangi tarihsel bağlamda bu soruyu sormanın mümkün olduğunu sormalısınız derken bu tavrı en üst düzeyde ortaya koyuyor. Dolayısıyla doğrudan hakikat soruları, böyle bir sorunun sorulabileceği somut tarihsel koşullara ilişkin sorular haline gelir. Bence bu bir çıkmazdı.

Bugünün büyük teorisi artık naif bir büyük teori değil. “Tarihsel bağlamı unutalım ve tekrar soralım: Tanrı var mı, yoksa özgür müyüz?” demiyor. Hayır, mesele somut teorinin –metafizik sorular soramayacağımız, sadece tarihsel sorular sorabileceğimiz fikrinin– dolapta bir iskeleti olması: kendi büyük teori ön kabullerine sahip olması. Genellikle, hatta bazı oldukça ilkel tarihselci, rölativist fikirler, örneğin, her şey tarihsel koşullara veya etkileşimlere bağlıdır, evrensellikler yoktur vb. Yani benim için bu, nereden konuştuğunu unutmamakla ilgili. Bu ebedi, Foucaultcu modelde sorgulanmamış olan tarihselciliği de düşün-

meye, tarihsel düşünmeye dahil etmekle ilgili. Bunu çok sıkıcı buluyorum. “Hayır, özgür müyüz diye sormamalısınız, tek soru toplumumuzda özgür müyüz sorusunu sormanın ne anlama geldiğidir” demek çok sıkıcı.

Antropolojide bilişsel bilimin varlığı giderek daha fazla hissediliyor. Bilişsel bilim sosyal bilimler için hangi özel sorunları ortaya çıkarıyor?

Büyük teori bizi güzel bir şekilde bilişsel bilime getiriyor çünkü onları bu kadar gıcıklayan şey tam da bu özgürlük sorusu - özgür olmadığımız anlamına mı geliyor? Bilişsel bilimlerle ilgili tüm tartışmaların –tüm bu etkileşimlerden, beyin bilimlerinden veya daha soyut zihin bilimlerinden ortaya çıkan insan imgesinin– özgür olup olmadığımızla ilgili olması ilginçtir.

Sosyal bilimleri bilmiyorum ama kendi alanım olan psikanalizi biliyorum. Son kitabımda bilişsel bilimleri kapsamlı bir şekilde ele aldım (Bkz. *The Parallax View*, MIT Press 2006). Öncelikle ciddiye alınmaları gerektiğini düşünüyorum. Bilişsel bilimler, olan biteni naif biçimde doğallaştıran bir şey ya da pozitivist bir yaklaşım olarak görülüp reddedilmemelidir. Şu soru ciddi bir şekilde sorulmalıdır: İnsan onurunun, özgürlüğün en temel kavramlarını yeniden tanımlamaya bizi nasıl zorluyorlar? Yani, haysiyet ve özgürlük olarak deneyimlediğimiz şey sadece bir yanılsamadan mı ibaret, bilgisayar kullanıcılarının deyimiyle bir kullanıcı yanılsaması mı? Yani, örneğin, bilgisayarda bir metin yazdığınızda, yukarı ya da aşağı kaydırduğınızda yukarıda ya da aşağıda bir metin olduğu yanılsamasına kapılırsınız. Oysa orada metin yoktur. Özgürlüğümüz kullanıcının yanılsaması ile aynı mıdır yoksa bir özgürlük var mıdır?

Yapılması gereken şey –ve bunu yaptığımı söylemiyorum, yapmaya çalıştığımı söylüyorum– bu bilimlere çok ciddiye almak ve psikanaliz tarafından geliştirilen kavram-

ların müdahalesine ihtiyaç duyulan bir nokta bulmaktır. Sanırım –umarım– böyle bir noktayı izole ettim. Bilinci açıklamaya çalıştıklarında, hepsinin neredeyse her zaman aynı metafora başvurmak zorunda kaldıklarını fark ettim; bu *otopoesis*, öz-düşünümsel hareket, bir tür kendi kendine ilişki kuran, kendi kendine geri dönen kapalı devre. Bunu yalnızca metaforik olarak tanımlayabiliyorlar. İddia ettiğim şey, Freud'un ölüm dürtüsü ve benzeri şeylerle kastettiği şeyin bu olduğudur.

Ama biz psikanalistler bunu bildiğimizden ve aptallara öğretebildiğimizden değil. Bence bu bizim için de iyi bir şey – biz derken psikanalitik yönelimli insanlardan oluşan çetemi kastediyorum. Bizi aynı zamanda terminolojimizi formüle etmeye, teknolojimizi olduğu gibi arındırmaya zorluyor.

IV.

Chance - Neoliberalizm, eğer bir şey ise, nedir?

Žižek - İnsan zihninin incelenmesinde geleneksel yaklaşımlardan modern bilişselciliğe doğru yaşanan büyük değişimin, esnekliği ve plastisitesiyle bürokratik kapitalizmden neoliberal kapitalizme geçişi mükemmel bir şekilde yansıttığını biliyor olmalısınız ve bu sık sık dile getirilmiştir. Okuduğum kaç bilişselcinin bunu açıkça söylediğini fark etmek çok ilginç. Geleneksel zihin biliminin üretim odaklı olduğunu, geleneksel bürokratik kapitalizm gibi yukarıdan aşağıya örgütlendiğini söylüyorlar. Bugün ise bu dijital, esnek kapitalizm gibi - tek bir merkezi karar noktanız yok, serbest etkileşim, göçebe plastisite vb. var. Bunu çok ilginç buldum.

Catherine Malabou *İnsan Beyniyle Ne Yapmalı* adlı harika bir kitap yazdı. Çok güzel bir şekilde, plastisitenin iki anlamı olabileceğini geliştiriyor. Bir anlamı neoliberal plastisite. Temel olarak, uyum sağlayıcı bir plastisite: piya-

sada nasıl başarılı olunur, yeni kimlik nasıl benimsenir. Ancak daha radikal bir plastisite var ki burada mesele sadece uyum sağlayıcı bir plastisite değil. Bu sadece kendini mevcut koşullara adapte etmekle kalmayan, aynı zamanda müdahale etmek, koşulları değiştirmek için bir özgürlük marjı oluşturmaya çalışan bir plastisite.

Aynı şey benim için neoliberalizm için de geçerli. Öncelikle, neoliberalizm gibi bir şeyin var olduğu açık. Yani devletler arasındaki ilişkiler düzeyinde, tekil ekonomiler içinde bugün kapitalizmin yeni kurallarının ortaya çıktığı bir gerçektir.

Ancak benim ilk kuşkum, yeni bir şeyin ortaya çıkmakta olduğu gerçeğini tanımlama süreciyle ilgili olacaktır. Neoliberalizmin kendini tanımlama biçiminin bunu yeterince tanımladığını düşünmüyorum. Örneğin, “kural artık devlet müdahalesi değil, serbest etkileşim, esneklik, devletin azalan rolüdür” demek gibi. Ama bir dakika, bu gerçekten oluyor mu? Yani, Reagan’ın başkanlığını ve Bush’un bugünkü başkanlığını ele alalım. Büyük harcama yapan Demokratlara, yani büyük devlete karşı bombardıman yaparken, devlet hiçbir zaman bugünkü kadar güçlü olmamıştı ve devlet aygıtlarında inanılmaz bir patlama var. Devlet kontrolü bugün her zamankinden daha güçlü. Benim otomatik tepkim de bu olurdu: evet, yeni bir şey var ama neoliberalizm etiketiyle örtüldüğünde yeterince tanımlanamıyor. Günümüz çağının neoliberal olarak algılanması yanlış bir algıdır.

Solcu eleştirmenler bile çoğu zaman bu öz tanımlamayı kendi terimleriyle kabul ediyor ve ardından “hayır, her şeyi piyasaya bırakamayız” diyerek eleştirmeye devam ediyor. Bir dakika, kim her şeyi piyasaya bırakıyor? Bugün Amerikan ekonomisine bakarsak, Amerikan çiftçilerine ne kadar destek var, ne kadar müdahale var, askeri sözleşmeler var, nerede serbest piyasa var? Yani, üzgünüm ama ben burada pek serbest piyasa göremiyorum.

Sadece şu paradoksa bakın, bence bugün olup bitenlerin en güzel simgesi. Amerika Birleşik Devletleri'nin pamuğundan çok daha iyi ucuz pamuk üreticisi olan Mali eyaletindeki pamuk sorununu biliyorsunuz sanırım. Ülke mahvolmak üzere çünkü bildiğiniz gibi Amerikan pamuk üreticileri Mali eyaletinin tüm Gayri Safı Yurtiçi Hasılasından daha fazla devlet desteği alıyor. Ve orada diyorlar ki, biz Amerikan yardımını istemiyoruz, bizim istediğimiz sadece siz yozlaşmış devlet müdahalesi ve serbest piyasa hakkında vaaz verirken, kendi kurallarınıza göre oynamanız. Burada çok fazla hile dönüyor.

İşte ihtiyaç duyulan antropolojik çalışma bu: neoliberalizmin gerçekte ne anlama geldiği. Yapmamız gereken de bu.

Žižek ~ Seçtikleri

Son altı ay içinde yayınlanan en önemli kitap:

- Eric Santner'den *On Creaturely Life*

Kulağa ikiyüzlüce gelecek ama gerçekten *On Creaturely Life* diyebilirim. Daha geriye, 2005'e giderseniz, Robert Pippin'in *The Persistence of Subjectivity*'sini söyleyebilirim.

Son altı ay içinde gösterime giren en önemli film:

- Lars Von Trier'in yönettiği *Manderlay*

Tanrım, bu zor bir soru. Benim sorunum, ticari Hollywood'u bile ne kadar sevsem de, özellikle bir tanesini gerçekten hatırlamıyorum. Garip bir film ama hoşuma gitti, Lars Von Trier'in son filmi, Manderlay. İzlemediğimi eklememe gerek var mı, ama a priori olarak ampirik şeylerle ilgilenmiyorum.

En sevdiğim belirsiz metin:

- Otto Weininger'den *Sex and the Karakter*

Seks ve Karakter. Bugün pek bilinmiyor ama bu kitabın 1903'te basıldığını ve elli kez falan yeniden basıldığını unutmayın. O zaman bir mega kitaptı. Çok kötü - radikal bir şekilde anti-feminist, anti-Semitik, ne isterseniz karşıtı ama bence sarsıcı.

En az değer verilen filozof:

- Hegel

En çok abartılan filozoflardan biri olduğu için çılgınca gelecek ama bence Hegel. Çünkü son iki yüz yıldır her filozof kendini bir şekilde Hegel'i aşmak isteyen biri olarak tanımlıyor. O evrensel bir kum torbası. Bilindiği gibi, hala en az değer verilen kişi.

Tüm zamanların en sevdiğiniz politikacısı?

- Lenin ve Cromwell

Cevabım çok sıkıcı. Sıkıcı, aptalca, kışkırtıcı, telaffuz etmekten utanıyorum: Lenin. Biliyorsunuz, demokratik kimliklerini korumak isteyen pek çok saf solcu Allende gibi trajik bir kurban diyecektir. Bence burada bir perspektif yok. Pinochet'nin darbesinin doğru noktada geldiğine dair alaycı bir fikrim var. O aptal Nixon-Kissinger çetesi değil de Clinton gibi biri iktidarda olsaydı ne olurdu bir düşünün. Clinton gibi biri formülü bulabilirdi: ekonomik olarak canını sık, gerçek ekonomik krizin patlamasını bekle ve sonra Allende ya üç yönlü bir neoliberalizmi tercih etmek ve tüm o özgürleştirici refah oyunlarını oynamak zorunda kalacaktı. Ya da Castro'ya dönecek, gerçekten sertleşecek ve kaybedecekti. Sizce de onu kurtarmak için doğru noktaya gelmediler mi? Bu yüzden bu tür bir insana saygı duymuyorum.

Başka birinin olmasını isterdim - çok geleneksel zevklerim var. Tamam, yine geleneksel ama daha geriye giderse-

niz, Freud onu severdi: Oliver Cromwell. Önce Parlamento'yu kralın kellesini uçurmak için kullanıp sonra Parlamento'yu dağıtmasını acımasızca yapmasını seviyorum.

Beni şaşırtan şey, Cromwell'in acımasız bir Püriten olduğu efsanesidir. Sadece kişisel bütünlüğe sahip olmakla kalmadı, aynı zamanda kralcı efsanenin aksine intikamcı da değildi. Safça söylemek gerekirse, kişisel olarak nazikti bile. Dini açıdan ne kadar hoşgörülü olduğu da şaşırtıcı gelebilir. Bu bir efsanedir, bilirsiniz, bu soluk dudaklı Püriten tüm Katolikleri ve diğer herkesi öldürür. Hayır, onun vizyonu bir tür seküler dinler çoğulluğu olduğu için çok çabalıyordu. Bence o gerçekten trajik, trajik bir figürdü.

7

Can Yakan Kurtuluşlar*

* *Liberation Hurts: An Interview with Slavoj Žižek*. Eric Dean Rasmussen. Electronic Book Review. 7 Ocak 2004.

Slavoj Žižek, Eric Dean Rasmussen ile yaptığı bu söyleşide 11 Eylül sonrası küresel siyasetin durumunu - ve kendi tartışmalı siyaset teorilerini - ele alıyor.

Slavoj Žižek ile aşağıda yer alan söyleşi 29 Eylül 2003 sabahı Chicago şehir merkezindeki Yıldızlı Çağ döneminden kalma Palmer House Hilton otelinde gerçekleşti. Otelin gösterişli lobisinde, şık giyimli iş adamları ve turistler arasında sakallı Žižek’i fark etmek kolaydı. Kendisini “eski moda bir solcu” olarak tanımlayan Žižek görüşmemiz için giyinmiş gibi görünüyordu. Ancak Žižek o gece Chicago Üniversitesi Doğu Enstitüsü’nde verdiği konferansta aynı çizgili kadife gömleği ve rahat pantolonu giydi ve daha da dağınık görünüyordu. Rahat kıyafetleri ve mütevazı tavırlarıyla Žižek, örneğin Edward Said gibi (The Nation’ın bile şık ve gösterişli kıyafetlerinden övgüyle bahsettiği) bir akademisyenin otorite ve gösterişinden yoksundu, ancak felsefe yapmaya başladığında anında itibar kazandı. Çarpıcı bir coşkuyla doğaçlama konuşuyor ve kendisini dünyanın önde gelen entelektüellerinden biri haline getiren teorik hünerini ve çirkin mizah anlayışını sergiliyordu.

Kendisini bana “çok teknik, mütevazı bir projesi” olan – Alman İdealizminin mirasını yeniden hayata geçirmek– bir filozof olarak tanımlayan Žižek için bu tür akademik övgüler muhtemelen pek bir şey ifade etmiyor. Hareketli lobinin röportaj yapmak için çok gürültülü olduğuna karar verdikten sonra Žižek’in odasına yöneldik. Neredeyse asketik bir şekilde boş görünen odasına girdiğimizde bana komplocu bir tavırla “Peki, gündemin nedir?” diye sordu. Žižek birkaç haftadır yoldaydı, ancak görünüşe göre sadece tek bir spor çantası, bir dizüstü bilgisayar ve İsveçli polisiye roman yazarı Henning Mankell’in bazı romanlarıyla seyahat

ediyordu.⁸ Žižek’in Mankell’in *The Return of the Dancing Master* adlı kitabına yazdığı eleştirisi, küreselleşmenin son dönem polisiye romanlarının yerelliği üzerindeki etkilerini tartışıyor. Žižek kötü bir soğuk algınlığı geçiriyordu ve burnunu çektiği için özür diledi. Ben kayıt cihazımı hazırlarken, o yatağa tırmandı, yorgani çekti ve rahat bir şekilde yaslanmış pozisyonda, hasta yatağından felsefe yapmakla ilgili bir şaka yaptı. Žižek’in kendini küçümseyen mizahı rahatlamama yardımcı oldu, çünkü duruşu bana yazarın *The Puppet and the Dwarf* kitabının arka kapağını süsleyen kışkırtıcı fotoğrafını hatırlattı. Jacques Lacan’ın doğumunun 100. yıldönümünde Sigmund Freud müzesinde çekilen fotoğrafta, Güneybatı tarzı bir kilimle örtülü kanepeye uzanmış gergin görünümlü bir Žižek yer alıyor. Žižek’in uzanmış bacaklarının hemen üzerinde, kanepenin arkasına yapıştırılmış, bir kadının gövdesinin alt yarısını gösteren çerçeveli bir resim var, kıllı vajinası belirgin bir şekilde sergileniyor. Resmin Žižek’in oteldeki yatağının üzerinde asılı olduğunu görmeyi bekliyordum, ancak profesyonellik adına bunu ona söylemekten kaçındım ve iki saatten biraz az süren röportaja başladım.

Hasta olmasına rağmen, Žižek’in o meşhur canlılığını ve gevezeliğini göstermesi uzun sürmedi. Levinasçı-Derridacı teoride ortaya konduğu şekliyle Öteki’ye dair bir polemik başlattığında, Žižek yataktan fırladı ve kollarıyla el kol hareketleri yapmaya başladı, hareketlerinin şiddeti hızla aklı gelen her fikirle birlikte arttı. Görüşmemizin geri kalanında Žižek son derece hareketliydi ve konuşmasının hızı her geçen dakika arttı. Özenle hazırladığım soruların tamamını soramayacağım kısa sürede anlaşıldı. Geriye dönüp baktığımda, keşke onu “sözdeyapısökümcülüğe” olan düşmanlığı hakkında daha kapsamlı bir şekilde sorgulamış olsay-

⁸ Bkz: Slavoj Žižek, “Parallax,” London Review of Books 25.22. (20 Kasım 2003).

dım: Žižek yapısöküm yerine bu terimi [sözdeyapısöküm-
cülük terimini] kasıtlı olarak mı kullandı? Yani Žižek’in
topyekûn reddettiği şeyi, Levinas tarafından geliştirilen
Ötekilik teorisi miydi, yoksa sadece bu teorinin ‘post-sekü-
ler’ akademisyenler tarafından kullanılma şekli mi? Bana
öyle geliyordu ki, sadece bir soru sorsaydım, Žižek görüş-
menin geri kalanında konuşmaya devam edecekti. Sorula-
rımı sorabilmek için hızlı konuşmam ve söyleşiyi yönetme
isteğimi anlayışla karşılayan, ancak düşüncelerini detay-
landırıp netleştirebildiğinden emin olmak isteyen Žižek’in
sözünü kesme riskini göze almam gerekiyordu. Şaşırtıcı ol-
mayan bir şekilde, söyleşi ayrılan süreyi neredeyse bir saat
aştı. Ne de olsa Deleuze ve Irak üzerine iki kitap çıkacaktı
ve Žižek, Rus asıllı eşim Irina Rasmussen Goloubeva ile
Demir Perde’nin ardındaki Sovyet dönemi yaşamına ilişkin
Batılı yanlış anlamalar hakkında şakalaşmaktan keyif alı-
yordu. Özür dileyerek bana ve Ira’ya kapıya kadar eşlik
ederken, Žižek hâlâ makineli tüfek hızında teori üretiyordu.
“Yazmaya ne zaman vakit buluyor?” diye merak ettik, bu
yüce ama bir o kadar da mütevazı Sloven filozofla karşılaş-
mamızın şaşkınlığı içinde.

Eric Dean Rasmussen - The Puppet and the Dwarf’*ta teo-
rik düsturlarınızdan biri, “siyaseten doğru zamanları-
mızda, kişinin benimsemesine izin verilen pozisyonları ta-
nımlayan yazılı olmayan yasaklar dizisiyle başlamak her
zaman tavsiye edilir” şeklinde.*⁹ Çokkültürcü maneviyatın
çeşitli biçimlerine yönelik bildiriler şu anda revaçta olsa
da, “ciddi” dini inançlara sahip olmanın –yani kişinin
inancını dindarca ve ironik olmayan bir şekilde ilan etme-
sinin– en azından akademide yazılı olmayan yasaklanmış

⁹ Bkz: Slavoj Žižek, *The Puppet and the Dwarf: The Perverse Core of Christianity* (Cambridge, MA: MIT Press, 2003), s. 5. Bundan sonra *The Puppet and the Dwarf*’tan yapılan tüm alıntılar parantez içinde (PD) olarak belirtilecek ve ardından sayfa numarası verilecektir.

bir pozisyonun örnek bir vakası olduğunu iddia ediyorsunuz. Samimi bir dini inancı ifade etmenin, en azından Amerika Birleşik Devletleri'nde, kamusal söylemde bu kadar tabu olduğunu gerçekten düşünüyor musunuz? Aslında, köktendinciliğin yeniden canlanmasına tanık olmuyor muyuz? Örneğin Bush Yönetimi'nin "inanç temelli girişimleri" kapsamında, köktendinci Hristiyan örgütler sosyal hizmetleri vs. yönetmek için devletten fon almaya başlıyor. İlgili akademisyenler kilise ve devlet arasındaki ayrımın aşınmasına karşı konuşmamalı mı, yoksa sizce "itiraf etmek istediklerinden çok daha fazlasına gizlice inanıyorlar" (PD 8) ve bunu yapmaları ikiyüzlülük mü olur?

Slavoj Žižek - Hayır, hayır bunun artık yazılı olmayan bir kural olduğunu düşünmüyorum. Genellikle 'post-seküler dönüş' olarak adlandırdığımız şeyin aslında tam tersi bir eğilimi değil, akademik çevrelerde bile bir tür ruhsallığın yeniden 'içinde' olduğunu ifade ettiğini düşünüyorum. Örneğin, Levinasçı etik-dinsel dönüşü ile yapısökümcülük olarak adlandırılan baskın yönelimlerden birinde, slogan geleneksel onto-teolojinin –Tanrı'yı yüce bir varlık olarak iddia ettiğiniz vb.– sona erdiğiidir. Ama sonra tüm bu oyunları oynarsınız – Tanrı yoktur, ama bizi çağıran, bizi sonluluğumuzla yüzleştiren bir yokluk, bir boşluk vardır. Levinas'ın deyiimiyle, bizi mutlak sorumlulukla, etik emirle, tüm bunlarla yüzleştiren radikal bir Ötekilik vardır. Yani beni ilgilendiren tam da bu tür –nasıl desem?– reddedilmiş maneviyat. Sanki maneviyat biçimi, nihai, neredeyse ikonoklastik maneviyat demek istiyorum (ki merkezi temsilcisinin Levinas gibi bir Yahudi düşünür olması şaşırtıcı değil, değil mi?), bir dizi inanç ve benzeri şeyde pozitive edilmemesi gereken bir tür manevi bağılıktır.

Bazen bu kuralların daha ayrıntılı sonuçlarını, neyin yasak olduğunu, neyin olmadığını takip etmek eğlencelidir. Örneğin, bu soyut Yahudi ruhaniliği kabul edilir; diğer çevrelerde bir tür pagan ruhaniliği kabul edilir. Elbette, sizin

de ima ettiğiniz gibi, bunlar daha ortodoks bir inancın bulunduğu “ana akım” Amerika, İncil Kuşağı* ile açık bir tezat oluşturuyor. Ancak orada bile bu inanç zaten farklı bir şekilde işlemektedir. Sözde ahlaki çoğunluk köktenciligi - biraz spekülâtif Hegelci terimlerle ifade edecek olursak - karşıtının ortaya çıkış biçimidir. Ciddi olalım: Kimse beni Donald Rumsfeld, John Ashcroft ve George W. Bush gibi insanların inandığına ikna edemez. Samimi bile olabilirler ama... Hegel’den bir pozisyonun altını nasıl oyacağımızı öğrendik – hakikat statüsünü iddia etmek için onu doğrudan gerçeklikle karşılaştırarak değil, belirli bir pozisyonu ilan ettiğiniz öznel duruşun bu pozisyonun altını nasıl oyduğunu görerek. Klasik, basitleştirilmiş bir Hegelci örnek çilecilik olabilir. Çileciliğin mesajı bedenimi hor görüyordur, ancak tüm odak beden üzerindedir, bu nedenle uygulamanın mesajı resmi mesajın tam tersidir. Aynı şekilde, en uç örneği ele alırsak, Jim Bakker ya da Jimmy Swaggart gibi hepimizin sevdiği figürler olan televanjelistlere yakından bakarsanız, liberal çöküş karşı tüm şikayetleriyle birlikte, dinle ilişki kurma biçimleri bir tür narsisistik ego gezisidir. Mesajlarını iletme biçimleri mesajın altını oymaktır. Dışarıdan bir eleştiriye ihtiyacınız yok.

Burada daha da ileri gitmek istiyorum. Örneğin, aile değerlerini ele alalım. Hemen kurt gibi ağlayan solcu arkadaşlarıma katılmıyorum, “Ah aile değerleri, ataerkil aileyi yeniden kurmak istiyorlar, eşcinsel evlilikler, yeni formlar ne olacak?” falan filan. Hayır, etkili bir şekilde ne olduğuna bakalım. Sözde aile ve toplum değerlerinin altını Reagan döneminden daha fazla oyan bir dönem olduğunu sanmıyorum; *Reaganomics*, yeni ekonomiye geçiş, sabit istihdamın sona ermesi, hareketlilik vs. Dolayısıyla muhafazakârlara

* İncil Kuşağı [Bible Belt], Amerika Birleşik Devletleri’nin güney ve ortabatı eyaletlerini ve Kanada’nın batı bölgelerini kapsayan, katı Protestanlığın güçlü olduğu bölgelere verilen ad – ç.n..

cevabım, çoğulculuğu ve farklı yaşam tarzlarını savunmamız gerektiği değil, ama kazananın kim olduğuna bir bakın! Politikalarınız ailenin altını oydu ve aile değerleri hakkında konuşmaya bile hakkınız yok.

Sorularınızın temeline dönecek olursak, benim tezlerimden biri, inancın karmaşık bir olgu olduğudur. Bunu yüzeysel bir şekilde, “Ha, ha, bunlar sahtekar; gerçekten inanmıyorlar; bunlar alaycı manipölatörler, vs.” anlamında söylemiyorum. Daha ciddi bir şekilde, inanç ne anlama geliyor? İnsanların bir şeye inandığını söylediğinizde bu ne anlama gelir? Örneğin, Torino kefeni tartışmaları sırasında bir rahiple çok ilginç bir konuşma yaptım ve bana yarı kamusal bir sırdan bahsetti –Fransızların güzel bir deyimini vardır, *le secret de Polichinelle*, herkesin bildiği bir sır– Kilise kefenin gerçek olduğunun, İsa’nın o dönemdeki kanı olduğunun kanıtlanmasını gerçekten istemiyor ve bundan gizliden gizliye kesinlikle korkuyor. Buradaki fikir, kefenin bir inanç nesnesi olarak kalması ve statüsünün doğrudan kanıtlanmaması gerektiğidir. Kefenin gerçekten Filistin’in sıfırıncı yılına ait olduğunu, örneğin İsa’nın DNA profili ile kanıtlamak işleri karmaşıktır. [Ancak daha temel düzeyde, Kierkegaard gibi zeki teologlar inancın bilgi değil, bir inanç sıçraması olması gerektiğini biliyorlardı. Çoğu zaman, bir şeye inandığınızda, en sarsıcı deneyim ya da şok, inancınızın anında, acımasız bir şekilde doğrulanması olabilir. Örneğin, *Leap of Faith* filmini izlediniz mi?¹⁰ Naif bir film ve Steve Martin’i de sevmiyorum, politik olarak aptalca bir rol oynuyor ama Martin ve Debra Winger’ın oynadığı sahte bir inanç şifacısı/vaiz hakkında güzel bir film.

Hayır, Leap of Faith’i izlemedim, ama film Kierkegaard’ın inanç olarak inanç ile nesnel, bilimsel olarak doğrulanabilir gerçek olarak bilgi arasındaki ayrımına ışık tutuyor?

¹⁰ Bkz. *Leap of Faith*, yönetmen. Richard Pierce, Paramount, 1992.

İncil Kuşağı'nda dolaşıp mucizeler satan, sakatları iyileştiren ve benzeri şeyler yapan dolandırıcılardan birinin hikayesi – hepsi sahte. Sonra bir noktada, Martin'in yatağa atmak, baştan çıkarmak istediği bir kadının küçük kardeşi olan genç bir adam, bir mucize gerçekleştirmek için ona açıkça yaklaşıyor. O da yapar ve işe yarar. Bu onu tamamen mahveder! Hemen her şeyi bırakıp kaçır. İnanç böyle işler.

İlginçtir, İsrail'e son gidişimde Ramallah'ta bazı uzmanlarla konuştum ve bana Filistinli intihar bombacılarının ailelerinden tanıdıkları olduğunu söylediler. Bana genellikle bize [Batılılara] gerçek inananlar olarak gösterilen bu insanların bile inançlarının görüldüğünden daha karmaşık olduğunu söylediler. Birincisi, çok daha seküler motivasyonlar söz konusu. Bu bizim Batılı ırkçılığımız, onlara “kendimi havaya uçururum, sonra da o meşhur kırk bakireyle uyanırım” gibi motifler yüklediğimiz zaman. Hayır, hayır, hayır, bu daha çok, “Bu fedakârlık ulusum için.” Daha da önemlisi, bombacıların kendilerinin de şüphe duyduğu ve intiharlarının inançlarını doğrulamanın bir yolu haline geldiği garip bir mantık. “Kendimi bu şekilde öldürürsem, şüphelerimi yatıştırabilir ve kendime bile inandığımı kanıtlayabilirim.” Dolayısıyla, burada bile inanç meselesi görüldüğünden daha karmaşıktır.

Çalışmalarımda neredeyse tekrar eden bir motifin, sadece köktendinci olarak algıladığımız insanların değil, biz aydınlanmış Batılıların da görüldüğünden daha fazla inandığımızın farkında olabilirsiniz. Genel strateji, Lacancı teoride “inanması gereken özne” olarak adlandırılan ve tam anlamıyla Öteki aracılığıyla inanılan yerinden edilmiş inançtır. Bu harika bir konu. Örneğin Paul Veyne'in *Did the Ancient Greeks Believe in Their Myths?* –“Sonuçlarına katılmıyorum, ancak harika bir sorunsal ortaya koyuyor”– bugün sahip olduğumuz inanç kavramının, bu tamamen özelleştirilmiş inancın (işte buradayım, kelimenin tam anlamıyla bunu kastediyorum, arkasında duruyorum) modern

bir fenomen olduğunu gösteriyor. Örneğin, eski Yunanlılar inanıyorlardı ama anonim bir şekilde inanıyorlardı. Biri inanır, ben değil. Yunanlılar, Olimpos Dağı'nın tepesine tırmandığınızda orada Tanrı ya da Zeus ile karşılaşacağınıza inanmıyorlardı. Hayır, onların inancı daha paradoksal bir şeydi. Birbirimizi ilk kez nasıl selamladığımızı hatırlıyor musunuz? Diyelim ki şöyle dedik: “Merhaba, nasılsınız? Tanıştığımıza memnun oldum.” Bu tür selamlaşmalar genellikle sahtedir; şöyle ki, eğer ilk kez karşılaşmış olsaydık ve ben “Nasıl hissediyorsun? Nasılsın?” diye sorsaydım ve siz de sorularımın gerçek anlamda olduğundan şüphelenseydiniz, “Üzgünüm, bu seni ilgilendirmez!” deme hakkına sahip olurdunuz. Ama bunun ikiyüzlülük olduğunu söylemek yanlış olur. Bu kültürün paradoksudur: Kelimesi kelimesine alınmaması gerekir ama ikiyüzlü olduğunu söylemek tamamen yanlıştır. Küçük çocuklar kültür paradoksunu tam olarak kavrayabilmiş değiller. Örneğin benim küçük oğlum her şeyi kelimesi kelimesine alma oyununu oynuyor. “Tuzu uzatır mısın?” dediğimde “Evet uzatabilirim” diyor ve sonra bana bakıp “Tuzu uzatmamı söylemedin ki” diyor. Belli bir paradoksal düşünce seviyesi var, buna içten yalan söylemekten başka bir şey diyemezsiniz. Eğer size “nasılsın?” diye sorarsam, kelimenin tam anlamıyla yalan söylemiş olurum ama bu samimi bir yalandır çünkü metal düzeyde mesaj, eski hippie terminolojisini kullanırsak, pozitif titreşimler [kıkırdamalar] ya da her neyse, oluşturmaktır. Dolayısıyla inanç, genel olarak kabul edilenden çok ama çok daha karmaşık bir olgudur.

İntihar bombacısı referansınızı takip edelim. Hem Welcome to the Desert of the Real hem de The Puppet and the Dwarf'ta “histerik” şiddeti “saplantılı”, mikro yönetimli, ölümüne bir yaşama tercih edilebilir bir alternatif olarak onaylamaya yaklaşmış görünüyorsunuz. Filistinli intihar bombacısı, bilgisayar ekranı karşısında savaşan Amerikan askeri ve Hudson Nehri boyunca koşan New Yorklu yuppie

arasında kurduğunuz karışıklığı düşünüyorum. Bombacı kendini ve diğerlerini öldürmeden önceki anda, onun askerden ya da züppeden daha canlı olduğunu öne sürüyorsunuz. Terörizmi teşvik ettiğiniz ya da devrimci şiddeti romantikleştirdiğiniz suçlamalarına karşı kendinizi nasıl savunursunuz?

Bu tür suçlamalar belden aşağı bir darbe olabilir. İnanın bana, eski sosyalist bir ülkeden gelen kişisel deneyimime dayanarak, devrim sonrası bir toplumda yaşamının sefaletini çok iyi biliyorum. Öncelikle temel pozisyonumu belirtmemeye izin verin; bu, çalışmalarımda tekrar tekrar yinelediğim temel paradokstur ve temelde Jacques Lacan'ın Dostoyevski'ye karşı söylediği şu tersine çevirmenin bir yorumudur: Tanrı yoksa her şeye izin verilmez, her şey yasaklanır. Lacan haklıydı ve sözde köktendinci teröristler tam da onun iddiasının kanıtıdır. Onlarda durum tersine dönmüştür: Tanrı vardır, dolayısıyla her şeye izin verilir. Eğer ilahi bir araç olarak hareket ederseniz, öldürebilir, tecavüz edebilir, vs. çünkü tüm bu mistik numaralar sayesinde, hareket eden ben değilim, benim aracılığım ile hareket eden Tanrı'dır.

Geçenlerde Zapatistaların komutanı Marcos'un bazı konuşmalarını okuduğumda şok oldum, Marcos bir maskenin ardında şöyle diyordu: "Ben hiç kimseyim. Benim aracılığım ile bu şiirsel patlamayı yaşıyorsunuz. Benim aracılığım ile Brezilya'daki mülksüz köylüler, New York'taki yoksul uyuşturucu bağımlıları ve evsizler, Endonezya'daki atölye işçileri, hepsi konuşuyor ama ben hiç kimseyim." Bu pozisyonun ne kadar muğlak olduğunu görüyor musunuz? Mütevazı görünüyor ama bu kendini beğenmişlik aşırı bir kibri gizliyor. Bu, tüm bu insanların benim aracılığım ile konuştuğu anlamına geliyor, bu yüzden sessiz sonuç, eğer bana saldırırsanız, ben dokunulmazım, çünkü tüm diğerlerine saldırıyorsunuz.

Beni ilgilendiren Şu paradoks: hiç kimsenin uğruna ölecek aşkın bir amaç hayal bile edemediği liberal toplumlarımızda nasıl olup da hedonist, faydacı ve hatta daha ruhani bir egoist duruşu benimsememize izin verildiği - örneğin, hayatımın amacı tüm potansiyelimi gerçekleştirmek, en iteki arzularımı yerine getirmek, ne isterseniz. Sonuç, istediğiniz her Şeyi yapabilmeniz değil, paradoksal bir durumdur: Çok fazla yasak, düzenleme. Hayatınızın tadını çıkartabilirsiniz, ancak bunu yapmak için Őiřmanlamak yok, cinsel taciz yok, Şu yok, bu yok. Muhtemelen insanlık tarihinde hiçbir zaman, kişisel davranışların mikro düzeyinde hayatlarımızın bu kadar güçlü bir Şekilde düzenlendiği bir toplumda yaşamadık.

Bu paradoksa, beni daha da fazla ilgilendiren başka bir paradoksu eklemek istiyorum: bunun sadece kişisel düzeyde değil, tüm düzeylerde nasıl geçerli olduğu. Yani, sadece tüketene kadar tükettiğiniz, müsamahakâr bir tüketim toplumunda yaşadığımız Şeklindeki resmi görüşün ne kadar yanlış olduğu. Hayır, bence günümüz toplumu için paradigmatik olan bir Şey varsa o da kafeinsiz kahve gibi olgulardır. Kahve tüketebilirsiniz ama kafeinsiz olmalı. Bira içebilirsiniz ama alkolsüz olsun. Tatlı yiyin ama şekersiz olsun. Bir Şeyi içeriğinden mahrum bırakın. Ve bunun beni ilgilendiren yönü sadece bu kişisel düzeyde değil. Güvenli seks nedir, sekssizliğin diğer adı değil mi? Avrupa’da Afrikaalı bir adama “AIDS oranı bu kadar yüksekken neden daha fazla prezervatif kullanmıyorsunuz?” diye sorduklarında adamın “Yağmurlukla duş almak gibi bir Şey” diye cevap verdiği o meşhur ırkçı düşünceye neredeyse sempati duymama neden oluyor. Ama ben buna katılma eğilimindeyim [kıkırdayarak], zgnm. Savaş bile bu mantığı takip ediyor. Colin Powell’ın doktrini savaşsız savaş değilse nedir? Savaş, ama bizim tarafımızdan kayıplar olmadan tabii ki. Ve devam edebilirim. Tüm bu olguların simgesel

ürünü çikolata müşhildir, çikolata formunda müşhil. Çikolata, en azından popüler imgelemde, kabızlığın ana nedeni olarak algılanmaktadır. Bu yüzden reklamcılar harika bir reklam sloganı geliştirdiler: hala kabızsanız sorun yok, bir porsiyon çikolata daha alın. O halde, bazı sözde radikaller arasında marihuana tüketiminin serbest bırakılması için böyle bir hareketin olmasına şaşmamak gerekir. Marihuana tam olarak bir tür kafeinsiz kahvedir – afyonsuz afyon. İçebilirsiniz ama tam olarak değil. Bu anlamda benim için paradoks şu ki, hayatınızı tam olarak yaşamın, yaşamın zevklerinin tam bir iddiasına adadığınızda, bir bedel ödersiniz.

Şimdi sıra size gerçekten cevap vermeye geldi. Ya bu kulağa neredeyse proto-faşist, şiddetin bir kutlaması gibi geliyorsa? Size korkunç bir cevap vereceğim. “Neden olmasın?” Bu sorgulama tarzı tipik bir liberal tuzaktır. *In These Times* –şu çılgın kaçıklar, onlar benim dostlarım, onları severim, solcular işte– Leni Riefenstahl’ı konu alan ve faşizme karşı tipik bir liberal tepkiye vahşice saldırdığım bir makalemi yayınladı.¹¹ Gerçekten bir faşizm teoriniz yok. Yani tarihe biraz bakıyorsunuz, yüzeysel olarak faşizmi hatırlatan bir şeyle karşılaşıyorsunuz ve sonra bunun zaten proto-faşist olduğunu iddia ediyorsunuz. Riefenstahl, ünlü Nazi filmlerini yapmadan önce, *bergfilm* denilen, kahramanlık, aşırı tehlike, dağlara tırmanma, orada tutkulu aşk hikayeleriyle dolu “dağ filmleri” yaptı. Herkes otomatik olarak bu filmlerin zaten proto-Nazi olduğunu varsayar. Üzgünüm ama en bilinen erken dönem filmi *Das Blaue Licht*’in senaryosunu yazan Béla Balázs bir komünistti. [Kıkırdıyor.]. Şimdi, liberallerin buna bir cevabı var, [yarı fısıltıyla konuşuluyor] “bu sadece Nazizm ruhunun tüm topluma nasıl nüfuz ettiğini kanıtıyor”. Hayır, buna şiddetle karşı çıkıyorum. Susan Sontag’ın Leni Riefenstahl

¹¹ Bkz: Slavoj Žižek, “Learning to Love Leni Riefenstahl,” *In These Times* 10 Eylül 2003), http://inthesetimes.com/comments.php?id=359_0_4_0_M.

üzerine yazdığı ünlü metinde tekrar tekrar kullandığı en popüler örneği ele alalım: kitlesel halk gösterileri, kalabalıklar, jimnastik, binlerce beden. Çok üzgünüm ama Nazilerin bu biçimleri Sosyal Demokratlardan aldığı tarihsel bir gerçektir. Aslında bu formlar solcuydu. Liberaller, “Bu sadece totalitarizmin ne kadar havada olduğunu kanıtlıyor” diyecektir. Ben bu argümana tamamen karşıyım. Bir şeye sırf yanlış kişiler tarafından sahiplenildiği için karşı çıkmamalıyız; bunun yerine onu nasıl yeniden sahiplenebileceğimizi düşünmeliyiz. Ve bence sınır burada - burada itiraf ediyorum, derin eleştirel sulardayız – çok rafine, ... kurtarıcı şiddet ile gerçekten faşist olan, şiddetin kendi iyiliği için fetişleştirilmesi arasında.

Bir tür turnusol testi –bu her zaman tüm arkadaşlarımda işe yarar– “*Dövüş Kulübü* filmine dair düşünceniz nedir?” Tüm liberaller, “Ah, bu proto-faşist, şiddet içeriyor, falan filan” diyorlar. Hayır, ben destekliyorum. Bence *Dövüş Kulübü*’nün mesajı özgürleştirici şiddet değil, özgürleşmenin acı verdiğidir. Yanlışlıkla şiddeti kutluyormuşum gibi görünen şey, bence çok daha trajik bir farkındalıktır. Eğer 20. yüzyıl tarihinin büyük bir dersi varsa, o da psikanaliz dersidir: Totaliter boyun eğdirmenin dersi “vazgeç, acı çek” değildir; bu boyun eğdirme size bir tür sapkın zevk ve haz aşırılığı sunar. Bu zevkten kurtulmak acı vericidir. Özgürleşme acı verir.

Özgürleşmenin ilk eyleminde, daha önce *Kırılğan Mutlak*’ta geliştirdiğim gibi, ailesini öldüren *Olağan Şüpheliler*’deki Keyser Soze’den (itiraf edeyim, başımı çok belaya soktu) daha doğru bir örnek olan Toni Morrison’ın *Beloved*’una kadar pek çok şiddet örneği veriyorum. Ama elbette şimdi, benim hakkımda bir okurun editörlüğünü yapan Elizabeth Wright’ın ne düşündüğünü söylemiyorum. Onu severim, yaşlı bir İngiliz hanımefendisi. Bir keresinde onunla çay içmiştik ve bana şöyle demişti: “*Kırılğan Mutlak* adlı kitabınızı beğendim ama bir şey beni rahatsız etti.

Etik olmak için gerçekten oğlumu öldürmek zorunda mıyım?” Bu saflığa bayıldım. Tabii ki hayır! Benim amacım totaliter kontrol sorununa değinmekti. Sorun şu: Totaliter bir güç sizi nasıl kontrol altında tutar? Tam olarak size bazı sapkın zevkler sunarak ve siz de bundan vazgeçmek zorunda kalarak ve bu acı vererek. Yani fiziksel şiddetten ya da şiddetin bir tür fetişleştirilmesinden bahsetmiyorum. Sadece özgürleşmenin acı verdiğini kastediyorum. Liberallerden almadığım şey, Robespierre’in deyimiyle “devrimsiz devrim” fikri, bir şekilde her şeyin değişeceği ama kimse- nin gerçekten zarar görmeyeceği fikri. Hayır, üzgünüm, acıtıyor.

Az önce faşizmin yanlış tanınmasını eleştirdiniz; liberal- ler önce faşizmin titiz bir tanımını formüle etmeden veya geliştirmeden bir dizi olguyu faşist veya proto-faşist olarak kınamakta acele ediyorlar. Sizce Amerika Birleşik Devlet- leri’nde sol, Bush yönetimini eleştirmek için faşizm söyle- mini kullanmakta haksız mı? Sol, “Bush Yönetimi yeni baş- layan faşist bir rejimdir” ya da “Birleşik Devletler hükü- meti sağa, faşizme doğru ilerliyor” gibi iddialarda bulu- nurken hata mı yapıyor?

Bu yanlış, ancak sorun solun Bush’a karşı çok sert ol- ması değil. Bir bakıma yeterince sert değiller. *Organs Wit- hout Bodies* kitabımda, Deleuze’ün Oedipus ve kastrasyo- nun en iyi teorisyeini olduğunu ve Hegelci olduğunu kanıt- lamaya çalıştığım bir bölüm var – bu tamamen çılgın bir kitap, kitabın iddiası iki katı. Bu noktaları açıklamak için, Dan Quayle ve George W. Bush tarafından dile getirilen paradoksların, o ünlü aptallıkların ve sürçmelerin altında yatan Hegelci yapı üzerine bir bölümüm var. Bunları iki tür kendi kendine ilişkili olumsuzluk hilesi olarak karşılaştırı- yorum. “Yarın gelecek daha parlak görünecek” diyen Bush muydu yoksa Quayle mıydı hatırlamıyorum ama bu harika, tamamen Hegelci. Bölümün başlığı da “Dumb and Dum- ber”, filme bir gönderme. [Siz de tüm bu ağlayan kurtların,

tüm bu “Faşizm! Faşizm!” çılgınlıklarının, şu anda gerçekte neler olup bittiğine dair gerçek bir analizin eksikliğine işaret eden bir tür iktidarsızlık itirafı olduğunu hissetmiyormusunuz? Bush Yönetimi’nin gündeminin faşist olmadığını söylersem, bunun o kadar da kötü olmadığını söylemiyorum. Söylediğim şey, bunların farklı tahakküm yapıları olduğudur. Solcuların faşizme geri döndüğümüzü söylemelerinden nefret ediyorum! Onlara cevabım, “Ne hakkında konuştuğunuzu bilmiyorsunuz! Kavramsal bir aygıtınız yok.” Basitçe, bir felaket olan bu eski faşizm kavramına başvuruyorlar.

Çok daha rafine bir analiz olan homo sacer teorisiyle Giorgio Agamben gibi düşünörlere hayranlık duyuyorum.¹² Agamben’in temel kavrayışı şu şekildedir: Bugün görünüşte birbirine zıt iki eğilimimiz var. Bir yanda sözde biyopolitika var, yani Foucault ve daha sonra Agamben tarafından dile getirilen tüm bu teoriler her neyse, hayatlarımız giderek daha fazla devlet mekanizmaları aracılığıyla kontrol ediliyor. Öte yandan, sağcılarının genellikle liberal, aşırı narsisizm, bu “şikayet kültürü” veya “mağduriyet kültürü” olarak adlandırdıkları şeye sahibiz. Bilirsiniz işte, ne yaparsanız yapın –şimdi size bakıyorum ve [elini masaya vuruyor] ha, ha, ha, tecavüz zaten ya da taciz gibi– baskıcı olarak yorumlanır. Bu arada, aşırı politik doğruculuğa tepki vermenin tek yolunun müstehcen şakalar yaymak olduğunu iddia ediyorum.

Edepsiz şakalar muğlaktır. Bir yandan, elbette, ırkçı, cinsiyetçi ve benzeri olabileceklerinin farkındayım. Öte yandan, “Afrikalı-Amerikalılar” teriminden nefret ediyorum. Ben siyahı tercih ediyorum, onlar da öyle. Bence bir terim olarak Afrikalı-Amerikalı, politik doğruculuğun en kötü örneği. Bunun en iyi örneğini politik doğruculuğun

¹² Bkz: Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life* (Stanford University Press, 1998).

başkentlerinden biri olan Minneapolis'te yaşadım [kıkırdamalar]. Televizyonda Amerikan yerlileri ile ilgili bir tartışma izledim ve onlar kendilerinden "Kızılderililer" olarak bahsediyorlardı ve bu beyaz, Politik Doğrucu liberal şöyle dedi: "Hayır, hayır, hayır, bu sömürgeci terimi kullanmayın. Siz Amerikan yerlisisiniz." Ve sonunda, zavallı Kızılderililerden biri patladı. Dedi ki, "Üzgünüm, bu terimden nefret ediyorum! Lütfen, bana en azından kendimi istediğim gibi çağırma hakkı verin. 'Amerikan Yerlisi' demek beni doğanın bir parçası haline getiriyorsunuz demektir! Beni küçültüyorsunuz! Doğanın zıttı nedir? Kültürdür! Siz Avrupalılar kültürsünüz, o zaman atlarınız var ve biz, 'Amerikan yerlileri' burada, tilkilerle ya da her neyse." Bu yüzden ne zaman bu tür bir durumda siyahlarla karşılaşsam, hemen bu ırkçı bariyerleri yıkmaya çalışıyorum. Peki, bu bariyeri gerçekten kırdığımıza dair ölçütüm nedir? Tamam, bir düzeyde politik doğruculuk, ama şu kesinlikle açık ki, eğer bu oyunu oynarsanız, sadece politik olarak doğru terimler ve ooooh, bu sahte ilgi, "oooo, ne kadar ilginç, kültürünüz, ne büyük bir zenginlik" ve falan filan, geri tepecektir. Siyahlar bana bu tür beyaz liberalizminden içten içe nefret ettiklerini itiraf ediyorlar. Püf noktası nedir? Mizah. Bu bir tür diyalektik çifte tersine çevirme. İşte o zaman sizi gerçekten kabul ediyorlar. Bir şekilde en kötü başlangıç noktasına, ırkçı şakalara ve benzerlerine geri dönebilirsiniz, ancak bunlar artık ırkçı olarak değil, bir tür müstehcen dayanışma olarak işlev görür. Size son derece kaba bir örnek vermek gerekirse, iri yarı, siyah bir adamla tanıştım ve arkadaş olduğumuzda, [naif, huşu dolu bir fısıltıyla] "Senin, bilirsin [devasa bir penisi işaret eden bir hareket yapar] doğru mu?" ve (bu Avrupa'da duyduğum ırkçı bir efsanedir) "Siz siyahların kaslarınızı kontrol edebildiğiniz, böylece yarı ereksiyonla yürürken burada bir sinek olduğunda BAM! [Kalçasını tokatlıyor] penisinizle onu kırabileceğiniz doğru mu?" Çok yakın arkadaş olduk! Şimdi, bu

suların ne kadar riskli olduğunu farkındayım, çünkü bunu yanlış bağlamda, yanlış şekilde yaparsanız, bunun ırkçılık olduğunu farkındayım.

Sözde hoşgörü konusunda beni rahatsız eden şey, hoşgörü ile tacize karşı çıkmayı birleştirdiğinizde ne elde edeceğinizdir? Etkin bir şekilde zıttı olarak işlev gören bir hoşgörü elde edersiniz. Hoşgörü birbirimize tahammül etmemiz gerektiği anlamına gelir, bu da pratikte birbirimizi taciz etmememiz gerektiği anlamına gelir, bu da bana çok yaklaşılmaman şartıyla sana tahammül ediyorum anlamına gelir! [Kıkırdamalar]. Çünkü çoğu zaman tacizin altında yatan korku yakınlıktır. Duygusal ya da fiziksel olarak bana çok yaklaşma. Burada da yine aynı çikolata gevşetici mantığa sahibiz: Öteki evet, ama çok yakın değil, özünden mahrum.

Bu iki düzeyin birbirine karşıt olduğunu düşünmüyorum. Bir yandan devlet biyopolitika yoluyla sizi kontrol etmek istiyor, diğer yandan da devlet bu aşırı narsisizme izin veriyor. Bence bunlar aynı madalyonun iki yüzü. Her ikisinin de ortak noktası saf – nasıl desem? biyopolitik düzeyler, saf yaşam, zevkler, duyarlılık, her neyse. Basitçe “oooh, faşizme geri dönüyoruz, vs.” şeklindeki eski pozisyona geri dönmek işe yaramıyor. Sözde köktendincilerden nefret etsem de, biz iyi liberaller ve onlar kötü köktendinciler arasındaki bu liberal karşıtlığı çok basitçe eleştirmemeli ya da satın almamalıyız. Bahsettiğim ilk karşı argüman “Bir dakika; bunlar gerçekten köktendinci mi?” Jim Bakker ya da Jimmy Swaggart [kıkırdar] gibi insanlara köktendinci demek köktendinciliğe hakarettir. Bir keresinde yakın dostum, son Marksist dinozorlardan Fred Jameson ile yaptığım bir sohbede bana şöyle demişti: “Gerçek köktendinciler Viyetnam Savaşı’na karşı çıkan ordu teologları gibi insanlardır.” İsrail’de de durum aynı. Tüm Yahudi arkadaşlarımla bana söylediği gibi, Kudüs’teki aptal, fanatik hahamlar ile hoşgörülü Tel Aviv arasında bir fark yok. Tel Aviv daha da

kötü! Tel Aviv’de etnik temizlik var. Neredeyse hiç Filistinli yok. Dolayısıyla, Filistinlilerle diyalogun en radikal savunucuları bazı çok ortodoks Yahudi ilahiyatçılardır.

Giderek artan bir şekilde, kitle iletişim araçlarının bize büyük karşıtlığı sunma biçimini sorunsallaştırmamız gerektiğine ikna oluyorum: özgürleştirici, çok kültürlü hoşgörüye karşı çılgın bir köktencilik. Burada açık konuşmama izin verin. Buradaki tehlikenin, şiddetin –eski Georges Sorel şeyleri– özgürleştirici yönünden büyülenmenin eski cazibesi olduğunu biliyorum.¹³ Liberalizmin “içsel yüceliğinin” farkındayım – ve bu terimi kullanmaktan çekinmiyorum, çünkü genellikle köktendinciler liberalizme bir tür “hümanist kibir” olarak yaklaşırlar. Oysa gerçek liberalizmin kökeni çok daha trajik ve samimi bir şeydir. Liberalizm 17. yüzyıl Avrupa’sında Otuz Yıl Savaşları’ndan sonra ortaya çıkmıştır. Çok acil bir soruna verilen çaresiz bir cevaptı: burada birbirini dışlayan dini bağlılıkları olan insan grupları var, yönetilebilir bir alanı nasıl inşa edebiliriz? Liberalizmde başlangıçta bir alçakgönüllülük vardır. Liberalizm başlangıçta “insan kraldır” doktrini değildi. Hayır, insanların birbirlerini katletmeden bir arada yaşayabilecekleri bir alan inşa etmeye yönelik çok mütevazı bir girişimdi. Kitaplarımda defalarca tekrarladığım gibi, basit, Marksist indirgemeci “insan hakları, boş ver onları, onlar aslında sadece mülk sahibi beyaz adamların haklarıdır” çözümlemesini satın almıyorum. Sorun şu ki, Liberalizmin başlangıcından itibaren içerik ve biçim arasında bir gerilim vardı. Doğru politik diyalektik, sahte bir görünüm olsa bile biçimin kendi sembolik etkinliğine sahip olması ve belirli bir süreci harekete geçirmesidir.

¹³ Bkz. Georges Sorel, *Reflections on Violence* (New York: Cambridge University Press, 2000).

Fransız Devrimi'nden önce bile Mary Wollstonecraft, “Neden biz kadınlar da olmayalım?” demişti. Ardından insan hakları, Haiti’de Toussaint L’Ouverture önderliğinde siyahların ilk büyük siyasi isyanını tetikledi. Talep “kabilemize geri dönelim” değildi. Haiti Devrimi açıkça Fransız Devrimi ile bağlantılıydı ve Jakobenler - onları hala seviyorum - Haiti’den siyah delegasyonu Paris’e davet etti. Orada alkışlandılar. O zaman sadece Napolyon bunu tersine çevirir. Ama beni büyüleyen tam da bu diyalektik süreç. Bu sadece yozlaşma meselesi de değil –bir şey önce otantiktir ve sonra zamanla kabul görür– beni daha çok ilgilendiren şey, bir şeyin sahte olarak başlayıp sonra kendi [otantik] mantığını nasıl edinebileceğidir. Örneğin Guadalupe Bakiresi, siyah Madonna. Katolikliğin ilk olarak yerlilere dayatıldığı açıktır –tamam, burada İspanyollar gelmeden önce Meksika’da yaşayan insanlar için başka bir terim düşünemiyorum– ancak Guadalupe Bakiresi’nin ortaya çıkışı, Katolikliğin artık basit bir baskı aracı olmaktan çıkıp, şikayetlerin dile getirildiği bir alan, bir mücadele alanı haline geldiği anı işaret ediyor. Yani burada işler çok daha açık işliyor.

Açıkçası, özellikle Lenin üzerine o kitabı yaptıktan sonra¹⁴, insanlar bana “vay vay, demek Leninizm istiyorsun” diyerek gülüyorlar. Ama hayır, üzgünüm, ben tamamen deli değilim. [Kıkırdıyor.] Sadece şunu söylüyorum – sizin de ima ettiğiniz gibi– Sol’un içine gömülmüş olduğu derin bokun tüm sonuçlarını çıkarmaya hazır olduğunu düşünmüyorum. Bahsettiğiniz olgular –Bush’a faşist demek

¹⁴ Bkz: Slavoj Žižek, *Repeating Lenin* (Small Press Distribution 2002), “Can Lenin Tell Us About Freedom Today?” in *Rethinking Marxism*, 13.2 (Summer, 2001), ve “Seize the Day: Lenin’s Legacy, London Review of Books, 24. 14 (25 Temmuz 2002). Žižek, *Lenin’s Revolution at the Gates: A Selection of Writings from February to October 1917* kitabının editörlüğünü yapmış, bu kitaba bir giriş ve sonsöz yazmıştır.

vb.– solun yönünü kaybettiğini gösteriyor. Avrupa’da, solun Tony Blair ya da Almanya’da Gerhard Schröder gibi insanlara karşı duyduğu mantıksız nefreti açıklayan bu nostaljik tepki var. Onları sevdiğimden değil ama sıklıkla eleştirildikleri nokta eski refah devletlerine ihanet ettikleri yönünde. Tamam, ama seçim neydi? Sanki eski sosyal demokrat mantığa sadık kalsaydık her şey yoluna girecekmiş gibi. Ya da başka bir örnek vermek gerekirse, bir keresinde Richard Rorty ile yemek yedim ve bana hayalinin Adlai Stevenson’ınki olduğunu itiraf etti; onun çözümü Demokrat Parti için sosyal olarak aktif bir role geri dönmemiz gerektiğidir. Acaba bu kadar basit mi? Örneğin İngiltere’de Tony Blair’in etrafındaki bazı kötü adamların eski İşçi Partisi’ne ihanet ettiğini düşünmüyorum. Hayır, sorun şu ki... Burada alternatif nedir? Dürüst olmak gerekirse, ben sadece soru sorma aşamasındayım.

Yani yine, demokrasiyi bile sorunsallaştırdığımda, bu tipik Solcu, faşist düşünce tarzı değil, “oh yeterince muhteşem değil; radikal önlemlere ihtiyacımız var”. Hayır, belki de “Demokrasi gerçekte ne anlama geliyor ve bugün nasıl işliyor?” gibi sorular sormaya başlamalıyız. Gerçekten neye karar veriyoruz?” Örneğin, tarihin son yirmi ya da otuz yılını ele alalım. Hepimizin bildiği gibi, devletin tüm sosyal işleyişinde, ekonominin küreselleşmeyle birlikte değişme biçiminde, sosyal hizmetlerin ve sağlık hizmetlerinin algılanma biçiminde muazzam bir değişim yaşandı. Küresel bir değişim yaşandı ama biz bu konuda hiç oy kullanmadık. Yani, kapitalist, demokratik devletlerin tüm mantığındaki en büyük değişim, en büyük yapısal değişim, biz vatandaşların asla karar vermediği bir şeydir. Şimdi, demokrasiyi terk etmemiz gerektiğini söylemiyorum. Sadece şu temel soruları sormaya başlamamız gerektiğini söylüyorum: Bugün neye karar veriyoruz? Neden bazı şeyler basitçe gereklilik olarak algılanıyor?

Örneğin, ekonomideki işleyişi artık değiştiremeyeceğimize inanan postmodern solun düşüncesindeki büyük değişimi not etmek ilginçtir. Ekonomi, uzmanlara bırakılması gereken belirli bir nesnel sorundur – bununla uğraşmayın. Tony Blair’in danışmanlarından biri açıkça şöyle demişti: “Ekonomi konusunda hepimiz Margaret Thatcher’in öğrencileriyiz.” O halde yapabileceğimiz tek şey, şurada burada biraz daha hoşgörülü davranmak ve bu şekilde devam etmektir. Bunun cevabının basitçe eski refah devleti projemize geri dönmemiz olduğunu söylemiyorum, ancak hâlâ sorulması gereken zor sorular var.

The Nation’ın yakın tarihli bir sayısında (29 Eylül 2003) William Greider - Kapitalizmin Ruhu: Ahlaki Ekonomiye Giden Yolları Açmak adlı kitabının tezini tekrarlayarak, “Wall Street’in temel değerlerinin dönüştürülmesi” yoluyla Amerikan kapitalizminin, sistemde yapılandırılmış olan büyük eşitsizlikleri ortadan kaldıracak şekilde reforme edilebileceğini öne sürmektedir.¹⁵ Greider, örneğin, işçilerin emeklilik fonları şeklinde milyarlarca doları kontrol eden örgütlü emeğin, yönettiği paranın sosyal ve çevresel açıdan daha sorumlu yatırım fonlarına yatırılmasında ısrar ederek kapitalizmi etkileyebileceğini ve geliştirebileceğini öne sürüyor. Bu tür reformlar kulağa umut verici geliyor mu?

Belki, ama bu tür reformlar zaten denendi. İsveç Sosyal Demokrasisi 1960’larda en yüksek noktasındayken, sendikaların ve emeklilik fonlarının, basitçe söylemek gerekirse, özel mülkiyeti nasıl satın alması gerektiğine dair bir zaman çizelgesi oluşturulmuştu –otuz yıllık bir sınır belirlediler– ve bir tür radikal halk kapitalizminin yolunu açtılar. Ama

¹⁵ Bkz: William Greider, “The Soul of Capitalism,” *The Nation* 277. (29 Eylül 2003). <http://www.thenation.com/doc.mhtml?i=20030929&s=greider>

başarısız oldu. Ama belki bu da bir seçenektir. Takip edilecek başka bir seçenek. Robin Blackburn emeklilik fonları üzerine bir kitap yayınladı.¹⁶ Pek konuşulmuyor ama orada muazzam miktarlarda para var, halkın kontrolü için imkanlar var, vs. En azından bazı az gelişmiş ülkelerde küçümsemeyeceğim bir diğer seçenek ise daha riskli bir strateji: sadece medya için bu liberal kimlik politikası oyununu oynamak değil. Ya alternatif toplulukları riske atarsak, ki bu şiddet anlamına gelmiyor, ne olur? Örneğin Latin Amerika'daki favelalar beni büyülüyor. Favelalar, Brezilya şehirlerinin çeperlerinde yer alan, yoksullar tarafından boş araziler üzerinde yasadışı olarak kurulan gecekondu yerleşimleridir. Onları romantikleştirmeyin, durum vahim! Birçoğunda nihayetinde mafya kontrolü var ve Devlet orada yaşayan insanları umursamıyor. Bir hastalık salgını olabileceği görüldüğünde hijyenik koşulları biraz önemseyebilir. Beni ilgilendiren şey, favela sakinlerinin kendi kendilerini örgütlemeye itilmiş olmaları. Bu farklı öz-örgütlenme biçimleri hakkında daha fazla düşünmemiz gerekiyor.

Yine, çok olumlu cevaplarım yok. Sadece günümüz kapitalizminde etkin bir şekilde bir şeyler olduğunu ve her iki standart pozisyonun da –bir yanda standart sol görüş, bu yeni bir şey değil, sadece eski finansal kapitalizm; diğer yanda karşıt görüş, tüm ‘post-’ teoriler (bilgi toplumu, post-endüstriyel toplum, her neyse)– bir düzeyde teklediğini düşünüyorum. Sadece daha büyük bir toplumun parçası olarak işlev görebilecek bir şeyi kendi kendine yeten bir varlık haline getiriyorlar. Sanayi sonrası, bilgi toplumu, hizmet toplumu, mavi yakalı işçilerin olmadığı bir toplumda yaşadığımız iddiası bir kurgudur. Biliyorum, çünkü benim küçük bir oğlum var. Bir oyuncak mağazasına gidin; oyuncakların yüzde doksanı Çin’de, geri kalanı Guatemala’da, Endonezya’da vs. üretiliyor. Bu benim ilk kitaplarımdaki

¹⁶ Robin Blackburn, *Banking on Death: Ya da Hayata Yatırım Yapmak: The History and Future of Pension Funds*, (New York: Verso, 2002).

standart şakalarımın biridir. Eski moda üretim sürecini görebileceğiniz tek yerin neresi olduğu beni her zaman büyülemiştir. Hollywood’da. James Bond filmlerinde. Bu bir formüldür; filmin üçte ikisinde Bond büyük, kötü adam tarafından yakalanır ve sonra – bu Bond’un nihai zaferini mümkün kılan türden bir yapısal aptallıktır - Bond’u hemen vurmak yerine, kötü adam Bond’a bir tür eski Sovyetler Birliği sosyalist turu verir, ona tesisi ve nasıl çalıştığını gösterir. Elbette bu bir tür suç faaliyetidir, uyuşturucu işlemek ya da altın üretmek gibi. Ama işte görüyorsunuz ve sonucu biliyorsunuz – Bond uçuyor kaçıyor ve her şeyi yok ediyor. Sanki Bond, Anthony Giddens’in ve işçi sınıfı olmadığını iddia eden diğer sosyologların bir tür ajanı gibi.

Ama ne demek istediğimi anlıyorsunuz. Bu “post”-teorilerin yeterince radikal bir şekilde hesaba katmadığı şey, bu bölünmenin yapısal olduğudur. Amerika Birleşik Devletleri’nin bugün işlediği gibi işleyebilmesi için nihai komünist-kapitalist ülke olarak Çin’e ihtiyacınız var. Bununla ne demek istiyorum? Her şey Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasındaki bu ortak yaşama bağlı. Çin dahiyane bir çözüm. Evet, komünistler tarafından siyasi kontrolün sağlandığı bir ülke ama Batı’daki herkes dikkatini zulüm gören dini mezheplere ya da muhaliflere odaklıyor. Canları cehenneme – onları umursamadığımdan değil. Benim için Çin’le ilgili gerçek haber, milyonlarca işsiz işçinin sendikalarda örgütlenmek için umutsuzca girişimlerde bulunmasıdır. İşte gerçek baskı burada yatıyor. Yani Çin, siyasetle uğraşmadığınız sürece, nihai kapitalist ülkedir, çünkü kapitalistler ekonomide istediklerini yapabilirler ve devlet onlara işçi sınıfı üzerinde tam kontrol garantisi verir – sendikaların ya da başka bir şeyin müdahalesi olmaz. Bu müdahale etmeme garantisinin kesinlikle çok önemli olduğunu savunuyorum. Bunu yapmanın bir yolu da şu meşhur dış kaynak kullanımıdır.

Dış kaynak kullanımı sadece ekonomik bir olgu değildir. Alan Dershowitz ve Jonathan Alter tarafından önerilen işkence ile flört konusunu ele alalım. Verdikleri gerçek mesaj ABD'nin işkence yapması gerektiği değil, işkencenin dışarıdan temin edilmesi gerektiğidir. “[Şüpheli teröristlere işkence] yapamayız, o halde onları Pakistan’a geri verelim. Onlar yapacaktır.” Yine, insanlar beni kibirli bir Hegelci, Leninist olmakla suçlasa da, çok dürüstçe, cevaplarım olmadığını itiraf edeceğim. Devrimci sürecin bu aşamasında [kıkırdayarak] işlevimi daha fazla sorun çıkarmak, hatta yüzleşmeye zorlamak olarak görüyorum. Bir arkadaşımın söylediği gibi, standart Solcu duruş, temelde neler olup bittiğini bildiğimiz ve sadece insanları harekete geçirmenin bir yolunu bulmamız gerektiğidir. Ne olup bittiğini gerçekten bildiğimizi sanmıyorum. Bununla mistik bir şey kastetmiyorum. Sadece solun hala temsili bir teoriye sahip olmadığını söylüyorum. Burada ve orada bazı unsurlar görüyorum. Örneğin, kitabın ikinci yarısına şiddetle karşı çıkmama rağmen, Jeremy Rifkin’in *The Age of Access* adlı kitabının ilk yarısı, meta yapısındaki tüm değişimin güzel bir tanımını sunuyor.¹⁷ Temel olarak, yaşamınızın kendisi artık nihai metadır. Satın aldığınız şey bir nesne değil, ‘hayatınızın zamanı’dır. Bilirsiniz, bir terapistte gidersiniz, kaliteli yaşamınızı satın alırsınız.

Deneyimleri satın alırsınız - ya da deneyimlere erişirsiniz.

Evet, aynen öyle. Yani burada ve orada unsurlar var ama bir teorimiz olduğunu sanmıyorum. Burada daha da kötümserim. Mesele solun ne olup bittiğini bilmesi ve insanları nasıl harekete geçireceğini bilmemesi değil. Bu görüş solun son ve belki de en tehlikeli yanılsamasıdır.

¹⁷ Bakınız Jeremy Rifkin, *The Age of Access: The New Culture of Hypercapitalism, Where all of Life is a Paid-For Experience*, (New York: J. P Tarcher, 2001).

Daha önce Kierkegaard’a yaptığınız göndermeye geri dönmek istiyorum. The Puppet and the Dwarf’ı okuduğumda, bir tür tutkulu bağlılığa yaptığınız çağrılar beni çok etkiledi. Örneğin, “Ya sadece ve sadece bizi ‘salt yaşamın’ ötesine geçiren aşırı bir yoğunlukla kendimizi kaptırdığımızda ‘gerçekten yaşıyorsak?’” (94) diye sordunuzda, bir tür Kierkegaardcı tutkulu bağlılığı savunuyor gibi görünüyorsunuz.¹⁸

Kierkegaard’da durum çok karmaşık. İçseldir, ama bu içsellik travmatik bir içsellik olduğu için dışsallaştırılmıştır. İnsanlar genellikle Kierkegaard’ın sadece bir yönünü ele alıyor – kurum olarak Hristiyanlığa karşı oluşunu. Evet, ama aynı zamanda Kierkegaard, dış kurumların önemli olmadığını ve önemli olanın kişinin içsel inancının samimiyeti olduğunu savunan liberal Hristiyanlığın en şiddetli muhalifiydi. En son örnek olan İbrahim’i ele alalım. Onun inancı içseldir çünkü içinde bulunduğu durumu, oğlu İshak’ı kurban etmesi gerektiğini anlatamaz. Bunu neden yapması gerektiğini açıklamak için topluluğa başvuramaz. Aynı zamanda bu, İbrahim’in itaat etmesi gereken tamamen çılgınca bir emirdir. İbrahim’in içgörüsü oğlunu neden öldürmesi gerektiğini bildiğinden değildir. Bu bir Yeni Çağ anlatısı değildir; bu bir içsel aydınlanma değildir. Kierkegaard’da işler daha muğlaktır. Kierkegaard’ın en harika, en esrareniz metni olan Sevgi İşleri’ni okursanız (büyük Kierkegaard’ı sevmem, Ya/Ya da) harika bir formül bulursu-

¹⁸ Ayrıca bakınız Slavoj Žižek, *Welcome to the Desert of the Real* (New York: Verso, 2002), s. 88. “From Homo Sucker to Homo Sacer “da Žižek’in iddiasının Kierkegaardcı rezonansları daha da açıktır, çünkü Žižek orijinal formülasyonunda “engage” yerine “commit” fiilini kullanır. Elbette Kierkegaard için bu bağlılık kişinin Tanrı ile ilişkisini geliştirmesini gerektiriyordu ve Kierkegaard böylesi içsel, varoluşsal bir ilişkinin başkalarına dışarıdan görünür olmaması gerektiğini ve olamayacağını vurguluyordu. Derrida’nın da vurguladığı gibi, armağan gizli kalmalıdır.

nuz – komşunuzu sevmek, onu ölümü sevdiğiniz gibi sevmeniz gerektiği anlamına gelir; iyi bir komşu ölü bir komşudur ve tüm bu paradokslar. Ya da bir havari ile bir dahi arasındaki fark üzerine yazdığı o harika kısa metinde otorite üzerine harika formüller vardır. Kierkegaard’a tamamen yabancı olan bir şey varsa o da bu basit karşıtlıktır - içsel otoriteye karşı dışsal, kurumsal otorite.

Kierkegaard burada etkili bir şekilde Kafka’ya yakındır. Kafka için bürokrasi içsel, metafiziksel bir olgudur ve ben de ona katılma eğilimindeyim. Bugünün teolojik boyutu budur. Bir yıl önce, Fransa’da yaşayan bir arkadaşımın eşi, yerel yetkililer tarafından “carte d’identit” yani kimlik kartının çalındığı konusunda bilgilendirildi. Bunun üzerine kadın yetkililere gitti ve “Kartım burada; çalınmadı. Bir yanlışlık olmuş.” Yetkililer ona, “Kartınız orada olabilir ama resmi olarak çalıntıdır. Yani elinizdeki resmi olarak sahte, taklit bir kimlik kartı. Onu imha etmeli ve yeni bir talep etmelisiniz.” Bu benim için günlük yaşam teolojisi, metafizik.

“Hayatı ‘yaşamaya değer’ kılan şey, hayatın aşırılığıdır: uğruna hayatımızı riske atmaya hazır olduğumuz bir şey olduğunun farkındalığı (bu aşırılığa ‘özgürlük’, ‘onur’, ‘haysiyet’, ‘özerklik’ vb. diyebiliriz) Ancak bu riski almaya hazır olduğumuzda gerçekten yaşarız” (PD 95) dediğinizde, farklı bir tür varoluşsal bağlılık, belki de Yahuda’nın İsa’ya ihaneti çizgisinde bir şey için bastırıyor gibi görünüyorsunuz?

Tamam, bence orada sadece iki kahraman var, Yahuda ve Aziz Paul.

Hangi aşırı davalar veya projeler için tutkuyla bağlısınız? Gerekirse hayatınızı feda etmeye ya da kahramanca bir ihanette bulunmaya razı olacağınız varoluşsal nedenler var mı?

Judas'ın ihanet formülünü bugün tekrarlayabileceğimizi sanmıyorum. Bu farklı bir mantık. Artık “Hayatımı feda ediyorum ama gelecek nesillerde sayılacağım ve bir kahraman olarak tanınacağım” şeklindeki kahramanca mantık değil. Artık ikinci ölümünüzü de göze almalısınız. Benim için yeni mantık bu. Ben kahramanca olmayan bir faaliyet mantığı arıyorum. “Fedakârlık” terimini bile pek sevmiyorum. Fedakârlık kavramına yönelik çok ayrıntılı eleştirilerim var. Barbara Stanwyck'in oynadığı Stella Dallas adlı o harika melodramı izlediniz mi? Üst sınıftan biriyle evlenmek isteyen bir kızı var ama kızı için bir utanç kaynağı. Bu yüzden anne –bilerek– kızının sevgilisinin önünde son derece kaba, önüne gelenle yatan bir anneyi oynar, böylece kızı onu suçluluk duymadan terk edebilir. Kızı ona öfkelenebiller ve zengin adamla evlenebilir. Bu daha zor bir fedakârlık. “Büyük bir fedakârlık yapacağım ve onların kalbinin derinliklerinde kalacağım” demek değildir. Hayır, fedakârlık yaparken itibarınızı da riske atarsınız. Bu aşırı bir durum mu? Hayır, bence her iyi ebeveyn bunu yapmalıdır.

Eğitimin gerçek cazibesi, itibarınızdan fedakârlık ederek çocuğunuzu nasıl yetiştireceğinizdir. Rol model olarak bana hayranlık duyması gereken benim oğlum değil. Kaba olmak gerekirse, aptal gibi görünmek için oğlunuzun önünde mastürbasyon yapın demiyorum. Ancak bu tuzaktan –tipik pedagojik tuzak, yani görünüşte oğlunuza yardım etmek istiyorsunuz ama asıl amacınız oğlunuz için ideal bir figür olarak kalmak– kaçınmak için ebeveyn otoritenizi feda etmelisiniz. Ancak, çok naif bir şekilde devam edecek olursak, sanatta, bilimde –bu benim için gerçek fedakârlık alanıdır, gösterişli bir fedakârlık değil– bir sanat eseri fikrine kafayı takarsınız ve bunu yapmak için her şeyi riske atarsınız. Yaparsınız. Bunu yapan insanlar var ama sayıları çok az. Kendini belli bir projeye adanmış insanlar. Gerçekten trajik bir durum.

Şöyle anlatayım. İngiliz ahlak filozofu Bernard Williams, “yapmalıyım” ile “yapmak zorundayım” arasındaki farkı harika bir şekilde geliştirir. “Bunu yapmalısın” şeklindeki pozitif emir mantığına karşı, daha temel bir mantık olan “Başka türlü yapamam” şeklindeki başka bir emir mantığını öne sürer. İlk mantık basitçe ideal olanın mantığıdır. Bunu yapmalısınız ama asla yapamazsınız. Asla idealinize uygun yaşayamazsınız. Ancak daha sarsıcı, radikal, etik deneyim “başka türlü yapamam” deneyimidir. Örneğin –bu Yugoslavya’daki eski partizan efsanelerinden biridir– Yugoslav isyancılar bazı Almanları öldürdü, bu yüzden Almanlar her zamanki şeyi yaptı. Köyü kuşattılar ve tüm sivilleri vurmaya karar verdiler. Ancak sıradan bir Alman askeri ayağa kalkıp “Üzgünüm, bunu yapamam” dedi. Görevli subay, “Sorun değil, onlara katılabilirsin” dedi ve Alman askeri de katıldı. Fedakârlık derken bunu kastediyorum. Bunda acınacak bir şey yok. Bu dürüst Alman askeri- nin amacı, “Ooooooh, benim için ne güzel, ideal bir rol” değildi. Sadece etik olarak köşeye sıkışmıştı. Başka türlü yapamazsınız. Politik olarak da durum aynı. Bu, kurban edilme rolünüze gizliden gizliye aşık olduğunuz ve takdir edilmeye çalıştığınız bir kurban etme durumu değildir. Bu korkunç, etik, varoluşsal bir çıkmazdır; kendinizi “başka türlü yapamam” dediğiniz bir konumda bulursunuz.

Tamam, yani siz bir kurban ethosunu savunmuyorsunuz. Aslında, tanımladığınız kahramanlığın mantığı varoluşsal bir seçim yapma ihtiyacını ortaya koymak zorunda değil; daha ziyade, kişi “doğru olanı yapmak” zorunda mı?

İki aşırı uçtan kaçınmaya çalışıyorum. Bir uç, “Eğer siyasetle uğraşırsanız –sendikalara destek olursanız veya cinsel tacizle mücadele ederseniz, her neyse– seçildiniz” diyen geleneksel sözde radikal pozisyonudur. Bir de “Tamam, bir şeyler yapmalısın” diyen diğer uç var. Bence ikisi de yanlış. Her somut eylemi “Bunların hepsi de bir şekilde [sistem tarafından] içerilecek” diyerek reddeden sözde radikallerden

nefret ediyorum. Tabii ki her şey ele geçirilebilir [kıkırdamalar] ama bu kesinlikle hiçbir şey yapmamak için güzel bir bahane. Elbette, otuz küsur yıl önce Avrupa'daki öğrenci hareketlerinde popüler olan eski Maoist terimi kullanırsak, “kurumlara doğru uzun yürüyüşün” o kadar uzun sürmesi tehlikesi var ki, sonunda kurumun bir parçası haline geleceksiniz. Paralaks bakış açısına, yani çifte perspektife her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var. Sınırlarının farkında olarak eylemlerde bulunursunuz. Bu, parmaklarınızı çapraz tutarak hareket ettiğiniz anlamına gelmez. Hayır, tamamen katılırsınız ama farkındalıkla –Pascalcı anlamda “nihai kumar” dadenebilir– yani sadece bu eylemin başarılı olacağına değil, bu eylemin başarısızlığının çok daha radikal bir süreci tetikleyeceğine inanarak.

Biraz vites değiştirelim. “Felaketle yüzleşme” fikri hakkında yorum yapmanızı istiyorum; bunu, belirli bir tarihsel kavşakta, geriye dönüp baktığımızda seçimler bize tamamen belirlenmiş gibi görünse de, bir dizi olasılık arasından hareket etmeyi seçmemiz gerektiği şeklindeki varoluşsal önermeyi tersine çeviren bir sorun çözme stratejisi olarak sunuyorsunuz. The Puppet at the Dwarf'ta bu tersine çevirmeyi şu şekilde açıklıyorsunuz: “Jean-Pierre Dupey felaketle yüzleşmemizi önerir: önce onu kaderimiz, kaçınılmaz olarak algılamalı ve sonra kendimizi onun içine yansıtarak, onun bakış açısını benimseyerek, geçmişine (geleceğin geçmişine) geriye dönük olarak karşı-olgusal olasılıkları yerleştirmeliyiz... ki bunlar üzerine bugün harekete geçelim” (164). Daha sonra Adorno ve Horkheimer'in eleştirel teorisinin “pozitifin negatif kadere dönüşmesinin yüce bir örneğini” sunduğunu öne sürüyorsunuz (164). Dupey'in felaketle yüzleşme stratejisi, Aydınlanmanın Diyalektiği'nin Adorno ve Horkheimer'ı tarafından benimsenen bakış açısıyla nasıl ilişkilidir? Kültür Endüstrisi: Kitle Aldatmacası Olarak Aydınlanma'yı okuduğunuzda bugün okunduğunda,

*teşhisi çarpıcı bir şekilde ileri görüşlü, ancak kültür endüstrisinin hegemonyasının 1940'lerde neredeyse bir kresendo noktasına ulaştığına dair örtük inancında zaman zaman esrarengiz bir şekilde naif görünmektedir.*¹⁹

Size sadece Adorno ve Horkheimer'in biçimsel mantığının doğru olduğu gibi son derece tatmin edici olmayan ve naif bir cevap verebilirim. *Aydınlanmanın Diyalektiği*'ndeki tüm proje "yönetilen dünyanın nihai sonucunu kaçınılmaz, felaket olarak resmedelim, çünkü buna etkili bir şekilde karşı koymanın tek yolu budur" şeklindedir. Adorno ve Horkheimer doğru bir kavrayışa sahipti; biçimsel prosedürlerine katılıyorum, ancak olumlu içeriğe gelince, bence biraz fazla hafif. Yine de her şey görüldüğü kadar kötü değil. Sizi eğlendirebilecek ilginç bir anekdot anlatayım. Resmi olarak, genç nesil için standart pozisyon "Adorno kötüdür; cazdan nefret ederdi. Marcuse iyidir; öğrencilerle dayanışma içindeydi vs." Almanya'da Adorno'yu tanıyan insanlar tanıyorum ve Fred[ric] Jameson gibi Marcuse'yi tanıyan insanlar tanıyorum. Marcuse çok daha kötüydü. Uzun lafın kisası, Marcuse bilinçli bir manipülatördü. Marcuse öğrenciler arasında popüler olmak istiyordu, bu yüzden onlarla yüzeysel olarak flört ediyordu. Aslında ise onları hor görüyordu. Jameson San Diego'da Marcuse'nin öğrencisiydi ve bana Marcuse'ye bir *Rolling Stones* albümü getirdiğinde onun nasıl bir tepki verdiğini anlattı. Marcuse'nin tepkisi: Tamamen agresif bir şekilde reddetmiş; küçümsemiş. Adorno'da ise, ilginçtir, her zaman bir merak payı vardır. Baştan çıkmıştı ama bir şey nasıl hit olur? Hit yapma sürecinin tamamen manipüle edildiği gerçekten doğru mu? Örneğin, *Müzik Sosyolojisine Giriş*'in popüler müzikle ilgili bölümüne bakarsanız, Adorno

¹⁹ Bkz: Max Horkheimer ve Theodor W. Adorno, *Dialectic of Enlightenment* (New York: Continuum, 1972). Adorno ve Horkheimer yeterince felaket ya da distopik bir gelecek hayal etmeyi ihmal mi ettiler?

bir hitin tamamen planlanamayacağını savunur. Burada ve orada bazı sihirli kalite patlamaları vardır. Adorno bu seviyede çok daha rafine ve çok daha açıktı.

O halde benim cevabım bu kaba cevap olacaktır. Adorno ve Horkheimer'in biçimsel stratejisi doğrudu, ancak Deleuze kitabımda biraz daha geliştirdiğim ana karşı argümanım, eleştirel teorisinin başarısızlığıyla ilgili temel muammanın, Stalinizm olgusunu tamamen görmezden gelmeleri ve ondan kaçınmaları olduğudur. Biliyorum, ödevimi yaptım; 1930'larda çok moda olan, tüm büyük sistemlerin –faşizm, Stalinizm– nasıl aynı toplam devlet kontrolü modeline yaklaştığına dair genel bir teorisiniz var, falan filan, liberal kapitalizmin sonu. Sonra Marcuse'nin çok tuhaf kitabı Sovyet Marksizmi var, tamamen tarafsız ve çok tuhaf. Sonra Andrew Arato gibi bazı neo-Habermasçılar var, ama onlar Stalinizmin olumlu bir teorisini pek geliştirmiyorlar. Bunun yerine yaptıkları şey, bence çok sınırlı bir faydası olan sivil toplum meselesi. Elbette sivil toplum, reel sosyalizmin son yıllarında bir direniş alanı olarak büyük bir slogandı. Ancak en başından beri muğlaklıktı. Örneğin Rusya'da Vladimir Zhirinovsky – tamam şimdi bir palyaço ama... Eğer bir sivil toplum fenomeni varsa, o da Zhirinovsky'dir. Vladimir Volfovich Zhirinovsky, 1989 yılında ortaya çıkan ve Finlandiya ve Alaska'daki toprakları Rusya'nın imparatorluğundan geri alma ve nükleer silah kullanma vaatlerini içeren aşırı sağcı, milliyetçi bir platformu savunan Rusya Liberal Demokrat Partisi'nin (LDPR) kurucularından biridir. Zhirinovsky, aşırı görüşleri Rusya'da demokrasiyi tehdit eden bir faşist, yabancı düşmanı ve anti-Semit olarak nitelendirilse de, kendisi ve LDPR halktan destek görmüştür. LDPR 1993 federal meclis seçimlerinde en yüksek oyu – %23– ve sandalyelerin %15'ini kazanmıştır. Zhirinovsky 2000 başkanlık seçimlerinde beşinci oldu. Slovenya'da da durum aynı. Çoğu zaman, eğer devlet ve sivil toplum arasında bir seçim yapacak olsam, ben devletin tarafındayım.

Sonra Adorno ve Horkheimer'in özel mektuplarında bu tür agresif ifadeler var ama teori yok. Now isn't this an incredible thing - the dialectic of Aufkl Orung - the idea being the project of Aufkl Orung, of emancipation Şimdi bu –Aydınlanma'nın diyalektiği–, Aydınlanma projesinde mevcut olan fikir, kurtuluş fikri, inanılmaz bir şey değil mi! En önemli soru Marksizimde neden işlerin yolunda gitmediği olmalıdır. Ancak Frankfurt Okulu bu soruyu soramayacak kadar anti-Semitizm ve Nazizme odaklanmıştı. Bunu nasıl görmezden gelebildiler? Habermas bile gecikmiş modernleşme gibi sıkıcı ve tatmin edici olmayan bir teoriye sahip. Buradaki fikir, Doğu'dan öğrenecek bir şeyimiz olmadığı; bunun bir çıkmaz olduğu; Doğu'nun bize yetişmesi gerektiği. O halde Habermas'ın eski Doğu Almanya'da pek sevilmemesi şaşırtıcı değil, çünkü temelde verdiği ders, o en kötü Batı Avrupalı üstten bakma tavrı: Bizim sizden öğrenecek bir şeyimiz yok, siz de bize katılmalısınız. Habermas, iki Almanya'nın yeniden birleşmesinden herhangi bir olumlu sonuç çıkabileceği fikrini, potansiyel olarak sağcı revizyonizm olduğu gerekçesiyle açıkça reddetmektedir. Buradaki fikir, bu tür düşüncelerin sağcı, Amerikan karşıtı, liberal karşıtı, Batı demokrasisi karşıtı bir retorik tarafından işlevselleştirilebileceği ve kullanılabileceğidir. İşte benim aydınlanmanın diyalektiği fikriyle ilgili en büyük sorunum da bu. Her ne kadar sözde müsamahakâr toplumların da tahakküm biçimlerine sahip olabileceğine dair bu temel kavrayışta, daha sonra Marcuse'nin terimleriyle ifade edilen “baskıcı hoşgörü”, “baskıcı yüceltme” gibi bir hakikat unsuru olsa da, bunu bir tür yanlış kestirme yolla yapıyorlar. Bunu yapma biçimleri temelde, “Ah, burada yanlış giden bir şeyler var. Aufkl Orung diyalektiğinin aygıtı, araçsal aklın bu temel fikri, doğa üzerindeki tahakküm vb.” Burada yanlış bir şey var. Analiz yeterince güçlü değil, yeterince somut değil. Eğer sorun “Aufklung diyalektiği nasıl yanlış gitti?” olsaydı, odak noktası Stalinizm olmalıydı.

Bunu söylediğimde insanlar beni Leninist-Stalinizmle suçluyor, ama hayır, üzgünüm, ben Doğuluyum, ne bok olduğunu biliyorum. Stalinizm için bir nostaljim yok. Basit bir ifadeyle, paradoks şu ki faşizmi değerlendirmek nispeten kolay bir oyun. Hitler bazı kötü şeyler yapmak isteyen kötü bir adamdı ve gerçekten de pek çok kötü şey yaptı. Peki, tamam, tüm bu karmaşıklığa rağmen, nasıl işledi? Nazi Almanyası'ndaki durum oldukça açık. Ama Tanrım, Ekim Devrimi'nde, Lenin'de durum çok daha karmaşık. Pardon ama raporları okursanız, Lenin politbüro çoğunluğuna rağmen nasıl başarılı oldu? Muazzam bir alt düzey patlama oldu. Aşağıdakiler daha fazlasını istiyordu. Devrim ne kadar çarpıtılırsa çarpıtılsın, özgürleştirici bir patlama oldu. Zorluk, bu patlamayı daha sonra olanlarla birlikte düşünmek ve kolay, Troçkist oyunlardan herhangi birini oynamamaktır. Keşke Lenin iki yıl daha yaşasaydı, Troçki ile anlaşma yapsaydı, falan filan. Bu [argüman çizgisini] yutmuyorum. Hayır, sorun, ilk sosyalist devrimin sonucunda, belli bir düzeyde, naif terimlerle, çok daha irasyonel olan bir sisteme nasıl sahip olduğunuzdur.

Örneğin, benim zihinsel deneyimi ele alalım. Diyelim ki 1937 yılında Almanya'da ve Sovyetler Birliği'nde yaşayan iki sıradan adamı karşılaştırın. Önce Alman. Tamam, birkaç provizyon gerekli, biliyorum. Birincisi, diyelim ki Yahudi değilsiniz, komünist değilsiniz ve Nazi aygıtında tesadüfi düşmanlarınız yok. Şimdi, bu koşullar sağlandığında, eğer siyasete karışmazsanız, elbette nispeten güvenli bir hayat yaşayabilirsiniz. Bu arada, size biraz kanıt vermek için, Adorno'nun bir biyografisi çıktı. Adorno'nun 1937'ye kadar Almanya'ya geri döndüğünü biliyor muydunuz? Bu size Almanya hakkında biraz farklı bir imaj veriyor. Ama Sovyetler Birliği'nde değil. 1937, tasfiyelerin en yüksek noktası değil miydi? Yani korku evrenseldi, kelimenin tam anlamıyla herkes ortadan kaldırılabilirdi. Bilirsiniz, eğer eğilirsem, dışarı çıkmazsam, hayatta kalabilirim gibi asgari

bir güvenliğe sahip değildiniz. Ha, ha! Hayır, Yoldaş Stalin döneminde, asla, asla! [Kıkırdıyor.] Yani, bu, Tanrım, bir tür saflaştırılmış analiz çağrısı değil mi? Ve, hadi oradan be, bunu orada bulamazsınız. Bu benim için eleştirel teorisinin trajedisi.

Habermas'ın Batı Almanya'da yaşaması daha da gülünç. Doğu Almanya gözünün önündeydi ama o Doğu Almanya'ya var olmayan bir ülke muamelesi yapıyordu. Doğu Almanya onun için yoktu. Şimdi, bu ciddi bir teorik kusurun belirtisi değil mi? İşte bu yüzden Habermas'ın temelde bir başarısızlık olduğunu düşünüyorum. Bitmemiş bir proje olarak aydınlanmış, modernite modeline sahip – devam etmeliyiz– henüz tam olarak gerçekleşmedi, falan filan. Üzgünüm, bunun faşizmi Stalinizm ile eşitlemek için yeterince güçlü bir analitik aygıt olduğunu düşünmüyorum, çünkü onlar Aydınlanma projesini tam olarak gerçekleştirmediler. Yine, hâlâ yeterli bir Stalinizm teorisinden yoksunuz.

Burada benim pozisyonuma en çok kim yaklaşıyor biliyor musunuz? Shelia Fitzpatrick gibi Sovyet döneminin sözde revizyonist akademisyenleri. Daha radikal anti-komünist tarihçilerden bazıları, dehşeti aklamaya çalıştıklarını söyleyerek onları reddetmeye çalışıyorlar, ama ben öyle düşünmüyorum. Onlar dehşeti resmediyorlar. Fitzpatrick'in kitabını okudum –korkunç bir anlamda harika– *Everyday Stalinism*.²⁰ Aşırı büyük konulara girmiyor. Kendisini Moskova ile sınırlıyor. Basit bir soru soruyor: Stalinizm ne anlama geliyordu? Eğer üst düzey bir nomenklatura iseniz ve tasfiyelere yakalanmışsanız vs. değil. Stalinizm gündelik düzeyde nasıl işliyordu? Hangi filmleri izle-

²⁰ Bkz. Shelia Fitzpatrick, *Everyday Stalinism: Ordinary Life in Extraordinary Times: Soviet Russia in the 1930s* (New York: Oxford University Press, 1999).

diniz? Nereden alışveriş yapardınız? Ne tür bir dairede yaşıyordunuz? Nasıl işliyordu? Tarihçiler doğru soruları sormaya başladılar. Stalin yönetimindeki yaşamın son derece kaotik doğası hakkında oldukça korkunç bir imaja sahipsiniz.

Herkes 1936-37’de bir buçuk milyon insanın Komünist Parti’den atıldığı büyük bir tasfiye olduğunu vurguluyor. Evet, ama bir yıl sonra bir milyon iki yüz bin kişi yeniden kabul edildi. O kadar da kötü değildi demiyorum. Sadece sürecin çok daha kaotik olduğunu söylüyorum. Fitzpatrick’in dahiyane bir görüşü var. Stalin’in oynadığı oyun saf süperego oyunuydu; Stalinizm totaliter olmaması anlamında Kafkaeskti. Tamam, ultra-totaliterdi, ama itaat edilmesi gereken net emirler aldığınız yüzeysel anlamda değil. Stalin çok daha hileli bir oyun oynadı. Kolektifleştirmeyi ele alalım. En tepeden, “Kazaklar bir sınıf olarak tasfiye edilmelidir” şeklinde bir emir aldınız. Bu emrin ne anlama geldiği açıkça belirtilmemişti – onları mülksüzleştirmek, öldürmek vs. Bu belirsizlik Stalin’in mantığının bir parçasıydı. Çok yumuşak olmakla suçlanmaktan korkan yerel kadrolar aşırıya kaçtı ve sonra ilginç bir ironi olarak Stalin’in tek olumlu somut müdahalesi, başarı karşısında yaşadığı o meşhur baş dönmesi idi. Burada, “Hayır yoldaşlar, yasallıklara saygı göstermeliyiz” diyecekti. Stalin’in müstehcenliği, sizi paniğe sürükleyen bu tür bir soyut, süperego emri koyması ve sonra ılımlı biri olarak ortaya çıkmasıydı.

Son sorum aşırı derecede geniş olabilir, ancak okuyucularınızın çoğunu ilgilendirdiğini bildiğim bir soru. Hegel ve Lacan’ın düşüncesi arasında gördüğünüz ilişkinin kısa bir açıklamasını yapabilir misiniz? Hegel’in diyalektik öznellik teorisinden Lacancı yasaklanmış özne modeline ve Büyük Öteki’nin yokluğuna doğru doğrudan bir tarihsel ilerleme görüyor musunuz?

Tamam, ha, ha! Size bir can alıcı nokta sunacağım. Kitap okuyamayacak kadar aptal olan Hollywood yapımcıları

gibi bana silah zoruyla sorsaydınız ve “bana can alıcı noktayı söyle” deseydiniz ve “Üç cümle. Gerçekten ne yapmaya çalışıyorsunuz?” İdeolojinin canı cehenneme derdim. Film analizlerinin canı cehenneme. Beni asıl ilgilendiren şu içgörü: Freud’un bile farkında olmadığı psikanalitik teorisinin özüne bakarsanız, bu ölüm dürtüsünü doğru okumaktır –bu haz ilkesinin ötesinde olma fikri, kendini sabote etme vb.– Bunu doğru okumanın tek yolu, Alman İdealizmi’ndeki öznellik kavramının kendi kendisiyle ilişkili olumsuzluk olarak arka planına karşı okumaktır. Yani Lacan’ın psikanalizin öznesinin Kartezyen *cogito* olduğuna dair işaretini aynen alıyorum – tabii ki Kant, Schelling ve Hegel tarafından yeniden okunduğunu da ekliyorum. Ben burada çok eski kafalıyım. Hala temelde bunun –radikal kötülük sorunsalının ve benzerlerinin– felsefe olduğunu ve geri kalan her şeyin bir dipnot olduğunu düşünüyorum. [Kırkıyor.] Bence felsefe Spinoza’nın temelini attığı bir şeydir ama Spinoza’nın binasının yıkılması gerekir. Sonra Kant transandantalizmi var ki bence bu, insanların farkında olduğundan çok daha radikal bir kavram çünkü sonsuzluk ve sonluluk arasındaki ilişkiyi tamamen tersine çeviriyor. Kant’ın Heidegger tarafından doğru bir şekilde ele alınan temel fikri, sonsuzluğun kendisinin bir sonluluk kategorisi olduğudur. Bu sadece bizim sonluluğumuzun ufkundan anlaşılabilecek bir şeydir. Sonra Schelling’in muazzam tarihsellik fikri, düşüş, zamansallık, Tanrı’nın içindeki bu gerilim. Schelling, bence, aynı anda kötülüğe ve benzerlerine nasıl sahip olabileceğiniz –bu ucuz *teodise* değil– ve dualizm olmadan kötülüğü nasıl açıklayabileceğiniz sorusuna tek tutarlı cevabı verdi. Sonra, elbette, Hegel’e ulaşırsınız. Elbette işler daha karmaşıktır. Hegel ne yaptığını bilmiyordu. Onu yorumlamak zorundasınız.

Size metaforik bir formül vereyim. Deleuze’ün filozofları okumak için kullandığı terimi biliyorsunuz – anal yo-

rumlama, onları rahatsız etme. Deleuze, diğer yorumcuların aksine, filozofa anal yoldan nüfuz ettiğini söyler, çünkü bu kusursuz bir kavrayıştır. Bir canavar üretiyorsunuz. Ben Deleuze'ün yapmayı unuttuğu şeyi yapmaya çalışıyorum – Hegel'i Lacan'la bozmak [kıkırdamalar], böylece canavar Hegel'i elde edersiniz, ki bu benim için tam da öznenliğin altında yatan radikal boyuttur ve bence Heidegger tarafından ıskalanmıştır. Ama yine de temel fikir, Alman İdealizminin bu odak noktasının, radikal olumsuzluğunun ve benzerlerinin psikanalizin çok temel (Almanların güzel bir terimi var, *grundeswig*) içgörüsüyle bu karşılıklı okuması, bu karşılıklı hırpalanması [Kıkırdamalar].

Bu çok teknik, mütevazı bir proje ama ben buna inanıyorum. Diğer her şey tartışılabilir. Onlar umurumda değil. Benden filmleri alabilirsin, her şeyi alabilirsin. Ama bunu benden alamazsınız. Daha da ileri gideyim. Bu korkunç bir şey. Diyeceksiniz ki, tamam ama burada bile hayır ikili mantık üzerinden gidelim. Nihayetinde Hegel'i Lacan'ı yeniden görselleştirmek için mi kullanıyorsunuz, yoksa tam tersi mi? Ben tam tersini söyleyebilirim. Beni asıl ilgilendiren şey felsefe ve benim için psikanaliz nihayetinde Alman İdealizminin mirasını yeniden hayata geçirmek, bugünün zamanı için güncel kılmak için bir araç. Ve burada, tüm Marksist flörtlerime rağmen oldukça kibirliyim. Bence Hegelci kategoriler hakkında detaylı bilgi sahibi olmadan Marx'ın Kapital'ini, ekonomi politik eleştirisini anlayamazsınız. Ama nihayetinde tek bir düşünür seçeceksem, bu Hegel'dir. Benim için doğru kişi o. Ve burada tamamen ve hiç utanmadan naifim. O beyaz, ölü bir adam olabilir ya da bugün yanlış pozisyonlar her neyse, ama ben orada duruyorum.

8
**“Aman Allahım,
Bazı Solcular Bunun İçin Beni Linç Eder”
Bölüm I***

* “OMG some leftists would lynch me for that.” Röportaj: Armen Aramyan, Nastya Podorozhnyaya, Vladimir Mikheev, Gleb Golubkov, Fotoğraflar: Aglae Gerasimova, Kurgu: Anastasia McAuliffe. *Doxa Journal*. 16 Kasım 2017.

8

*Slavoj Žižek 'Avrupa'nın son kalesi',
Tanrı ile ereksiyon arasındaki bağlar
ve herkesin Slavoj Žižek'ten neden nefret ettiği üzerine.*

8

Röportajımızdan önce Slavoj Žižek bize medyamız ve Ukrayna ile olan çatışmaya karşı tutumumuz hakkında sorular sordu, biz de uluslararası politika hakkında konuşmaya başladık. Belli bir noktada tartışmamızı kaydetmeye başladık.

Koro halinde [Žižek hariç herkes] - Bandera.

Žižek - Evet, evet. Ama 1930'larda çoğunlukla nerede olduğunu biliyor musunuz?

Gleb - Hapishanede.

Žižek - Bir Polonya hapishanesi! O zamanlar Polonyalıların [Ruslardan - Ed.] daha büyük bir tehlike olduğunu düşünüyordu!

Nastya - Demek istediğim, Polonya ile her zaman karmaşık bir ilişkisi olan batı Ukrayna'dan geliyor.

Žižek - Evet, biliyorum. Ama sorun şu ki. Ne kadar doğru bilmiyorum ama tüm Polonyalı arkadaşlarım bu ilişki sorununu reddediyor. Şöyle bir şey iddia ediyorlar: "Hayır, Ukraynalılar bizim dostumuz, bizimle birlikte olmak istiyorlar" gibi şeyler söylüyorlar.

Nastya - Bu tutum son yıllarda değişti. Yani, son 4 yıldır Polonya'da yaşıyorum ve Ukraynalılara karşı çok daha yabancı düşmanı olmaya başladılar.

Žižek - [Gerçekten mi? Ama neden? Bu Avrupalı kibri mi, sanki "gerçek Avrupa" onlarmış gibi?

Nastya - Çünkü giderek daha fazla Ukraynalı Ukrayna'nın doğusundan kaçarak Polonya'ya geliyor.

Žižek - Ah, bu da aynı hikaye. Eski Yugoslavya'daki neredeyse her ulusun kendisini barbar doğuya, “ötekilere” karşı son sınır ya da son kale olarak sunması oldukça komik.

Biz Slovenler için Avusturya İmparatorluğu'nun bir parçasıydık, biz Avrupa medeniyetiyiz ve Hırvatlar zaten ilkel Balkanlar. Hırvatlar için onlar Katolik, medeni ve Sırplar Ortodoks, ilkel. Ve bu böyle devam ediyor! Sırplar için onlar Avrupa'nın son kalesi ve bazı Boşnaklar, Arnavutlar - onlar ilkel ve benzeri. Ama biliyorsunuz, komedi devam ediyor. Avusturyalılar için biz Slovenler zaten barbarız ve son sınır onlar. Almanlar için Avusturyalılar zaten çok karışık, onlar medeni olanlar. Fransızlar için Almanlar barbar, garip. Ben burada tüm kıta Avrupa'sını büyük Balkanlar gibi düşünen İngilizleri tercih ederim - saçma, karışıklıklarla dolu... Gerçek olanlar onlar. Oldukça komik, bu son sınır olma saplantısı, “biz savunuyoruz” gibi...

Vladimir - Bir keresinde Avrupa'nın aydınlanma projesinin ilerlediği tek yer olduğunu söylemişsiniz.

Žižek - Hayır, Avrupa'nın şu anda ne kadar boktan bir yer olduğunun farkındayım, bunu görebiliyorum. Bir dizi fiyasko Avrupa'yı vurdu. İlk fiyasko göçmenler. Kendimizi göçmenlere açmamız gerektiğini düşünen solculara katılmıyorum. Hayır, ben çok açığım ama yine de - aman Tanrım, sağcı gibi konuşacağım, bazı solcular bunun için beni linç edebilir [Gülüyor] - bu göçmen dalgasının basitçe “bir milyon insan Avrupa'ya gitmeye karar verdi” olmadığını düşünüyorum. Bilirsiniz, hepsi değil ama bu göçmenlerin bazıları biraz sahiplenici bir şekilde şiddete başvuruyor. [...]

Ama gerçekten üzücü olan ne biliyor musunuz? Sık sık İsrail'e, Batı Şeria'ya, Filistinlilerin yanına gidiyorum - ve şu anda İsrail'de öyle bir Siyonist Ortodoksluk var ki! Ör-

neğin - bunu kitaplarımdan birinde aktarıyorum - geçenlerde İsrail ordusunun büyük hahamı, Eski Talmud'da (ya da başka bir yerde) Yahudi ordusu bir bölgeyi işgal ettiğinde askerlerinin yerel kadınlara tecavüz etme hakkına sahip olduğunun yazdığını söyledi. Bu bir skandaldı ama o en üst düzey haham olarak kaldı. Şimdi, biliyorsunuz, eğer bir Arap bunu söyleseydi, şöyle derlerdi: “Ooh, İŞİD, kökten-dincilik...” vb. Günümüz İsraililerinin, Müslümanlardan daha fazlasını bekleyeceğiniz doğrudan dini bir şekilde tartıştıklarını duymak çok garip. Mesela onlara sorsanız “Batı Şeria üzerinde neden hakkınız var? Tamam, o bölgeyi kaybettiniz ama bu 2 bin yıl önceydi ve bunu Romalılar yaptı, Müslümanlar değil” diye sorarsanız, basitçe şöyle derler: “Hayır! İncil o bölgenin bizim olduğunu söylüyor. Tartışma bitmiştir.” Bu tür bir akıl yürütmeye izin verilmesi çok üzücü.

Dolayısıyla hiçbir yanılsamam yok ama Avrupa'da hoşuma giden şey, ortak asgari insan hakları ve benzeri şeylerle ilgilenmesi gereken ulus-devlet üstü bir tür siyasi blok inşa etmeye çalışması. Şu anda başarısız olduğunu kabul ediyorum. İlk başarısızlık mültecilerdi, ikincisi ise Brüksel makamlarının benim yeni şer eksenini olarak adlandırdığım şeye tamamen teslim olması. Biliyorsunuz, Slovenya, Hırvatistan, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve şimdi Avusturya gibi ülkeler - Baltık ülkelerine kadar uzanan bu yeni göçmen karşıtı ırkçı popülistler. Size harika bir anekdot anlatmadım - bu gerçekten yaklaşık bir buçuk yıl önce oldu. Bu bir kafeteryada çıkan özel bir söylenti değil. Sanırım Letonya ya da Estonya'ydı. ABD, onları Putin'den ya da her neyse ondan korumak için sembolik olarak 3 tabur askerini NATO yardımı olarak gönderdi. Sonra Savunma Bakanlığı NATO'ya resmi bir nota gönderdi ve bu Amerikan askerlerinden bazılarının siyah olduğunu öğrendi. Ve bu ortaya çıkınca yerel halkı olumsuz yönde heyecanlandırdı. Yani “lütfen siyah olmayan askerler gönderebilirler mi” vb.

Bu Baltık ülkeleri ilginç. Vilnius'tayken bazı insanlar bana şunu itiraf etti: Sovyetler Birliği'ndeyken sadece SSCB'ye göre biraz daha yüksek yaşam standartlarına sahip değillerdi, aynı zamanda biraz daha fazla entelektüel özgürlükleri vardı. Örneğin sosyal bilimlerde (doğa bilimlerinde değil, orada durum farklıydı) Sovyetler Birliği'nin sunabileceği çok fazla şey yoktu ama 2-3 şey vardı. Bunlardan biri, şu anda bile çok okunan filozof İlyenkov'du - şu anda bile ciddiye alınıyor - o sadece başka bir apparatus filozof değildi. Çok ilginç biriydi. Basitçe bir Marksistti ve bu ona o kadar çok sorun getirdi ki 1970'lerde alkolizme düştü ve kendini öldürdü. Diğer bir şey, biliyorsunuz, Semiyotik Okul, Yuri Lotman, hepsi. Ciddi bir şekilde okunuyorlardı ama tipik bir durumdu, Moskova'da değillerdi, orada hoş görülmezlerdi. Gürcistan'daki Parajanov için de aynı şey geçerli. Orada yaptığı filmler yapılabiliyordu çünkü oradaydı...

Armen - *Kenar mahallelerde.*

Žižek - Evet ve güzel oyunlar oynuyorlardı. Bir arkadaşım 70'lerde Tiflis'i ziyaret etti ve küçük bir provokasyondan bahsetti: Tiflis istasyonunda büyük yataklı tren Moskova'ya doğru yola çıkarken hoparlörler anons yapıyordu: "Sovyetler Birliği treni perondan ayrılıyor". Bu sessizce tolere edildi, bu yüzden insanların iddia ettiği gibi "bu sadece büyük bir Rus baskısıydı" kadar basit değil. Ama sizin Rus Mikhail Bakhtin de bu şekilde hayatta kaldı - Kazan'a taşındı. Oradaydı. Ve çok fazla kutlama yapmayın.

Arkadaşım Boris Groys, o da Rus ama şimdi Almanya'da çalışıyor ve ABD'ye taşınmaya çalışıyor ama olmuyor... Her neyse, bana şimdi Bakhtin'in François Rabelais üzerine karnaval teorisini geliştirdiği ünlü eseri Rabelais ve Dünyası'nı keşfettiğini söyledi. Aptallar, şu batılı solcular, bu karnaval özgürlüğünü kutluyorlar - köle efendidir, efendi köledir. Hayır, hayır, hayır, o çok daha muğlak

- şimdi el yazmalarıyla keşfedildi - Bakhtin'in gizli karnaval modelinin ne olduğunu biliyor musunuz? Stalinist Tasfiyeler. [...] Onun modeli skandaldı! Bu yüzden her zaman şunu söylüyorum: Karnavalı çok fazla kutlamayın.

Bu karnaval bir tersine çevirmedir. Her totaliter sistemde, hatta her ırkçı sistemde vardır. Örneğin 1920'lerde Güney Amerika'da Ku Klux Klan bir karnavaldı. Beyaz insanlar için anlamı şuydu: "Hadi bir araya gelelim, sarhoş olalım, birkaç siyah oğlanı linç edelim, birkaç siyah kıza tecavüz edelim," vesaire vesaire. Hayır! Hayır! Eğer gerçekten eleştirel olmak istiyorsanız, karnavallar umurumda değil, ben daha iyi bir düzen istiyorum. Bilirsiniz, her aptal insan bir karnavalda kendini kaybedebilir. Demokratik toplumların genellikle çok daha düzenli olduğunu düşünmüyor musunuz, değil mi? Çok daha fazla! Dinleyin! Brejnev dönemi ekonomisi hakkında iyi kitaplar okursanız, planlama ve benzeri yüzeysel düzenin altında aslında çok kaotik bir dönem olduğunu görürsünüz. Rüşvet vermeniz, yolunuzu bulmanız vs. gerekiyordu. Danimarka, Norveç, İsveç - bu ülkelerin ne kadar sıkı organize olduklarının farkında mısınız? Bu sizi dehşete düşürebilir; ben bir düzen taraftarıyım, gerçekten düzen istiyorum.

Vladimir - Size şunu sormak istiyorum: bir röportajınızda Trump'ın Amerikan sistemini sarsacağı için gerekli olduğunu söylemiştiniz. Şimdi ise istikrar ve düzenin karnavaldan daha iyi olduğunu söylüyorsunuz. Peki nasıl-

Žižek - Ah, çünkü belki de haklı olacağımı düşünmüştüm. Benim fikrim, Amerika'nın hiçbir şeyin olamayacağı bu iki partili sisteme o kadar derinden kök salmış olduğu ve bu yüzden tüm tehlikeli çelişkileri tetikleyeceği yönünde. Bu şu anda bile gerçekleşiyor. Ama tabii ki benim Trump'ı desteklemem mümkün değil! Biliyorsunuz, Trump Slovenya'da popüler çünkü eşi Melania Sloven. Ve şimdi hemen onun olduğu küçük kasabayı keşfettiler, şimdi Melania-şarap, Melania-kek ve her şeyi satın alabilirsiniz...

[Belki de Amerikan müesses nizamı için bir travma olan Trump gibi bir aptala ihtiyacınız olduğu konusunda fazla iyimserdim. Beni şok eden şey, Demokratların “Trump’a karşı kaybetmek için neyi yanlış yaptık?” sorusuyla yüzleşmeye hazır olmamaları oldu. Evet, muhtemelen Ruslar Amerikan seçimlerini etkilemeye çalıştı ama üzgünüm, ABD bunu her zaman yapıyor! Putin’in masum olduğunu söylemiyorum ama Yeltsin’in nasıl seçildiğini hatırlıyor musunuz? 90’ların ortalarında Zyuganov’lu Komünist Parti’nin neredeyse kazanma şansı vardı. Doğrudan bir Amerikan müdahalesi oldu - uzmanlarını gönderdiler vs.

Amerikalıların sorunu da bu: onlar yaparsa sorun yok, demokrasiyi koruyorlar, başkası yaparsa totaliter oluyor. Putin yanlış değilim, sadece Demokratların Rusya’nın müdahalesi nedeniyle kaybetmediğinin ne kadar açık olduğunu iddia ediyorum. Bernie Sanders’tan acımasızca kurtulduklarında kaybettiler. Kamuoyu yoklamaları da bunu kanıtıyor. Bernie Sanders olmadan en az 5-6 milyon oy kaybettiler. Ve şimdi de aynı anketlerle devam ediyorlar, bu yüzden Hillary’nin anılarında suçu Ruslara ve Bernie Sanders’a atmasına şaşmamalı. Hillary’ye tamamen karşıyım, öğreniyorum!

Vladimir - Trump’ın Amerikan siyasetini canlandırabileceğini söylediniz. Peki sizce Rus siyasetini ne canlandırabilir?

Žižek - Bilmiyorum. Bilmiyorum. Bu çok zor. Bu Batı yanlışsı liberal reformistlerin Putin’i yenebileceğine inanmıyorum. Çünkü bence burada Putin ile yaşadığınız şey, çok üzücü olan genel küresel hareketin sadece bir parçası - Çin’de, Türkiye’de, hatta Amerika’da. Tipik kapitalist ülkelerin artık liberal demokrasiye ihtiyacı yok. Biraz muhafazakar otoriter bir ülkede yaşamamız günümüz kapitalizmi için çok daha iyi. Bunun babası kim biliyor musunuz? Lee Kuan Yew - modern Singapur’un babası. O bunu anladı!

Modern ülkeler için çok daha iyi çalışabilecek belli bir vatansever otoriterlik türü var... Peki Deng Xiaoping'in reformlarını gerçekleştirirken Singapur'a baktığını biliyor muydunuz? Hindistan'da Modi de aynısını yapıyor.

Bu yüzden Putin sadece bir Rus sapması değil. Ne yazık ki günümüz kapitalizminin bir eğilimi. Bu çok üzücü. Ya da Çin'e bakın. Yani, bir keresinde (yıllar önce) Fukuyama ile bir tartışma yapmıştım. Küçük bir tartışma, sadece bir yerde biraz buluştuk. Ve ona dedim ki: "Tamam, sana katılıyorum, komünizm kaybetti ama bu küresel kapitalizmin en iyi yöneticilerinin eski komünistler olması bir paradoks değil mi?" Çünkü Çin'e giderseniz, temelde Komünist Parti'nin kapitalizmin en iyi yöneticisi olduğunu görürsünüz.

Demek istediğim, solcular olarak hepimiz bu burjuva refah devleti demokrasisinin yanlış olduğunu bilsek de, şimdi daha da kötü bir şey yavaş yavaş ortaya çıkıyor. Bunu her zaman tekrarlıyorum: Avrupa kimliğini tehdit eden Müslüman göçmenler değildir. Avrupa Birliği'nin sağlam bir duruş sergileyememesi. Örneğin, bu skandal - Katalonya. Avrupa Birliği'nin kendi pozisyonunu empoze edememesi. Bu duruşun ne olacağı umurumda bile değil. Macaristan'da Orban için de aynı şey geçerli. Önce herkes ondan utanıyordu - şimdi içeride, kabul edildi ve bu böyle devam ediyor. Bana sorarsanız ben artık daha kötümserim. Bence bu Avrupa'nın sonu. Bu basitçe Avrupa'nın sonu.

[Bir saatlik konuşmanın ardından nihayet Žižek'e hazırladığımız soruları sorabildik.]

Vladimir - Sanırım listemizdeki soruları sormaya başlayabiliriz.

Žižek - Tamam. Özür dilerim, lütfen, evet, ama çabuk yapalım, çok konuşuyorum, lütfen yapın.

Nastya - İlginç olmasaydı seni daha önce durdururduk!
[Gülüşmeler]

Armen - *Evet, öncelikle size şunu sormak istiyorum, günümüzün en popüler düşünürlerinden biri olarak kabul ediliyorsunuz-*

Žižek - Göçmenlere, LGBT'lere ve benzerlerine karşı tutumum nedeniyle çok şey kaybediyorum. Ne kadar nefret ettiğimi hayal bile edemezsiniz! İnsanlar "popüler" diyor ama aynı zamanda gerçek bir akademik gücüm de yok. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki herkes size şunu söyleyecektir: akademik güç - popülerliği unutun! - Kimin iş bulacağını, kimin kitabının yayınlanacağını, kimin araştırma bursu alacağını vb. etkileyip etkilemediğinizdir...

Nastya - *Ve sen bunu anlamıyorsun.*

Žižek - Hayır. Benden çok nefret ediliyor. Şu ayrıntı sizi eğlendirecek: Bazı arkadaşlarım benden tavsiye mektubu istedi ve bu yüzden iş bulamadılar! Hayır, hayır, hayır, bu çok acımasızca. Elbette muhafazakârlar ve liberaller benden nefret ediyor, onlara göre ben bir kripto-Stalinistim vs. Ama şimdi solcular da Trump'a karşı tutumum nedeniyle benden nefret ediyor, her ne kadar Trump'ın bir kabus olduğunu açıkça vurgulasam da! Ama hepsi şöyle diyor: "Sen Trump yanlısısın!" vesaire. Hatta güzel bir teori bile vardı, neredeyse hoşuma gidecekti: Yurttaşım Melania'ya güvenerek Trump'ı destekliyorum ve Beyaz Saray'a bir davetiye almak istiyorum, bilirsiniz. [Hayır-hayır-hayır, bu kesinlikle inanılmaz.

Armen - *Ben sadece sizin tanınmış biri olduğunuzu kas-tetmiştim, eğer rastgele birine sorarsak...*

Žižek - Evet, ama rastgele bir insan akademik çevrelerden değildir.

Armen - *...akademik çevreden değil ve onlardan en tanınmış filozofu ya da düşünürü söylemelerini istesek, sizi söyleyeceklerdir.*

Žižek - Tamam, eğer alaycı olsaydım şöyle derdim: “Benim gibi bir aptal en iyi olabiliyorsa.... bu bugün ne kadar düşük bir durumda olduğumuzu gösterir.” Ama üzgünüm, devam edelim.

Armen - *Evet, soru şu: bunun neden böyle olduğu, neden bu kadar tanınmış olduğunuz hakkında bir fikriniz var mı?*

Žižek - Bunların çoğu bana karşı örtülü bir saldırı. Popüler olduğum insanlar genellikle şunu savunuyor: “O deli, onu ciddiye almayın, ama aynı zamanda eğlenceli, gidin onu okuyun,” yani... tamam, belki biraz suçluyum, müstehcen şakalar yapıyorum, bunu kabul ediyorum. Ve artık yaşılanıyorum, giderek daha az umursuyorum. Söylediğim politik şeyler. Bunu daha çok bir vatandaşlık görevi olarak yapıyorum, çünkü çok daha üst düzeyde bir başkası tarafından söylenmesi gereken şeyler olduğunu hissediyorum. Bu yüzden bu sadece ersatz, benim gerçek evim felsefe. Şu ana kadar hakkımda yayınlanan kitap sayısının 100’e yaklaştığını biliyor musunuz? Yani o kadar da sosyal komedi değil. Ve yine, gittikçe daha fazla çünkü mega kitabım *Less Than Nothing* (İncil gibi 1000 sayfadan fazla bir kitap yazmak benim hayalimdi) - bu kitap, ardından başka bir ciddi kitap, *Absolute Recoil*, sonra bir tane daha, *Disparities*, sonra bir tane daha ve böyle devam ediyor. Bunun üzerinde gerçekten çalışıyorum.

Vladimir - *Bir keresinde felsefenin Kant ile başlayıp Hegel ile bittiğini söylemiştiniz, peki felsefede ilerlemenin mümkün olduğunu düşünüyor musunuz?*

Žižek - Evet! Evet, evet! Ben çok - Tanrım, bazı solcular bunun için beni linç eder - felsefenin kesinlikle Avrupalı bir icat olduğunu düşünüyorum. Bugün bunu söylemek hiç de popüler değil. Büyük Asya sistemlerini ele alalım: Budizm, Taoizm ve benzerleri - bunlar felsefe değil, bir tür

eski moda bilgelik ve benzerleri. Şimdi rehabilite ediliyorlar. Japon dostum Kojin Karatani bu erken dönem İyon materyalizminin, Demokritos'un ve benzerlerinin önemi hakkında harika bir kitap yazdı. İnanılmaz derecede önemliler.

Bu, diğer ulusların son derece önemli düşünce, sanat ve benzeri sistemlere sahip olmadığı anlamına gelmez. Ama ben sizi Avrupa'dan sayıyorum: Rusya, bu sizi şaşırtabilir. Ve bana 20. yüzyılın mutlak Rus yazarını sorarsanız - tabii ki Andrei Platonov. Tüm dostlarım arasında mutlak bir hit. Bence onun Chevangur ve benzeri eserlerinde bulduğunuz şey inanılmaz bir şey! Tehlikeli diyelim, nihilist olanı gördü, özellikle de diğer kitabı Temel Çukuru, neden nefes kesici biliyor musunuz? Bolşevizmin yıkıcı boyutunu gördü, ama içeriden! Bir tür liberal ya da dışarıdan muhafazakar bir muhalif değildi. Ve bunu daha 20'li yaşlarında anladı! Aptallar tarafından onun sadece 20'lerde ilginç olduğunu, daha sonra, 40'larda daha konformist olmak zorunda kaldığını söylemek moda oldu... Bu romanlar bile son derece ilginç. Aynı şey - tamam, bugün herkes ona gülüyor - Malevich için de geçerli. Ama görünüşte daha gerçekçi olan resimlerini bile çok seviyorlar. Çünkü o bir şekilde hayatta kaldı [...] ve 1930-31'de kolhoz kızlarının ve benzerlerinin bazı resimlerini yaptı. Ama yapıya bakarsanız!

Vladimir - Peki ya felsefedeki sorunlar?

Žižek - Kesinlikle bazı sorunlar var! Belki buna “ilerleme” demek sorunlu olabilir. Ama örneğin: Ben Platon'un büyük bir hayranıyım. Bu liberal “totaliter Platon'a karşı daha iyi, daha açık Aristoteles” fikrini satın almıyorum. Hayır, ben Platon'dan yanayım! Size iki örnek vereceğim. Platon'a, totaliterliğe vs. karşı ne dersiniz deyin, onun Cumhuriyet'ini okuyun: orada köleler yoktur, Aristoteles için ise bu doğaldır, onun için köleler konuşma araçlarıdır vs. Ve daha da ilginç, Platon Cumhuriyet'inde kadınların eşit olduğunu vurgular.

Armen - Asker bile olabilirler.

Žižek - Evet. Aristoteles cinsel farklılığı ontolojikleştirir, bilirsiniz, onun temel çifti “hyle-morphe” (“biçim-madde”) “eril biçim her şeyi yaratmak için dişil maddeyi beceriyor, beceriyor” gibidir.

Yani elimizde erken materyalizm, İyonya Okulu var - inanılmaz bir başarı. Büyük olanı, Platon’dan Aristoteles’e... Sonra Ortaçağ saçmalıktır. Burada Hegel’e katılıyorum. Thomas Aquinas’ın ilgi çekici olduğuna inanmıyorum. O en kötü sistematikçi. Ama sonra bunu gerçekten ele geçiren kişi - bir dahiydi, Descartes’ın takipçisiydi - Nicolas Malebranche’dı. Bunu delilik noktasına kadar geliştirdi: çok güzel bir düalist teorisi var, *occasionalism*: Elinizi kaldırdığınızda Tanrı sizi her zaman gözlemliyor. Bu sizin elinizi doğrudan etkilemeniz değildir, çünkü bunlar birbirinden tamamen ayrıdır. Tanrı sizin niyetinizi görür ve elinizi hareket ettirir. O [Malebranche] daha sonra tekrar ereksiyona atıfta bulunur. Onun fikri, erkeklerin çok kibirli hale geldiği, insanların bedenlerine doğrudan hükmedebileceklerini düşündükleri ve onları cezalandırmak için Tanrı’nın “Bir penisiniz olacak ama onun hareketine hükmedemeyeceksiniz” dediği yönündedir. Bilmediğin zaman ortaya çıkacaktır. Spinoza değil ama Kant-Hegel, nefes kesici.

Lenin hakkında bile sevdiğim şey, 1914’te, Birinci Dünya Savaşı’nda işler onun için kötü gittiğinde, her solcunun yaptığını yaptı - İsviçre’ye çekildi ve Hegel okumaya başladı. Ve neyi çok sevdim biliyor musunuz? Hegel’in tarihsel eserlerini, dinler tarihini, fenomenolojisini çok fazla okumadı. Hayır, Hegel için ironik bir şekilde Tanrı dünyayı yaratmadan önce Tanrı’nın düşünceleri olarak tanımladığı mantığı okudu - bu güzel, ironik değil mi? Tamam, Hegel, o zaman Hegel sonrası felsefeyle büyük sorunlarım var.

19. yüzyılda Marx ilginçtir, ama en ilginç olduğu yer ekonomi politik eleştirisinde üstü kapalı bir şekilde Hegel’e atıfta bulunduğu yerdir, erken dönem Marx’ı tamamen bayağı ve önemsiz buluyorum: Alman ideolojisi, tüm bu saldırgan materyalizm. Nietzsche... Hiçbir zaman büyük bir hayranı olmadım. Bir Nazi olmasına rağmen Heidegger’in hala büyük bir filozof olduğunu düşünüyorum. Tüm bunların muazzam bir ilerleme olduğunu düşünüyorum. Ve burada, benim için, ilerleme basitçe doğrusal bir çizgi değildir, “Oh, ilerliyoruz”, ilerleme daha önce düşündüğümüz şekilde düşünmenin imkansız hale geldiği zamandır, sadece bu anlamda. Örneğin, müzikte. Bu erken modernizmin bestecileri, eski tonal şekilde beste yapamayacağınız değişiklikler getirdiler. Ve tonal şeyler yazsanız bile, bir şekilde bu atonaliteye ve benzerlerine tepki vermeniz gerekir. Yani bu benim için bir ilerleme, bir konu ortaya atılıyor ve eski şekilde düşünmeye çalışsanız bile zaten tepki veriyorsunuz.

9

“Pornografinin Artık Hiçbir Cazibesi Kalmadı” Bölüm II*

* "Pornography no longer has any charm" — Part II. Röportaj: Armen Aramyan, Nastya Podorozhnyaya, Vladimir Mikheev, Gleb Golubkov, Fotoğraflar: Aglae Gerasimova, Kurgu: Anastasia McAuliffe. Doxa Journal. 19 Ocak 2018.

*Slavoj Žižek 'büyük düşünürler', psikanalizin geleceği
ve en sevdiği porno üzerine.*

Vladimir - *Peki felsefeyi son kez değiştiren bir kişi ya da bir hareket söyleyebilir misiniz?*

Žižek - Belki fazla iyimserim, bu benim görüşüm, ama hala büyük bir devrim yaratan bütün bir hareket var - genellikle "Fransız yapısalcılığı" olarak adlandırılan hareket. Ben bunu yapısökümcülüğten ayırıyorum, bence Althusser gibi figürler, Foucault, Lacan, Deleuze gibi figürler değil, bence onlar Derrida ve benzerlerinden daha önemli. Benim için saf felsefenin gerçek dehası Gilles Deleuze'dür, ancak tüm bu alan - Levi-Strauss, Deleuze, Lacan, Althusser - hala belki de son büyük devrimdir. Aştığımızı sanmıyorum ama şimdiden bazı ilginç yeni eğilimler var. Burada popülerler mi bilmiyorum. Graham Harman, Meillassoux, bu yeni sözde nesne yönelimli ontoloji. Benim için ilginçler, onlarla temasım var. Meillassoux'yu tanırım, harika bir adamdır ve Meillassoux'da hayran olduğum şey çileciliğidir. Sonluluktan sonra kısa bir kitap yazdı, ama bu kitabın iki bin sayfalık tezinin bir parçası olduğunu biliyor musunuz? Ve o bunları yayınlamak istemiyor! [Gülüşmeler]

Vladimir - *Haklı.*

Žižek - Haklı, evet, tamam, sonra ne yazık ki yan yollara saptı ve şimdi Graham Harman gibi insanlar var. Her ne kadar onunla tartışmış olsam da, bence o ve onun gibiler bu yapısökümcü felsefenin doğru başarısızlığını tespit ediyorlar: büyük ontolojik sorulardan kaçınıyorsunuz, sadece eleştirel düşünme yapıyorsunuz. Eğer yapısökümcü bir filozofa ya da Michel Foucault gibi birine "insanın bir ruhu var mıdır?" diye sorarsanız, cevabı şöyle olacaktır: "Hangi

söylemsel episteme alanında bunun hakkında konuşabilirsiniz ki?” Yani, temelde doğrudan naif soruları yasaklarlar. Onlar için son gerçeklik episteme, bir anlama alanı ve benzerleridir ve bence gerçekliğin ne olduğu, dünyanın ne olduğu ve benzeri büyük felsefi sorulara dönmeyi göze almıyoruz.

Ancak buradaki sorun, basitçe dış dünyadan bahsederken Kant öncesi gerçekçiliğe geri dönmeden bunu nasıl yapacağımızdır. İşte bu yüzden, Lenin’e duyduğum tüm sempatiye rağmen, materyalizm ve ampiryo-eleştiri üzerine yazdığı eserin yazılmış en kötü kitap olduğunu düşünüyorum. Lenin’in felsefi not defterlerinde bile, Hegel üzerine olan o fragmanda, Hegel’in öz mantığı olan sınırını açıkça görebilirsiniz. Lenin, Hegelci anlamda bir kavramın ne olduğunu bilmiyordu.

Bugün bir de “beyin” bilimlerimiz var. Onlar felsefe değil, ama ben onlara basitçe karşı değilim. Steven Pinker gibi aptal olan büyük popülerleştiricileri unutun. Şahsen benden nefret eder. O bir basitleştirici, popülerleştiricileri ve bilim yapan adamları ayırt etmelisiniz. Ama evrimciliğe, Richard Dawkins’e ve benzerlerine duyulan bu ilgide büyüleyici olan ne biliyor musunuz? Felsefe büyük metafizik soruları ihmal ettiği için, bu bilimler onları yükseltmeye başladı. Bu ironik değil mi? Tüm bu sorular - dünyanın bir başlangıcı ya da sınırı var mı, biz insanlar gerçekten özgür müyüz ve benzeri - 100 ya da 50 yıl önce felsefi sorulardı, şimdi ise neredeyse bilimsel sorular. Nöroloji özgürlüğün bir yeri olup olmadığını anlamaya çalışıyor, kuantum kozmologları ise dünyanın bir başlangıcı olup olmadığını araştırıyor.

Armen - *Çağdaş sol teoriden bahsetmişken, bu ivmelenme hareketi hakkında ne düşünüyorsunuz?*

Žižek - Tam olarak kapitalizmin en çılgın haliyle, bu gelecek spekülasyonu olarak, komünizme en çok yaklaştığımız yer olduğunu düşünüyorlar. Hatta bunu yayınladılar, Russia Today’de yayınlamaktan korkuyorum çünkü bir anlamda manipüle edileceğinden korkuyorum, yine de... bu “geride bırakma” fikri, bilirsiniz, popüler bir teolojik fikir. “Geride kalanlar” konusunu ele alan bu Amerikalı kökten-dinci Hristiyan yazarları hep sevmişimdir çünkü çılgındırlar, sanki Tanrı kendisine gerçekten inanan herkesi kendisi için almıştır çünkü kıyamet kopacaktır ve hepimiz “geride kalmışızdır”, Tanrı tarafından alınacak kadar sevilmiyoruzdur.

Ama bence bugün kapitalizmde çoğunlukla bu oluyor, gittikçe daha fazla ultra gelişmiş ülkeye sahip oluyorsunuz ve gittikçe daha fazla “geride bırakılan” insanlar var, ama bence “geride bırakılanlar” sadece “geride bırakılanlar” olmamalı, bir noktada hala buna inanıyorum - bu eski Marksist terimi kullandığım için üzgünüm - diyalektik bir tersine çevirme ile en ilerici gelişme “geride bırakılanlarla” birleştirilebilir. Ve yakın zamanda bu konuda harika bir kitap okudum. Tuareglerin kim olduğunu biliyor musunuz, Afrika’nın ortasındaki o çılgın [insanlar]? Onlar kesinlikle “geride bırakılmış” insanlar, ancak şu anda hepsinin cep telefonları, bilgisayarları var, aynı durumda yaşıyorlar. Benim fikrim de bu, belki de bu nihai post-modern yaşam biçimi - “biz göçebeyiz” ve benzeri - onlarda bir yankı bulacak. Gerçek ilerlemenin sadece kazanan tarafın giderek daha fazla kazanması olmadığı, gerçek ilerlemenin ilerleme standardının tersine çevrilmesi olduğu, “geride kalan”, “hiçbir şey” olarak algılanan şeyin birdenbire modernliğin ötesine geçebileceğiniz bir taraf haline geldiği fikri beni her zaman büyülemiştir.

İşte benim ivmelenme denen şeye karşı görüşüm bu. Hayır, bu dolambaçlı yola girmek zorunda kalacak - bu beni

şok etti. Negri'nin bir röportajını biliyorum, orada bir şirketin önünden geçtiğini söylüyor - Venedik'in sanayi bölgesi Venezia'da bir kumaş fabrikası - mağazayı kapatıyorlar ve şöyle diyor: "Bakın, öldüler, ama öldüklerini bilmiyorlar, tüm o ezilen işçiler". Hayır, bence o kadar basit değil. Bence eğer bir şey varsa, bu sözde Deleuzecü Negri-Hardt devrim modeli, çokluk, dinamikler ve benzerleri, hızı, bence onların devrim tarzı geçmişte kaldı ve bunun farkındalar. Biliyorsunuz, altı ay önce Negri bir röportaj verdi ve bu çokluktan, iktidarsızlıktan vazgeçmemiz gerektiğini, iki şeyi rehabilite etmemiz gerektiğini söyledi: siyasi iktidarı alma fikri ve sadece - Deleuzecüler bu yatay bağlantıyı severler, hiyerarşi yok, sadece çokluklar birbirine bağlanıyor - hayır, Negri şimdi liderliği, hiyerarşik örgütlenmeyi keşfetti - ben buna varım. Şimdi insanlar bana "O zaman Putin'i mi destekliyorsun?" diyecekler. Hayır, bence bu anarşik solun sorunu o kadar basit değil: ekoloji ve benzeri sorunları çözmek için çok güçlü büyük örgütlere ihtiyacımız var, sorun tam olarak bunu eski totaliter şekilde değil de nasıl yapacağımız.

İktidar yapılarını yeniden keşfetmeliyiz. Aksi takdirde, benim için "Yanlış giden neydi?" modeli Venezüella'dır. Chávez yerel demokrasiyi hayata geçirmeye çalıştı, yaptıkları işe de yaradı çünkü güçlü bir lider olarak Chávez vardı. Yani benim ironim her zaman daha fazla adem-i merkeziyetçi demokrasi isteyenlerin bunu garanti eden ultra güçlü lidere odaklanmaları.

Gleb - *Çağdaş felsefeden bahsettiğimize göre, takip etmemiz ya da okumamız gereken yaşayan üç filozof sayabilir misiniz?*

Žižek - Ah, bilirsiniz, ben ölü olan üç yaşayan filozofun adını vermeyi tercih ederdim. [Şu anda büyük bir isim olduğunu sanmıyorum. Son büyük isim belki Alain Badiou'ydu ama ben onu çok eleştiriyorum. İyi arkadaş olmamıza rağmen, onun modelini takip etmiyorum. Amerika

Birleşik Devletleri'ndeki analitik felsefede, hatta daha solcu sosyal demokrat gelenekte bile - bakın, Habermas dışarıda, o yaşayan bir ölü. Ve bu yüzden kişisel olarak çok travmatize olmuş durumda, o sadece eski bir Avrupa-merkezci Aydınlanma adamı. Sadece Habermas değil, tüm Frankfurt okulu, Stalinizm sorunundan nasıl tamamen kaçındıklarını fark ettiniz mi? Faşizme takmış durumdalar. Tamam, Herbert Marcuse Sovyet Marksizmi diye bir kitap yazdı ama yine de bir cevap vermiyor.

Benim tamamen karşı olduğum bir başka moda daha var - sözde analitik Hegelcilik. Bu akımın en büyük yıldızı Robert Brendon, en büyük kitabı da Making It Explicit - temelde Hegel'i büyük bir metafizikçi olarak değil, söylemimizin tüm kurallarını sistematik hale getiren bir teorisyen olarak okuyorlar: nasıl tartışılacağına, nasıl düşünüleceğine dair kurallar - Hegel'i epistemolojikleştirdiler. Bu akıma yakın olan diğer düşünür Robert Pippin: Onunla temaslarım var, onu severim ama benim için fazla liberal ve Hegel'i gizlice Kant'a indirgiyor.

Yine de bu adamlar çok büyük isimler değil. Şimdi feminist tarafım geliyor: Son on yıllarda Hegel üzerine dört tane gerçekten iyi kitap olması ve hepsinin kadınlar tarafından yazılmış olması gerçeğini seviyorum. İlki zaten kırk yaşında, Beatrice Longness'in Hegel ve Metafiziğin Eleştirisi, sonra Catherine Malabou'nun L'avenir de Hegel'i var. Üçüncüsü ise Rebecca Comay'in Hegel ve Fransız Devrimi üzerine yazdığı mükemmel kitabı Mourning Sickness. Ve son olarak, iyi meslektaşım Sloven Alenka Zupančič, Hegel ve komedi üzerine kitabın yazarı [The Odd One In - Ed.]. Belki bir yerlerde -Rusya'da ya da Çin'de, bilmiyorum- bir harika çocuk vardır ama tanıdığım insanlar arasında "büyük" diyebileceğim bir düşünür yok.

Yirmi-otuz-kırk yıl kadar geriye giderseniz, tamam, bariz adaylar Jacques Lacan, Gilles Deleuze ve benzerleridir.

Analitik felsefede bile, bilirsiniz, üzücü olan şey, birkaç potansiyel dahinin olmasıydı. Örneğin, otuz kırk yıl önce Saul Kripke adlandırma ve gereklilik üzerine bir kitap yayınladı ve ardından Wittgenstein üzerine bir kitap daha yaptı, ancak ondan sonra ortadan kayboldu, çıldırdı, öğrencileriyle cinsel skandallara karıştı ve tamamen mahvoldu. Ve ne yazık ki, gerçek bir deha için potansiyel görebilirsiniz - ve sonra batırlar. Bu yüzden, ne yazık ki, size hala şunu söyleyeceğim: bir dahi okumak için Alain Badiou’yu okuyun. Ama o da bir sınıra yaklaşıyor. Yani, yıllar önce beni çok kitap yayınladığım için eleştiriyordu - şimdi benden daha fazla yazıyor. Yılda üç-dört kitap - nasıl yaşlandığımı görebilirsiniz.

Armen - *Psikanaliz şu anda biraz askıda kalmış gibi, bir yandan öldü gibi--*

Žižek - Biliyorsunuz, psikanalizin öldüğüne dair ilk açıklama 1910’da yapıldı... Ama bence artık zamanı geldi. Psikanaliz, uygarlık yüzünden baskı altında tutulan içsel cinsel dürtülerimiz olduğuna dair basit bir teori değildir. Freud’un sorunu tam tersi, cinselliğin antagonistinin kendi içinde nasıl başarısız olduğu. Örneğin, Freud günümüzdeki durumu görse çok sevinirdi; tüm izin verilebilirlikle birlikte -seks ve benzeri konularda istediğinizi yapabilirsiniz- hiç bu kadar iktidarsızlık ve cinsel soğukluk yaşamamıştık. Freud’u rahatsız eden de buydu.

Freud için sorun size yasak koyan baba değildir - “Erkeklerle ya da kızlarla yapmayın!” - Çünkü bu durumda isyan edeceksiniz, her şey yoluna girecek. Sorun bir babadır - ve benim böyle bir babam vardı, tam bir kabustu - bana soruyordu: “Zaten kızlarla birlikte miydin? Nasıl yaptın bunu? Sana açıklamamı ister misin?” Utanmışım, bu bir dehşetti. Freud kendini sabote etmenin bu paradokslarına çok dikkat ederdi, buna “ölüm dürtüsü” derdi. Bunu söylediğinizde sağcı olmuyorsunuz: bu sabotajı sadece sosyal

baskının bir etkisine indirgemek imkansız. Toplumsal baskılardan kurtulursak hayattan gerçekten zevk almaya başlayacağımıza dair bu sol Freudyen mit tamamen yanlıştır, tamamen yanlıştır.

Jacques Lacan ateizm hakkında harika bir şey söylemişti. Sık sık alıntı yaparım. Dostoyevski'nin şöyle dediğinde yanıldığını söyler: "Eğer Tanrı yoksa, her şeye izin vardır". Lacan bunun tam tersini söyledi, ki bu doğrudur: "Eğer Tanrı yoksa, o zaman her şey yasaktır". "Tanrı varsa her şey mübahdır" aforizması köktendinciliğin tanımıdır: Tanrı'nın sizin tarafınızda olduğunu iddia edebiliyorsanız öldürebilir, tecavüz edebilir, her şeyi yapabilirsiniz.

Vladimir - Karl Popper'in psikanalizin yanlışlanması'nın imkansız olduğu, dolayısıyla bilimsel bir alan olmadığı yönünde bir görüşü var.

Žižek - Psikanaliz kesinlikle bir bilim değildir. Hatta özgün bir felsefi boyutu olduğunu düşünüyorum. Radikal bir ontolojik boyutu vardır. İyi arkadaşım, Sloven-Lacan çetemin bir üyesi, Alenka Zupančič, yakın zamanda bir kitap yayınladı: *What Is Sex?* Bu bir seks el kitabı değil, başlık insanların kafasını karıştırıyor. Bu kısa kitapta psikanalizin felsefe için neden önemli olduğunu, psikanalizin neden sadece belirli bir alanla ilgili bir bilim olmadığını, gerçeklikle nasıl ilişki kurduğumuza dair temel bir ontolojik düşünce olduğunu harika bir şekilde araştırıyor. Yani burada psikanalizle ilgili bir sorun görmüyorum, sadece bu sistemi onun gerçekte ne olduğunu açıklığa kavuşturmak için kullanmıyoruz. Tamam, şimdi bana sonuncusunu ver.

Armen - İlk olarak, son sorudan önce size şunu sormak istiyorum: Bruno Latour ve onun aktör-ağ teorisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Žižek - Graham Harman'dan, onun bu ilişki teorisi fikrinden ve benzerlerinden daha ilginç. Ama yine de öznellik

kavramına bağılı kalmaya devam ediyorum. Bu aşkın anlamda değıl, ama öznelliğın indirgenemez bir boyut olduğunu düşünüyorum - “iç yaşam”, öz deneyim anlamında değıl... Bilirsiniz, özne nedir. Benim onunla sorunun da bu. Her ne kadar ilginç ve benzeri olsa da. Tamam, siktir git, sonuncuya geç.

Vladimir - Belki son iki...

Armen - Tamam, son soru pornografî hakkında...

Žižek - Evet, ama bu çok sıkıcı. Sizce de günümüzde pornografî önemsiz değıl mi? Artık hiçbir cazibesi yok. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Yıkıcı cazibe... Anladın sen onu. Beni daha çok ilgilendiren şey gerçek hayat-taki pornografî. Örneğın, dün uçakta Times dergisinde sili-kon, plastik kadın vücutlarının popülerliğindeki patlamayı okudum. Oldukça zarifler, biliyorsunuz. Bu sadece büyük bir balon gibi şişirilen bir şey değıl. Silikon yumuşak, sıcak ve benzeri. Bence bu sanal seks bile değıl çünkü bir tür robot partneriniz var. Gerçek bir partnere bile ihtiyacımız kal-mayana kadar giderek daha önemli hale gelecek. Bu zaten gerçekleşiyor!

İşte bir anekdot, belki bir yerlerde bahsetmişimdir: 18 yaşındaki oğlum lisede okuyor. Geçen yıl sınıf başkanıyla tanışmak zorunda kaldım. Ve bana ne söyledi biliyor musunuz? Son 10-15 yılda erkeklerin ve kızların cinselliğı gi-derek daha geç keşfettiklerini öğrendi. Mesela 15 yıl önce cinsel hayata 16, hatta 15 yaşındayken başlanıyormuş. Şimdi ise 17-18'e kaymış. Sanal sekse ve oyun oynamaya o kadar takmış durumdalar ki - seks bile değıl, oyunlar ve-saire! Bence bu bir paradoks, bir trajedi, tam da şimdi, sekse izin verildiğı bir dönemde, seks ortadan kalkıyor.

Armen - Evet, ama aslında sorum şu olacak... Siz bile pornografinin çok büyük bir sistem olduğunu söylediniz, porno endüstrisi ve--

Žižek - Kesinlikle! Ama yine de...

Armen - *Soru şu: Pornografinin bir teorisi yok, teorileştirilmiş bir sistem yok...*

Žižek - O da var, gerçi Fransa’da bazı şeyler yaptılar... Ama sadece pornografi değil, bunun gibi son derece önemli bir alan daha var, bugünkü konuşmamda da bahsettim: video oyunları. Bundan 3-4 yıl önce filmlerden ve televizyondan daha fazla para kazandıklarını biliyor muydunuz? Kesinlikle açık ara en önemli, eğlenceli alan ve sadece birkaç kitap var, gerçekten iyi değil...

Armen - *Aslında Rusya’da bir oyun çalışmaları hareketi var.*

Žižek - Ah, bu güzel, o zaman belki de siz gerçekten daha ilericisinizdir. Çünkü ben birkaç kitap biliyorum ama hiç ilginç değiller. Yani bence... Şimdi dizilerin filmlerden daha önemli olduğunu, ruhun Hollywood’dan dizilere geçtiğini söylemek moda oldu. Ama bu yeni video oyunlarından bazılarının ne kadar karmaşık olduğunu biliyor musunuz? Artık sadece “parmağını hızlıca bas” gibi şeyler değiller, hayır. Bazı fenomenleri ciddiye almaya hazır değiliz.

Armen - *Ama [pornografiyi inceleyen] bir disiplin, bir hareket olsaydı, sizce nereden başlardı?*

Žižek - Korktuğum şey, *political correct* sözde solcu aptallığın hakimiyetine girecek olması. Ve onlar sadece hepimizin nasıl sömürüldüğünü, manipüle edildiğini göstermeye çalışacaklar - bu çok daha muğlak. Bunu sadece şu mutlak manipülasyona indirgeyemezsiniz: kadınlar nesneleştiriliyor, vesaire, her neyse, seks tamamen yabancılaştırılıyor... Ben seksin her zaman yabancılaştırıldığını düşünüyorum. Ben buna inanmıyorum. Tamam, ben romantik aşka, tutkuya çok inanıyorum.

Vladimir - *Bu porno meselesinde ne tür sorunlar ve sorular ortaya koyabilirsiniz?*

Žižek - Bu soruya cevap veremem çünkü uzman değilim ama her zaman dogmaya meydan okumaya çalışıyorum ve ilk olarak ne tür bir öznellikle, izleyiciler olarak nasıl inşa edildiğimizi soruyorum. Alışlagelmiş kaba teori sadece heyecanlanmak, mastürbasyon yapmak ve benzeri şeylerdir. Bir erkekle özdeşleştiğinizi düşünmüyorum - eğer standart bir heteroseksüelseniz, bence saf bir bakışla özdeşleşirsiniz. Bir kadının zevk aldığına tanık olmak istersiniz, bir erkeğin değil.

Nastya - *Peki ya kadınlar? Kadınlar neye bakıyor?*

Žižek - Uh... Umarım aynıdır. Bence bu asimetric bir durum.

Nastya - *Bir erkeğin zevk almasını mı kastediyorsun?*

Žižek - Hayır hayır, umurlarında değil ve haklılar. [Keyif alan bir kadın, evet. Bu benim spontane fikrim. Yine de size radikal asimetriyi göstereceğim. Standart heteroseksüel porno filmlerin bir parçasıdır - çoğunlukla erkekler için - bir lezbiyen sahnesi vardır ama asla bir erkek homoseksüel sahnesi yoktur. Bu tamamen yasaktır. Şimdi, buradan çıkardığım sonuç kimin daha iyi, kimin daha kötü olduğu değil, sadece... Ben bu simetriye hiçbir zaman inanmadım. Lezbiyenliğin psşik ekonomisi bakımından erkek eşcinselliğinden temelde farklı bir şey olduğunu iddia ediyorum.

Nastya - *Peki toplumun erkek eşcinselliğine dair bu vizyon etkilemiş olabileceğini düşünmüyor musunuz?*

Žižek - Evet, ama şimdi asıl konuya geliyorum! Gey pornosunun yeterince erkeksi olmadığı için çok daha muğlak olduğu gibi basit bir anlamda değil. Burada bir teorisyen değilim, ancak orduda görev yaparken beni derinden etkileyen kişisel bir deneyimimi paylaşacağım. Birincisi, kesinlikle homofobikti. Eğer bir askerin eşcinsel olduğu anlaşılırsa ordudan atılıyordu ve atılmadan önceki birkaç gün boyunca bu ritüelistik dayaklara maruz kalıyordu. Örneğin,

uyurken biri kafasına yastık koyuyor ve sonra insanlar kemerlerini çıkarıp onu dövüyorlardı.

Ama aynı zamanda, günlük yaşam homoseksüel erkek imaları ile çok derinden nüfuz etmişti. Mesela benim birliğimde, uyandıktan sonra bir arkadaşım ile karşılaştığımda asla “günaydın” falan demezdik. Standart cümle “Ben senin sigaranı içerim” idi. “Nasılsın? Ben de seninkini içeceğim.” “Evet, teşekkürler, ben de seninkini içeceğim,” vb. Sırada beklerken oynadığımız o iğrenç oyunları sürekli oynuyorduk. Bazıları parmağını arkadan kıcınıza sokar, sonra hızla çeker, sonra etrafınıza bakarsınız, “Ha ha! Ben değildim!” diyorsunuz, hepsi gülüyor, çok ilkel! İşte beni bu kadar büyüleyen şey buydu. Bu mutlak bir homofobiydi, ama aynı zamanda tüm alan bu imalarla aşırı doygun hale getiriliyordu.

Nastya - *Yani bu erkek eşcinselliği ile ilgilendikleri anlamına gelebilir.*

Žižek - Kesinlikle.

Nastya - *O zaman bu neden pornoda yok? Neden ana akım pornoda yok?*

Žižek - İlginç olan başka bir şey daha var. Özel bir alt türünüz var - bazılarını gördüm - eşcinsel pornografisi. Sizde var. Ama lezbiyen pornografisi kadar geniş olduğunu sanmıyorum.

Armen - *Çünkü lezbiyen pornosu ana akım olarak kabul ediliyor.*

Žižek - Daha ana akım olarak kabul ediliyor.

Nastya - *Peki neden?*

Žižek - İyi bir cevabım yok. Bunlar benim sınırlarım, biliyorsunuz. Tek söyleyebileceğim, bunun kadınların farklı bir şekilde inşa edilmesiyle ilgili olduğu. Bu sadece erkek şovenizmi değil. Bunun lezbiyenliğin daha az yıkıcı olduğu anlamına geldiğini sanmıyorum. Eşcinselliğin ne

kadar yıkıcı olduğuna dair tüm bu saçmalıkların bu kadar basit olduğunu düşünmüyorum - yasak, ama aynı zamanda her askeri elite ve benzerlerinde eşcinsellik illaki bir rol oynuyor. Tchaikovsky'nin biyografisini okudum, büyük olanın. Biliyorsunuz, eşcinseldi ama bazı askeri çevrelerde arkadaşları vardı - yüksek rütbeli subaylar vb. Bence erkek eşcinselliğinin bu şekilde yasaklanması, erkek eşcinselliğinin daha fazla baskı altında olmasından değil, temelde iktidar yapısının kendini daha fazla savunmasından kaynaklanıyor. Güç merkezine daha yakın ya da öyle. Bilirsiniz, her gücün bir sırrı vardır. Eşcinsellik basitçe bir iktidar ihlali değil, iktidarın kendisinin gizli yönüdür. Ve çoğunlukla bu yüzden yasaklanmıştır.

Bence bu daha radikal, toplumumuzdaki güç yapılarının işleyişinde belli bir eşcinsel mantığı olan bir şey var. Bu mantık var ama gözlerden uzak tutulmalı. Bilirsiniz, çünkü iktidarın paradoksu her zaman temel mekanizmasının görünmez olmasıdır. Ben şeffaf güce inanmıyorum. Örneğin Sparta gibi büyük güç modellerinin gösterdiği güce inanıyorum, onların eşcinselliği neredeyse açtı. Askerlerine bir çift oluşturtmuşlar, çünkü partnerinizle birlikte savaşsanız, onun önünde korkak görünmekten daha çok utanacağınızı ya da ona daha çok yardım edeceğinizi keşfetmişler. Ve ben bu fikri seviyorum, bir şey yasaklandığında bu onun dışsal olduğu anlamına gelmez, ondan korkarız.

Belki de bize çok yakın olduğu için yasaklıyoruzdur. Üzgünüm, bitirmek zorundayım, çökmek üzereyim.

Gleb - *Ve olumlu bir notla bitirmek gerekirse, ne tür pornolardan hoşlanırsınız?*

Žižek - Bunu söylerken şaka yapmıyorum: sadece oynamadıklarını, oyuna yakalandıklarını hissedebileceğiniz pornografiyi çok nadiren bulursunuz ve bunu nerede bulabileceğinizi biliyor musunuz? Bir şey başarısız olduğunda.

Cinselliğin büyük bir başarısızlık pratiği olduğuna inanıyorum.

Samuel Beckett'in şu sözünü duydunuz mu? "Tekrar dene, tekrar yenil, daha iyi yenil". Bunun ilk başta temelde cinsel bir tavsiye olduğuna dair şüphelerim var. Çünkü Beckett'in gençken bazı psikiyatristlere gençlere cinsel sorunlarında etkin bir şekilde yardım ettiğini öğrendim. Bu bir şaka değil. En büyük erotizm ilan-ı aşk ettiğiniz andır. Büyüleyici bir aşk mesajı nedir biliyor musunuz? Eğer doğru şekilde başarısız olursam, doğru şekilde yapmamdan çok daha erotik olabilir. Cinsellik kafa karıştırıcıdır.

Öte yandan, bir psikiyatrist bana birinin - genellikle bir erkeğin - iktidarsızlık sorunu olduğunda, en kötü şeyin biraz Budist meditasyonu yapmak olduğunu söyledi: "Bunun hakkında düşünme, sadece harekete geç, sadece yap..." İşe yarayan şeyin - ki ben buna bayılıyorum - tam tersi, bürokratik bir prosedür olduğunu söylüyor. Diyor ki: "Partnerinizle oturun ve Stalinist bir şekilde detaylı bir plan yazmaya çalışın. Mesela, 'Önce iki dakika öpüşeceğiz. Sonra parmağımı şuraya, şuraya ve şuraya koyacaksınız' gibi." Ve sonra şöyle bir tartışmaya girersiniz: hayır, bir dakika öpüşme ve iki dakika diğer şey. Ve sonra o kadar saçma bir hal alıyor ki sonunda biriniz diyor ki: siktir et, hadi sadece sevişelim - ve yapıyorsunuz. [Bu bürokratik yaklaşıma kesinlikle inanıyorum. Söylenilecek en kötü şey "Düşünme, sadece yap". Bu hayal edebileceğiniz en korkunç baskıdır.

10

“Bizi Ancak Süper-İnsanmerkezlilik ve Hegel Okumak Kurtarabilir”*

* Bu söyleşi, Leonardo Caffo tarafından yapıldı ve orijinali İtalya’da yayımlanan *Corriere Della Sera* gazetesinin haftalık eki *Sette* dergisinde ilk kez yayınlandı; söyleşinin İngilizcesi publicseminar.org sitesinde Thomas Winn’in çevirisiyle 20 Ekim 2021 tarihinde yayınlandı.

Gelecek dijital mi olacak? Pek değil – dijitalleşme ekoloji ile uyumlu değilse olmaz. Feminizm gerekli midir? Tabii ki, fakat kendisini siyasi doğruculuk üzerinden inşa etmesi halinde içeriye doğru patlayacaktır. Bizler hakiki ırkçılık-karşıtları mıyız? Teoride evet, fakat kendimizi farklı kültürlerin ve farklı ahlaki pusulaların söz konusu olduğu bir mahalledeki evlerin arasından geçerken bulduğumuzda, bütün kesinliklerin çökmesi olasılığını göze almış oluruz. İnsanmerkezlilik yanlış mıdır? Tamamen değil, öncesinde bahsettiğim üzere, insanlığın Dünya gezegenindeki varlığını kurtarmak istiyorsak bir tür süper-insanmerkezliliğe ihtiyacımız var gibi görünüyor.

Leonardo Caffo: Sizce çağdaş felsefenin sağlığı yerinde mi, bugün ne durumda?

Slavoj Žižek: Felsefe bugün “felsefenin sonu”nun iki fazlasıyla klasik versiyonu arasında salınıp duruyor. Bu versiyonlardan en görünür olan ilki, felsefenin anlama ilişkin en cüsseli sorularını bir tür aşırı bilimcilik üzerinden çözmeye eğiliminde: tam olarak anlaşılmamış olmakla birlikte tin’in bütün çıkmazlarını çözmek üzere bilişsel bilimlere, nöro-felsefeleri ve kuantum mekaniğini işe koyuyor. Diğer tarafta ise, bütün kavramsal soruları dünyevileştirme eğiliminde olan bir tarihsicilik görüyoruz. Felsefenin bugünkü sağlıksızlığı kısmen akademi içinde sürüp giden salakça iç kavgalar ile, yani kıta felsefesi ile analitik felsefe arasındaki (sadece iyi felsefe ya da kötü felsefenin söz konusu olduğu) yanlış ve anlamsız ayırım ile bağlantılı. Yine bu durum, insanların felsefenin anlama dönük, duyguya dönük sorduğu en büyük soruların bugün yaşamakta olduğumuz – salgınlar, iklim krizi ve siyasi ve ekonomik depremler gibi – devasa çılgır açıcı dönüşümleri anlamak açısından ne

denli kritik olduğunu görmesi açısından işleri daha da zorlaştırmaktan başka bir işe yaramıyor. Aslında felsefe açısından paradoksal olarak ilginç bir anı yaşıyoruz. “Felsefenin sonu” söylemi her dair iki yüzlü bir söylem olagelmıştır; ve bugün olup bitenler ile kritik bir biçimde iç içe geçen felsefi düşümlere işaret etmek konusunda çok daha becerikli olduğumuz günlerden geçiyoruz diyebiliriz.

Beyinlerimizin yaygınlaşan teknolojik implantlar vasıtasıyla giderek birbiriyle daha fazla bağlantılı hale gelmesi sonrasında insan özelliğinin geleceğine dair sözler sarf ettiğiniz Hegel üzerine olan son kitabınızda da bundan bahsediyorsunuz.

Aynen, fakat burada mesele, teknolojik olarak birbiriyle bağlantılı hale getirilen beyinlerimizle ilgili büyük kehanetlerin gerçekleşmesinin de bir öneminin olmaması. Benim ilgimi çeken şey, bu gerçekleşince neler olacağı... Mesela, diğer insanlarla doğrudan zihinsel olarak iletişim kurabildiğimizde bilinçaltı kavramsallaştırmamız nasıl bir şey olacak? Ya da, fiziksel çaba sarf etmeksizin hazzımızı zihinsel karşılıklı bağlantı yoluyla yaşamamız halinde bildiğimiz anlamda seksten geriye ne kalacak? Bunlar kuşkusuz insan-sonrası senaryolar, fakat insan-sonrası olanın teknik özelliklerinin neye benzeyeceğiyle kimse ilgilenmiyor, bu açıdan bakmıyorlar yani. Kendime en basitinden şunu soruyorum: Teknoloji yoluyla bir insanı insan yapan her şeyin ortadan kalkması halinde insanlıktan geriye ne kalacak? Bu soru, bilim ya da tarih eliyle çözülemeyecek şekilde özünde felsefi bir sorudur. Bu soru, kendimizi anlaşılmaz felsefi sistemleştirmelere dalıp gitmekten alıkoymayı becerebilmemiz ölçüsünde bugün sürdürmekte olduğumuz çalışmaların değerini gösteren de bir sorudur: Anlaşılmaz felsefi sistemleştirmeler derken, gerçekçiliğe ve soyut metafiziğe muazzam dönüşlerde, ayrıca, gerçekte nelerin olup bitti-

ğine dalıp gitmeye cesaret etmeyen analitik felsefelerin dışlayıcı, steril sorularında gördüğümüze benzer şeylerden bahsediyorum.

Graham Harman veya Markus Gabriel gibi felsefecilere de mi atıfta bulunuyorsunuz?

Evet, tabii ki. Hem Harman hem de Gabriel felsefeyi ilgilendiren genel sorulara dair büyük işler yapıyorlar. Yine de, eğer bu sorular – gerçekliğin ne anlama geldiği, özgürlüğün ne anlama geldiği, nesnelliğin ne anlama geldiği – bir virüs ve dijitalleşme tarafından geriye doğru bükülen bir dünyanın kaçınılmazlığı meselesine dalmıyorlarsa, ortada felsefi alanı çeşitli kuşkuculuk türlerine açık hale getirmeye dönük gerçek bir risk var demektir. Bunun kolayca kaçınılabilecek fakat oldukça ciddi bir hata olacağını düşünüyorum. İtalya’da dünya çapında takdir gören büyük felsefecilere sahipsiniz; mesela Giorgio Agamben... Gerçi Agamben ile Covid konusundaki yaklaşımı konusunda ayrıışmıştık; (“aşı pasaportu özgürlüğümüzü kısıtlıyor” tarzında, sanki Covid’den ölmek özgürlüğümüzü daha fazla kısıtlamıyormuş gibi) kolaya kaçan gerici komplo teorilerine çok yakın şeyler söylemişti... Yine, muazzam bir dost ve Torino’da Marksist düşüncenin mevcut durumuna dair aramızdaki farklılıklar üzerine sık sık sohbet ettiğimiz Gianni Vattimo’nuz var.

Fakat Agamben aynı zamanda bu türden meseleleri sizin de önceden ileri sürdüğünüz ile neredeyse aynı şekilde çözümlmek üzere kullanarak kendi felsefesini mevcut durumumuza uygulamadı mı?

Kuşkusuz, fakat çok sevdiği teorik araçları (onun örneğinde Michel Foucault’nun biyopolitikasını) kullanmaya çalışmak, bu özel araçların daha yeni ve daha karmaşık meseleleri çözemiyor olmaları nedeniyle, felsefeyi bugünün üzerine boca etmenin beceriksiz bir yoludur. [Agamben’in

dediklerini] özetlersek, bir nüfusun özgürlüğünün yasaklayıcı sağlık düzenlemeleri yoluyla kısıtlanmasının mücadelesi edilmesi gereken bir şey olduğu açıktır; fakat pratiğe gelirse, bu virüsü üretmiş olan dünyanın çok daha ciddi canavarlıklar yoluyla oluşmuş olduğu düşünüldüğünde, yapmamız gereken şey nedir? Agamben sadece Covid'in sonuçları üzerinden akıl yürütüyor. Bense felsefenin öncelikle meselelerin kökleriyle ilgilenmesi gerektiğini düşünüyorum.

Her ne kadar indirgeyici bir kavram da olsa, insan-merkezlilik hakkında ne söylenebilir?

Bazı ekolojik felsefeler tarafından ortaya konan türden bir aşırı mağdur zihniyetini paylaşmıyorum: “Diğer bütün canlılar ile hepimiz eşitiz, insanmerkezli bir tarzda hareket etmeye bir son vermeliyiz.” Fakat içinde bulunduğumuz anda aslında yapmamız gereken şey, paradoksal bir şekilde, bir tür süper-insanmerkezlilik: doğayı, çevremizi kontrol altına almak durumundayız; kır ile kent arasında bir karşılıklı ilişkinin ortaya çıkmasına izin vermek durumundayız; çölleşmeyi ya da denizlerin kirletilmesini durdurmak üzere teknolojiyi kullanmak durumundayız. Bizler, bir kez daha, olan bitenden sorumlu olanlarız ve aynı zamanda çözüm de biziz. Hegel üzerine olan kitabımın temelinde yer alan şey, çağdaş felsefenin diyalektik ile iş görme gibi meselelerle karşı karşıya kaldığında doğru düzgün bir Hegelci tavır göstermesi gerektiğidir. Bizler basit çözümler önermemek, mağduru oynamamak, (“şeytan Batı” gibi) aptalca suçlamalarda bulunmamak ve o büyük büyük konuşan komplo teorilerine yaslanmamak için buradayız.

İrkçılık, cinsiyetçilik, siyasi doğruculuk gibi konularda da bu kompleks duruşunuzu sergiliyorsunuz...

Tabii ki. Sorunların “herkes aynıdır, herkes bir arkadaş-tır, herkes bir kız kardeştir, herkes bir erkek kardeştir; nazik

tarafsız bir dil kullanalım” anlayışıyla çözülebileceğini düşünmez anlamsızdır. Sonunda bu yaklaşım iyilikten ziyade zarar getirir. Toplumsal cinsiyet meselesi sadece bir etik meselesi değildir; ırkçılık meselesi de öyle. Buradaki kritik nokta, birbirine soyut bir şekilde saygı duymak şeklinde bayağı bir görevi yerine getirmek değildir. Bunun yerine, birbirinden farklı ahlaklar ve kültürler ile bir yabancı ile olan karşılaşmamızda kendimizde farkına vardığımız sarsıcı canavarlıkları nasıl bir araya getirmeliyiz, mesele budur. Bu aynı zamanda, Avrupa’nın Thales ile bin yıl kadar önce ortaya çıkan ileri etik ya da eleştirel düşünceye dönük olasılıkların söz konusu olduğu yegane felsefi kurulum olması nedeniyle, anti-sömürgecilik bayrağını sallayarak Avrupa’yı istediğimiz kadar eleştirebildiğimizle ilgili bir meseledir de. Olgulara karşı tepkisini onları iptal ederek gösteren siyasi doğruculuk, çelişkileri kat ederek çözmek zorunda olan bir düşünce tarzını zayıflatacak ve sıklıkla çürük ve kendi içinde siyasi doğrucu olmayan düşüncelere sığıracaktır. Benim Avrupa ve Amerika sinemasından aktardığım siyasi doğrucu olmayan anekdotlarım (ve bunlara alışkın olan okurlar) ne olacak peki?

Genel olarak üniversiteler ve akademi felsefeyi bugünün zorlayıcı sorunlarına kendisini dahil edebilecek ve belki de bu sorunları çözecek bir şey olarak algılamakta bizlere yardımcı oluyor mu?

Olmuyor. Özellikle sizin de gayet iyi bildiğiniz Avrupa’nın güneyinde, üniversiteler kürsülerin nasıl paylaşılması gerektiğini belirlemenin, edindikleri iktidarı korumanın, genelde züppe olan öğrencilerine kadro sağlamanın peşindeler. Nihayet, derinlikli ve müdahaleci olarak görülecek türden bir felsefeyi üretme konusunda son derece isteksizler. İkinci adımda ne yapacağını bilmeden ilk adımı atanlar, sonrasında da buna dair salakça ve temelsiz akademik mazeretler uyduranları bir kenara bırakırsak, felsefi araştırma ile felsefi müdahale arasında hiçbir fark yoktur.

O zaman, sizin kitabınızda da iddia ettiğiniz üzere, bir bilimsel öngörünün bizim kavramsal becerimizin yerini almasına dönük risk somut bir risk demektir.

Bu risk somut, gerçek bir risk, fakat mesela (en son çalışmamda ele aldığım konu olarak) beyinlerimizin birbirine bağlanmış hale gelmesi olasılığına bakarken, bu olasılığın teknolojik potansiyelinin neden esasen kendi türümüzün nasıl değişeceği meselesinin gölgesinde kalacağını açıklamaya çalışarak bertaraf edilebilecek bir risk aynı zamanda. Bu anlamda, bir şekilde potansiyel trajediyi içeren bir mesele ile de karşı karşıyayız (Bir kez daha söyleyeyim, size sizin insan-sonrası konusundaki çalışmalarınıza saygım var, fakat ben bunun insan öznelliği açısından ne anlama geleceği konusunda çok daha eleştirelim). Sağlam hermeneütik [yorumsalci] ufukları yeniden kurmak, gelecekte olacak çoğu şeyin sadece verilerin ve bilimsel keşiflerin doğrulanmasına değil, bizlerin gerçekten neyin olup bittiğine bakarak şeyleri nasıl yorumlayacağımızı ve şeylerin etkilerini nasıl yöneteceğimizi bilme kapasitemize bağlı olduğunu göstermek durumundayız. Felsefede gerçek olan şeye geri dönmek konusunda istediğimizi söylemekte, ilan etmekte özgürüz, fakat gerçekten yaşanmakta olan durumlarla yüzleşmezsek eğer, felsefeyi kendi yok oluşuna mahkum ediyoruz demektir, ki bu da kimse açısından iyi olmayacaktır. Hem aşkın olarak düşünebilen hem de fiili siyasal, sanatsal ve teknik görüşlere hızla tercüme edilebilen bir düşünme biçimine son derece somut bir ihtiyaç söz konusu.

Peki, böyle bir felsefe için yer var mı?

Fazlasıyla yer var hem de. Fakat – şunu tekrarlayayım, muhtemelen radikal solcu takipçilerimin pek çoğunu hayal kırıklığına uğrattığım – Avrupa gibi eleştirel düşünçenin kalelerini, üniversiteleri derin bir reforma tabi tutmayı ve çağdaş bilimin sorgulanmayan fetihlerinin pek çoğunu hermeneütik yönden değerlendirmeyi savunmak zorundayız. Böyle yapmak istiyorsak, komplo teorilerinin

eski felsefi kavramlarla gücünü koruyarak yaktığı ateşe benzin taşımamak durumundayız. O halde felsefenin görevi, şeylerin “nasıl”ına odaklanmaktır. Böylesi bir yaklaşım kompleks bir yaklaşım olacaktır. Bu yaklaşım, “beyaz”ın kolaylıkla “siyah”tan ayrıştırılabildiği hızlı çözümler önermek istemeyen bir yaklaşımdır. Gelecek dijital mi olacak? Pek değil – dijitalleşme ekoloji ile uyumlu değilse olmaz. Feminizm gerekli midir? Tabii ki, fakat kendisini siyasi doğruculuk üzerinden inşa etmesi halinde içeriye doğru patlayacaktır. Bizler hakiki ırkçılık-karşıtları mıyız? Teoride evet, fakat kendimizi farklı kültürlerin ve farklı ahlaki pusulaların söz konusu olduğu bir mahalledeki evlerin arasından geçerken bulduğumuzda, bütün kesinliklerin çökmesi olasılığını göze almış oluruz. İnsan-merkezlilik yanlış mıdır? Tamamen değil, öncesinde bahsettiğim üzere, insanlığın Dünya gezegenindeki varlığını kurtarmak istiyorsak bir tür süper-insanmerkezliliğe ihtiyacımız var gibi görünüyor. Kuşkusuz konuları basitleştiriyorum burada, fakat bu basitleştirme çağdaş felsefenin görevi nedir üzerine konuşurken kast ettiğim şeyi anlamanız açısından size yardımcı olacaktır.

Ek
Slavoj ŹiŹek K llyatı  zerine
Derinlemesine Bir Analiz*
Matthew Sharpe

* In-depth Analysis of Slavoj ŹiŹek's (1949 -) Ouvre. Matthew Sharpe.
IEP International.

Slavoj Žižek Slovenya doğumlu bir siyaset felsefecisi ve kültür eleştirmenidir. İngiliz edebiyat kuramcısı Terry Eagleton tarafından Kıta Avrupası'ndan çıkan son dönemdeki “en müthiş parlak” kuramcı olarak tanımlanmıştır.

Žižek'in çalışmaları son derece kendine özgüdür. Sağduyunun çarpıcı bir şekilde diyalektik olarak tersine çevrilmesi; her yerde bulunan bir mizah anlayışı; yüksek ve alçak kültür arasındaki modern ayrıma karşı patentli bir saygısızlık; ve çok çeşitli kültürel ve politik alanlardan alınan örneklerin incelenmesi. Yine de Žižek'in çalışması, kendisinin de bizi uyardığı gibi, çok ciddi bir felsefi içeriğe ve niyete sahiptir. Günümüz sol-liberal akademisinin, farklılığın ya da ötekiliğin kendi içinde bir amaç haline getirilmesi, Batı Aydınlanmasının örtük bir şekilde totaliter olarak okunması ve hakikatin ya da iyinin bağlamı aşan kavramlarına yönelik yaygın şüphecilik de dahil olmak üzere birçok kurucu varsayımına meydan okuyor.

Žižek'in çalışmalarının bir özelliği de Alman idealizmini (Kant, Schelling ve Hegel) felsefi ve siyasi açıdan yeniden ele almasıdır. Žižek ayrıca Jacques Lacan'ın meydan okuyan psikanalitik teorisini yeniden canlandırmış, onu tartışmalı bir şekilde Kartezyen özneye yönelik kurucu modernist taahhütleri ve öz-seffaflığın olmasa bile öz-düşünsel failliğin özgürleştirici potansiyelini ileriye taşıyan bir düşünür olarak okumuştur. Žižek'in 1997'den bu yana yazdığı eserler, post-ideolojik ya da post-politik bir dünyada yaşadığımıza dair yaygın fikir birliğine karşı çıkarak ve küreselleşmenin yeni dünya düzeninde, tarihin sonunda ya da teröre karşı savaşta kalıcı değişikliklerin mümkün olduğunu savunarak giderek daha açık bir şekilde politik hale gelmiştir.

Bu makale, Žižek'in felsefesini, alışılmadık bir şekilde sunulmuş olsa da, sistematik bir bütün olarak açıklamakta

ve Žižek'in Lacancı psikanaliz, Marksizm ve Alman idealizminden aldığı teknik dili açıklığa kavuşturmaktadır. Žižek'in kendi çalışmalarını sunuş biçimine uygun olarak, bu makale Žižek'in betimleyici siyaset felsefesini inceleyerek başlamaktadır. Daha sonra Žižek'in siyaset felsefesinin altında yatan Lacancı-Hegelci ontolojiyi incelemektedir. Son bölümde ise Žižek'in pratik felsefesi ve bu ontolojiden çıkardığı etik felsefesi ele alınmaktadır.

1. Kısa Yaşamöyküsü

Slavoj Žižek 1949 yılında Slovenya'nın Ljubljana kentinde doğdu. Eski Yugoslavya'nın kendi kendini yöneten sosyalizminin karşılaştırmalı kültürel özgürlüğü içinde büyüdü. Žižek burada -çalışmaları için önemli ölçüde- komünist olmayan Batı'nın filmlerine, popüler kültüre ve teorisine maruz kaldı. Žižek doktorasını 1981'de Ljubljana'da Alman İdealizmi üzerine tamamladı ve 1981-1985 yılları arasında Paris'te Lacan'ın damadı Jacques-Alain Miller'in yanında çalıştı. Bu dönemde Žižek, Hegel, Marx ve Kripke'nin Lacancı bir okuması olan yazdı. 1980'lerin sonunda Žižek Slovenya'ya dönerek haftalık Sloven gazetesi "Mladina"da köşe yazıları yazdı ve Slovenya Liberal Demokrat Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. 1990'da dört üyeli kolektif Slovenya başkanlığı için adaylığını koydu ve kıl payı kaçırıldı. Žižek'in İngilizce olarak yayınlanan ilk kitabı The Sublime Object of Ideology 1989 yılında çıktı. O zamandan beri Žižek bir düzineden fazla kitap yayınladı, çeşitli koleksiyonların editörlüğünü yaptı, çok sayıda felsefi ve siyasi makale yayınladı ve yorulmak bilmeyen bir konuşma programı sürdürdü. Daha önceki çalışmaları "Popüler kültür / Hitchcock / Hollywood üzerinden Lacan'a girişler..." türündedir. Ancak en azından 1997'den bu yana Žižek'in çalışmaları, 11 Eylül ve Irak savaşı üzerine yazdığı kitaplarla doruğa ulaşan, giderek daha angaje

bir siyasi ton kazanmıştır. Žižek, 1982-3 ve 1985-6 yıllarında Paris VIII Üniversitesi Psikanaliz Bölümü’nde misafir profesör olmanın yanı sıra Cardozo Hukuk Fakültesi, Columbia, Princeton, New School for Social Research, Michigan Üniversitesi, Ann Arbor ve Georgetown’da dersler vermiştir. Halen European Graduate School’da öğretim üyesidir ve Ljubljana’daki *Society for Theoretical Psychoanalysis*’in [Kuramsal Psikanaliz Topluluğu] kurucusu ve başkanıdır.

2. Žižek’in Siyaset Felsefesi

a. “Yanlış Bilinç” Olarak İdeoloji Eleştirisi

Žižek, garip bir şekilde Nietzsche’yi anımsatan bir şekilde, çalışmalarını genellikle polemikçi bir tarzda sunmakta ve bilerek kabul edilen görüşe karşı çıkmaktadır. Žižek’in çalışmalarının zamansız bir özelliği, modası geçmiş “ideoloji” terimini savunmaya ve kullanmaya devam etmesidir. Klasik Marksist tanıma göre ideolojiler, öznelere içinde yaşadıkları siyasi rejimler hakkında yanlış fikirler (ya da “yanlış bilinç”) aşılayan söylemlerdir. Bununla birlikte, bu fikirler özneler tarafından doğru olduğuna inanıldığı için, Umberto Eco’nun “sahtenin gücü” olarak adlandırdığı şeyin tam bir örneği olarak mevcut statükonun yeniden üretilmesine yardımcı olurlar. Bu görüşe göre, ideolojiyi eleştirmek için, ideolojilerin öznelerin bilgisinden gizlediği gerçek(ler)i ortaya çıkarmak yeterlidir. Teori böyle devam ederse, özneler mevcut rejimlerinin siyasi eksikliklerinin farkına varacak ve onları iyileştirmek için harekete geçebileceklerdir. Žižek’in daha önceki çalışmalarında ele aldığı gibi, bu klasik Marksist ideoloji kavramı çeşitli şekillerde teorik saldırıya uğramıştır. İlk olarak, bir söylemi ideolojik olarak eleştirmek, politik şeyler hakkında bir Gerçeğe, ideolojilerin yanlış olarak gizleyeceği Gerçeğe erişim anlamına gelir. Ancak beşeri bilimlerde teorik olarak erişilebilir

böyle bir Hakikatin var olabileceği yaygın olarak tartışılmaktadır. İkinci olarak, Jurgen Habermas'ın “medyatik alt sistemler” (piyasa, kamu ve özel bürokrasiler) olarak adlandırdığı sistemlerin artan önemi ve günümüz öznelerinin siyasi otoritelere yönelik yaygın sinizmi nedeniyle, ideoloji kavramının günümüz sosyopolitik yaşamını tanımlamak için uygun olmadığı düşünülmektedir. Eleştirmenler, ideolojilerin siyasi öneme sahip olabilmesi için, öznelerin kamu kurumlarına, ideallere ve politikacılara, günümüzün liberal-kozmopolit öznelerinin sahip olmadığı düzeyde bir inanç duymaları gerektiğini belirtmektedir. Örneğin Noam Chomsky'nin Michael Moore'u gibi sol eğilimli yazarların yaygın şöhreti, günümüzde öznelerin Moore'un “korkunç gerçek” olduğunu iddia ettiği şeyi çok iyi bildiklerine ve yine de bilmiyormuş gibi davrandıklarına tanıklık etmektedir.

Žižek, ideolojinin bu “yanlış bilinç” modeli konusundaki eleştirilere katılmaktadır. Yine de Tony Blair, Daniel Bell ya da Richard Rorty gibi farklı figürlerin iddia ettiği gibi post-ideolojik bir dünyada yaşamadığımız konusunda ısrarcıdır. Žižek bunun yerine günümüz siyasetini anlamak için farklı bir ideoloji kavramına ihtiyacımız olduğunu öne sürer. Tipik olarak cesur bir tersine çevirme ile Žižek'in pozisyonu, dünyamızın post-ideolojik olduğuna dair günümüzün yaygın mutabakatının, onun “arkideolojik” fantezi olarak adlandırdığı şeye ses verdiğidir. Marx'tan bu yana “ideoloji” aşağılayıcı bir anlam taşıdığından, böyle bir ideolojiye kapılan hiç kimse bu kadar kandırıldığına inanmamıştır, diyor Žižek. Eğer “ideoloji” teriminin herhangi bir anlamı varsa, ideolojik konumlar her zaman insanların Başkalarına atfettiği şeylerdir (örneğin bugünün solu için siyasi sağ, doğal toplumla ilgili şu ya da bu soylu yalanın kandırmacasıdır; sağ için sol, ekonomik ve ahlaki çöküşe yol açacak iyi niyetli ama ütöpik eşitlikçiliğin kandırmacasıdır, vb.) Öznelerin bir ideolojiye inanması için, bu ideolojinin

onlara ideolojik olmayan, Gerçek ve Doğru ve mantıklı herkesin inanacağı bir şey olarak sunulmuş ve kabul edilmiş olması gerekir. 2e’de göreceğimiz gibi Žižek, tartışmalı bir konuyu siyasi tartışmanın üstünde ilan etmekten daha etkili bir siyasi jest olamayacağına dair realist kavrayışa karşı uyanıktır. Tıpkı üçüncü yolun post-ideolojik olduğunun söylenmesi ya da ulusal güvenliğin siyaset dışı olduğunun iddia edilmesi gibi, Žižek de ideolojilerin savunucuları tarafından her zaman siyaset tarafından kirletilemeyecek kadar kutsal şeyler hakkında söylemler olarak sunulduğunu ileri sürer. Bu nedenle, Žižek’in *İdeolojinin Yüce Nesnesi*’ndeki cesur açılımı, bugün ideolojinin siyasi manzaradan kaybolmak yerine kendine geldiğini iddia etmektir. Žižek’e göre, tam da bu başarı sayesinde ideoloji, kabul gören siyasi ve teorik görüşlerde de reddedilebilmiştir.

b. İdeolojik Sinizm ve İnanç

Žižek’e göre günümüzün tipik birinci dünya öznelere, onun “ideolojik sinizm” olarak adlandırdığı şeyin kandırılmış halleridir. Alman siyaset kuramcısı Sloterdijk’e dayanan Žižek, günümüzde ideolojinin işleyişini tanımlayan formülün Marx’ta olduğu gibi “bilmiyorlar ama yapıyorlar” olmadığını iddia ediyor. “Biliyorlar ama yine de yapıyorlar.” Klasik Marksist perspektiften bakıldığında bu saçmalık gibi görünse de Žižek’in pozisyonu, bu sinizmin yine de siyasi ideolojinin kendi başına daha derin bir etkinliğine işaret ettiğiidir. Siyasi söylemler olarak ideolojiler, tartışmalı siyasi politikalar ya da düzenlemeler konusunda insanların gönüllü rızasını –ya da La Boétie’nin deyişiyle gönüllü kulluğunu– güvence altına almak için vardır. Ancak, Žižek’e göre, öznelere ancak bunu yaparken özgür öznelliklerini ifade ettiklerine ve başka türlü de yapabileceklerine inanırlarsa bu tür bir düzenlemeyi takip etmeyi gönüllü olarak kabul edeceklerdir.

Böyle bir özgürlük duygusu ne kadar yanlış olursa olsun, Žižek bunun yine de Hegel’in özsel görünüm dediği şeyin siyasi bir örneği olduğunda ısrar eder. Althusser’in ideolojik özdeşleşme anlayışı, bir bireyin, sistemin egemen ideolojisi ve ideolojik devlet aygıtları tarafından siyasi bir sistem içindeki bir yere tamamen “müdahale edildiğini” öne sürer. Ancak Žižek, Lacancı psikanalizden yararlanarak bu görüşe karşı çıkmakta ve siyasi bir pozisyonun insanların desteğini kazanması için onların beyinlerini etkili bir şekilde yıkayarak düşüncesiz otomatlara dönüştürmesi gerektiğini düşünmenin yanlış olduğunu savunmaktadır. Bunun yerine Žižek, başarılı bir siyasi ideolojinin her zaman öznelerin açık ideallerine ve reçetelerine karşı bilinçli bir mesafeye sahip olmalarına ve bu mesafeyi korumalarına izin verdiğini -ya da daha teknik bir terimle “ideolojik kimliksizleşme” olarak adlandırdığı şeyi- savunur.

Yine Lacan’ın psikanalitik teorisini siyaset teorisine taşıyan Žižek, günümüzün ideolojik sinizminin ortaya çıkardığı öznelerin otoriteye karşı tutumunun, fetişistin fetişine karşı tutumuna benzediğini ileri sürer. Fetiştin fetişine karşı tutumu, kendine özgü bir inkâr biçimine sahiptir: “(Örneğin) ayakkabının sadece bir ayakkabı olduğunu çok iyi biliyorum, ama yine de zevk almak için partnerimin ayakkabıyı giymesine ihtiyacım var.” Žižek’e göre, siyasi öznelerin siyasi otoriteye karşı tutumu da aynı mantıksal biçimi gösterir: “(Örneğin) Bob Hawke / Bill Clinton / Parti / piyasanın her zaman adil davranmadığını çok iyi biliyorum, ama yine de bunun böyle olduğunu bilmiyormuşum gibi davranıyorum.” Althusser’in ünlü “İdeoloji ve İdeolojik Devlet Aygıtları” adlı eserinde Althusser, ideolojinin bir tür ilkel sahnesini, bir polisin (otorite taşıyıcısı olarak) bir bireye “hey sen!” dediği ve bireyin kendisini bu çağrının muhatabı olarak tanıdığı anı sahnelemiştir. Althusser, bireyin kendisine seslenen bu Öteki’ye doğru “180 derecelik dönüşünde”, bireyin politik bir özne haline geldiğini söyler.

Žižek’in merkezi teknik kavramı olan “büyük Öteki” [*grand Autre*], Althusser’in kamu otoritelerinin (polis gibi) bir rejim içindeki öznelerden –örneğin teokraside “Tanrı”, Stalinizmde “Parti” ya da günümüz Çin’inde “Halk”– meşru bir şekilde hesap sorabildiği Özne (büyük “S”) kavramına –modellenmediği ölçüde– çok benzemektedir. *İdeolojinin Yüce Nesnesi*’nin ana bölümünde belirtildiği gibi, Žižek için ideolojiler, bireyleri Žižek’in “ana gösterenler” olarak adlandırdığı bu gibi önemli veya toparlayıcı siyasi terimlerle özdeşleştirmek için çalışır. Žižek’e göre bu önemli siyasi sözcüklerle ilgili tuhaf ama belirleyici olan şey, hiç kimsenin bunların tam olarak ne anlama geldiğini ya da neye gönderme yaptığını bilmemesi ya da adlandırıyor gibi göründükleri kutsal nesneleri (örneğin: Tanrı, Ulus ya da Halk) kendi gözleriyle görmemiş olmasıdır. Žižek’in yapısalcılıktan (Lacan aracılığıyla) devraldığı teknik dille, herhangi bir siyasi doktrindeki en önemli kelimelerin “gösterileni olmayan gösterenler” (yani açık ve belirgin bir kavrama ya da kanıtlanabilir bir nesneye gönderme yapmayan kelimeler) olduğunu söylemesinin bir nedeni de budur.

Žižek’in bu iddiası, çalışmasındaki diğer iki temel fikirle bağlantılıdır:

Birincisi: Žižek, bireylerin her zaman “bölünmüş” özneler olduğu, bilinçli farkındalık ve bilinçdışı düzeyleri arasında bölündüğü şeklindeki psikanalitik kavramı benimser. Žižek çalışması boyunca öznelerin her zaman bilinçli olarak bildikleri ve siyasi şeyler hakkında söyleyebildikleri ile otorite sahibi bireyler ve içinde yaşadıkları rejim hakkında sahip oldukları az ya da çok bilinçdışı inançlar arasında bölünmüş olduklarını iddia eder (bkz. 3a). İnsanlar bazı siyasi liderleri ya da politikaları neden desteklediklerini açık ve net bir şekilde söyleyemeseler bile, Žižek için en az Edmund Burke için olduğu kadar, bu durum aşağıda 2e’de göreceğimiz gibi siyasi olarak belirleyici değildir.

İkincisi: Žižek bilgi ve inanç arasında çok önemli bir ayırım yapar. Žižek’e göre, özneler tam olarak nerede ve örneğin “kendi halklarının” “özünün” ne olduğunu bilmedikleri için, bu tür konulardaki inançlarının kapsamı ve doğası siyasi olarak belirleyicidir (yine bkz. aşağıda 2e).

Žižek’in siyasi inanç anlayışı Lacan’ın psikanalizdeki aktarım anlayışına dayanmaktadır. Psikanalizde analizcinin inancı ya da “varsayımı”, Öteki’nin (analistin) semptomlarının anlamını bildiğidir. Bu, analitik sürecin başlangıcında açıkça yanlış bir inançtır. Ancak yalnızca analist hakkındaki bu yanlış inanca sahip olduğunda analiz çalışması ilerleyebilir ve aktarımsal inanç doğru hale gelebilir (analist semptomları yorumlayabildiğinde). Žižek, klinik psikanalizdeki bu tuhaf öznelerarası ya da diyalektik inanç mantığının, insanların siyasi inançlarını da karakterize ettiğini savunur. Žižek, inancın her zaman “Öteki aracılığıyla inanç” olduğunu savunur. Eğer özneler politik olarak özdeşleştikleri “ana gösterenlerin” tam anlamını bilmiyorsa, bunun nedeni politik inançlarının ötekilerle özdeşleşmeleri aracılığıyla dolayımlanmasıdır. Her ne kadar kendileri “ne yaptıklarını bilmeseler de” (Žižek’in kitaplarından birinin başlığı budur [Žižek, 2002]), inançlarının en derin seviyesi, yine de bilen Başkalarının olduğu inancı aracılığıyla sürdürülür. Žižek’in iddiasına göre, bu psikanalitik anlayış göz önüne alındığında siyasi yaşamın bir dizi özelliği yeni bir rahatlamaya kavuşmaktadır:

İlk olarak Žižek, kamu görevi sahiplerinin temel siyasi işlevinin, Lacan’dan sonra “bildiği varsayılan Öteki” olarak adlandırdığı kişinin yerini işgal etmek olduğunu iddia etmektedir. Žižek, rahiplerin Latince ayin okumasını, rahiplerin kelimelerin anlamını bildiğine inanan ve bunun imanı korumak için yeterli olduğunu düşünen anlayışsız bir dinsizliğin önünde örnek verir. Žižek için bu senaryo, siyasi otoritenin işleyişine bir istisna teşkil etmek bir yana, siyasi

konsensüsün nasıl oluştuğuna dair evrensel bir kuralı ortaya koymaktadır.

İkinci olarak ve bununla bağlantılı olarak Žižek, siyasi iktidarın doğası gereği öncelikle “sembolik” olduğunu iddia eder. Bu daha teknik terimle kastettiği şey, kamu yetkililerinin taşıdıkları rollerin, maskelerin veya yetkilerin, söz konusu bireylerin gerçek “gerçekliğinden” (akılsız, eşlerine sadık olmayan, iyi aile kadınları ve benzeri olup olmadıkları) siyasi olarak daha önemli olduğudur. Örneğin Žižek’e göre, George W. Bush’a yönelik moda liberal eleştiriler, onun siyasi gücünü anlamak ya da değerlendirmekle ilgisizdir. Bir bireyin siyasi sistemde (ya da “büyük Öteki”de) işgal ettiği makam ya da yer, sözlerinin siyasi gücünü ve öznelerin onun otoritesine olan inancını sağlar. Bu nedenle Žižek, bir siyasi liderin ya da rejimin “şiddet gerçeğine” (savaş ya da polis eylemi gibi) başvurmasının, siyasi bir rejim olarak zayıflığının itirafı anlamına geldiğini savunur. Žižek bu düşüncüyü bazen insanların büyük Öteki aracılığıyla inandıklarını ya da içten içe düşündüklerine veya alaycı bir şekilde söylediklerine rağmen büyük Öteki’nin onlar için inandığını söyleyerek ifade eder.

c. Siyasi Faktör Olarak Jouissance

Žižek’in Louis Althusser’in ideoloji üzerine daha sonraki çalışmalarından aldığı bir diğer kilit nokta, Althusser’in ideolojinin “maddiliğine”, kurumlarda ve insanların gündelik pratiklerinde ve yaşamlarında somutlaşmasına yaptığı vurgudur. Žižek’in realist pozisyonu, dünyadaki tüm fikirlerin, kurumları ve öznelerin gündelik yaşamlarını bilgilendirmedikleri sürece kalıcı bir siyasi etkiye sahip olamayacağıdır. *İdeolojinin Yüce Nesnesi*’nde Žižek, Blaise Pascal’ın şüphe duyan öznelerin dizlerinin üzerine çöküp dua etmeleri gerektiği ve o zaman inanacakları tavsiyesini aktarır. Žižek’e göre Pascal’ın pozisyonu basit bir proto-dav-

ranışçılık değildir. Pascal'ın direktifinin daha derin mesajının, öznelere bir kez dua ederek inanmaya başladıklarında, geriye dönük olarak dizlerinin üzerine çöktüklerini de görececeklerini, çünkü farkında olmadan her zaman inandıklarını öne sürmek olduğunu iddia eder. Bu şekilde, aslında Žižek sadece siyasi uzlaşının oluşumunda bilginin öneminin değil, aynı zamanda genç Carl Schmitt'in geleneğinde siyasette "içsellik" öneminin de tutarlı bir eleştirisi olarak okunabilir.

Žižek'e göre önceki siyaset felsefesi, toplulukların "içsel ihlal" olarak adlandırdığı kültürel pratiklerine çok az vurgu yapmıştır. Bunlar, bir kültür tarafından onaylanan ve yine de öznelere medeni siyasi özneler olarak gündelik yaşamlarında genellikle istisnai olan veya yasaklanan şeyler –seks, ölüm, dışkılama veya şiddet gibi– deneyimlemelerine izin veren pratiklerdir. Bu tür deneyimler, Žižek'in Lacancı psikanalizden aldığı bir başka teknik terim olan *jouissance* dediği şeyi içerir. *Jouissance* genellikle Fransızca'dan "zevk" olarak çevrilir. İngilizcede "zevk" olarak bahsettiğimiz şeyin aksine *jouissance*, öznelere kamusal alanda deneyimleyebilecekleri ya da hakkında konuşabilecekleri şeylerin sınırlarında, her zaman cinselleştirilmiş, her zaman transgresif bir zevktir. Žižek, öznelere, siyasi kültürlerinin *jouissance* ile olan özel ilişkilerini düzenledikleri olaylar ve pratikler (örneğin birinci dünya ülkelerinde belirli sporlar, alkol veya uyuşturucu türleri, müzik, festivaller, filmler) hakkındaki deneyimlerinin, rejimlerinin ana göstergeleri tarafından kendileri için ima edilen daha derin Hakikati bilmeye en fazla yaklaşılabilecekleri şey olduğunu savunur: "ulus", "Tanrı", "yaşam tarzımız" ve benzerleri (bkz. yukarıda 2b). Burke gibi Žižek de, herhangi bir siyasi topluluğu diğerlerinden ve düşmanlarından yeri doldurulamaz bir şekilde ayıran şeyin, bu gibi görünüşte siyasi olmayan ve kültürel olarak özgül pratikler olduğunu savunur. Ya da Žižek'in *Tarrying With the Negative*'deki bölüm

başlıklarından birinin ifade ettiği gibi, öznelere Uluslarını bilmeseler de, “uluslarından kendileri olarak zevk alırlar (jouis).”

d. İdeolojik Yargıların Yansıtıcı Mantığı (ya da Kral Nasıl Kraldır)

Althusser gibi ve ondan sonra Žižek’e göre de ideolojiler, birincil işlevi (Marx’ın “yanlış bilinç” modelinin ima ettiği gibi) siyasi gerçeklik hakkında doğru teorik açıklamalar yapmak değil, öznelere bu gerçeklikle ve bu gerçeklik içinde yaşadıkları ilişkileri yönlendirmek olan siyasi söylemlerdir. Eğer bir siyasi ideolojinin tanımlayıcı önermeleri doğru çıkarsa (örneğin “kapitalizm işçileri sömürür”, “Saddam bir diktatördür”, “İspanyollar ulusal düşmandır” ve benzeri), Žižek’e göre bu durum onların ideolojik karakterini hiçbir şekilde azaltmaz. Çünkü bu karakter, öznelere muhalifler yerine bu önermelere inanmasının, öznelere günün önde gelen siyasi meselelerinde nasıl konumlandığına ilişkin siyasi meseleyle ilgilidir. Žižek’e göre siyasi söylem, Kant’ın *sensus communis* ya da Rousseau’nun *general irade* dediği gibi, öncelikle öznelere arasında yaşanmış bir birlik ya da topluluk duygusunu güvence altına almakla ilgilidir. Eğer siyasi önermeler görünüşte dünyadaki şeyleri tarif ediyorsa, Žižek’in pozisyonu, yine de onları her zaman Marx’ın metaların değişim değerini anladığı gibi anlamamız gerektiğidir – “şeyler arasındaki bir ilişkinin arkasında gizlenen insanlar arasındaki bir ilişki” olarak. Ya da tekrar: Kant’ın “bu güzel” önermesinin bir öznenin nesneden benzer şekilde etkilenebilecek diğer tüm öznelere ortaklığına dair yansıtıcı duygusunu ifade ettiğini düşünmesi gibi, Žižek de “Bastır İspanya!” ya da “Kral geleceğimizi güvence altına almak için çalışmaktan asla vazgeçmeyecek” gibi önermelerin Kant’ın yansıtıcı yargılar olarak adlandır-

dığı şeyler olduğunu ve bize öznenin siyasi gerçeklikle yaşadığı ilişki hakkında bu gerçekliğin kendisi kadar ya da daha fazla şey anlattığını savunur.

Eğer ideolojik ifadeler bu şekilde ifade edildiklerinde siyasi etkiler üreten edimsel ifadeler ise, Žižek aslında bunların söz edimi kuramının göz ardı ettiği garip bir edimsel ifade türü olduğunu savunur. Özneler “Kraliçe Kraliçedir!” dediklerinde bir düzeyde siyasi bir rejime bağlılıklarını yeniden teyit ettikleri için, Žižek aynı zamanda bunun, bu rejimin dünyanın nasıl olduğuna dair daha derin Hakikatlere dayanıyor gibi görünmeden ayakta kalabileceği anlamına gelmediğini savunur. 2b’de gördüğümüz gibi, Žižek siyasi ideolojilerin kendilerini her zaman bu tür daha derin, siyaset dışı Hakikatleri adlandırıyormuş gibi sunduğunu savunur. İdeolojik yargılar, Žižek’e göre, bu nedenle, yararlı siyasi işlevlerini yerine getirmek için, dünyanın nasıl olduğuna dair nesnel açıklamalar gibi görünmek zorunda olan edimsel ifadelerdir (tıpkı bir başkanın “bu toplantı kapanmıştır!” demesi gibi, ancak böylece bu durumu yürürlüğe koyar). *İdeolojinin Yüce Nesnesi*’nde Žižek, ne demek istediğini açıklamak için Marx’ın *Das Kapital*’deki Kral olma analizinden alıntı yapar. Bir Kral sadece Kraldır çünkü tebaası sadakatle onun Kral olduğunu düşünür ve öyle davranır (Lear trajedisini düşünün). Ancak aynı zamanda, halk onun Kral olduğuna ancak bunun hakkında hiçbir şey yapamayacakları daha derin bir Hakikat olduğuna inanırlarsa inanacaktır.

e. İdeolojinin Yüce Nesneleri

Žižek’in “ideolojik kimliksizleşme” ve “siyasi bir faktör olarak jouissance” fikirleri doğrultusunda (bkz. yukarıda 2b ve 2c) ve Derrida’nın yapıbozumuyla açık bir karşılaştırma yaparak, Žižek’in siyaset felsefesindeki birleştirici düşünce, rejimlerin ancak yöneten ideolojilerinin öznelere rejimlerinin kendi kimliğini aşan, tamamlayan veya ona

meydan okuyan şeylerle nasıl ilişkili olduğunu anlamalarını sağlaması halinde kolektif bir kimlik duygusunu güvence altına alabileceğidir. Bu nedenle Kant'ın *Yargı Yetisinin Eleştirisi*'ndeki yücelik analizi, öznenin kimliğine meydan okunan bir deneyimin analizi olarak Žižek için en yüksek teorik ilgiye sahiptir. Žižek'in gözlemlediği gibi, Kant'ın yücelik analizi, yücelik deneyiminin iki anını ayırır. İlk anda, bir nesnenin büyüklüğü ya da gücü, özneye algısal yeteneklerinin sınırlılığını acı verici bir şekilde hissettirir. Ancak ikinci bir anda, “en az beklediğimiz” yerde, öznenin nesneyi algısal olarak almadaki başarısızlığını nesne olarak alan bir “temsil” ortaya çıkar. Bu temsil, öznenin algısal başarısızlığını, Kant'ın Akıl Fikirleri (Kant'ın sisteminde Tanrı, Bir Bütün Olarak Evren, Özgürlük, İyi) olarak adlandırdığı şeye ulaşmak için insan algısının yetersizliğine dair dolaylı bir tanıklık olarak yeniden kabul eder.

Žižek'e göre, tüm başarılı siyasi ideolojiler zorunlu olarak siyasi ideolojiler tarafından ortaya konan yüce nesnelere atıfta bulunur ve onların etrafında döner. Bu yüce nesneler, siyasi öznelerin, rejimlerinin ideolojilerinin temel kelimelerinin, Tanrı, Führer, Kral gibi, adına (gerekirse) sıradan ahlaki yasaları çiğneyecekleri ve hayatlarını feda edecekleri olağanüstü Şeyleri ifade ettiğini veya adlandırdığını düşündükleri şeylerdir. Yukarıda 2b'de gördüğümüz gibi, bir özne siyasi bir ideolojiye inandığında, Žižek bunun onun temel terimlerinin görünüşte adlandırdığı nesneler hakkındaki Hakikati bildiği anlamına gelmediğini savunur – aslında, Žižek sonunda böyle bir Hakikatin varlığına itiraz edecektir (bkz. 3c, d). Bununla birlikte, Žižek yüce konusunda Kant ile paralellik kurarak daha ileri ve daha radikal bir noktaya değinir. Kant'ın öznesinin yüce deneyiminde, yüce nesneyi kavramadaki başarısızlığını kendi içindeki tamamen “duyular üstü” bir yetiye (Akıl) dolaylı bir tanıklık olarak kabul etmesi gibi, Žižek de öznelerin politik olarak inandıkları şeyin doğasını açıklayamamalarının

herhangi bir sadakatsizliğe ya da anormalliğe işaret etmediğini savunur. Siyasi ideolojilerin yaptığı şey, tam olarak, özneler dünyayı görmenin bir yolunu sunmaktır; buna göre, böyle bir yetersizlik, Uluslarının, Tanrıların, Özgürlüklerinin ve benzerlerinin ne kadar Aşkın veya Büyük olduğunun - kesinlikle dünyanın sıradan veya dünyevi şeylerinin çok üstünde - bir kanıtı olarak görünebilir. Žižek’in Lacancı terimleriyle, bu şeyler Gerçek (büyük “R”) Şeylerdir (büyük “T”), tam da bu şekilde sıradan şeylerin ve olayların gerçekliğinden sıyrıldıkları ölçüde.

Dolayısıyla Žižek, rakip siyasi ideolojilerin mücadelesinde Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe ile hemfikirdir; her birinin amacı, kendi özel siyasi perspektifini (neyin adil, en iyi vb. olduğuna dair), siyasi bütünü (örneğin ulusu) adlandırmak, seslendirmek veya temsil etmek iddiasında bulunabileceği noktaya yükseltmektir. Žižek’e göre bu siyasi başarıyı elde etmek için her grup kendi perspektifini, kültür içinde bu bütüne vücut verdiği kabul edilen siyaset dışı, yüce nesnelerle (örneğin: “ulusal çıkar”, “proletarya diktatörlüğü”) özdeşleştirmeyi başarmalıdır. Ya da önceki ideolojilerin yüce nesnelerinin yerine bu tür yeni nesneler koymalıdır. Ernst Kantorowicz’in ileri sürdüğü gibi, mutlak monarşilerde Kral’ın “ikinci” ya da “sembolik” bedeni, siyasi otoritenin sorgulanamaz kaynağı olarak paradigmatic bir şekilde bu tür yüce siyasi nesneleri örnekliyordu (Kral olan belirli bir kişi tartışılabilirdi, ancak hükümdarın rolünün kendisi değil). Žižek’in Stalinizm eleştirisi, benzer bir şekilde, Stalinist ideolojide “Parti”nin bu yüce siyasi statüye sahip olduğu düşüncesine dayanır. Žižek’e göre, Stalinist propagandaya rağmen bu toplumdaki sınıf mücadelesi sona ermemiştir. Sadece iki sınıf (örneğin burjuva ve proleter) arasındaki mücadeleden, halkın ya da bütünün temsilcisi olarak “Parti” ile ideolojik olarak “hainler” ya da “halk düşmanları” olarak konumlandırılan onunla aynı fikirde olmayan herkes arasındaki mücadeleye dönüşmüştür.

3. Žižek’in Temel Ontolojisi

a. Temel Fantezi ve Bölünmüş Yasa

Gördüğümüz gibi Žižek’e göre, baskın ideolojisi öznelere hem açık reçetelerine ilişkin bireysel mesafe ya da özgürlük hissi vermediği (2b) hem de rejimin daha büyük ya da “yüce” bir Hakikat’e dayandığı (2e) sürece hiçbir siyasi rejim dayandığı siyasi uzlaşmayı sürdürülemez. Žižek’in siyaset felsefesi bu diyalektik fikirlerin birbiriyle bağlantılı örneklerini tanımlar: “ideolojik kimliksizleşme” kavramı (2b); ideolojilerin öznelere transgresif *jouissance* deneyimlerini barındırması gerektiği iddiası (2c); ve ideolojinin istisnai veya yüce nesneleri anlayışı (2e). Muhtemelen Žižek’in siyaset felsefesindeki merkezi kavram, Žižek’in “ideolojik fantezi” kavramıyla kesişir. “İdeolojik fantezi” Žižek’in, yukarıda incelediğimiz çeşitli kayıtlarda siyasi öznelere ve/veya siyasi bir topluluğun normlarını ve sınırlarını aşan şeylerle nasıl hesaplaştığını yapılandıran en derin inanç çerçevesine verdiği teknik isimdir.

Žižek’in temel kavramlarının çoğu gibi, Žižek’in ideolojik fantezi kavramı da Lacancı psikanalizden bir fikrin politik bir uyarlamasıdır: özellikle de Lacan’ın Freud’un bilinçdışı fanteziye dair psikanalitik anlayışını yapısalıcı bir şekilde yeniden okuması. Lacan için olduğu gibi, Žižek için de öznelere medenileştirilmesi, sosyopolitik Yasa adına yürürlüğe konan *jouissance*’ın kurucu kurban edilmesini (ya da “hadım edilmesini”) gerektirir. Öznelere medenileştirildikleri ölçüde, arzularının ilkel nesnesinden “koparılırlar”. Bunun yerine, toplumsal Yasa tarafından, Žižek’in teknik terimiyle “objet petit a” (bkz. 4a, 4b) olan bu özel, kayıp Şey’in peşinden, toplumlarının dilsel olarak dolayımlanmış geleneklerine uyarak, tatmini erteleyerek ve cinsel ve kuşaksal farklılığı kabul ederek gitmeye zorlanırlar. Lacan’a göre öznelere “temel fantezileri”, bu kurucu fedakarlığın içerdiği travmatik kaybı kabul etmelerini sağlayan bi-

linçdişı yapılarıdır. Kayıp nesne ve onun nasıl kaybedildiğine dair bir anlatı etrafında dönerler (bkz. 3d). Özellikle, bir öznenin temel fantezisi, *jouissance*'ın Yasa tarafından kurucu olarak bastırılmasını - Lacan'a göre, bireyin konuşan bir özne olması için gerekli olan - sanki sadece olumsal, kaçınılmaz bir olaymış gibi yeniden kabul eder. Fantezide, yani Žižek için özne için kurucu bir olay olan şey, istisnai bir bireyin (*Enjoy Your Symptom*'da Ödipal-öncesi "anal baba") tarihsel eylemi olarak yeniden anlatılır. Aynı şekilde, öznenin kaybettiğini düşündüğü *jouissance*, fantezi tarafından bu zulmedici "zevk aldığı varsayılan Öteki" tarafından kendisinden alınmış gibi gösterilir (bkz. 3b).

İdeolojik fantezi kavramında Žižek bu psikanalitik çerçeveyi alır ve siyasi grupların oluşumunu anlamaya uygular. Platon'dan sonra siyaset teorisi bir rejimin Yasalarıyla ilgiliyse, Žižek için Yasalar her zaman bölünmüş ya da çift türdendir. Her siyasi rejim, az ya da çok açık, genellikle yazılı bir Yasalar bütününe sahiptir ve bu Yasalar, öznelere daha büyük bir iyilik adına ve yasalarının lafzına uygun olarak *jouissance*'tan vazgeçmelerini talep eder (örneğin, ABD veya Fransız anayasaları). Žižek, Yasanın bu düzeyini Freudyen ego ideali ile özdeşleştirir. Ancak Žižek, etkili olabilmek için, bir rejimin açık Yasalarının aynı zamanda daha karanlık bir alt tarafı, sadece *jouissance*'ı bastırmaktan çok, öznelere baskının kendisinden suçlu bir zevk almaya dahil eden ve Žižek'in Kant'ın yüce deneyimiyle ilişkili "acı içinde zevk"e benzettiği az çok dile getirilmemiş bir dizi kuralı barındırması ve gizlemesi gerektiğini savunur (bkz. 2d). Žižek'e göre Freudyen süperegö, öznelere zevk aldığı varsayılan (kara filmlerdeki arketipik kötü adam gibi) zulmeden bir Öteki'nin fantazmatik hayalleri tarafından yanlış temsil edildiği ve sürdürüldüğü için Yasa'nın psişik failliğini adlandırır. Žižek'in Lacan'la hemfikir olduğu üzere, Yasa'nın bu karanlık alt yüzü, te-

melinde öznelerle sosyopolitik topluluklarının “içsel ihlallerine” katılarak *jouis!* yapmaları için sürekli bir zorunluluktur (bkz. 2b).

Žižek’in Yasa’daki bölünme kavramı bu şekilde 2b’de incelenen ideolojik kimliksizleşme kavramıyla doğrudan kesişir. Žižek’e göre, siyasi özneler kültürlerinin açık normlarından bilinçli bir özgürlük duygusunu sürdürürken, bu kimliksizleşme, kendisi de bir haz aracı olan süpereo olarak Yasa’ya olan bilinçsiz bağılıklarına dayanır. Eğer Althusser, siyasi ideolojilerin nasıl işlediğini açıklamada insanların “vicdanlarında ne olduğunun” önemini ünlü bir şekilde reddettiye, Žižek için suçluluğun rolü -öznenin yasalara tabiiyetinden zevk alma biçimi olarak- öznelerin siyasi taahhütlerini anlamak için hayati önem taşır. Žižek’e göre bireyler ancak Yasa onları selamladığında geri döneceklerdir, zira nihayetinde “büyük Öteki”nin Yasa’nın özneleri olarak kaybettikleri *jouissance*’a erişebildiklerine ve dolayısıyla siyasi bağılıkları yoluyla bunu yeniden elde edebileceklerine dair bilinçdışı inancın da özneleridirler (bkz. 2b). Siyasi rejimlerin dünya görüşlerinin altında yatan temel fantezilerin özneleri yapılandırmak için var olduğu bu inanç, “*jouissance*’ın siyasi ekonomisi” olarak adlandırılabilir.

b. Excursus: Žižek’in İdeolojik Rejimler Tipolojisi

Žižek’in Lacancı ontolojisinin bu terimleri yerindeyken, Žižek’in farklı ideolojik-politik rejim türleri arasındaki farklılara ilişkin teorik anlayışını ortaya koymak mümkün hale gelir. Žižek’in çalışmaları, öznelerin Yasa ve *jouissance* ile ilişkilerini düzenlemenin temelde farklı yollarına dayandığını iddia ettiği modern ve premodern siyasi rejimler arasında kalıcı bir ayrım sürdürmektedir (3a). Žižek’in Lacancı terimleriyle, premodern ideolojik rejimler Lacan’ın *Seminer XVII*’de efendinin söylemi olarak adlandırdığı şeyi örneklemektedir. Bu otoriter rejimlerde, Kral’ın

ya da efendinin (Žižek’in matematiğinde S1) sözü ve iradesi egemendi - soru sorulmaksızın siyasi otoritenin kaynağı. Tebaasının da hükümdarın fermanlarını ve Kanun’u bilmesi (S2) beklenir (klasik hukuk kavramında olduğu gibi, “cehalet mazeret değildir”). Bu düzenlemede, Žižek’in iddia ettiği gibi, *jouissance* ve fantezi politik faktörler olsa da, rejimlerin yarı-aşkın pratikleri politik alanın istisnası olarak kalır, yalnızca festivaller gibi karnavalesk olaylarda veya Michel Foucault’nun (örneğin) *Disiplin ve Ceza*’nın girişinde tanımladığı kamusal cezalandırma türlerinde görülür.

Žižek, hem Foucault hem de Marx ile modern siyasi rejimlerin, yerini aldıkları rejimlerden hem daha az görünür hem de daha geniş kapsamlı bir iktidar biçimi uyguladıkları konusunda hemfikirdir. Žižek’e göre hem liberal kapitalist hem de totaliter modern rejimler artık ağırlıklı olarak Lacancı efendi söylemiyle karakterize edilmemektedir. Oedipal kompleksin kendisi tarafından bu eski tip siyasi otoriteyle ilişkilendirildiği göz önüne alındığında, Žižek, Deleuze ve Guattari’nin aksine, günümüz öznelliğinin zaten post- ya da anti-Ödipal olduğu konusunda Frankfurt Okulu teorisyenleriyle hemfikirdir. Gerçekten de, *Plague of Fantasies* ve *Gıdıklanan Özne* adlı eserlerinde Žižek, dini köktencilikten birinci dünyada ırkçılığın yeniden canlanmasına kadar günümüz siyasi dünyasının karakteristik hoşnutsuzluklarının geleneksel otoriter yapıların arkaik kalıntıları ya da bunlara karşı protestolar değil, yeni toplumsal örgütlenme biçimlerinin patolojik etkileri olduğunu iddia etmektedir. Žižek’e göre modern siyasi rejimlerin belirleyici faili bilgidir (ya da onun Lacancı matematiğiyle S2). Aydınlanma, yönetimin temeli olarak otoriteye olan inancın yerine insan aklını ve bilgiyi koymaya yönelik eşi benzeri görülmemiş bir siyasi girişimi temsil ediyordu. Schmitt’in de yakındığı gibi, modern otoritelerin meşruiyeti egemenin

kendi kendini temellendiren kararına dayanmaz. Otoritelerin neden yönetmeye uygun olduklarına dair tebaaya tutarlı gerekçeler zinciri sunma becerisine dayanır. Dolayısıyla modern rejimler her zaman tebaanın derinden hoşlandığı şeylerin cehaletinden değil (“Ne istediğin umurumda değil; sadece dediğimi yap!”), tam da tebaanın özgürlüğü ve keyfi adına konuştuklarını iddia ederler.

İster faşist ister komünist olsun, Žižek ilk kitaplarında totaliter (otoriterin aksine) rejimlerin yönetimlerini yarı-bilimsel üst-anlatılara nihai atıfta bulunarak meşrulaştırdığını savunur. Bu üst anlatılar –Nazizm’de ırksal mücadele anlatısı ya da Stalinizm’de Tarihin Yasaları– her biri öznelerin ne istediğine dair daha derin Hakikati bildiğini iddia ediyordu ve dolayısıyla hem sıradan ahlakın en çarpıcı ihlallerini meşrulaştırabiliyor hem de bu ihlalleri öznelerin *jouissance*’ına atıfta bulunarak haklı çıkarabiliyordu. Bu rejimlerin en rahatsız edici ya da sapkın özellikleri ancak bilginin bu rejimlerdeki kilit konumuna atıfta bulunularak açıklanabilir. Örneğin Žižek, Sovyet gösteri mahkemelerinin *Catch 22* benzeri mantığını anlatır; burada öznelerin yetkililer tarafından düşman olarak mahkum edilmeleri yeterli olmamış, aynı zamanda tarihin yasalarının temsilcisi olarak partiye karşı çıkma konusundaki “nesnel” hatalarını da itiraf etmeleri istenmiştir.

Žižek’in günümüz liberal kapitalizmine ilişkin ifadeleri, karşılıklı gerilim içinde olmasa da karmaşıktır. Žižek zaman zaman artı değer ekonomik üretimini anlamlı bir şekilde “histerik” bir toplumsal düzenleme olarak resmileştirmeye çalışır. Yine de Žižek ağırlıklı olarak, daha sonraki kapitalist öznelerin piyasa güdümlü tüketimciliğinin, totaliter ideolojiler gibi, bireylerin *jouissance*’larını feda etmelerini haklı çıkaran herhangi bir kolektif amaç adına öznelere hitap etmeyen bir pazarlama söylemi ile karakterize olduğunu savunur. Bunun yerine, sosyal muhafazakârların

eleştirdiği gibi, öznelere liberal mutluluk ve kendini gerçekleştirme arayışında gerekli araçlar olarak ürünleri tavsiye etmek için pazarlama ve halkla ilişkilerin ya da (giderek artan bir şekilde) Doğu dininin yarı-bilimsel söylemlerini kullanır. Bu değişime paralel olarak Žižek, Gıdıklanan Özne’de günümüzün paradigmatik lider tipinin erişilmez bir patron değil, geleneksel baba ya da efendiden çok küçük bir kardeşe benzeyen Bill Gates’in tekinsiz bir şekilde tanıdık figürü olduğunu iddia etmektedir. Yine: Žižek’e göre, birinci dünyada çekirdek aile aşınırken, “dadı” olarak adlandırılan refah devletinden özel şirketlere kadar diğer kurumların giderek daha fazla “aşına” hale gelmesi (çalışanlar için kendi kendine yardım seansları, şirket günleri, gündelik günler vb. ile) son derece anlamlıdır.

c. Ketil Mantığı ya da Arzu ve Teodise

Žižek’in siyasi ideolojilerin hakikatinin ne söyledikleriyle değil ne yaptıklarıyla ilgili olduğunu nasıl iddia ettiğini gördük (2d). Žižek, siyasi ideolojilerin ne söylediği düzeyinde, Lacancı eleştirel teorinin ideolojilerin nihayetinde tutarsız olması gerektiğini savunduğunu ileri sürer. Freud, ödünç aldığı çaydanlığı sahibine kırık bir şekilde geri veren bir adam örneğinden bahsetmiştir. Adam, çaydanlığı kırmanın sorumluluğundan kaçmak için yalnızca alçakça arzusu açısından birleşen, birbiriyle tutarsız bahaneler öne sürer: çaydanlığı asla ödünç almamıştır, çaydanlık ödünç aldığı anda zaten kırılmıştır ve çaydanlığı geri verdiğinde zaten gerçekten kırılmamıştır. Žižek’in siyasi ideolojileri okuduğu gibi, siyasi alanda da aynı şekilde işlev görürler - 2004 tarihli Irak kitabının alt başlığının anlamı budur: Ödünç Ketil. 2d’de gördüğümüz gibi, Žižek siyasi ideolojilerin amacının bütünüyle birleşik bir topluluk olarak yönetim fikrini güvence altına almak ve savunmak olduğunu savunur. Siyasi çekişme, belirsizlik veya bölünme ortaya

çıktığında, siyasi ideolojiler ve dayandıkları temel fanteziler (3a), siyasi topluluk idealinin sürdürülebilmesi için bu siyasi hoşnutsuzluğu yatıştırmak ve bu hoşnutsuzluğun rejim içinde temel bir adaletsizliğe veya kusura işaret edebileceği olasılığını reddetmek için çalışır. Žižek’in çalışması, bir tür siyasi teodise anlamına gelecek şekilde, siyasi hoşnutsuzluklara verilen ve Freud’un “ketıl mantığı” gibi yalnızca onları bilgilendiren arzu tarafından birleştirilen, mantıksal olarak tutarsız bir dizi ideolojik tepkiye işaret etmektedir:

Bu bölünmelerin siyasi olarak önemsiz, geçici ya da sadece görünür olduğunu söylemek.

Ya da, eğer bu açıklama başarısız olursa:

Siyasi bölünmelerin her halükarda olayların olağan akışına bağlı olduğunu, dolayısıyla nedenleri ortadan kaldırırlar ya da yok edilirse işlerin normale döneceğini söylemek.

Ya da daha tehlikelisi:

Bölünmelerin ya da sorunların insanların iyiliği için hak edildiğini söylemek (örneğin 90’larda Avusturya’da “yaşamak zorunda olduğumuz durgunluğu” yaşadık) ya da ulusal Hedefe ihanet etmelerinin cezası olarak.

Žižek’in ideolojinin yüce nesnelerinin siyasi işleyişine dair görüşü tam olarak bu siyasi *teodise* açısından çizilebilir. (bkz. 2e) 3a’da Žižek’in öznelerin fantezisinin, toplumsal ya da politik hayvanlar olmanın temelindeki *jouissance* kaybıyla uzlaşmalarını sağlayan şey olduğunu nasıl savunduğunu gördük. Žižek merkezi olarak, ister bireylerin ister siyasi rejimlerin olsun, siyasi öz-anlayışa yönelik bu tür anlatı girişimlerinin, tutarsızlıkları anlatma bedeli dışında, nihayetinde bu amaçlara ulaşamayacağını savunur.

Žižek’in komünizmin çöküşünün ardından eski Yugoslavya’daki siyasi hoşnutsuzluklara ilişkin analizlerinde vurguladığı gibi, her ulusal ya da siyasi topluluk kendi yüce

Şey'in devredilemez olduğunu ve dolayısıyla düşmanlar tarafından anlaşılamayacağını ya da yok edilemeyeceğini iddia etme eğilimindedir. Bununla birlikte, Žižek'in *Tarrying with the Negative* (1993) adlı eserinde ileri sürdüğü gibi, bir şeyin devredilemez doğasına yapılan bu vurgunun değişmez karşılığı, o şeyin aktif bir tehdit altında olmasa bile aynı zamanda son derece kırılğan olduğu fikridir. Žižek'e göre, bu karşılıklı tutarsızlık ancak, ilk bakışta görüldüğünün aksine, siyasi rejimlerin temel toparlayıcı terimleriyle (bkz. 2e) adlandırılan "töz "ün yalnızca yaşanmış toplumsal pratiklerinde sürdürüldüğünü söyleyen materyalist bir öğretiyi ortaya koyarsak teorik olarak çözülebilir (birisini bir şakayı anlamadığında söylediğimiz gibi, "orada olman gerekiyordu"). Ancak siyasi ideolojiler bu olasılığı kabul edemezler (bkz. 2d). Bunun yerine ideolojik fanteziler, zulmeden bir düşmanın ya da Žižek'in dediği gibi "Öteki'nin Ötekisi"nin çeşitli örneklerini ortaya koyarak siyasi ayrılık ya da hoşnutsuzluğun izini sürer. Siyasi fantezi, yalnızca bu öteki ya da düşman ortadan kaldırılabilseydi, rejimin tamamen eşitlikçi ve adil olacağını iddia eder. Bu tür düşman figürlerinin tarihsel örnekleri arasında Nazi ideolojisindeki "Yahudi" ya da Stalinizmdeki "küçük burjuva" sayılabilir.

Yine Žižek'e göre, bu düşmanların siyasi ideolojilerde temsil edilme biçiminde bir tür "ketıl mantığı" geçerlidir. Örneğin Nazi ideolojisindeki "Yahudi", hem egemen kapitalist sınıfın (para hırsı, yoksulların sömürülmesi) hem de proletaryanın (kirlilik, cinsel karışıklık, komünizm) özelliklerinin tutarsız bir yoğunlaşmasıydı. Bu figürün sahip olduğu tek tutarlılık, tam da Nazi ideolojisinin Aryan Volksgemeinschaft'ının (kabaca "ulusal topluluk") tepki ve siyasi muhalefet olarak inşa ettiği her şeyin bir yoğunlaşması olmasıdır.

d. Kökenlerin Fantezisi Olarak Fantezi

Bazı eleştirmenlerin (Bellamy, Sharpe) Žižek'in siyaset felsefesinin ne kadar politik olduğunu sorgulamasına neden olacak şekilde, Žižek'in ideoloji eleştirisi nihayetinde herhangi bir dilsel veya sembolik sistemin zorunlu sınırlamaları hakkında bir dizi temel ontolojik önermeye dayanır. Bu önermeler, anlamsal bir sistemin kendi sınırlarını ve/veya nasıl ortaya çıktığını açıklamaya yönelik her türlü girişimini engelleyen yaygın olarak bilinen paradokslarla ilgilidir. Eğer sistemden önce gelen şey sonradan ortaya çıkan şeyden radikal bir şekilde farklıysa, sistem ondan nasıl ortaya çıkmış olabilir ve sistem onunla nasıl uzlaşabilir? Sistemin anlayabileceği şeylerin sınırlarını belirtirsek, tam da bu hareketle, sistemin ne olmadığını söylemeye yetecek kadar bile olsa, bu sınırların ötesinde ne olduğuna dair bir miktar bilgi varsaymış olmaz mıyız? Žižek, *For They Know Not What They Do*'da dilin kökenini açıklayabilmemizin tek yolunun dilin içinde olduğunu belirtiyor. Yine de, açıklamanın tam da içinde, açıklamayı umduğumuz şeyi önceden varsaymış oluruz. Benzer şekilde, siyaset felsefesinden Hobbes'un sosyopolitik düzenin kökenine ilişkin açıklamasını örnek alırsak, toplumsal sözleşmenin kökenini açıklayabilmemizin tek yolu, Hobbes'un tamamen toplum-öncesi insanların yine de bir şekilde Hobbes'un konumunun açıklaması gereken iletişim kurma ve anlaşma yapma gibi toplumsal yeteneklere sahip olduğunu varsaymaktır.

Žižek için fantezi her zaman temelde (kişinin) kökenlerinin fantezisisidir. Freud'un "Kurt Adam" vakasında, Žižek'in *For They Know Not What They Do*'da aktardığı psikanalitik örnekten alıntı yapacak olursak, ebeveyn cinsel birleşmesinin ilkel sahnesi Kurt Adam'ın kendi kökeniyle hesaplaşma -ya da bebeğin "nereden geldim?" sorusuna cevap verme- girişimidir. Buradaki sorun şudur: Bu ilkel sahne, açıklayacağı öznenin oluşumundan önce gerçekten gerçekleşmişse (bkz. 3e, 4e), kim için sahnelenmiş ya da

kim tarafından görülmüş olabilir? Bunun tek yanıtı, Kurt Adam'ın kendisini imgesel olarak ilkel sahneye geri döndürmüş olmasıdır; ancak bu sahneyi, tarihsel oluşumunun bir birey olarak kökenini açıklayacağını umduğu edilgen bir nesne-görüntü-olarak görmüştür.

Žižek'in iddiası, aynı şekilde, siyasi ya da ideolojik sistemlerin de derin tutarsızlıklardan kaçınamayacağı ve kaçınmadığıdır. Žižek, Machiavelli'den daha az olmamak üzere, bir Hukuk bütününü kuran eylemin, yerine koyduğu Hukuk düzenine göre asla kendisinin yasal olmadığını farkındadır. Bertolt Brecht'ten alıntı yapar: “Bir bankanın soyulması, bir bankanın kurulmasıyla kıyaslandığında nedir ki?” Bu kayıtta fantezinin yaptığı şey, kurucu siyasi eylemi sanki yasalmış ya da yasalmış gibi tarihsel olarak yeniden anlatısallaştırmaya çalışmaktır - Yasanın kendisi ortaya çıkmadan önce Yasanın imkansız bir uygulaması. Žižek, Kurt Adam'ın kendisini, kökenini açıklayacak olan ilkel sahneye yanlış bir şekilde aktarmasından daha az olmamak üzere, herhangi bir siyasi rejimin kendi kökenini, bu kökenlerin temel, hukuk dışı şiddetini inkar eden bir siyasi mitle açıklama girişiminin temelde yanlış olduğunu savunur. (Žižek, *For They Know Not What They Do*'daki konumunu açıklamak için liberal ilkel birikim mitini örnek olarak kullanır, ancak burada Platon'un Yasalar ve Devlet Adamı'ndaki tersine çevrilmiş kozmos mitinden veya sömürge Avustralya'sındaki terra nullius fikri gibi tarihsel vakalardan bahsedebiliriz).

e. Örneklem: Düşüş ve Radikal Kötülük (Žižek'in Kant Eleştirisi)

Žižek, bir dizi yerde, ontolojik konumunu Immanuel Kant'ın pratik felsefesinin çarpıcı bir okuması açısından konumlandırır. Žižek, Kant'ın “Yalnızca Aklın Sınırları İçinde Din” adlı eserinde, Yasanın kökenlerini anlatmaya

yönelik her türlü girişime zorunlu olarak katılan bu paradoksların farkında olduğunu gösterdiğini savunur. Kant'ın analiz ettiği üzere, Yahudi-Hristiyan düşünüş miti tam da bu paradokslara yenik düşmektedir: Adem ve Havva tamamen masum olsalardı, nasıl ayartılmış olabilirlerdi?; ayartılmaları tamamen ayartıcının hatasıysa, Tanrı neden insanları ilk günahın ağırlığıyla cezalandırdı?; ama Adem ve Havva yılan onları ayarttığında tamamen masum değillerse, bu hangi anlamda bir düşüştü? Žižek'e göre Kant'ın metni bize bu paradoksları açıklamamıza ve bunlardan kaçınmamıza olanak tanıyan teorik parametreler de sunmaktadır. Kant'a göre mitsel anlatının sorunları, bir anlatı olarak doğasından ya da gerçekten mantıksal veya aşkın bir öncelik olduğunu savunduğu şeyi tarihsel bir hikâyeye dönüştürmeye çalışmasından kaynaklanmaktadır. Kant'a göre insanlar, bu halleriyle, kökten kötüdürler. Onlar zaten her zaman kendi benliklerini ahlak yasasının üzerinde tutmayı seçmişlerdir. Ancak Kant'a göre bu radikal kötülük seçiminin kendisi ne bireyler ne de türler için tarihsel bir seçim değildir. Bu seçim, tüm bu tarihsel seçimlerin altında yatan ve onlara alan açan şeydir. Bununla birlikte, Žižek'in iddia ettiği gibi, Kant bu pozisyonun kesinlikle şeytani sonuçlarından geri çekilir. Bu geri çekilmenin hayata geçirildiği kilit yer, Kant'ın ruhun ölümsüzlüğünü ahlaki deneyimimiz temelinde olası bir hikaye olarak savunduğu Pratik Aklın Eleştirisi'nin önermeleridir. Kant'a göre, radikal kötülük nedeniyle, insanların bu hayatta tamamen görev bilinciyle hareket etmeleri imkansızdır – Kant'a göre, ortadan kaldırılamaz ahlaki suçluluk duygumuz da bunu kanıtlamaktadır. Ancak Kant'a göre, insanlar bu hayatta asla saf bir şekilde hareket edemeyecekleri için, ruhun ölümden sonra da yaşamaya devam edeceğini ve iradesinin mükemmelliğine doğru daha da yaklaşacağını ummak ve hatta varsaymak kesinlikle makuldür.

Žižek'in iddiası, bu argümanın bedensiz bir ruhun ölümsüzlüğünü kanıtlamadığıdır. Bencil bedensel dürtülerine karşı her zaman suçluluk duygusuyla mücadele eden bedenlenmiş bireysel bir ruhun ölümsüzlüğünü kanıtlar (bu, tesadüfen, Žižek'in Lacan'dan sonra de Sade'in Kant'ın gerçeği olduğunu savunmasının bir nedenidir). Žižek'in belirttiğine göre, kanıtını daha da makul kılmak için Kant, bedenlenmiş dünyevi varoluşun uzamsal-zamansal parametrelerini varsayılan ahirete zımnen kaçırmak zorundadır, böylece suçlu özne radikal olarak kötü doğasına karşı iyiye doğru sonsuza dek mücadele etmeye devam edebilir. Ancak bu şekilde Kant'ın kendisi de sanki ölümün diğer tarafında işlerin nasıl olduğunu biliyormuş gibi konuşmak zorunda kalır -yani ölümsüz öznenin suçluluk duygusuyla iyiye doğru çabaladığı manzarayı tarafsızca görebilen birinin imkansız, çünkü imkansız derecede tarafsız perspektifinden (bkz. 4d). Ancak bu şekilde de Žižek, Kant'ın tam da düşüş (olarak) anlatısı okumasının reddettiği ve özünde tüm siyasi ideolojilerin de temel operasyonunu temsil eden fantazmatik operasyon türünü hayata geçirdiğini savunur.

4. Ontolojiden Etiğe-Žižek'in Özneyi Geri Kazanması

a. Žižek'in Özne, Fantezi ve *Objet Petit a*

Belki de Žižek'in kabul görmüş teorik görüşe en radikal meydan okuması, modern, Kartezyen özneyi savunmasıdır. Žižek yazılarını, Alain Badiou hariç, neredeyse tüm diğer çağdaş kuramcılara karşı bilinçli ve polemikçi bir şekilde konumlandırır. Yine de Žižek için Kartezyen özne, Descartes'ın *Söylemler*'indeki tamamen kendinden emin "doğanın efendisi ve sahibi" "ne indirgenemez. Bu, Žižek'in "Kant'la (Ya Da Kant'a Karşı) Kant" kitabında dediği gibi, ortak olmayan bir ontolojik aşırılık ya da *clinamen*'dir. Žižek başka yerlerde olduğu gibi burada da Kant'ın Lacancı bir okumasından ve Descartes'ın cogito ergo sum eleştirisinden yola çıkar. *Saf Aklın Eleştirisi*'ndeki "Transandantal Diyalektik

“te Kant, Descartes’ın cogito’nun kendini garanti eden “düşünüyorum “unun düşünen bir şey (res cogitans) olması gerektiği argümanını eleştirmiştir. Kant’a göre (Žižek için de olduğu gibi), “düşünüyorum” öznenin tüm algılarına eşlik edebilecek kapasitede olmalıdır, ancak bu onun kendisinin böyle tözsel bir nesne olduğu anlamına gelmez. Žižek’e göre, dünyadaki nesneleri gören özne, bir insanın kendi gölgesinin üzerinden atlayabilmesinden daha fazla, kendisinin gördüğünü göremez. Bir özne kendisini yansıtıcı bir şekilde görebildiği ölçüde, kendisini bir özne olarak değil, Kant’ın “ampirik benlik” dediği ya da Žižek’in *The Plague of Fantasies*’de “benlik” (özneye karşı) dediği, temsil edilen bir nesne olarak görür. Žižek’e göre özne kendisinin bir şey olduğunu bilir. Ancak onun deyimiyle “Gerçek’te” ne olduğunu bilmez ve asla bilemez (bkz. 2e). Bu nedenle, Žižek’in özneyi tanımladığını iddia ettiği şu soruyu başkalarına (ve büyük Öteki’ye (bkz. 2b)) sorarak sosyal ve politik yaşamında kimliğine dair ipuçları aramalıdır: che vuoi? (benden ne istiyorsun?). *Tarrying With the Negative*’de Žižek bu nedenle Ridley Scott’ın *Bladerunner* filminin *Director’s Cut*’ını öznenin Hakikatini açığa çıkarıcı olarak okur. Filmin bu versiyonunda, Žižek’in vurguladığı gibi, ana karakter Deckard kelimenin tam anlamıyla ne olduğunu bilmez - kendini insan olarak algılayan bir robot. Žižek’e göre özne, bilinebilir bir şey değil, varlığın evrensel alanında ya da tözünde bir “çatlaktır” (bkz. 4d). Bu nedenle Žižek, kitaplarında genç Hegel’in modern özneyi modern aydınlanmanın “ışığı” olarak değil, “bu gece, bu boş hiçlik...” olarak tanımlayan rahatsız edici pasajını tekrar tekrar alıntılar.

Bununla birlikte, Žižek’in pozisyonu için çok önemlidir, Žižek bunun öznenin bir tür duyular üstü varlık, örneğin maddi olmayan ve ölümsüz bir ruh vb. olduğu yönündeki açık imasını reddeder. Žižek’e göre özne, deneyimleyebil-

diğimiz fenomenal gerçekliğin dışında özel bir Şey türü değildir. Yukarıda 1e’de gördüğümüz gibi, böyle bir fikir aslında felsefede, siyasi ideolojileri ve öznenin temel fantezisini (bkz. 3a) karakterize ettiğini iddia ettiği düşünce türünü yeniden üretecektir. Daha çok, Žižek’in *Tarrying With the Negative*’de ifade ettiği gibi, bu gerçekliğin yüzeyindeki bir kıvrım ya da kırıksıklık gibidir; gerçekliğin tözü içinde, bu tözün kendisine bakabildiği ve kendisini kendisine yabancı olarak görebildiği noktadır. Žižek’e göre Hegel ve Lacan, Kant’ın özneyi herhangi bir bireyin deneyimine eşlik eden boş “düşünüyorum” olarak okumasına, nesneler bu şekilde bir özneye göründükleri için her zaman eksik veya yanlış bir şekilde göründükleri uyarısını ekler. Žižek’in temel fantezi “formülü” (bkz. 2a, 2d) “\$ <> a” tam da bu düşünceyi biçimlendirmeye çalışır. Bunun anlamı, öznenin (\$) temel fantezisinde, algıladığı nesneler alanı içinde kendisini özel bir nesne (*objet petit a* ya da kayıp nesne (bkz. 2a)) olarak yanlış tanımasıdır. Bu psikanalitik kavramı Žižek’in siyaset felsefesiyle birleştiren terimlerle, *objet petit a*’nın tam olarak yüce bir nesne olduğunu söyleyebiliriz (2e). Özne tarafından, öznenin kastrasyon sırasında bilinçsizce kendisinden alındığını hayal ettiği *jouissance*’ın metonimik bir temsilcisi olarak durduğu noktaya kadar yükseltilen ya da Freudyen terimlerle “yüceltilen” bir nesnedir (3a). Dolayısıyla öznenin tüm aşk ilişkilerinde aradığı o istisnai “Gerçek’in küçük parçası” arzusunun nesne-nedeni olarak işlev görür. Psikanalitik paradigmaları, Žižek’in editörlüğünü yaptığı bir derlemenin başlığını alıntılacak olursak, “aşk nesneleri olarak ses ve bakış”tır. Küçük nesne olarak sesin örnekleri arasında paranoyadaki zalimin sesi ya da bazı TV reklamlarının artık kullandığı ve bir şeyi kaçırıp kaçırmadığımızı merak etmemizi sağlayarak dikkatimizi çeken sessizlik sayılabilir. *Objet petit a* olarak bakışın en önde gelen Lacancı örneği Holbein’in *Elçiler* tablosunun dibindeki anamorfotik kafatasıdır; bu kafatası ancak ona ters ya da

belli bir açıdan bakan bir özne tarafından görülebilir. Daha da önemlisi, *objet petit a* olarak ne ses ne de bakış, öznenin incelediği dünyayı tamamen nesneleştirme (ve dolayısıyla kontrol etme) konusundaki egemen yeteneğini kanıtlar. İşıtsel ve görsel alanlarda (sırasıyla), *objet petit a* olarak ses ve bakış, Kant'ın yüce şeyleri gibi, dediğimiz gibi, öznenin kafasını tamamen alamadığı nesneleri temsil eder. Bunların yalnızca belirli perspektiflerden görülebilmesi veya duyulabilmesi, öznenin önyargılı perspektifinin -ve dolayısıyla arzusunun, ne istediğinin- görebildikleri üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu tam olarak gösterir. Böylece öznenin gördüğü gerçekliğin tamamen dışında olmadığına tanıklık ederler. Lacancı teorisinin bu öznel *objet petit a*'sının en sıradan ama anlamlı örneği bile aşık olan bir kişidir; bu kişi hakkında genellikle sevgilisinde başkalarının tamamen kör olduğu özel bir şey, bir "X faktörü" görebildiğini söyleriz. Siyasi alanda da benzer şekilde -bölüm 2c'de gördüğümüz gibi- belirli bir siyasi topluluğun öznelere, diğerlerinin kendi rejimlerinin yüce nesnelerini anlayamadıklarını iddia edeceklerdir. Gerçekten de, Žižek'in bugün birinci dünyada ırkçılığın yeniden canlanmasına ilişkin yorumunda olduğu gibi, öznelere onlara yönelik nefretini harekete geçiren şey genellikle tam da başkalarının belirli etnik veya ulusal şeylerinin tuhaflığıdır.

b. *Objet petit a* ve Gerçekliğin Sanallığı

Žižek'in teorisinde *objet petit a*, modern bilimlerin nesnesinin tam zıddı olarak durur ve ancak tamamen gayri şahsi olarak yaklaşıldığında açık ve seçik olarak görülebilir. *Objet petit a*'ya belirli, öznel bir perspektiften bakılmazsa - ya da Žižek'in başlıklarından birinin ifadesiyle "ters bakılırsa" - hiç görülemez. Bu nedenle Žižek, bu psikanalitik kavramın, 3c'de gördüğümüz gibi, tarafsız bir şekilde bakıldıklarında nihayetinde tutarsız olduklarını gösteren politik alandaki ideolojiler tarafından öne sürülen yüce nesneleri

anlamamızı yapılandırmak için kullanılabileceğine inanmaktadır. Žižek’in Lacancı ideoloji eleştirisinin yapmayı amaçladığı şey, bu tür tutarsızlıkları göstermek ve böylece bize siyasi inançlarımız için en merkezi nesnelerin, yüce görünüşleri onları inşa etme ve sürdürmedeki aktif failliğimizi bizden gizleyen şeyler olduğunu göstermektir. (Bu düşünceye aşağıda 4d ve 4e’de geri döneceğiz).

Žižek, *objet petit a*’nın Batı felsefesi tarihinde ilk kez Kant’ın Saf Aklın Eleştirisi’nde transandantal nesne kavramıyla ortaya çıktığını savunur. Kant’ın bu kavramını analiz etmek, *objet petit a*’nın ontolojik statüsünü daha net bir şekilde ortaya koymamızı sağlar. Kant transandantal nesneyi “genel olarak bir nesnenin tamamen belirsiz düşüncesi” olarak tanımlar. O halde, *objet petit a* gibi, Kant’ın transandantal nesnesi de normal bir fenomenal nesne değildir, ancak Kant’ın epistemolojik özne anlayışında çok özel bir işlevi vardır. “Aşkınsal Tümdengelim “deki bu Kantçı konumlandırmanın açıkça Hume karşıtı işlevi, öznenin kavrayışının salt formel kategorilerinin öznenin duyuusal sezgisinin manifoldunu gerçekten etkileyebilmesini ve hatta yapılandırabilmesini sağlamaktır. Žižek’in vurguladığı gibi, transandantal nesne Kant’ın epistemolojisinde, özne hangi tikel nesnelerle karşılaşırsa karşılaşsın, özne için anlamın ortaya çıkmaya devam edeceğini garanti etmek için işlev görür.

3c’de Žižek’in ideolojilerin aynı siyasi birlik hedefini desteklemek için nihai olarak tutarsız nedenler öne sürdüğünü nasıl savunduğunu gördük. Žižek’e göre, burada detaylandırabileceğimiz üzere, bunun nedeni ideolojinin yüce nesnelerinin en derin siyasi işlevinin, Kant’ın aşkın nesnesiyle doğrudan karşılaştırdığı bir şekilde, siyasi dünyanın, olaylar ne olursa olsun özneler için bir anlam ifade etmesini sağlamak olmasıdır. Örneğin, bir kişi tüm Yahudilerin paragöz, kapitalist ve kurnaz olmadığına dair hangi kanıtı ortaya koyarsa koysun, gerçek bir Nazi bu kanıtı ideolojik

“Yahudi” kavramına atıfta bulunarak derhal geçersiz kılabiliriz: “Gerçekten kurnaz değillermiş gibi görünmek kurnazlıklarının bir parçasıdır” vb. Daha da önemlisi, Žižek’e göre siyasi topluluk her zaman, kendi yapısı içinde, öngörülen bir topluluktur. Ona göre, öznelerin siyasi aidiyet duygusu her zaman rejimlerinin anahtar kelimelerine ya da ana gösterenlerine duydukları ortak inançla dolaylıdır. Ancak bunlar, tek “anımları” nihayetinde işlevlerinde yatan kelimelerdir; bu da anlamın var olacağını (olmaya devam edeceğini) garanti etmektir. Žižek’e göre, nihayetinde öznelerin karşılaştığı ve bu kelimelerin adlandırdığı diğer gerçek şeylerden daha iyi bir Gerçek Şey yoktur (2e). Sadece böyle bir Şey varmış gibi davranarak topluluk korunur. Bu nedenle Žižek, *The Indivisible Reminder*’da siyasi özdeşleşmenin ancak “en temelde özdeşleşme jestiyle özdeşleşme” olabileceğini belirtir:

...[siyasi bir topluluktaki özneler arasındaki] koordinasyon, gösterilenin [bazı olumlu ortak kaygıların] düzeyiyle değil, gösterenin düzeyiyle ilgilidir. [Siyasi ideolojilerde], gösterilene ilişkin kararsızlık (diğerleri gerçekten benimle aynı şeyi mi amaçlıyor?) istisnai bir gösterene, boş Ana-Gösterene, gösterilensiz gösterene dönüşür. ‘Ulus’, ‘Demokrasi’, ‘Sosyalizm’ ve diğer Nedenler, tam olarak ne olduğundan asla emin olamadığımız ‘bir şeyi’ temsil eder - mesele, daha ziyade, Ulus ile özdeşleşerek, diğerlerinin kabul ettiği şeyi kabul ettiğimizi, tüm diğerleri için toplanma noktası olarak hizmet eden bir Ana-İşaretleyici ile işaret etmemizdir. (Žižek, 1996: 142)

Bu aynı zamanda Žižek’in *Plague of Fantasies*’de günümüz sanal gerçekliğinin “yeterince sanal olmadığını” iddia ettiği anlamdır. Yeterince sanal değildir çünkü öznelere zevk almaları (*jouis*) için sunduğu pek çok seçenek transgresif ya da egzotik olasılıklardır. Sanal gerçeklik hayal gücüne ya da Žižek’in Lacancı terimleriyle fanteziye hiçbir şey bırakmaz. Fantezi, 2a’da gördüğümüz gibi, öznelerin

toplumsal yasanın öznelere için yalnızca “sanal”, yalnızca hayal gücünün malzemesi olarak kalması gereken jouissance hakkındaki inançlarını yapılandırmak için çalışır. O halde Žižek’e göre, gerçek sanallığı içeren, öznelere başkalarının inandığını varsaydıkları şeylerle öngörülü özdeşleşmeleri aracılığıyla dolayımlanan bu yasayla özdeşleşme-dir.

c. Zorla Seçim ve İdeolojik Totolojiler

4b’nin doğruladığı (ve 1c’de yorumladığımız) gibi, Žižek’in siyaset felsefesi, siyasi ideologların merkezi kelimelerinin temelde “gösterileni olmayan gösterenler”, yalnızca istisnai Şeylere atıfta bulunuyor gibi görünen ve böylece öznelere arasındaki özdeşleşmeyi kolaylaştıran kelimeler olduğu fikri etrafında döner. Žižek’in iddia ettiği gibi, ideolojinin bu yüce nesneleri tam da Kant’ın “aşkın yanılsamalar” dediği şeyin ontolojik statüsüne sahiptir - görünüşleri arkalarında gizleyecek hiçbir şey olmadığını gizleyen yanılsamalar. Žižek, ideolojik öznelere onlara inandıklarında ne yaptıklarını bilmediklerini iddia eder. Yine de, Öteki(ler)in bildiği ön kabulü (2c) ve kendi siyasi topluluklarının içkin ihlalini içeren pratiklere katılımları (2c) yoluyla, “tam da özdeşleşme jestiyle özdeşleşirler” (4b). Dolayısıyla, inançları bu pratiklerle birleştğinde siyasi olarak etkilidir.

Žižek’in en zor ama aynı zamanda en derin iddialarından biri, öznelere farklı rejimlerde özdeşleştikleri ideolojinin belirli yüce nesnelerinin (Ulus, Halk, vb.) her birinin, herhangi bir siyasi topluluğu bu şekilde bağlayan bir metayasaya (diğer tüm yasalar hakkındaki yasa) belirli bir biçim verdiğidir. Bu, basitçe öznelere diğer tüm yasalara uyması gerektiğini söyleyen meta-yasadır. Yukarıdaki 2b’de, Žižek’in siyasi ideolojilerin öznelere açık direktiflerine karşı öznel bir mesafe hissi vermesi gerektiğini nasıl savunduğunu gördük. Žižek’in eleştirel pozisyonu, ideolojilerin

öznelerle tanıdığı bu görünürdeki özgürlüğün nihayetinde bir cazibe olduğudur. Joseph Heller’in romanında Yossarian’a sunulan “catch 22” seçeneğinde olduğu gibi, siyasi özneler için gerçekten mevcut olan tek seçenek yasalara uymaya devam etmektir. Bu meta-yasadan feragat eden hiçbir rejim ayakta kalamaz. Bu nedenle *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, Kafka’nın öznelerin yasanın adil olduğunu düşünmesinin gerekli olmadığı, sadece gerekli olduğu yorumunu onaylayarak aktarır. Yine de Kafka’ya rağmen, Žižek Platon’la hemfikir olarak, hiçbir rejim tüm meşruiyetini kaybetme riskini almadan kendi temelini böylesine çıplak bir şekilde doğrudan ortaya koyamaz. Bu nedenle rejim kendisini, öznelerin bireysel özgürlük duygusunu (2c) ve rejimin kendisinin siyaset dışı olarak Gerçek’te ve aşkın, daha yüksek bir İyi’de (2e) temellendiği duygusunu aynı anda sürdüren ideolojik fantezilere (3a) dayandırmalıdır.

Bu düşünce, Žižek’in *For They Know Not What They Do*’da Hegel’in Mantık Bilimi’ndeki en yüksek çelişki örneği olarak zor totoloji kavramına verdiği önemin altında yatan düşüncedir. Žižek, bir özneyi rejimlerinin yasalarına neden uydukları konusunda yeterince zorlarsanız, yanıtlarının kaçınılmaz olarak *Çıkış 3:14*’ün “Ben buyum” ifadelerinin “çünkü Yasa (Tanrı / Halk / Ulus) ... Yasa’dır (Tanrı / Halk / Ulus)” biçimindeki mantıksal bir varyantına dönüşeceğini savunur. Hegel, bu tür totolojik ifadelerde, cümlelerin ikinci yarısındaki yüklemelerin, cümlelerin başında verilen (mantıksal) özneye yeni bir şey ekleyeceği beklentimizin “çelişkili” olduğunu savunur. Žižek’in belirttiğine göre, birisi sorularımıza yanıt olarak böyle bir cümle kurduğunda gerçekten de uğursuz bir şey vardır – sanki (örneğin) “Yasa” kendi yüklemi olarak aptalca tekrarlandığında (“çünkü yasa yasadır”), ego ideali olarak yasanın genellikle yasakladığı *jouissance*’ın tekinsiz boyutunu ima eder (3a). Žižek’in *For They Know Not What They Do*’da savunduğu üzere, anlamın bu tekinsiz etkisinin gösterdiği şey, evrensel

meta-yasanın (herkesin yasalara uyması gerektiği) siyasi rejimlerin farklı, tikel dillerinde ifade edilen, genellikle “ilksel olarak bastırılmış” gücüdür: “Çünkü Halk Halktır”, “Çünkü Ulus Ulusundur”, vb.

Dolayısıyla Žižek’in ideoloji eleştirisi, tüm siyasi rejimlerin ideolojilerinin nihayetinde her zaman kendi yüce nesnelere ilişkin bir dizi totolojik önerme etrafında geliştiğini iddia eder. *İdeolojinin Yüce Nesnesi*’nde Žižek, Stalinistlerin temel önermelerinden birini örnek verir: “Halk her zaman partiyi destekler.” Bu önerme yüzeysel olarak, dünya hakkında bir şey iddia eden ve çürütülmeye açık bir önerme gibi görünür: belki de partiyi desteklemeyen ya da partinin şu ya da bu politikasına katılmayan bazı Sovyet vatandaşları vardır. Ancak böyle bir yaklaşımın gözden kaçırıldığı şey, bu ideolojide “halk” olarak adlandırılan şeyin aslında “partiyi destekleyen herkes” anlamına geldiğidir. Stalinizmde “parti”, halkın gerçek çıkarlarını temsil eden fetişleştirilmiş bir tikeldir (bkz. 1e). Dolayısıyla, “halk her zaman partiyi destekler” cümlesi totolojinin gizli bir biçimidir. Gerçekte partiyi desteklemeyen görünürdeki herhangi bir halk, sadece bu gerçekle bile Stalinist ideoloji içinde artık “halk” değildir.

d. Özne Öznedir, Öteki Yoktur

4b’de Žižek’in siyasi özdeşleşmenin özdeşleşme jestiyle özdeşleşme olduğunu nasıl savunduğunu gördük. 4c’de, bir rejimin yasalarının nihai temelini, yasanın var olduğuna dair çıplak siyasi gerçeğin totolojik bir iddiası olduğunu gördük. Bu iki pozisyonu birleştiren şey, bir siyasi rejimin yüce nesnelerinin ve bunların içeriğine dair anlatılar sunan ideolojik fantezilerin, öznelere, Hukukun kendi iddiasının ötesinde nihai bir zemininin olmadığını ve öznelere bunu otoriter olarak kabul ettiği gerçeğini gizlediği fikridir. Başka yerlerde olduğu gibi burada da Žižek’in çalışması

şaşırtıcı bir şekilde Carl Schmitt'in siyaset felsefesindeki başlıca motiflere yaklaşmaktadır.

Daha da önemlisi, bu konum bir kez ifade edildiğinde, Žižek'in post-Marksist ideoloji eleştirisi projesinin Kartezyen öznenin felsefi savunusuyla nasıl kesiştiğini de görmeye başlayabiliriz. Žižek, eserlerinin birçok noktasında Hegel'in *Tinin Fenomenolojisi*'nin "Giriş "inde yer alan "töz öznedir" ifadesini kendi siyaset felsefesinin özünü tanımlayan bir başlık olarak alıntılar. Žižek'e göre, eleştirilenler bu ifadeyi modern özelliğin kurucu, zaferci fikrini, yani öznenin tüm doğaya ya da "töze" hakim olabileceği fikrini tekrarlamak olarak alarak yanlış okumuşlardır. Žižek, tartışmalı bir şekilde, Hegel'in iddiasının doğrudan karşıt bir anlamda okunması gerektiğini iddia eder. Ona göre bu iddia, otoritesini öznelerin aktif, hatta nihai olarak öngörülü (4c) yatırımlarına dayandırmayan hiçbir egemen siyasi rejimin ya da Hegel'in terimleriyle hiçbir "toplumsal tözün" olamayacağı gerçeğine işaret eder. *Matrix*'te kandırılmış öznelerden çıktıkları insani *jouissance*'ı kelimenin tam anlamıyla tüketen kötücül bilgisayar makineleri gibi, Žižek'e göre herhangi bir siyasi rejimin büyük Ötekisi de kendi kendini idame ettiren bir töz olarak mevcut değildir. Durmaksızın tebaasının inanç ve eylemlerine ve onların *jouissance*'ına dayanmak zorundadır (2c) - ya da 2d'de incelediğimiz örneğe dönecek olursak, Žižek'e göre Kral, tebaasına sahip olmadığı sürece Kral olmayacaktır. Ne Yaptıklarını Bildikleri İçin ideolojik totolojisinin önde gelen örneklerinin, bir ebeveynin çocuğuna "bunu yap ... çünkü ben öyle dedim" demesi ya da insanların bir şeyi "... çünkü Kral öyle dedi" demesi gibi tam olarak bir öznenin iradesini ya da kararını tartışması kesinlikle anlamlıdır.

4a'da Žižek'in öznenin, kendisi algılanabilir bir nesne olmadığı için, deneyim düzeninin tamamen dışında bir varlık düzenine ait olduğunu nasıl reddettiğini gördük. Ona göre, böyle tamamen Öteki bir düzeni yüceltmek, temel

fantezinin temel işleyişini yeniden üretmek olacaktır. Şimdi bu düşünceye Kartezyen öznenin, Žižek’e göre, nihayetinde bir rejimin yasasını koymanın her zaman asgari düzeyde aceleci siyasi jestinden sorumlu indirgenemez aktif eylemlilik noktasından başka bir şey olmadığı görüşünü ekleyebiliriz. Buna göre Žižek için, Kant okumasında gördüğümüz gibi (2e), istisnai bir Ötesi olduğunu öne süren herhangi bir teorik ya da politik pozisyona sorulması gereken kritik soru şudur: Bu Ötesi’nin bilgisine sahip olduğunuzu iddia ettiğinizde hangi özne konumundan konuşuyorsunuz? 2e’de gördüğümüz gibi, Žižek’in Lacancı cevabı, kişinin bu şekilde konuştuğunda her zaman varsaydığı perspektifin her zaman “süperegoik” (bkz. 2a) bir perspektif olduğudur – *The Metastases of Enjoyment*’ta “kötücül bir şekilde tarafsız” Tanrı’nın hiçbir yerden bakışı olarak adlandırdığı şeye bağlı. Žižek’in bakış açısından, “dinamik yüce “deki Kantçı öznenin kendi sonluluğunu acı içinde hazzın (jouissance) kaynağı olarak kabul etmesine izin veren perspektifin tam da duyusal öznenin önünde telafi edilemez bir şekilde suçlu kaldığı ve ahlaki borcunu ödemek için sonsuza dek çabaladığı duyularüstü ahlak yasasıyla özdeşleşen bir perspektif olması son derece açıklayıcıdır. Žižek’in Hegel’in *Tinin Fenomenolojisi*’nden aktardığı gibi:

İç dünyayı gizlediği varsayılan sözde perdenin [fenomenlerin] ötesinde görülebilecek hiçbir şey olmadığı açıktır, yeter ki perdenin arkasına biz kendimiz geçmeyelim, görebilmek için olduğu kadar, perdenin arkasında görülebilecek bir şey olsun diye de. (Žižek, 1989: 196, vurgu eklenmiştir)

Başka bir deyişle, Žižek’in siyasi rejimlerin ideolojilerinin yüce nesneleri hakkındaki nihai pozisyonu, bu inanç ilhamı veren nesnelerin, öznenin mevcut yasalara meydan okuma ve tamamen yeni yasalar kurma konusundaki kendi

aktif kapasitesini yanlış tanımasının pek çok yolu olduğudur. Žižek defalarca dünyadaki en tekinsiz ya da uçsuz bucaksız şeyin öznenin kendi aktif özneliği olduğunu savunur - bu yüzden de Doğu'nun "Sen busun" sözünü tekrar tekrar alıntılar. Nihayetinde öznelere, rejimlerinin ideolojilerinin yüce nesnelere ilişkin fantezilerinde yanlış algıladıkları, karşısında kurallara saygıyla uymaktan başka bir şey yapamadıkları şey, öznenin kendi aktif failliğinin tekilliğidir. Bu şekilde, Žižek'in çalışmasının sadece Hegel'den değil, aynı zamanda Sol Hegelcilerden ve Marx ile Feuerbach'ın din eleştirilerinden de miras aldığını belirtmek gerekir.

e. Fanteziyi Aşan Etik Eylem

Žižek'in, siyasi rejimlerimizin ideolojilerinin yüce nesnelerinin, Marx'ın metaları gibi, öznelere kendi siyasi eylemliliklerini gizleyen fetiş nesneler olduğunu fark etmemizi sağlayan süreç için kullandığı teknik terim "fantezinin aşılması" dır. Žižek'e göre fanteziyi aşmak, aynı zamanda politik öznenin kendini tanımasının en derin biçimidir ve kendi radikal politik konumunun ya da bu tür konumların olasılığını savunmasının temelidir. Žižek'in tüm teorik çalışmaları, üzerine yazdığı pek çok farklı alanda ve yeni yüzyılın başında köklü siyasi değişimin artık mümkün ya da arzu edilir olmadığı yönündeki yaygın fikir birliğine rağmen, bizi bu "fanteziyi aşmaya" yönlendirir.

Althusser'de olduğu gibi (bkz. 2c) Žižek için de siyasi ideolojiler ancak siyasi öznelere süregelen pratikleri ve inançları sayesinde geçerliliğini koruduğu ölçüde, bu fantezinin aşılması her zaman siyasi dünyaya, bir rejimin siyasi kurumlarını değiştiren aktif, pratik bir müdahaleyi içermelidir. Kant'ta olduğu gibi Žižek'te de eleştirel aklın pratik yükü ilk olarak ideoloji eleştirisinde ve son olarak da siyasi değişim olasılığını savunurken ortaya çıkar. Žižek bu

nedenle fanteziyi aşmaktan, normal insan konuşması ve eyleminden farklı olan bir “Eylem” (büyük “A”) açısından da tekrar tekrar bahseder. Žižek’e göre, gündelik konuşma ve eylem tipik olarak içinde yer aldığı sosyopolitik parametrelerin çerçevesine meydan okumaz. Buna karşılık, Žižek’in bir Eylem ile kastettiği şey, sosyopolitik bir rejimin siyasi olarak bastırdığı ya da ellerini sildiği ve temel siyasi zararı riske atmadan kamuya açıklayamayacağı şeylerin “Gerçek’ine dokunan” (kendi deyimiyile) bir eylemdir (bkz. 2c). Bu şekilde, Žižekian Yasası, bir rejim içinde izin verilen şeylerin siyasi ve ideolojik parametrelerini, kendi adaletinin geriye dönük olarak görülebileceği yeni parametreleri ortaya çıkarma umuduyla genişletir ve değiştirir. Bu, Žižek’in son dönem kitaplarında etkisini giderek daha fazla ortaya koyduğu Alain Badiou’nun çalışmasıyla önemli bir paralellik noktasıdır. Özellikle, Žižek’in *The Indivisible Remainder*’da belirttiği gibi, Yasa olduğu haliyle, tüm siyasi rejimleri kurduğunu iddia ettiği eylemi, yani 4c’de incelediğimiz aşırı, yasa kurucu jesti etkili bir şekilde tekrarlar. Žižek’e göre, mevcut siyasi rejim, koyduğu yasalar bakımından aşırı bir kurucu jestle ortaya çıktığı gibi, bu siyasi rejimin kendisi de ortadan kaldırılabilir ve yerine yeni bir rejim getirilebilir. Walter Benjamin’in *İdeolojinin Yüce Nesnesi*’ndeki “Tarih Felsefesi Üzerine Tezler”’ini okurken, Žižek gerçekten de böyle yeni bir Yasanın, mevcut bir siyasi rejimi değiştirmeye yönelik önceki tüm başarısız girişimleri etkili bir şekilde tekrarladığını, aksi takdirde sonuza dek tarihsel unutulmaya mahkum edileceğini savunur.

5. Sonuç

Slavoj Žižek’in çalışmaları çağdaş felsefe sahnesinde çarpıcı bir meydan okumayı temsil ediyor. Žižek’in üslubu ve çok farklı alanlardan örnekler yazma ve inceleme konusundaki olağanüstü yeteneği dikkate değerdir. Çalışmaları, Al-

man İdealizminin eserlerindeki fikirleri daha geniş bir kit-
leye yeniden tanıtmakta ve yeniden canlandırmaktadır.
Žižek’in çalışması, günümüzün yeni sol veya liberal aka-
demisindeki diğer önde gelen teorisyenlerin (Derrida, Ha-
bermas, Deleuze) görünürdeki radikalliklerini, aslında gü-
nümüzün siyasi statükosuna pasif bir teslimiyetle rahatça
oturan öznel, siyasi bir Eylem olasılığından ortak bir geri
tepmeyi gizlediklerini iddia eden polemikçi bir eleştiri açı-
sından çerçevelenmiştir. Žižek’in yeni sola yönelik eleşti-
rilerinin muhafazakâr ve neo-muhafazakâr yazarların eleş-
tirilerini önemli ölçüde yansıtmaması, ancak açıkça karşıt bir
siyasi perspektiften gelmesi, çalışmasının siyasi açıdan ilgi
çekici özelliklerindendir. Siyaset felsefesinde, Žižek’in La-
cancı ideoloji teorisi, bize liberal tüketimci öznelliğin para-
dokslarının birçoğunu benzersiz bir şekilde satın almamızı
sağlayan radikal bir şekilde yeni bir tanımlayıcı perspektif
sunar; bu, aynı anda hem politik olarak alaycı (politik sağın
yakındığı gibi) hem de politik olarak konformisttir (politik
solun uzlaşmaya çalıştığı gibi). Kuralcı bir yaklaşımla,
Žižek’in çalışması bizi sosyopolitik değişim olasılığı hak-
kında 1989’dan sonra nadiren sorulan soruları sormaya zor-
luyor: bu tür değişimler ne tür biçimler alabilir; ve bunları
ne haklı çıkarabilir ya da mümkün kılabilir?

Daha geniş zamanlı bir perspektiften bakıldığında,
Žižek’in felsefesinin kalıcı etkilerinin ne olacağına karar
vermek için elbette çok erken, özellikle de Žižek’in bir dü-
şünür olarak görece genç sayılabileceği göz önüne alındı-
ğında (Žižek 1949’da doğdu). Özellikle fikirler tarihi açı-
sından, Žižek’in düşüncesi bugün yaygın olarak kabul gö-
ren birçok teorik kavramı kesinlikle ters yüz ederken, çalış-
malarının Kant’ın eleştirel felsefesinin üç *Eleştiri*’de ortaya
koyduğu parametrelerden daha kalıcı bir kopuşu temsil
edip etmediği kesinlikle daha güçlü bir sorudur.

6. Referanslar ve İleri Okuma

a. Birincil Literatür (Žižek'in Kitapları)

Iraq The Borrowed Kettle, New York: Verso, 2004.

Organs Without Bodies: On Deleuze and Consequences, New York, London: Routledge, 2003.

The Puppet and the Dwarf, New York: Routledge, 2003.

Did Somebody Say Totalitarianism? Five Essays on the (Mis)Use of a Notion, London; New York: Verso, 2001.

The Fright of Real Tears, Kieslowski and The Future, Bloomington: Indiana University Press, 2001.

On Belief, London: Routledge, 2001.

The Fragile Absolute or Why the Christian Legacy is Worth Fighting For, London; New York: Verso, 2000.

The Art of the Ridiculous Sublime, On David Lynch's Lost Highway, Walter Chapin Center for the Humanities: University of Washington, 2000.

Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left, Judith Butler, Ernesto Laclau and SZ. London; New York: Verso, 2000.

Enjoy Your Symptom! Jacques Lacan in Hollywood and Out, second expanded edition, New York: Routledge, 2000.

The Ticklish Subject: The Absent Centre of Political Ontology, London; New York: Verso, 1999.

The Abyss Of Freedom Ages Of The World, with F.W.J. von Schelling, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1997.

The Plague of Fantasies, London; New York: Verso, 1997.

Gaze And Voice As Love Objects, Renata Salecl and SZ editors. Durham: Duke University Press, 1996.

The Indivisible Remainder: An Essay On Schelling And Related Matters, London; New York: Verso, 1996.

The Metastases Of Enjoyment: Six Essays On Woman And Causality (Wo Es War), London; New York: Verso, 1994.

Mapping Ideology, SZ editor. London; New York: Verso, 1994.

Tarrying With The Negative: Kant, Hegel And The Critique Of Ideology, Durham: Duke University Press, 1993.

Enjoy Your Symptom! Jacques Lacan In Hollywood And Out, London; New York: Routledge, 1992.

Everything You Always Wanted to Know about Lacan (But Were Afraid To Ask Hitchcock), SZ editor. London; New York: Verso, 1992.

Looking Awry: an Introduction to Jacques Lacan through Popular Culture, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1991.

For They Know Not What They Do: Enjoyment As A Political Factor, London; New York: Verso, 1991.

The Sublime Object of Ideology, London; New York: Verso, 1989.

b. İkincil Literatür (Žižek Üzerine Metinler)

Slavoj Žižek: A Little Piece of the Real, Matthew Sharpe, Hants: Ashgate, 2004.

Slavoj Žižek: A Critical Introduction, Ian Parker, London: Pluto Press, 2004.

Slavoj Žižek: Live Theory, Rex Butler, London: Continuum, 2004.

Žižek: A Critical Introduction, Sarah Kay, London: Polity, 2003.

Slavoj Žižek (Routledge Critical Thinkers), Tony Myers, London: Routledge, 2003.

